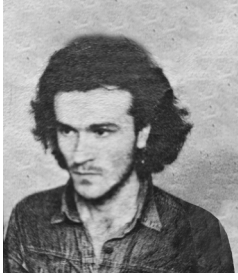
Штампано о двестотој годишњици
рођења Бранка Радичевића

ГОДИНЕ И РАЗГОВОРИ

100 интервјуа са Ненадом Грујичићем

Приредио Растко Лончар

БРАНКОВО КОЛО
Сремски Карловци – Нови Сад
2024

КРИТИКА СЕ УЗАЛУД ТРУДИ...

Радмила Гикић

Ненад Грујичић, рођен је 1954. године у Панчеву. Студира југословенску и општу књижевност у Новом Саду. На конкурсу Књижевне омладине Србије, у Београду примљена му је књига песама Матерњи језик. *Ове године је добио „Бранкову награду", коју додељује Матица српска за најуспешније семинарске радове студената филозофских и филолошких факултета.*

• Шта значи прва књига? Какав је осећај при званичном уласку у књижевност?

Књига је стимуланс и обавеза за још дубље бављење феноменом поезије. Тражи да успоставим озбиљан однос према књижевности.

• Имаш спремљену и другу књигу песама?

Обе ове књиге су, заправо, једна књига од осамдесетак пјесама. Пошто се издавачи ријетко одлучују да штампају књиге са више од 30 до 40 пјесама, поготово када је у питању млади пјесник, онда сам направио двије књиге. Ову другу ћу дати у Матицу српску.

• Као млади песник, какав однос имаш према песничкој традицији?

Намјера да се пише или, пак, сам чин пјевања подразумијева низ значења што доводе у вриједносни систем одређене културе, традиције и, истовремено, на одређени теоријско-духовни терен. То како ће се пјесник односити према традицији и њеним чињеницама, зависи и условљено је простором и временом којима припада. Активним дјеловањем према затеченим вриједностима пјесничке традиције, остварује се евентуална сопствена традиција. Зато је традиција увијек динамички одређена. Она подразумијева читав низ односа и сукоба.

• Савременој поезији се много пребацује за неразумљивост и херметичност. Зашто?

Поезија је дошла до нивоа када се окренула самој себи, тј. преиспитујући саму себе, заправо, она и даље одгонета и кристалише питања о човјеку, свијету, и њиховим судбинама. Оваквим остваривањем, поезија још више потврђује своју онтолошку самосталност. Она је одувијек била „страни језик“ (што значи херметична је по својој природи), тако да је данашња херметичност уствари нормална ствар. Нужно је да прође времена. Свакако да постоји и она поезија која по сваку цијену бива неразумљива или херметична, али таква не припада сасвим у умјетничке творевине, већ је покондирено, штосерско и позерско срицање или констатовање на примјер годишњих доба, лифтова, дезодоранса и којечега.

• Има ли такве поезије међу младим песницима?

Има. Њу, као и личне и споменарске записе, те пролазне изливе младалачких еуфорија, треба разликовати од онога што је поезија као судбина, као начин да се преживи и истраје у овој форми у којој сада као човјек јесам.

• Шта мислиш о експериментима у савременој поезији? У чему се огледа развој поезије?

Експеримент је, у суштини, критичан моменат у пјесничком стварању. Он није само плодоносно откривање нових могућности, већ посједује и ризик да се коначно раскрсти са познатим модусима пјевања. Развој поезије се огледа, првенствено, у дијалектичком односу пјесника и времена, а не само у компликовању и усавршавању структуре текста по сваку цијену, иако се ово друго подразумијева у извјесној мјери. Поезија, сумњајући у саму себе, изналази рјешења и излази из традиционалних оквира постепено, а не нагло, обезглављено. Међутим, експеримент је, у сваком случају, од користи, јер се пита и брине о оном другом лицу умјетности, о тзв. не-умјетности.

• Шта је, заправо, материјал из којег изниче песма? Може ли се песма до краја остварити?

Од дате језичке материје, пјесник прави биће-пјесму. Пјесника не интересује моћ комуникације колоквијалног језика, нити спознајно-логички систем језика; њега занима сам реалитет језика

у којем је материјализована човјекова пројекција свијета. Сукоб пјесника и свијета одиграва се у језику, након чега се рађа пјесма као само себи противрјечно биће. Што више тежи да се оствари и да докучи апсолутно, пјесма тиме укида саму себе или своју тежњу, пак.

• То значи да је поезија жива противуречност?

Да. Она је утемељена у негацији сваке чињеничне коначности и надилази материју у којој настаје. Поезија губи ослонац тамо гдје се рационални свијет чврсто држи.

• Пишеш и приказе. Добио си „Бранкову награду“ за есеј. Шта есејистика омогућава?

Осим што поезија може о самој себи мислити и бринути, и то је најважније, есеји су још један начин да се гонета овај феномен. Есеји имају језик близак пјесничком, допуштају мисаоне авантуре и на двомеђи су поезије и филозофије, па као такви допиру доста далеко. Доста су добар и занимљив пут, али ни они не досежу до саме сржи, иако допиру ту негдје. Есеји синтетишу велики број могућности, претпоставки, шанси...

• Значи ли то да се поезија не може оцењивати и вредновати?

Језик поезије је *ванредно стање* свакодневног. Он не треба, неће и не тражи преводиоца на неки други језик или говор. Критика се узалуд труди. Она никада до краја не открива нити дефинише поезију.

(*Младост*, Београд, 1978)

СУСРЕТИ: ЛИНИЈЕ НА ДЛАНУ

Раде Томић

Ненад Грујичић о себи, својој поезији, генерацији и још понечем...

• Млад си човек, студент, бавиш се писањем, активан, како се то каже, на челу си књижевног листа студената Филозофског факултета. Шта данас може млад човек?

Младост подразумева креативност, смелост, немирење са успаваним и млитавим вредностима; искључује пасивност, некреативност, кукавичлук, смишљено повлађивање итд... Млад човек који размишља и учествује у животу, у прилици је да на овај или онај начин стваралачки обликује енергију коју поседује. Уколико се нпр. затекао на терену литературе, пред њим се отвара безгранични простор шанси и могућности које од младог писца (човека) траже, пре свега, да ствара и размишља својом главом. Литература је озбиљна ствар и захтева да се према њој озбиљно односи, као и према и вредностима које затиче и ствара.

• Шта у ширем смислу значи озбиљан однос према литератури?

Такав однос подразумева одређену стваралачку дисциплину, став, свест о традицији и будућности литературе и света, толеранцију и трпељивост према различитим струјањима у књижевности, писцима (људима) и књигама. У противном не можемо говорити о писцима и литератури, већ о књижевним намештеницима, трговцима и медиокритетима, који лактањем, уставри, испољавају најпримитивнији облик свести.

• *То јест* постаје све бољи лист. Како је до њега дошло и шта се може очекивати од тог младог књижевног листа?

То јест није настао случајно. У новосадском и војвођанском културном животу дуго се осећа монотонија и празнина међу постојећим часописима и листовима намењеним за књижевност и уметност. Укратко, осећа се потреба за часописом који би пратио и афирмисао искључиво младе писце и њихово стваралаштво. Дабоме, постојећи часописи уступају одређени простор младима, али само делимично. И, не ради се о томе да су постојећи часописи лоши, напротив, они имају већ изграђену концепцију. Међутим, међу њима не постоји ниједан који би се и на полемички начин позабавио актуелним проблемима што муче младе (али и старије) књижевне ствараоце. Наш *То јест* указује на потребу једног таквог часописа или листа који би доприносио живљем литерарном животу, поготово у ситуацији када не постоји, на пример, организација Књижевне омладине Војводине, која би, између осталог, имала и своје гласило. Уз бољу и већу материјалну помоћ, пошто наш лист из скромног фонда финансира омладинска организација факултета, књижевни лист *То јест* би врло лако и брзо могао стасати у значајно гласило младих писаца, што и сада, упркос материјалним тешкоћама, покушава и на неки начин јесте.

• Твоја прва књига песама *Матерњи језик*, тако рећи, је разграбљена. Колико знамо говори се и о њеном другом издању, а ево већ ти је у београдској Просвети у издавачком плану и нова књига песама *Линије на длану*. Не чини ли ти се да си у литературу ушао баш на велика врата?

Рекох на почетку да је литература озбиљна ствар. Значи, све ово што се догађа, примио сам као озбиљно дешавање. Ни у једном тренутку нисам се занео, већ још више размишљам о свом послу, пошто ми је сасвим јасно да сам врло сићушно зрнце песка у непрегледној пустињи, зрнце које је можда тек блеснуло на рељефу језика, у бескрају књижевности. Чињеница је да сам написао две књиге, али је и чињеница да још пишем и да ћу још писати. Хоћу да кажем да је за улазак на велика врата потребно још много бдења над хартијом. Не знамо шта ће сутра бити.

• Шта мислиш о оним писцима који своје књиге (па и ненаписане) већ дарују „вечности“?

Тога је увек било. То су по правилу танушни гласови, гласићи. И брбљивци и хвалисавци (Шекспир на пример) могу бити вечни. Но Брбљивац попут Шекспира имао је у себи снаге, великог знања,

ерудиције, големи таленат и невероватну радиност, што никако није случај с нашим чаршијским гласноговорницима, исфрустрираним и празним трабантима, који осим болећивости, склоности за зановетањем и трачем, те планирањем личне каријере, заиста не поседују ништа више. Они сматрају да је литература њихово приватно имање или завичајна прћија, па не налазећи ослонца ни у чему мргодно гледају на све оне таленте што долазе, из бојазни ваљда да их млади не угрозе, не одузму позиције које они заправо и немају, али су умислили да их имају.

• Нови Сад има доста снага у култури, много је младих који се баве уметношћу, пишу поезију, прозу или критику. Шта мислиш о својој генерацији?

Заиста, данас у Новом Саду и Војводини постоји велики број младих који пишу. Неки се снађу у врло замршеном књижевном животу, и настављају да се предано баве литературом. Ако већ говоримо о евентуалној генерацији, онда ваља рећи да је одликује широк спектар интересовања која говоре о жељи да се створе аутентичне вредности. Можда је о генерацији лакше говорити на ширем, југословенском плану, где се већ препознаје једна одређена поетика, то јест најава нових имена. Исте године своју прву књигу у Београду објавили смо Милош Комадина, Синан Гуџевић и ја. У Сарајеву, Загребу, Скопју, Љубљани и другим књижевним центрима постоје такође нови, талентовани и добри песници наше генерације. За новосадске прилике у овом тренутку може бити значајна појава двојице младих критичара, Саве Дамјанова и Миливоја Ненина, који без предрасуда, сасвим озбиљно пишу критичке текстове. У младе песнике, који још немају објављене књиге, убрајам Николу Китановића, затим Нику Топића, Недељка Мамулу, Војислава Милутина, Биљану Нишкановић, Томислава Ђивуљског из Врбаса, и друге. А од Фрање Петриновића, Ђорђа Писарева, Слободана Билкића, Михајла Бенке, Слободана Радошевића, Зорослава Спевака и других треба очекивати добре прозаисте, односно, њихове прозне првенце. У последње време, ипак, појавиле су се у Новом Саду и Војводини занимљиве прве књиге Душана Радака, Миленка Фржовића, Симона Грабовца, Илеане Урсу, Ваш Еве, Ђуре Ђуканова, Трифуна Димића и још неколицине. То говори да постоји књижевни подмладак који ради, и да га је потребно подржати, а временом вредности ће се већ кристалисати.

• Сведоци смо великог броја књижевних награда, сам си добитник једне. Колико су оне подстицајне?

Награде су тренутни индикатор једне несигурне и непроверене ситуације. Оне се углавном подешавају и намештају, тако да заиста не представљају некакву предност. О њима не вреди много размишљати, пошто нису пресудне за позив који с радошћу живим.

(Глас омладине, Нови Сад, 1979)

Млади који долазе

ТО ЈЕ БИЛА ЊИХОВА ГОДИНА

Тодор Куљић (социолог), Дејан Ећимовић (архитекта), Ненад Грујичић (песник), Наташа Вељковић (пијанисте), Диме Илијевски (глумац), Мерима Исаковић (глумица), Стане Јагодич (сликар) и Емир Кустурица (режисер)

Пошто је ово тренутак када се у свим областима рада и стваралаштва процењују резултати остварени у протеклих дванаест месеци, пажња се, неминовно, мора поклонити и младим стваралоцима који су протекле, као и у низу ранијих година, обогатили нашу културу, уметност, науку, значајним остварењима. Било да је реч о књижевности , музици, ликовној уметности, архитектури, позоришту, филму, телевизији и другим пољима уметности и науке, млади су у години коју остављамо иза нас понели многа угледна признања, добили ласкаве оцене критике, зачели или назначили нове путеве у размаху људског духа и ума. Једноставно, својим делом дали до знања свима да су они ти који долазе. При том, што је најлепше, неретко свесни су да је та слава и обавеза, подстицај за нова прегнућа. Разуме се, овај сажет преглед домета неколицине њих само је део онога што је наша млада и најмлађа генерација остварила у протеклој години. Ово је дамо један од могућих избора оних који нам уистину долазе, чијем доласку – са онима који су већ заволели њихово дело и свежину њиховог појављивања – искрено се радујемо.

ОДГОВОРНО ПРЕМА УМЕТНОСТИ

Владо Мићуновић

Ненад Грујичић је један од оних вредних младих људи којима је прохујала година донела лепе успехе, и учврстила га на путеви-

ма књижевног стваралаштва, којима се с љубављу и изузетном озбиљношћу упутио. Рођен је 1954. године у Панчеву. Било му је тек четрнаест или петнаест година када је у београдској *Младости* објавио своју прву песму. Од тада се, приједорски средњошколац, а сада студент четврте године југословенско-светске књижевности у Новом Саду, нераскидиво дружи са литературом и живи за њу.

• Шта су, по Вама, поезија и литература уопште?

Поезија, литература, пре свега, озбиљна је ствар која од младог писца тражи да се, такође, озбиљно односи према њој. Такав однос подразумева стваралачку дисциплину, јасан став и врло широку свест о затеченим вредностима, и вредностима које управо настају у књижевности.

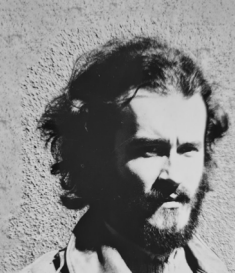
Прошле године у издању Књижевне омладине Србије изашла је Грујичићева поетска збирка *Матерњи језик*, која је напросто разграбљена. Сада се већ говори о другом издању. Наш саговорник је ове године за поезију објављену у *Гласу омладине* добио признање Печат вароши сремскокарловачке, док му је претходне године за есеј припала „Бранкова награда“ Матице српске.

• Ви сте и главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јест* од кога се доста очекује.

Да. Лист излази тек годину дана. Осећао се велики недостатак једног таквог гласила у Војводини које би било отворено за све младе писце и остале ствараоце из Покрајине и Југославије.

Сада Ненад Грујичић објављује и књижевну критику у више књижевних листова и часописа, иако одлучно каже да је поезија његово трајно опредељење. Издавачким планом београдске Просвете за 1980. годину обухваћена је и његова најновија књига песама *Линије на длану*... Заиста значајни резултати за кратко време, али „литература је – како сам рече – озбиљна ствар“.

(*Политика*, Београд, 1979)

ОЗБИЉНО ПРЕМА КЊИЖЕВНОСТИ

Химзо Скорупан

Ненад Грујичић је рођен 1954. године. Основну и средњу школу учио је у Приједору. Апсолвент је југословенске и свјетске књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Повод нашем разговору је његова недавно изашла друга књига поезије Линије на длану *у издању београдске Просвете. Прву књигу* Матерњи језик *, такође је објавио у Београду, у издању Књижевне омладине Србије (1978). За књижевни рад је добио „Бранкову награду" Матице српске, за књижевни есеј, и „Печат вароши сремскокарловачке", за поезију. У традиционалној годишњој анкети „То је била њихова година" београдске* Политике*, Ненад Грујичић је изабран за најуспешнијег младог писца у протеклој 1979. години. Ради као главни и одговорни уредник студентској листа* То јест. *Члан је Друштва књижевника Војводине.*

• Шта је за Вас књижевност тј. поезија уопште?

Немогуће је са неколико реченица објаснити феномен књижевности, али, најкраће речено, за мене је поезија начин размишљања, став према животу, језику, традицији, истини... Осим тога, књижевно стваралаштво је изузетно озбиљна ствар која од младог писца тражи да се, такође, озбиљно односи према њеним вриједностима Дакле, бављење књижевношћу искључује сваку површност, сладуњавост, естрадно шаренило, лијеност итд...

• О Вашој првој књизи *Матерњи језик* доста се писало и говорило. О другој ће ускоро се чути. Има ли разлике између прве и друге књиге?

У првој књизи разрјешавао сам проблеме језика и пјесништва у најразличитијим контекстима, у начелу узевши то је била поезија о поезији. У другој књизи бавим се више конкретним животом

почев од тога да је човјекова енергије смјештена у хрпи костију и меса па преко свакодневног расипања те енергије, све до неких универзалних али трагичних значења човјекове егзистенције и смисла. Овакво виђење свијета прожето је ироничним хуморним, а каткад и сатиричним сензибилитетом, што доприноси ведрини и комуникативности читаве књиге.

• Најмлађи сте члан жирија „Бранкове награде“ за прву књигу. Можете ли укратко казати шта се тренутно дешава у савременој „младој“ књижевности“?

Савремену младу југословенску књижевност тј. поезију одликује широк спектар најразличитијих вриједности, покушаја и експеримената. Лексичко богатство нашег језика отвара необично широк простор разнородним поетикама, и омогућава слојевитост и дубину пјесничке логике. Присутна је тенденција посљедњих година да се пјеснички говор ослободи свих традиционалних, китњастих украса, нпр. метафоре чиме се, на одређен начин, разбија херметичност исказа. То понајбоље показују прве књиге младих пјесника широм наше земље. Помињем само нека имена Милош Комадина, Јово Марић, Миле Стојић, Душан Радак, Миро Петровић, Милан Ђорђевић, Мирјана Божин, Хамдија Демировић, Синан Гуџевић, Србољуб Илић и други.

• Шта препоручујете као савјет почетницима?

Уз велики таленат треба много читати. Значи, подједнако познавати стару и модерну књижевност. Пјесник без широког знања и свјести о умјетничком књижевном стваралаштву гасећи пламичак прирођеног му талента врло брзо залази у предјеле наивног, што, наравно, није од битног значаја за развој литературе.

• И Ваша сестра студира књижевност и бави се писањем. Како то објашњавате?

Многе ствари необјашњиве су у животу, па тако и ова.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 1980)

МЛАДИ ПЕСНИЦИ: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ

Милан Живановић

У рубрици посвећеној младим песницима на четири стална питања одговара Ненад Грујичић

Ненад Грујичић је рођен 1954. у Панчеву. Основну и средњу школу учио у Приједору. Апсолвент је југословенске и опште књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Објавио две књиге поезије: Матерњи језик *(Књижевна омладине Србије, 1978) и* Линије на длану *(Просвета, 1980). Добитник је „Бранкове награде" Матице српске и „Печата вароши сремскокарловачке". Уређује књижевни лист* То јест *на Филозофском факултету. Члан је Друштва књижевника Војводине.*

• Колико година сте млад писац и чиме сте обележили своје присуство у нашој књижевности?

Волео бих да ми исто питање поставите у мојој педесетој години, ако је доживимо. Нарочито бих се осећао срећним кад би се и тад за мене могло рећи да сам млад писац, јер књижевно стваралаштво подразумева неисцрпну стваралачку ватру, енергију и фанатизам. Дакле, причекајмо још коју деценију и тад поразговарајмо о евентуалном мом значају и присуству у нашој књижевности. Данас би сваки мој одговор био препотентно брчкање у хладној реци чију другу обалу тек назирем у магли.

• Какав је ваш однос према традицији и како је „изневеравате"?

Да бих „изневерио" традицију потребно је до краја да је упознам и прозрем. Дакле, потребно је да читам и откривам заблуде и предности писаца претходника и упоређујем их са сопственим. Не заваравам се мишљу да је књижевна традиција анахрона

и излизана. Напротив, она је често у појединим својим моментима модернија него што то можемо и замислити. Но, то никако не значи да морам бити заслепљен њоме. Она ми само помаже да, у тренутку потпуног засићења, вршљајући у њеном бескрајном наручју, истргнем се из гвозденог загрљаја.

• Шта су по вама проблеми са којима се сваки млад писац сусреће у литератури, а и у животу?

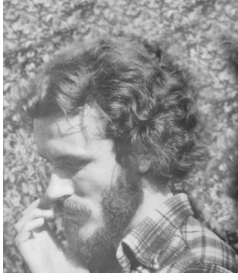
Под класичним проблемима вероватно подразумевате бројне стваралачке недоумице, невоље са издавачима, нерешен материјални статус младог писца итд. Такви проблеми су органски спојени са судбином писца. Међутим, постоје и други, мање класични, специфични проблеми који увелико онеспокојавају младог стваралаца. На пример, несхватљиво ми је да млад човек преко ноћи постане полтрон, слабић и улизица старијем писцу који му, наводно, може омогућити пуну афирмацију, славу, награде. А, у ствари, „старији писац" држећи моћну уредничку позицију лукаво манипулише широком трговачком мрежом и остварује сопствене интересе. За седам година, колико сам укључен у књижевни живот, имао сам изванредне прилике да сусретнем најразличитије књижевне нарцисе, каријеристе и мутиводе, који своје личне комплексе и недосегнуте стваралачке висине лече надувавањем млађаних главица о својој несвакидашњој вредности, европском значају и слави. Њима нико не ваља, за њих су сви лоши писци, само они знају шта је литература и само су они велики. Чаршијски „бардови" никад нису задовољни ефектом постигнутих смицалица, болесних трачева и опањкавања, те се репертоар њихових злоћудних зачкољица креће у недоглед. У томе им свесрдно помажу њихови ошамућени сателити и трабанти. А да би млад писац био заиста млад, самосталан и слободан потребно је да размишља и пише својом здравом главом, у противном, преко ноћи довући ће му се у постељу књижевни „бард-поскок" и затровати памет и таленат.

• Шта сте завршили, а на чему сада радите? Имате ли издавача на видику?

Објавио сам две књиге и уплашио се да не постанем скрибоман. С трећом књигом немам намеру да журим. Настојим да успоста-

вим што повољнију временску и стваралачку дистанцу спрам досад написаног. Књижевност схватам озбиљно и одговорно, и не бих се коцкао. Желим ако је уопште могуће, да своје дело остварујем на што чвршћим стваралачким принципима. Што се тиче издавача у Новом Саду, они нису имали нарочито разумевања за моје рукописе. То ме, наравно, није обесхрабрило, па сам рукописе понудио београдским издавачима, где су, као што се види, врло брзо примљени и штампани. Тренутно немам евентуалног издавача на видику, као што и он, вероватно, нема мене.

(*Дневник*, Нови Сад, 1981)

ПОЕЗИЈА КАО МАТЕРЊИ ЈЕЗИК

Химзо Скорупан

У издању београдске Просвете, у едицији „Савремена поезија“ појавила се друга књига поезије Линије на длану *младог пјесника Ненада Грујичића. Прву, запажену књигу пјесама* Матерњи језик *објавила је Књижевна омладина Србије у едицији „Пегаз“ (1978). Ненад Грујичић је основну и средњу школу учио у Приједору. Апсолвент је југословенске и опште књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду. Добитник је „Бранкове награде“ Матице српске за књижевни есеј, и „Печата вароши сремскокарловачке“ за поезију. Радио као главни и одговорни уредник студентског књижевног листа* То јест *у Новом Саду.*

• О Вашој првој књизи *Матерњи језик* доста се писало и говорило. О другој ће, надамо се, ускоро. Која је разлика између та два рукописа?

У првој књизи сам на самоироничан начин разрјешавао проблем пјесништва и језика у најширем смислу ријечи. Начелно узевши то би могла бити тзв. поезија о поезији. Пјесме у другој књизи више су приближене конкретном животу. Разлику ће, вјероватно, уочити читаоци и критика.

• У посљедње вријеме много се говори о кризи књижевне критике, њеној немоћи, ефемерности и одсуству негативног критичког духа?

Феномен критике, наравно, никад не може до дна да објасни и раскринка одређено књижевно дјело. Критика представља процес својеврсног духовног зрења у циљу формирања укупне и опште литерарне свијести. У том смислу она представља надградњу која се граничи са једним видом умјетничког стваралаштва. То што данас

нема креативног критичког духа који би смјело и аргументовано износио негативне судове о заиста слабим књигама, казује о неким ваљским проблемима, о којима се изузетно много говорило и писало посљедњих година. Но, поврх свега, ипак вјерујем у постојање неколицине високо стручних и жустрих наших критичара.

• Колико нови књижевни нараштај доноси свјежине?

Већи број првих књига у протеклих неколико година гарантује да млада поезија не само потврђује, већ и увелико размиче границе књижевне традиције, а тиме значи отвара нове просторе за живот и афирмацију пјесничког говора.

• Каква је будућност поезије уопште?

Уз такво питање могли бисмо се упитати и каква је будућност човјека. Док год постоји жив човјек постојаће и својеврсни духовни однос према драми живота и језика. Апсурдно је говорити да поезија нема будућности, јер њена пропаст истовремено је и катаклизма човјека. Могуће је говорити о смрти одређених нивоа пјевања, поступака и шаблона писања, али то ништа не говори о феномену поезије.

• Добитник сте двију веома важних књижевних награда. Шта младом писцу значи награда? Одређује ли она праву вриједност дјела?

Данас у мноштву књижевних награда и признања, младог писца прва награда, ипак, обрадује и ошамути. Она на тренутак отвара јавну ситуацију и указује на пишчево дјело и индивидуалност, али врло брзо тај краткорочни сјај се гаси и вене, јер писац пише нова неизвјесна дјела, наставља авантуру чији смјер не одређују награде нити га оне дефинишу. Књижевно стваралаштво, уствари, није најподесније за награђивања која често изазивају и стварају такмичарско борилиште, што увелико ремети истинску потребу и разлоге за стварањем.

• Шта млад писац данас може?

Може да објави текстове у часописима широм наше земље, нешто теже долази до књиге, али и то се оствари уколико се оз-

биљно и предано бави књижевношћу. Ако већ то може, ако му то друштво омогућава, онда би требало младом писцу колико-толико обезбиједити материјални статус (запослење) који би га одржавао у голом животу. Млади пјесници често код нас нису предмет ширег друштвеног интересовања и бриге, чиме се остварује она стара фраза да умјетник треба да се мучи и гладује да би стварао. Ту има дјелимичне истине, али је парадоксално да млад пјесник, у друштву које му објави књигу и прогласи га писцем, живи, да не кажем – животари, ношен пре свега необјашњивим унутрашњим фанатизмом.

(*Ослобођење*, Сарајево, 1981)

ПЕСНИК ИЗА ЉУДСКОГ ЛИЦА

Мирјана Божин

Ненад Грујичић тренутно је на одслужењу војног рока у Рашкој. Срели смо га на Струшким вечерима поезије *и поразговарали за наш лист, о свему помало...*

• Да почнемо од Рашке... У нашу редакцију стиже много песама од војника, шта мислиш зашто војници толико пишу?

Може бити да је управо у војсци поезија представља могућност или доказ једног излаза... Ја сам сусрео доста војника који пишу римовани десетерац, углавном еротске садржине, али који у себи има неку животну потребу да се преброде војнички дани, да се траје и пише.

• Рекао си малочас док смо шетали – оних неколико стотина песника на *Младој Струги*. Како се осећаш у том контексту? Шта мислиш о поезији своје генерације?

Па шта да кажем о овој манифестацији... У сваком случају она представља лепу прилику да се млади људи нађу и поразговарају. Мање да се чује песничка реч. Али кажем, мора се ту пронаћи неки, ако ништа друго а онда туристички облик смисла и сарадње... Могло би се казати да је моја генерација на занатском плану постигла заиста много, и да је по осећању ствари света и живота кроз своје најучљивије представнике слична самој себи, да не постоје неке битне разлике... Не може се говорити о некој самородној, изузетној и несвакидажњој песничкој појави, јер једна у другу урања, друга у трећу... Све су то некакви међусобни утицаји, преливи. Могло би се казати да је све то једно стање из којег ће тек да букне аутентичан песник. Тешко је успостављати неке коначне дефиниције о савременом песничком тренутку... Мислим да је

свако дефинисање младога песника пре свега тражење неког личног шићарџијског интереса, у виду некакве рекламе, у виду неког тобожњег чина проналаска младог, новог песника. Поготово је штетно ако о младом песнику, онако сезонски, брине и говори неки његов патрон, старатељ, који покушава да пошто-пото, на силу, направи од њега тзв. песника, да му дâ неке коначне јавне обрисе, уврсти га у ову или ону панораму, антологију и слично. А све то чини да би намерно угрозио талентованијег његовог исписника, његовог колегу, друга или пријатеља. И тако убацује отров, злу крв међу њих. Уствари, то је начин да се млади песници униште ако нису довољно јаки и ако нису пронашли своје Ја.

• Млади песници често користе иронију, сарказам... То су средства ангажоване поезије. Да ли је за тебе ангажман и нешто шире?

Па довољно је да узмемо пример Бертолда Брехта и ствар постаје сасвим јасна. Време у којем је живео послужило му је као одличан извор на којем се напајао и стварао феноменалну поезију, ангажовану, наравно.

• На симпозијуму *Струшких вечери поезије* говорило се на тему авангарде у поезији...?

По оном што сам чуо данас у ствари то је један просек типичних предавања на ту тему. Мени су се усекле речи једног француског песника који је на симпозијуму рекао: „Пишем онако како могу и при томе се осећам мало трагичним“... Међутим, на овим фестивалима се појављује једна отрцана фраза, увек се нађе неко ко говори о **„**кризи поезије**“**. Ја не сматрам да постоји било каква криза поезије; пре се може говорити о кризи самог човечанства, а поезија управо у највећим кризама човечанства открива свој пуни капацитет и смисао, и постаје арбитар, постаје онај опуномоћени члан људске заједнице, који суди о човечанству самом (ако тако могу казати). Човек својим технолошким изумима покушава да освоји све што је у његовом дохвату, да овлада космосом, и прави разнолике летелице и роботе. Међутим, мислим да човек упада тиме у још већу замку, јер управо суштина човекових питања на многе тајне и одговоре, при том, крије се у способности не тих изума већ човекове мисли да она као таква, људска и божанска,

у исти мах, отпутује на право место и резреши нека питања вечног карактера.

• Шта мислиш о појави да писци света пишу петиције са жељом да помогну у разрешавању неких акутних проблема?

Петиција потписана од неких 50-так писаца недавно, упућена председнику САД-а, Роналду Регану, опет говори о невероватно високој свести писаца у сваком тренутку. Они упозоравају моћнике и све нас, у ствари, о опасности која се надвила над планетом. Дакле, неки људи који су стицајем различитих околности дошли на кормило велике власти поигравају се некаквим атомским, нуклеарним и неутронским бомбицама... Ова петиција, или протестно писмо, говори о постојању свести човечанства; то није дакле само она савест, по већ наоко потрошеној патетичној матрици, мада је и то, већ то је сама свест људске расе оличена у даровитим појединцима, епицентрални облик духовне дубине наше цивилизације. У одсудним тренуцима обе су неопходне.

• А да ли тај поступак говори и о извесној хиљадугодишњој немоћи уметности, о њеном поразу да припитоми звер у човеку?

Ту се ради и о једном парадоксу. Песници, писци и уметници, интелектуалци уопште, одувек су успевали да примете, да уоче одређене негативне ствари и појаве, и апелују. Међутим, ова планета признаје некаква конкретна механичка, физичка разрешења проблема; дакле досадашња пракса показује да једино неким грубим, механичким помицањем ствари, дакле оружјем, могу да се наводно разреше проблеми. То је заиста парадокс; када би ови човекови изуми били пропорционални са свешћу и талентом који поседују истински песници и уметници света, када би заправо ти изуми и њихова употребна сврха били бар у одређеној равнотежи са хуманом страном уметности и снагом лепоте, тада би на Земљи био много извеснији и бољи живот.

• Да ли нешто од ових појава претходи твојој песми?

Мене, лично, као ствараоца у језику *иритирају* и надахњују, у исти мах, неке ситуације и слике које изазива сâмо људско лице. Мислим да је људско лице са безброј својих гестова, мигова, пок-

рета, нијанси... површина у дубини целог човека... један бескрајан понор који објашњава читав живот. Људско лице ме, наравно, пре доведе у прилику да размишљам о смислу човека и живота него један, рецимо, трамвај, мада се у песми може затећи и тролејбус, али само као последица доживљавања људског лица.

• А нека сложенија искуства, сазнања, како код тебе конкуришу том људском лицу као инспирацији?

Све то у себи садржи људско лице... У песми се налазе најразличитији предмети или појаве, рецимо, и не мора ту бити конкретног лица. Али за мене људско лице је извор свега што може да насели песму. Имам песму на ту тему, „Крвави гест“, која је створена на темељу ове моје назови теорије:

У очима саговорника
Видим прљава дјела
Ал упуштам се
У мучке ноћне разговоре.

Тече слатка прича ласкавица.

Кад понестане
Тема за обмањивање
Лисац лисцу
Вуку вуку шара по очима,
Пази да не промакне
Случајно крвави гест.

У противном
Оде глава кад-тад!

(*Младост*, Београд, 1981)

НЕМА КРИЗЕ ПОЕЗИЈЕ

М. Диздар

Разлог који нас је руководио да међу мноштвом домаћих и страних пјесника, већином одавно афирмисаних у својим и не само својим срединама, за саговорника изаберемо Ненада Грујичића, пјесника из Новог Сада, прије свега је у податку да је најмлађи пјесник који је у првом живом сусрету са публиком представљен сарајевским љубитељима поетске ријечи.

Морам признати да ме позив да учествујем на *Сарајевским данима поезије* изненадио. То је свакако доказ да су организатори ове афирмисане међународне манифестације водили рачуна да овдје буду присутни и млађи, мање познати пјесници, који тек треба да кажу своју ријеч – вели Грујичић. – Мада је ово тек почетак сусрета мислим да ће организатори овога пута постићи пун погодак. Рекло би се то по програму што ће бити остварен, широкој заступљености пјесника из свих наших средина и многобројнима што су пристигли из иностранства, по интересовању за поезију и живот поезије, које је очигледно присутно у овом поднебљу.

• Шта једна оваква манифестација значи младом пјеснику?

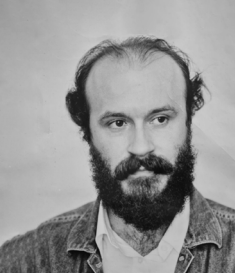
Ваља видјети живог пјесника. Није то доживљај само за публику, већ и за нас који се поезијом бавимо. Можда и већи. Сматрам да су контакти међу пјесницима врло важни. Жеља ми је да разговарам са некима од совјетских или чехословачких пјесника, односно славенских, прије свега руских, нама сродних у језику, са сличном матерњом мелодијом, из искона. Радо бих ћаскао и са неким од пјесника изван европског подручја, из Кине или Вијетнама, на примјер, без обзира што не познавајем њихове језике. Срећом, ту су преводиоци, за прву руку. Но, може се и гестикулирати с пјесницима на матерњем језику, зашто да не, као у једној мојој пјесми, „Преводилачки рад“, из прве књиге. Мада су ми неки на-

мргођени пјесници-уредници из Новог Сада пријетили да пјесма не може и не смије имати гестове. Није важно... Рекох већ, ваља видјети живог пјесника.

• Много се говори о кризи поезије?

Кризе поезије нема. Штавише, мислим да смо свједоци досад најширег размаха пјесничког стваралаштва у цијеломе свијету. Може се то видјети из недавно објављеног књижевног зборника *Свјетска поезија данас*, који најбоље показује да је данашње пјесништво надасве живо и изненађујуће, и мислим да стога можемо говорити о специфичном пјесништву с краја 20-ог вијека. Да кризе поезије нема потврђују и ови сарајевски пјеснички сусрети и сви поклоници писане и казиване ријечи што су се вечерас у великом броју окупили у Камерном театру 55.

(*Вечерње новости*, Београд – Сарајево, 1981)

БРАНКУ У ПОХОДЕ

Весна Рандељ

Пред почетак овогодишњег Бранковог кола *о новинама у концепцији и програму ове значајне југословенске културне манифестације говори нови директор Ненад Грујичић.*

И овог позног лета, у част и славу нашег лепог и незаборавног Бранка, како то лане рече песник Душан Радовић, у Сремским Карловцима и на Стражилову ће се окупити песници, музичари, сликари и глумци и сви пријатељи и поштоваоци њиховог уметничког дела да се још једном ухвате у *Бранково коло*. Овогодишња културна манифестација трајаће од 9. до 30. септембра. а програми у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду протицаће у знаку 40. годишњице другог заседања АВНОЈ-а, 100. годишњице преношења посмртних остатака Бранка Радичевића из Беча на Стражилово, 130. годишњице смрти Бранкове и 150. годишњице рођења Јована Јовановића Змаја.

О новинама у овогодишњој концепцији Кола*, наградама, учесницима и програму, разговарали смо са новим директором Ненадом Грујичићем који је, као и нови председник Савета ове манифестације, Богдан Винокић, од недавно на кормилу* Бранковог кола.

Досадашњи модел концепције *Бранковог кола* обухватао је неколико уметности – књижевност, музику, сликарство и глуму – каже Грујичић. – Он ће и даље бити схематска основица манифестације, али уз неке измене и новине. На пример књижевност, музика, сликарство богатија, најразноврснија и са највише учесника, ове ће године први пут имати и програме образовног карактера чија ће тема бити Бранково дело и савремено књижевно стваралаштво. Боља сарадња са Друштвом књижевника Војводине, односно са Књижевном колонијом у Кањижи, омогућила је да страни писци – гости Књижевне колоније буду и наши гости. Тако ће се први пут

на *Бранковом колу* појавити песници из Енглеске, СССР-а, Савезне и Демократске Републике Немачке, Француске, САД, Египта, Чехословачке, Белгије и других земаља. Покрећемо и сарадњу са *Струшким вечерима поезије* јер сматрамо да је сарадња са културним организацијама, институцијама и манифестацијама сличним *Колу* један од начина остваривања живљих и плоднијих садржаја. Ово се већ потврдило досадашњом успешном сарадњом *Бранковог кола* са *Горановим пролећем* и *Змајевим дечијим играма*. Све што чинимо у грађењу нове концепције произилази из намере да постигнемо југословенски значај *Кола*.

Неки програми, ранијих година извођени на отвореном простору на Стражилову, сада ће се одржати у затвореном, заправо камерном простору како би се омогућила боља комуникација са публиком. То су, пре свега, представе Театра поезије, као и већина позоришних представа. Појачан је интерес за наступе младих уметника, студената Академије уметности, па ће они говорити Бранкове стихове, сликати и музицирати и тако, како каже Грујичић, „градити животну атмосферу младости и стваралаштва“. Добра сарадња успостављена је и са Титовим Врбасом, СИЗ-ом културе овог града и организацијама удруженог рада, који су свесрдно финансијски помогли *Колу*, а стваралаци из овог војвођанског града учествоваће у његовим програмима.

• Које ће награде бити додељене на овогодишњем *Бранковом колу*?

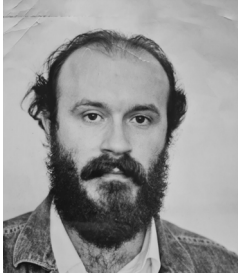
Ранији мали неспоразум између Бранковог кола и Друштва књижевника Војводине, везан за доделу „Бранкове награде“ сада је превазиђен – објашњава Грујичић. – Наиме, „Бранкова награда“ Друштва књижевника Војводине, која је протекле две године додељивана изван наше манифестације, опет ће, 10. септембра, бити уручена у Сремским Карловцима. Настојаћемо догодине, у сарадњи са Матицом српском, да у наш програм уврстимо и свечаност уручења „Бранкове награде“ за семинарске радове студената. После двогодишње паузе поново ће оживети и награда за поезију „Печат вароши сремскокарловачке“, коју додељује лист *Глас омладине*, а три млада песника из Југославије постаће нови лауреати. Од ове године додељиваћемо и нову награду – „Бранко“ – ученицима основних и средњих школа за најбоље литерарне, ликовне, фото, филмске, музичке и друге радове.

• Можете ли нам већ сада открити нека имена учесника и програма предстојеће манифестације?

Поменућемо само неке, а остали нека буду мала тајна до отварања *Кола* – каже саговорник. – Наступиће песници из свих крајева наше земље: Радован Павловски, Иво Светина, Стеван Тонтић, Драган Колунџија, Ференц Фехер, Стеван Раичковић, Агим Дева, Славко Алмажан, Раша Попов, Перо Зубац, Флорика Штефан, Павле Поповић, Гојко Јањушевић, Вићазослав Хроњец, Ирина Харди Ковачевић, Петар Вуков и други. Ту су и млади песници: Милош Комадина, Јоан Флора, Наталија Дудаш, Иван Негришорац, Зоран Ђерић, Предраг Марковић, Будимир Дубак, Милован Марчетић, Владимир Копицл, Илеана Урсу, Ото Фењвеши и други. Театар поезије Гораново прољеће долази са представом *Апокалиптичке басне* рађеном на стихове Весне Парун, а на челу глумачке екипе је Фабијан Шоваговић. У образовном делу програма, на књижевном матинеу, о Бранку и Змају говориће Божидар Ковачек. Тема излагања Драгише Живковића и Маје Клеут биће „Бранко Радичевић у контексту поезије његовог времена", а млади књижевни критичар Селимир Радуловић говориће о младој војвођанској поезији. Са студентима Академије уметности у Новом Саду Ана Јајчанин Цвијановић урадила је сценску поставку Змајеве љубавне поезије *Разговор са срцем*. Биће постављена изложба графика Милана Станојева, док ће у „отвореном атељеу" у Сремским Карловцима и на Стражилову радити млади сликари. Наступиће неколико хорова и културно-уметничких друштава, настојаћемо да доведемо Ђорђа Балашевића, Јадранку Стојаковић, Љиљану Петровић и Звонка Богдана, који ће певати своје, али и песме Бранка, Змаја и других песника, очекујемо Зијаха Соколовића, Раду Ђуричин, Ивана Хајтла, ансамбл *Ренесанс* ...

По свему седећи *Коло* ће опет бити „закићено, наплетено, навезено." Карловци му отварају врата.

(*Дневник*, Нови Сад, 1983)

ОТВАРАЊЕ У СВИМ ПРАВЦИМА

Сич Имре

(Превод са мађарског: Илеш Фехер)

На чело Бранковог кола *које чува традицију имена и дела Бранка Радичевића, постављен је нови директор, Ненад Грујичић, и нови председник савета, Богдан Винокић. То се може тумачити на тај начин да се жели сачувати дугогодишња традиција институције и, дабоме, проширити делатност – тако да ће већ од ове године у организацији свечаности* Бранковог кола *заживети нова начела. О томе смо причали са новим директором и познатим младим песником, Ненадом Грујичићем.*

Пре свега желим истаћи – каже нови директор *Бранковог кола* – да од сада наша институција у културном животу Новог Сада, Сремских Карловца, Војводине, Србије и Југославије жели играти активнију улогу. Али не само током традиционалне манифестације – свечаности *Бранковог кола* ове године биће одржани од 9. до 30. септембра – већ и током читаве године. Већ сарађујемо с Друштвом књижевника Војводине и другим удружењима писаца, са Књижевном колонијом из Кањиже, разним културним институцијама, појединачно с писцима, песницима, глумцима, сликарима, вајарима, музичарима и другима. Желимо постићи ширину, изједначити се и ако буде могуће престићи резултате *Струшких вечери поезије* и *Горановог пролећа*, на пример, с којим већ сарађујемо. И започећемо сарадњу са Славонским Бродом, родним градом Бранка Радичевића. Желимо да реализацијом нових идеја *Бранково коло* што пре добије шире културно обележје, то значи да стекне и своје особене карактеристике.

• Шта би биле те особене карактеристике?

Сажето: отварање у свим правцима! Подржавање свега што завређује пажњу, што је добро – подржавање младих (Бранко је остао млад), најпре, талентованих писаца, песника и уметника. То отва-

рање подразумева и промене у концепцији, на пример отварање према школама и предузећима (то се већ сада делимично осећа), те и изван наших граница, по Бранковом трагу (Темишвар и Беч), стремићемо и ка додирима са иностраном поезијом и културом.

• Конкретно шта то значи?

Уместо затварања, хоћемо отвореност на коју смо до сада тек ту и тамо наишли. У супротности са привидним материјалним потешкоћама, тежимо стабилизацији на том плану, подржавају нас чак двадесет три радне организације, па ћемо успети да обележимо 100. годишњицу преноса Бранкових земних остатака из Беча на Стражилово, 130. годишњицу Бранкове смрти и 150. годишњицу рођења Ј. Ј. Змаја. То нас заиста радује и указује на широку друштвену бригу и покрет.

• На који начин се ваша институција „одужује“?

На више начина. Између осталог наше програме нудимо предузећима и одлазимо на терен, у фабрике, у контакте с радницима на лицу места. С друге стране, са школама ћемо тесније сарађивати, првенствено са гимназијалцима језичког смера у Сремским Карловцима. И с другим гимназијама и школама. Не желим сада набрајати све овогодишње програме, али истичем да ће бити одржано више од четрдесет појединачних садржаја. То јасно говори на који начин се „одужујемо“, у којим правцима се отварамо.

• Можете нам рећи нешто о конкретним новинама?

Како да не! Прво би поменуо обнављање Песничке позорнице у сарадњи са Српским народним позориштем, Позориштем младих и Новосадским позориштем. Желимо, затим, повећати број изложби како у Карловцима, тако и у Новом Саду, тиме желимо отворити врата талентованим, младим ликовним уметницима. Желимо и издавачку делатност ојачати. И то првенствено на објављивању „првенаца“, то јест младих, и за то заслужних песника. Могућа су и двојезична издања, преводи на друге језике да се боље упознамо. Ово последње што поменух можда најбоље илуструје наша настојања. И наравно желимо обновити чин свечаног уручења традиционалне „Бранкове награде“ ДКВ која у последње

две године није додељена. Значи не желимо седети уљуљкани на неким резултатима, већ у интересу многих: радити и стварати!

• То ме подсећа на мото читаве манифестације *Бранковог кола*…

Да, добро кажете! Наш мото су ове године, а биће и убудуће, два дивна стиха Бранка Радичевића: „Шта би песма да од срца није, / шта би срце, да младости није."

• Ипак, кажите нам понешто конкретно, ко ће бити гости овогодишње манифестације *Бранковог кола*?

Манифестацију отвара Хусеин Тахмишчић, песник из Сарајева. Очекујемо око четиристо учесника из целе земље (поред песника, преводилаца, предавача, глумаца, музичара, сликара, учествоваће и хорови, ансамбли, фолклорне групе...). Очекујемо госте и из иностранства, из Америке, Русије, Мађарске, Енглеске, Чехословачке, Румуније, Француске... Биће ту и гости посредовањем поменуте Књижевне колоније у Кањижи. Као домаћини пуног срца, сваког ћемо на Бранковим свечаностима срдачно дочекати и угостити.

(*Magyar szó*, Нови Сад, 1983)

СЕБЕ ЦРПИМ ИЗ ЛИЧНИХ СЕОБА

Рале Нишавић

Ненад Грујичић, песник средње генерације, познат југословенској јавности, састављач народног блага о чему говори његова књига Ојкача *која је доживела велики тираж. Пише и приче и полемике, био је уредник студентског књижевног листа* То јест, *данас је сјајан уредник* Бранковог кола.

Разговора и сусрета има колико и живота, кад песник с песником говори издешава се нешто изван обичног људског говора: ослобађа се енергија, свежина, племенита светлост што улепшава свакодневицу.

„У великим смо пословима", каже Грујичић. „Ово *Коло* мора бити боље од свих претходних, мора бити садржајније". Тако договорисмо разговор за новине, жељни промена, померања, отварања и разбијања себичлука, бирократске самовоље, немуште глупости: мора се све променити и не само у култури. Што се овог *Кола* тиче оно је закорачило поодавно у нове програме.

• Који су то скокови, који мотиви да тако срчано истрајавате и припремате ново *Коло*?

У нашој литератури не постоји експлицитнија ниска стихова која је попут грозда сплетена у жили нашег порекла. Млади Бранко био је у прилици да у своје време чује и чита некаква поетска писаније на тему „кола" која су исписивали минорни писци, неталенти-песници које је време затрпало. Сео је Бранко и написао генијални *Ђачки растанак* у којем се налази и то његово чувено „Коло". Ни животније песме ни поучнијег предсказања. Све што је Бранко написао: свега педесет четири лирске, седам епских песама и нешто одломака и писама, све пламти неукротивом ватром српског језика и све је толико младо и божански подешено да никад

остарити неће нити изгубити своју актуелност. Радити у институцији која у свом срцу има куцавицу Бранка Радичевића мотив је над мотивима – да човек напише нову књигу о Бранку, да окупља људе на Бранковом Стражилову, да без комплекса прави програме где ће песници бити у својој држави, у држави песничког језика над којим су наднесена небеса Бранка Радичевића.

Бранкова поезија мелем је за нашу разбијену слику света, за наше балканско мучилиште које час набацује час скида своју змијску кошуљицу. И лист *Бранково коло* који је крајем прошлог и почетком овог века излазио у Сремским Карловцима, такође, мотив ми је за тотално залагање и предавање мисији коју су ми Бранко и ова институција одредили. У том листу објављивали су писци из свих крајева које је Бранко опевао у „Колу“. Потом, сами Сремски Карловци, ма колико данас били бледа слика у паучини послератне небриге, инспиришу ме да се борим да *Бранково коло*, бар месец дана (присуством најдаровитијих наших песника и уметника) створи потребни ореол овом несуђеном досад нашем Хајделбергу.

• На *Бранковом колу* учествује много песника и стваралаца, суделују заједно у више програма: како они заправо комуницирају?

Рекох да *Бранково коло* демистификује књижевне и песничке програме које диљем наше напаћене земљице организују незаинтересоване удаваче што журе да програм приведу како-тако крају или пак, бирократска сирочад која, неуспевши у политици, у култури купи мрве „лагодног“ живота. Песници на *Бранковом колу*, напросто знају где се налазе. Све им је при руци и све могу у радости чинити. Међусобно се јако познају па таман пре тога да се никада и нису видели. Коло не подноси песнике-мргуде и њихове комплексе који су ишарани разним чиревима политичких зађевица и свеколиког лапрдања. Једна песма Изета Сарајлића или Мике Антића, на пример, казана уживо или отпевана од стране Љиљане Петровић, руши свако надмено, а напудрано и премазано јежевим мастима, понашање. Песници се у Сремским Карловцима и на Стражилову разумеју, воле и поштују.

• Поборник сте Вуковог језика, сјајан полемичар: бранили сте једну песму Мушицког, аутор сте познате прве књиге песама *Матерњи језик*. Доживела је велики успех и поменута *Ојкача*, антологија и књига-студија о десетерачком двостиху Босанске крајине...

Сада правите антологију, то јест алманах новосадсног *Стражилова*, опет у линији Бранковог певања. Просто речено, премного радите, вредни сте и имате успеха, где је зрно томе?

Имам детињство какво многи писац нема. Односно, писац без детињства ишараног као ћилим, нема шансе да се укалеми у необјашњиви свет литературе. Ја све црпем из сеоба које сам као дете доживео. Моји су млади родитељи, без кашике, дошли у Војводину после главне државне колонизације и – сељакали по Банату, Срему и Бачкој. Књижевност ме је излечила тог неког склањања погледа пред непознатим. У језику сам пронашао отаџбину и пливам као риба у води. И Вук, и Мушицки, и Грчић Миленко, и Стерија, и Кочић, и Венцловић, све је то једна пучина, једно море језика, које је велики талас пљуснуо с ону страну Карпата пре много векова. Узмеш мало своје несреће па је умрвиш с општом несрећом, узмеш крпицу тријумфа па је пришијеш на општи тријумф – ето ти таблице множења живота, ето ти лепоте рођења и смрти. Све ми се чини да романтичну поезију нико никад надићи неће. И ова иронична данас, такође, представља башту романтичног језика. Ту нема фолирања, нема компилације, ту се песнички Моцарт лако разликује од песничког Салијерија. Ето, то су међе мојих мотива, тога зрна које у питању своме помињете.

• Као песник како гледате на поцепане односе у нашој култури, у нашој домовини?

Као песник гледам исто као човек, као свакодневни сведок једне параноје коју изазивају искомплексирани надриполитичари и квазиинтелектуалци. Иоле здрава глава зна данас разликовати искрене и поштене напоре за препород земље од ледених угрушака превазиђене политике и таквог начина мишљења. Много бих конкретних примера могао навести, али један ми се чини најадекватнијим... Оно кад је салонска интелектуална братија у Цанкарјевом дому кукала над положајем Албанаца у Југославији. И при томе су стигли да као на каквом корушком вашару закаче на стотине оних апсурдних беџева на своје мирисне ревере. Ти мржњом умазани „спаситељи“ угроженог народа, не виде даље од свога носа, јер се испод тих истих ушиљених носева налазе рудници у Словенији у којима ради много мојих сународника из Босне, а ови би колико сутра турили и браћу Албанце у те руднике.

Ти музгави интелектуалци, чешући дебела дупенца о аустријске и италијанске довратке, губе из вида да њихов језик, преко границе, у Бечу или Напуљу, постаје отирач за ноге, нема га. Као да их векови томе нису научили. Срећом није сваки Словенац такав, знам их бар неколико међу писцима који поштено одвајају жито од кукоља. За комплекс што га имају кокодакави интелектуалци постоје психотерапије које деца у средњој школи врло разговетно називају правим именом. У овом трену ја се радујем што ће нам у госте доћи Марјан Пунгартник с којим човек може нормално причати, без отрова и стида, узајамно уважавајући мишљење, али и чињенице.

• Времена јесу мутна: има ли нека народна изрека која би у пар речи сажела некакву истину времена у којем живимо?

Прошле године *Бранково коло* отворио је угледни наш и светски писац Милорад Павић овим речима „Vox populi, vox dei". Глас народа је глас богова! Латини су знали оно што и данас паметан човек зна. Ко то не види, ко не разазна бело од мркога тај би морао замотавати главу у мокру чарапу и оставити се јавнога посла и посветити пецању. Али и неке реке имају немиран ток, те нам се злосрећни пецач посежући за лажним уловом, може стровалити у матицу и удавити.

(*Комунист*, Нови Сад, 1989)

БИЉУРНА СВЈЕТЛОСТ

Љиљана Лабовић

Наш саговорик је Ненад Грујичић, пјесник, писац аутор осам књига. Одрастао је у Гомјеници и Приједору, гдје је учио основну и средњу школу. У пролазу, како каже, родио се 1954. године у Панчеву. Данас живи и ради у Новом Саду и Сремским Карловцима.

• Одрасли сте у Поткозарју, а родили се у Војводини?

Моји родитељи, Драшко и Стоја, млади, после велике државне колонизације у Војводини, са закашњењем од седам-осам година, кренули су наслепо у равну Панонију, из села Томашица. Без игде икога и игде ичега, буквално са двема кашикама и нешто прња у руксаку, лутали су и сељакали по Банату, Бачкој и Срему. У Панчеву, гдје су боравили годину дана и гдје сам се родио, радили су на једном пољопривредном добру, отац је тимарио коње а мати музла краве. Потом су у Шајкашу код Новог Сада, од остатка једне старе аустроугарске грађевине, сачинили лепу кућу коју су након неколико година продали жељезници и, шездесет прве, вратили се у Босанску Крајину, у Гомјеницу код Приједора. Мој отац је био омађијан Крајином, њеном песмом, обичајима, водом, ваздухом, природним лепотама. Дакле, поштујући очеву вољу и реч, морало се назад. Он је тада има 31 годину а мајка 23, сестра Нада 2, ја 6 година.

• Откуд Ви поново у Војводини?

После средње техничке школе требало је у Сарајеву да студирам књижевност. Но, каснио сам један дан на пријемни испит и од Сарајева није било ништа. Чуо сам да у Новом Саду има места, те сам, сасвим случајно, кренуо очевим трагом. Након две го-

дине проведене на Вишој техничкој школи – дуга прича – у Новом Саду сам дипломирао југословенску и општу књижевност на Филозофском факултету.

• Већ као студент објавили сте прве своје двије пјесничке књиге код великих издавача: *Матерњи језик* (Књижевна омладина Србије, Београд, 1978) и *Линије на длану* (Просвета, Београд, 1980). Дакле, било је јасно да се јавља нови пјесник?

Ја сам књижевност увијек узимао као најсудбоноснију компоненту свога живота. Тако сам као студент озбиљно, сагласно своме таленту, приступио изучавању литературе. Имао сам срећу да се о мојим књигама *Матерњи језик* и *Линије на длану* доста писало, те је требало само да разбуктим, ионако већ, посвећен однос према поезији и књижевности.

• Касније су Вам изашле још двије пјесничке књиге: *Врвеж* (Матица српска, Нови Сад, 1985) и *Царска намигуша* (БИГЗ, Београд, 1990). Ви сте пјесник модерног пјесничког исказа, веома оштрог језика и снажне имагинације. Гдје данас живи поезија?

Поезија је биљурна свјетлост језика. Она је искошено огледало духа које у своме раму упија и рађа невиђене ројеве слика и истина. Поезија, а тиме и литература, има своје људе. Тако ми се зове и једна песма у првој књизи. Није сваком дано да буде обасјан сунцем песничог језика. Поезија данас живи у књигама проверених вредности: Његош, Костић, Бранко, Кочић, Дучић, Дис, Црњански, Попа, Раичковић, Десанка, Сарајлић, Тонтић, Ливада... Актуелна књижевна пракса у матици свога муља носи и понешто златног зрневља. Ми који се бавимо књижевношћу тачно знамо колико ко од нас вреди. Ту нема лажног додворавања.

• Ових дана у Заводу за уџбенике и наставна средства у Београду изаћи ће четврто издање Ваше књиге о Бранку Радичевићу. Та књига ће ући у дио школске лектире. Какав је осјећај писца кад му књига доживљава поновљена издања?

Нисам очекивао да ће та књига доживети толико издања. Импонује ми да ново допуњено издање иде у Заводу за уџбенике и наставна средства, у едицији „Српски источници“, гдје ће се појавити и књиге о Светом Сави Милована Витезовића, и о Иви Андрићу Радована Поповића, на пример. Та моја књига је, мож-

да интересантна по томе што сам у њој демистификовао једну лакирану и, у шећер саливену представу о Радичевићу. Сву ону патетичну паучину очистио сам са Бранковог лика и из његовог живота и представио га, на основу факата, као здравог и куражног момка који је пуно читао, радио гимнастику, јурио у Бечу „беле ноне", сељакао се, говорио три језика, сликао, играо шах, певао у цркви недељом, волео пецнути саговорника, хтео ићи на Косово и, како је говорио, епос написати, и тако даље...

• Ваша књига *Ојкача* имала је изузетан одјек. Не само књижевни, већ и медијски, у сваком погледу. Написали сте студију о ојкачи, вјековној пјесми Поткозарја, то јест Крајине, и сачинили антологијски избор десетерачких двостихова. Иза Нове године бањалучки *Нови глас* штампаће допуњено друго издање. Како сте доживјели и „преживјели" све то што се догађало око *Ојкаче*?

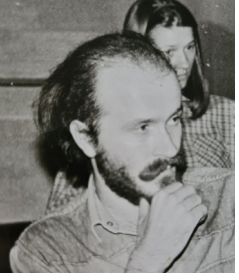
Свим својим књигама прилазим страсно и радим на њима до краја озбиљно. Међутим, *Ојкача* је посебна у сваком погледу. Радећи на њој испољио сам сасвим специфичну врсту стваралачког ероса. Та књига ме је понела високо, осетио сам и знао да је то неистражен терен. Осим тога, органски сам везан за феномен ове песме. Мој отац је био један од најчувенијих певача ојкача у Поткозарју. Та вековна песма је злата вредна лепота. Проучио сам све што је досад писано о сличним творевинама, о равничарском бећарцу на пример, и схватио да је ојкача дубља, исконскија, литерарнија. Значајна су ми била досадашња музичка истраживања угледног академика Владе Милошевића. Ја сам се бавио књижевним вредностима ојкаче. Прошао сам и жестоке полемике, и разна уверавања и разуверавања, да бих на крају свега тога ту дивну духовну творевину подигао на пиједестал који јој припада. Ојкача је храм података о крајишком православном свету. Нашим људима је чак било забрањивано да певају на јавним местима, на пример, у хотелима или другде, па је један део Крајишника, у Титово време, почео и да се нешто стиди да пева своју „дивљу литургију". Ојкачки транс у старом козарском колу, на пример, сазива и призива невероватне теме и мотиве, истине и тајне из живота обичног, под небесима, удешеног човјека. Ојкача је и антрополошки феномен.

• Ових дана објавили сте алманах стихова *Аух што живот ушима стриже*? (Стражилово, 1990), а прошле године књигу есеја и

критика *Прокрустова постеља*. Добитник сте значајних књижевних награда: „Бранкова награда“ Матице српске, „Кондир Косовке девојке“, Грб Сремских Карловаца, Дневникове награде, награде „Стражилово“, итд... Да ли су награде нека врста компензације спрам хаоса у свакодневном животу?

Награде доживљавам као неку врсту балзамовања награђених књига. Оне отварају јавни простор и дају лауреату могућност да поверује да то што ради има смисла. Књиге, не награде, бране аутора од трица и кучина.

(*Глас српски*, Бања Лука, 1990)

У КЊИЖЕВНОСТИ КАО РИБА У ВОДИ

Катарина Хриц

(Превела са словачког: Зденка Валент Белић)

У овом броју у редовној рубрици наш саговорник је Ненад Грујичић. Сем што је директор чувене културне институције Бранково коло у Сремским Карловцима, Ненад је песник, писац, књижевни критичар, есејиста... Детаљније о његовом делу и раду сазнаћете из редова који следе.

• Ненаде, реци нам најпре нешто о свим песничком делу, о својим почецима и првим књигама?

Свог сам талента био свестан већ у раном узрасту. Моје писмене радове су учитељи читали ђацима других разреда. Спадам дакле међу песнике, који су од малих ногу тумачили свет лирским језиком. Моја прва књига носи назив *Матерњи језик* и представља поезију као матерњи језик, као језик елементарни, главни, једини.

• Шта за тебе значи поезија?

Не само поезија, већ књижевност уопште моја је судбина. Ту се осећам као риба у води. Овде сам срећан. Ако се може рећи да је неко пронашао себе, онда сам ја себе пронашао у поезији и књижевности. Наравно то не долази само од себе, потребно је стално се усавршавати, читати, писати... Поезија је океан који нико никад није препливао. Плове по њему разни бродови, бродице, барке, чамци, чамчићи, пловила... На том океану се преплићу разни језици, преливају таласи чудесних песничких слика и велелепних израза који тумаче свет изнутра заједно са његовим тајнама.

• Шта би желео да поручиш младим неафирмисаним ауторима?

Да не допусте да их у клопку увуку комшије свезналице, тетке, стрине и ухлебљени чиновници. Они по правилу настоје да увере младог талентованог песника и говоре му како се од поезије не може живети. То није истина. Све врхунско може пружити основу за леп живот. Посветити се поезији не значи само зарађивати за живот. Поезија је начин живота, поглед на свет. Она је религијски чин, чак и ако носи са собом мефистовски импулс који разара и осветљава моралне кодексе кастрираног комшилука. Младима поручујем да само не изневере себе. То је услов. Касније ће стећи осећање самопоуздања – и дилемама је крај!

• Твоја нова књига има диван наслов *Царска намигуша* и изашла је у издању БИГЗ-а.

То је песничка збирка чији наслов уопште није случајан. Приказује растрзане и крајње могућности земаљског бића у љубави с једне стране, а узалудности људског лутања међу земаљским (друштвеним) кодексима с друге. И све је то преливено љутом иронијом.

• Бавиш се и критиком, пишеш есеје. Да ли понекад долази до сукоба између песника и критичара у теби?

Напротив, песник и критичар се узајамно допуњавају. Склон сам анализирању, детаљном уређивању мојих песама. Та је особина родила критичара у мени, тако да радо пишем о другим песницима и не само о песницима, већ и о прозним писцима, историчарима књижевности, критичарима. Књижевност претпоставља широке захвате. Неизоставно је да се демистификују патетични погледи о песнику и његовим световима. Песник мора да влада свим жанровима, иначе ће се свести на досадног стихоклепца.

• Написао си књигу о Бранку Радичевићу. Ових дана ће изаћи њено четврто издање у Заводу за уџбенике и наставна средства у Београду. Увршћена је у лектиру.

Нисам ни слутио да ће књига о Бранку доживети толико издања, а још мање да ће бити лектира. Импонује ми то што је увршћена у лектиру, ипак сам ја млад писац, а то је заиста срећа. Књига вероватно привлачи новим односом према Радичевићу, новим непознатим детаљима из његовог живота и дела. Бранко је метеор, какав једном за сто година сине на књижевном небу. Отишао је млад са овог света, написао је само педесет четири лирске песме и седам епских и оставио иза себе златан траг у српској књижевности.

• Написао си студију *Ојкача*, која обухвата антологијски избор двостиха у десетерцу из Босанске крајине одакле си пореклом. Шта је заправо ојкача?

Ојкача је пандан бећарцу. Са књижевног аспекта на плану форме је исто што и бећарац – двостих у десетерцу. Али ова поетска форма се сасвим другачије пева, мелодија је жалосна, литургијског звука, а текст искричав, барапски, необуздан. Ојкача је вековна форма која у чину певања обухвата појам барабе као главног јунака. Бараба је мушки лик као тачка ослонца у ојкачи. Бећарац, пак, има бећара као главног јунака. Бараба је вечито копиле, он млад одлази са овога света. У књизи сам приказао детаљну генезу и разлике између барабе и бећара. Волим да певам ојкаче и често их запевам са сезонским радницима, шоферима и обичним људима, мојим пријатељима из Босанске крајине.

• Директор си *Бранковог кола*, велике културне манифестације. Како ти иде на овом послу?

Бранково коло је значајна културна институција која чува успомену на Бранка Радичевића. Када сам дошао у Бранково коло то ми је био подстицај да напишем нову књигу о њему. Када је реч о мом послу у Бранковом колу, могу да кажем да је то леп посао за писца. Овде није реч о привредном погону са стотинама радника, већ о лепој институцији, која ме као песника мотивише на више планова. Импонује ми улога да водим институцију која слави нашег великог песника. То је уједно част и обавеза. Волим свој посао и обављам га савесно. Сваке године Бранко Радичевић окупи у Сремским Карловцима стотине песника, уметника и људи од духа. Сви се овде добро осећају. Стражилово је Парнас српске поезије. Песници су тиме оплемењени.

• Овогодишње коло се одиграва у знаку јубилеја 300 година велике сеоба Срба. Какве су биле припреме и како је протекла цела манифестација?

Бранково коло са бројним догађајима и програмима је на високо духовни начин обележило значајни јубилеј српског народа. Окупило је при том песнике и људе духа из целе земље. То је заправо форма рада која једина могућа у култури и уметности. Овогодишње *Бранково коло* се озбиљно припремало и тако се и заврши-

ло. Директно је било уткано у потоњу централну прославу јубилеја 300 година Велике сеобе Срба. Сремски Карловци су тих дана били духовни центар и саставни део онога шта су представљали у прошлости за српски, и не само за српски народ. Сремским Карловцима је потребна обнова. Следи њихова културна ревитализација а Бранково коло подржава такве активности.

• Бранково коло сваке године уводи нове рубрике манифестације. Шта су овогодишње новине?

Нова је рубрика „Класици“, у којој су представљени велики живи писци, пре свега Добрица Ћосић, Борислав Пекић и Антоније Исаковић. Ови догађаји су привукли изузетно велики број посетилаца који су озареног лица пратили програм и учествовали у њему. Нова је и рубрика „Песничко натпевавање“ по узору на античку уметност која је настајала као агон, духовни двобој двојице пред публиком. Песници наизменично читају своје песме и на тај начин формирају тако диван сплет лирике, невероватан набој песничке енергије. Два света се сусрећу и искре.

• Да ли је тешко довести велика имена на *Бранково коло*?

Није. Сремски Карловци и Стражлово представљају довољан мотив за долазак из било ког дела земље. Сем тога Бранково коло је као институција зрела, озбиљан организатор који води рачуна о свакој ситници. Песник на *Бранковом колу* је подједнако привилегован као глумац на *Стеријином позорју*.

• На чему радиш као песник?

Завршио сам књигу *Јадац* која – буде ли здравља и среће – биће објављена следеће године у издању Српске књижевне задруге у Београду. Ових дана ми је изашла антологија, боље речено алманах песама поводом јубилеја 20 година едиције „Стражилово“.

• Алманах песама има наслов по једном стиху Паља Бохуша *Аух, што овај живот ушима стриже*. Како си се одлучио за такав наслов?

Међу бројним књигама које је Стражилово објавило у последњих двадесет година налази се и одлична збирка песама Паља Бохуша *Живот унапред доживотан*. Сматрам да је то најбоља књига објављена у „Стражилову“. Било је логично да ћу таквом песнику

показати част и на тај начин што ћу узети једна његов изузетан стих и њиме позлатити насловну страну алманаха.

• Заједно са новом књигом имаш осам објављених књига. Четири су песничке. Пуно или мало?

Овај број је у складу са мојом досадашњом стваралачком енергијом. Никада нећу објавити књигу иза које не би стајало моје стваралачко уверење да је то оно право. Књига мора да има снагу која ће изнутра уверити да је реч о књижевности. Другачије не би ишло.

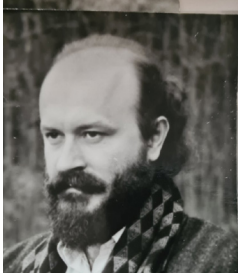
• Носилац си великог броја књижевних награда: „Бранкове награде“ Матице српске, „Печата вароши сремскокарловачке“, награде „Стражилово“, Дневникове награде. Недавно си добио и новоустановљену награду „Кондир косовке девојке“ код манастира Грачаница. Шта за тебе значе награде?

Награде имају смисла само када човек има на уму јавни простор који му отварају. Неке волим и због имена које носе. На пример последња награда „Кондир косовке девојке“. Пехар је симбол спасоносног гутљаја, симбол животног ушћа и извора. На такав симбол би била поносна и ирска, и јапанска и астечка култура.

• Помало се бавиш и преводима са словачког језика?

Да, али бих могао и више. Сада је прилика да сам себе изгрдим. Три година заредом сам ишао на SAS (Studia Academica Slovaka) у Братиславу и поприлично сам ушао у лепи словачки језик. Упознао сам пуно нових људи, прочитао велики број словачких књига. Потрудићу се да учиним више на овом плану. Можда би и ти лично могла да ми помогнеш.

(*Vzlet*, Нови Сад 1990)

Рушење споменика као манија

УБИЈАЊЕ МРТВИХ

Владо Мићуновић

И у Славонском броду, родном месту Бранка Радичевића, порушен је и без трага нестао споменик који је постављен пре седам година, поводом сто шездесете годишњице песниковог рођења. Рушење споменика претвара се у праву манију која је нарочито захватила новокомпоноване југословенске европејце.

Пре седам година са великим караваном Бранковог кола и директором те значајне културне институције, песником Ненадом Грујичићем – учествовали смо у великом слављу културе у Славонском Броду. Родно место нашег великог романтичара Бранка Радичевића дочекало је тада бројне југословенске књижевнике и остале уметнике који су дошли да поводом 160-годишњице Бранковог рођења увеличају свечаност откривања споменика (рад вајара Јована Солдатовића) нашем „непоправљивом" романтичару који је кроз своје стихове овековечио занос младости и пријатељства, Сремске Карловце и Фрушку гору. Али, авај, варвари наших дана у ово опскурно време мржње покушали су да нам убију овог песника који је тако искрено певао о слози и јединству међу људима, чије је „Коло", на жалост, сада постало анахронизам наших „вунених" времена, и у Славонском Броду порушили су Бранков споменик! Тај срам злочина над песником мораће пред будућношћу са себе да спере његов родни град.

– Шта то учинише Бранку у Славонском Броду? - питамо запањеног дугогодишњег директора Бранковог кола, Ненада Грујичића?

Реч је о вандалском чину. Ум се опире таквом лудилу, слепилу без преседана. Радичевић је велики песник. Он није локална шуша. Према њему се не може односити кантарима дневне политичке

параноје. Такво слепило наноси голему срамоту Славонском Броду, родном граду Бранка Радичевића, граду у којем се, уз поштовање свих његових знаменитих људи, већи човек није родио.

• Може ли се тај срамни чин проматрати у ширем контексту?

Сигурно да може – наставља песник Грујичић – и то у ширем и дубљем контексту. Рушење Бранковог споменика свакако је део једног глобалног пројекта у Хрватској. У јесен прошле године *Слободна Далмација* је писала о Радичевићу као о „полуписменом песнику" (А. Кудрајацев) који се мора учити науштрб хрватских песника. Затим, Загреб је укинуо блиставу сарадњу Бранковог кола са *Горановим прољећем*. Заправо, тамо је разбуцана манифестација *Гораново прољеће* која је окупљала најбоље песнике из земље. Иван Горан Ковачић и Бранко Радичевић, писци које дели један век, велики су јужнословенски песници на чије сјајно дело никакви тренутни и мргодни политички таламбаси неће моћи ставити тачку. И у Загребу и у Славонском Броду играју се и мешкоље дечаци који ће кад мало порасту вратити све на своје. Политичка старчад нема шансе пачајући се у културу и песништво. Одвише су старци на власти укопани у блато својих грешних успомена. Очекујем да ће се интелектуалци у Хрватској огласити поводом ових скарадности које су „суптилна" најава зла и несреће.

• Историја зла се, изгледа, понавља: није то први пут да се руши Бранков споменик?

На жалост, није. За време последњег рата усташе су у Сремским Карловцима, пред угледном Карловачком гимназијом, срушиле Бранков споменик, рад Ђорђа Јовановића, који је подигнут 1900. године. После рата, 1947. саграђен је нови, рад Владете Петрића, који краси прилаз гимназији.

• Ових дана, у Заводу за уџбенике и наставна средства у Београду, појавиће се четврто допуњено издање Ваше књиге о Бранку Радичевићу. Ту сте обрадили и његов живот у Славонском Броду?

Бранко је рођен у Броду на Сави пре сто шездесет седам година – каже Грујичић, дугогодишњи директор Бранковог кола. То би рушитељи споменика морали да утуве себи у главу. У Броду је Бранков отац Тодор радио као цариник. У Брод су дошли и живели Бранков деда Стеван, бака Стана, мајка Ружа из Вуковара.

Ту је рођена Бранкова сестра Амалија, те брат Стеван. Путешествије Бранково из Брода ишло је преко Земуна, Сремских Карловаца, Темишвара и Беча.

• Хоће ли Броћани, ипак, вратити, без трага, нестали споменик Бранку?

Они би то морали да ураде, јер то није ствар само садашње живе генерације Броћана, већ је то ствар векова – енергичан је Грујичић. Истина, пре седам година, приликом подизања споменика у Славонском Броду допала ми је тих дана свежа монографија Брода и био сам запањен не нашавши у књизи ни словце о Бранку. Повезујући једно и друго, ствари бивају јасније. Но, кажем, испилиће из пелена неки нови у Броду Бранко па ће споменик вратити на своје место.

• У септембру почиње јубиларно двадесето *Бранково коло*, једина манифестација у земљи која цео месец окупља велики број песника, уметника и духовних људи из целе земље. Шта ће нам ново донети јубиларно *Коло*?

Двадесето *Бранково коло* протицаће у знаку двестоте годишњице чувене Карловачке гимназије. И ове године *Коло* ће дати свој допринос афирмацији и препороду Сремских Карловаца, али и Новог Сада. *Коло* је бескрајно отворено песницима и уметницима који радосно долазе на Стражилово. Оно демистификује хладне књижевне скупове и спира с лица мргодне маске. Бранко Радичевић је најчитанији и најпеванији српски песник чији лирски магнет привлачи нова и свежа имена. Обележићемо годишњице Лазе Костића, Симе Милутиновића Сарајлије и Ђорђа Марковића Кодера. Остали садржаји (биће их више од педесет) нека остану изненађење којим желимо стваралачки да окрепимо поднебље у којем живимо.

• Бранка Радичевића не могу, значи, убити рушећи му споменик?

Бранко је бесмртан, они тиме само себе могу да убију и поруше – до сопствене неизбрисиве срамоте и ништавила.

(*Политикин свет*, Београд, 1991)

ЕНЕРГИЈА ПЕСНИЧКОГ КУЛТА

Илија Туцић

Назив „Бранково коло“ пречесто се идентификује са манифестацијом која пуне две деценије у Сремске Карловце доводи прослављене, актуелне или талентоване песнике из целе земље. Реч је заправо о институцији која током читаве године сарађује са градовима у којима је Бранко Радичевић боравио (Земун, раније Славонски Брод и Вуковар), односно са градовима у којима се одвијају сличне манифестације: Врање које организује Борину недељу, *Врбас који приређује* Фестивал поезије младих *и некада редовно Загреб и Луковдол, који су имали* Гораново пролеће. *Ипак, ако се узме у обзир да је фешта* Бранковог кола *до сада окупила око 2.000 уметника, при чему они најзнаменитији долазе сваке године, постаје јасно зашто је делатност сремскокарловачке културне институције сасвим у сенци поетског „фестивала над фестивалима“. Сутра у сремској вароши почиње 21. сусрет* Бранковог кола *због чега са директором Ненадом Грујичићем разговарамо о његовим овогодишњим обележјима. Прво питање односи се ипак на специфичност* Кола *у односу на сродне манифестације у земљи.*

Ово је понајпре песничка а затим и културна манифестација која настоји да култ Бранка Радичевића, са свим његовим особеностима, шири у времену у којем живимо – каже Ненад Грујичић. Песничка енергија Бранка Радичевића окупља овде у Сремским Карловцима, који су центар српске културе и писмености (ако не другачије оно бар у симболичном смислу), песнике, књижевнике, уметнике и уопште духовне људе. Такав песнички култ у нас више нигде не постоји. Отуда, вероватно, и велико интересовање уметника за наступ на *Бранковом колу*. Ми, наиме, лако доведемо било ког стваралаца, већ на први позив.

• С обзиром на текуће драматичне околности, у којој мери ће се наредни сусрет разликовати од претходних?

Бранково коло има своју препознатљиву концепцију, која је стекла углед, и ту матрицу ће следити и даље. Разликоваће се, како је то уобичајено, по новим именима и просторима. А у складу с нашим опредељењем да сваке године организујемо нешто ново, оригинално, нешто што нико пре нас није урадио, овога пута направићемо округли сто посвећен делу Бориславa Пекића, писца који је прошле године отворио *Коло*. О личној и књижевној успомени на Пекића говориће петнаестак академика, писаца, колега и пријатеља.

• Програм обухвата педесетак догађања. Чиме сте се руководили у њиховом осмишљавању?

Повели смо се за јавном сликом културног живота у нас. Пратили смо сва имена и догађаје који су у протеклих годину дана чинили суштину културног живота у овом поднебљу и контексту. Ми живимо у апокалиптичном времену, које има наносе зла, рата, мржње и смрти. Настојали смо да спрам једне тако негативне енергије понудимо позитивну енергију духа. Желели смо да направимо фестивал који ће бити симбол нормалног живота, духовне висине, који ће показати да су цивилизацијска вредност и достојанство у песништву, литератури, духу, коначно, у Бранку Радичевићу, Стражилову, Сремским Карловцима.

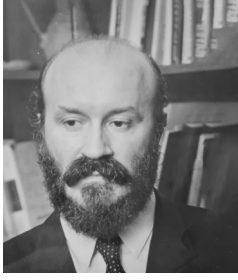
• Део програма би, по амбицијама с којима је прављен, сигурно вредело издвојити?

Као догађаји од најширег културног значаја морају бити поменути: обележавање стогодишњице Српске књижевне задруге (том приликом представиће се њени најзначајнији писци, попут Љубомира Симовића, Матије Бећковића и Рајка Петрова Нога), вече песника Црне Горе, па програм поводом стогодишњице рођења Иве Андрића, представљање антологије *Модерно српско песништво* Стевана Тонтића (који, нажалост, неће бити присутан јер се тренутно налази у сарајевском паклу). Представићемо часопис *Писмо*, као и издавача Октоих са њиховим најтиражнијим писцем Момом Капором. У оквиру прошле године покренутих „Хришћанских тема“ говориће епископ бачки др Иринеј Буловић.

• Колико свакодневне невоље, попут несташице бензина и сличних недаћа, условљавају одржавање петнаестодневног програма у којем ће учествовати близу 150 уметника?

Сви програми су апсолутно обезбеђени. Актуелна ситуација утицала је на нас утолико што нам је пружила још већи мотив за рад. Убеђен сам да ће и уметници имати још већу жељу да дођу јер ће им наступ на *Бранковом колу* бити својеврсна катарза, прочишћење од свега што се око њих дешава. Сигуран сам да ћемо успети да направимо манифестацију која ће, ослобођена сваке примесе кича, дати простор истинској духовности.

(*Дневник*, Нови Сад, 1992)

ОЖИВЕТИ КЊИЖЕВНУ КЛИМУ

Ђорђе Писарев

Нови председник Друштва књижевника Војводине, изабран тајним гласањем на недавној скупштини, песник, Ненад Грујичић, рођен је 12. септембра 1954. године у Панчеву. Завршио је Филозофски факултет у Новом Саду, био главни уредник листа То јест, *а од 1983. је директор Бранковог кола. Објавио је досад десетак књига, од којих треба поменути песничке:* Матерњи језик, Врвеж, *и* Царску намигушу, *али и запажену монографију* Бранко, песник младости, *као и књигу* Ојкача, *својеврсну студију и антологију изворног блага. Лауреат је „Бранкове награде" Матице српске, „Кондира Косовке девојке", награде „Стражилово", „Печата вароши сремскокарловачке", и Грба Сремских Карловаца.*

Тврди да не припада мистификаторима који се прашакају у скривеном кућном кориту и при том зазиру од учествовања у јавном књижевном животу, зато га и не плаши преузимање функције нити допушта могућност да ће га она ометати у обавезама које има према својој литератури. „Ја сам у годинама када тзв. губљење енергије ствара онај вишак који позитивно утиче на стваралачку природу."

Питамо га може ли се рећи да је његовим доласком на чело Друштва књижевника Војводине извршена и практична смена генерација на војвођанском књижевном небу.

То што сам, по годишту рођења, досад најмлађи председник, говори понајвише о навикама наше културне средине, која у писцу који је загазио у четврту деценију живота види и даље студента и почетника, али казује и о новом расположењу и вољи писаца који су ме изабрали тајним гласањем. Ја нисам имао предизборну кампању какву су имали политичари. Овакав избор говори да колеге цене мој књижевни и јавни рад, што ми, свакако, импонује, али и много обавезује. Све своје приватне тлапње, снатрења и

тикове, стваралачке кризе и депресије, морам ћушнути постранце, у теткине ципеле, и окренути се конкретним пословима. Дакле, бити практичан и демистификатор број један. Ако је смена генерација у питању, онда је она спонтана и поштена. Прави одговор ће дати наредни период, а нарочито избор новог председника после мог мандата, у којем желим да оставим сасвим конкретан траг. Очекујем помоћ, како своје генерације тако и старијих колега од угледа.

• У новонасталим околностима, било политичким, било економским, мора се закључити да је организација каква је Друштво књижевника Војводине, са моделом наслеђеним из других (идеолошких) времена, на очигледној прекретници.

Друштво књижевника Војводине је до пре коју годину била незванична опозиција власти и личило је на својеврсну интелектуалну странку у сенци. Понегде је знало да притекне у помоћ угроженим писцима или страдалима друге врсте, али је чињеница да се у таквим приликама није Бог зна колико претргло. Спрам Удружења књижевника Србије из златног времена Француске 7, наше Друштво је било нећаком нећак, велика ћутаоница. Данас, међутим, оно нема никакву потребу за тзв. политичким ангажовањем, јер су на сцени многе партије и странке, синдикати и струковна удружења. Друштво књижевника Војводине нема интереса да се петља, нпр. у проблеме новинара, јер они имају своје удружење и свој синдикат. Ми не желимо бити дежурна квазиполитичка исповедаоница и јавни заштитни плашт људима који нису наши чланови, који се не баве литературом. Ми смо специфичан спектар талената који неће губити време и енергију блузгајући по плићацима дневнополитичких обрачуна. Окренућемо се себи и својим проблемима које један елитни круг интелектуалаца треба да решава.

• Хоће ли се Друштво убудуће више бавити еснафским интересима својих чланова, социјалним статусом, друштвеним положајем, издаваштвом и сличним?

Неке ствари ће се из основа изменити. Пре свега, службеници запослени у Друштву књижевника Војводине мораће на време и редовно да долазе на посао ако хоће да га сачувају. Они су господари информација и послова техничке природе без којих нема успеш-

ног рада. Од њих очекујем да воле књижевност и поштују писце. Што се тиче самих писаца, њихов углед понајвише зависи од њих самих и књижевних резултата. Наше Друштво ће подупирати даровите и вредне писце. Желим да за време мога мандата Друштво добије елитни клуб књижевника у центру Новог Сада, где би се одвијали врхунски програми, размењивале идеје и стварала лепа клима, каква приличи овом граду. Затим, морамо дефинитивно пронаћи генералног спонзора за све наше програмске активности укључујући и наше гласило. Све ћу учинити да у градовима широм Војводине оживи књижевна клима јер, не заборавимо, од 355 наших чланова половина живи у лепим градовима који имају велику културну традицију, као и цела Војводина, уосталом. Покушаћу да утичем на стварање здраве и креативне књижевничке и колегијалне атмосфере без обзира на поетичка и друга опредељења. И књижевне награде које ми додељујемо, пре свега, стручне жирије који ће радити без кључа и генерацијске поделе.

• Увек је било контроверзи у погледима на Удружење књижевника Србије и Друштава књижевника Војводине, заправо, један пренесени однос (политички и економски) релације Београд – Нови Сад. Какав је ваш поглед на то?

Ништа природније него да Друштво књижевника Војводине интензивира и конкретизује сарадњу са Удружењем књижевника Србије, Друштвом писаца Косова и Метохије, Удружењем књижевника Црне Горе, а помоћи ћемо оснивање сличног удружења у Бањалуци. Вама остављам да протумачите шта значи податак да у канцеларије не долазе *Књижевне новине* лист Удружења књижевника Србије. Не стиже ни дневна београдска штампа. Ако је то остатак ранијег времена, или, пак, перверзни шкртличук, онда немам вољу да о томе говорим, јер ме хвата жгаравица.
Ћирилично писмо ће населити све наше папире, плакате, дипломе, повеље и позивнице, из простог разлога што нико нема право, нарочито писци, да затире писмо Вука Караџића у земљи Србији. Преписку Лазе Костића, Змаја, Бранка, Јакшића, Црњанског, Исидоре Секулић, Вељка Петровића и других читамо исписану ћириличним рукописом.

• У свом инаугуративном говору спомињали сте и Матицу српску?

Из великог поштовања према Матици српској и свести шта је она одувек значила за српски народ и културу, логично је да чо-

век на моме месту придода коју реч њој у прилог. Осим тога, чланови Друштва чији сам сада председник животно су заинтересовани да Матица српска ради добро, јер и она је њихов издавач, и више од тога. Ја немам намеру да затварам очи према установи која ми је својевремено објавила књигу и доделила једну награду. Питање Матице српске није дневнополитичке природе. Њена културно-историјска дубина обавезује да је сагледамо издалека и на дужу стазу, у знаку њеног оснивачког акта од пре скоро два века, и увек у обасјању актуелних прилика. Демистификација њених успаваних нивоа јесте чаша воде за жедно дете. Ко има права да ми забрани да говорим о издавачкој делатности Матице српске? Издавачка делатност, ето бесмислице, постоји одвојено од Матице српске?! За ту вештачку расцепљеност и тзв. независност не зна читалац кад узме књигу на којој јасно пише: Матица српска. Она, као установа, мора бити одговорна за своју издавачку делатност и не може прати руке говорећи да су то два „одвојена предузећа". Штампање једне едиције у свега 100 примерака, под изговором да нема пара, спрам преко двеста библиотека у Војводини, представља издавачки скандал који говори о уредничкој неспособности и дрскости, али и о опасности да један приватни концептуални експеримент постане орјентација и уређивачка политика великог издавача који ужива културни углед. Ширити руке, увлачити рамена и правити арлекинске гримасе старачке немоћи јесу, у исти мах, кукавичлук и лицемерје.

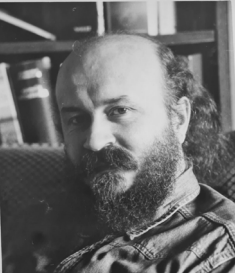
• Друштво књижевника Војводине има посебно, специфично обележје: својеврсна кула вавилонска (језика, народа, мањина)?

То је цивилизацијска предност која може да изнедри предности и квалитете. Наравно, не у систему националног кључа који је ранијих година ишао на штету већинског дела Друштва књижевника Војводине. Тако је непознат писац, без талента, могао бити председник, или, пак, члан Управног одбора. А о одласку у иностранству, наградама, и о много чему да и не говоримо.

Пресудну улогу имаће књижевни квалитети и резултати. У Друштву књижевника Војводине знатан је број истакнутих писаца који пишу на другим језицима. Они су стубови нашег Друштва. Предложићу им да нам помогну, да посредују да српски писци из наше средине, и не само наше, буду гости у Будимпешти, Букурешту, Братислави и другде, те да им те средине штампају књиге

преведене са српскога језика. Потребно је учинити равнотежу на плану превођења. Када у Мађарској није било могуће штампати књиге Ђерђа Конрада, ми смо му, пре коју годину, штампали. На муци се познају јунаци. Јер, проћи ће тренутна ујдурма у којој се налазимо. А тад, ето нам стваралачке радости и успеха.

(*Дневник*, Нови Сад, 1993)

ПОСТУПИЛИ СМО ПО ЗАКОНУ

Илија Туцић

Скидање једне и постављање друге табле на згради Друштва књижевника Војводине, у улици Лазе Телечког, у Новом Саду, изазвало је бурне реакције, отворена писма, многе састанке. Тим поводом председник ДКВ Ненад Грујичић објашњава овај нови раскол међу војвођанским писцима.

• Зашто је уопште постављена нова службена табла?

Септембра прошле године стигао нам је, као и свим културним организацијама и институцијама, налог од државе „да се у року од шест месеци, до почетка марта 1994. године, у потпуности реализују обавезе које проистичу из Закона о службеној употреби језика и писма“, а поводом недоследности у примени Закона. Релативно брзо излили смо таблу и поставили је у фебруару. Поступили смо по закону као и остали: Филозофски факултет, Музеј Војводине, Културно-просветна заједница Новог Сада, Позориште младих, Светови, Књижевна заједница Новог Сада, затим Градска кућа, Извршно веће Војводине…

• Уследило је отворено писмо Бошка Ивкова и захтев да се врати стара петојезичка табла?

У тзв. отвореном писму Бошко Ивков је на нестручан и тенденциозан начин цитирао и тумачио нови Устав и Закон обмањујући тако део неупућених наших чланова. Такав гест и захтев Бошка Ивкова припадају дневнополитичким успоменама и привилегијама из времена када је он био председник ДКВ и када је и те како морао поштовати тадашњи Устав и Закон. Истичем крупну ствар: текст старе петојезичке табле није имао ћирилични део натписа на српском језику! То значи да је бивши председник кршио и тадашњи Закон и стари Статут ДКВ који, пун самоуправних фраза и превазиђених одредаба, годинама није био мењан мада се то морало догодити још 1991. године када је нови Закон ступио на снагу.

У току је, напокон, израда новог Статута ДКВ који ће, поред низа допуна и измена изгласаних 9. априла на редовној скупштини ДКВ, бити аутоматски усаглашен са Законом и поводом исписивања назива Друштва.

• Стигло је, потом, ново писмо и нови захтев?

Одмах по пристизању стручног мишљења Републичког секретаријата за законодавство, а пред саму седницу Управног одбора, појавио се нови захтев који, поред Бошка Ивкова, потписује још пет његових истомишљеника. Они се представљају као група која говори у име педесетак, од триста осамдесет, наших чланова којима је погрешно и претенциозно протумачен нови Устав и Закон. Сад када је стигло и стручно мишљење са највишег нивоа, у новом писму у којем се до краја препознаје Ивковљев стил и начин размишљања стоји невероватан став тзв. групе да никакво тумачење Закона, заправо, и није потребно. Коментар је излишан! Додајем и ово: у збиру изманипулисаних налази се преко тридесет наших чланова који нису присуствовали редовној годишњој скупштини ДКВ која је огромном већином гласова усвојила извештај рада и подржала управу. Осим тога, Ивковљеву петицију нису потписала највећа и најпознатија имена нашег Друштва. Ових дана послали смо свим потписницима копије стручног мишљења законодавца и већ се јавио велики број писаца који се жале и кажу да то нису знали.

• Да ли је посреди само мешање појмова службене и књижевне употребе језика?

Службени језик једне државе је исто што и застава, химна или грб. Службеним језиком се исписују печати, табле, меморандуми, дописи и слично. Књижевни језик, пак, подразумева лепоту и бескрај уметничких слобода на свим језицима. Од три годишње награде ДКВ, две су недавно припале истакнутим нашим члановима који пишу на језицима националних мањина. Стручни жири није се равнао по службеној употреби језика, нити по националном кључу, већ, како и пристаје, по вредностима књижевног дела и језика. Ником не пада на памет да игнорише било чији књижевни језик.

• Какве су могућности да дође до ванредне скупштине ДКВ поводом нове табле?

Управни одбор ДКВ јавно се оградио и дефинитивно одбацио такав предлог, поготово кад смо добили стручно мишљење највишег републичког органа за законодавство. То што не постоје посебне одлуке законодавца за службену употребу латинице и других језика и писама, није у компетенцији наше скупштине, већ је, сада то и ласте знају, законска одредба коју сви морају поштовати. Чему, дакле, толика журба и притисци Бошка Ивкова и уског круга његових истомишљеника? Као да сви они не знају да је, законски нерегуларна – без ћирилице, стара табла ДКВ годинама стајала на зиду. Ако би на редовној годишњој скупштини ДКВ неко предложио, а скупштина усвојила, нема проблема да у дневни ред уврстимо и питање табле. Пре тога нема законске основе. Закон је старији од нашег интерног статута. Ја не желим с маском на лицу да председавам ванредном скупштином поводом редовне ствари коју је закон регулисао. Наша скупштина не може ништа да измени. Бошко Ивков је на то љут. Али, ту љутину познаје латинска изрека: „Закон види гневног човека, али такав човек не види закон."

• Да ли табла, у ствари, повод за сукобе друге врсте?

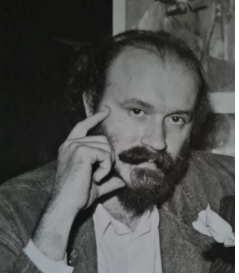
Односи у Друштву су веома добри и коректни. За годину дана, колико сам председник, није било никаквих дневнополитичких застрањивања. Не знам да ли ико из најагилнијег језгра писаца уопште припада икојој странци. И таман кад је пуно тога новог покренуто (Друштво постало саставни део Удружења књижевника Србије, отворен Клуб књижевника, кренула *Књижевна клима*, отворене четири катедре у Сремској Митровици, Врбасу, Руми и Сомбору, организовано пет округлих столова и симпозијума, направљено на десетине промоција рукописа, по први пут пронађени стални спонзори годишњих награда, окречене просторије и урамљене слике и портрети петнаестак писаца – класика и др.), појавио се заборављени писац и почео да квари здраву и радну атмосферу увлачећи нас на терен дневног политиканства. На претходној скупштини ДКВ постали смо и званично саставни део Удружења књижевника Србије. Нећу да верујем да је то разлог за неспоразуме, иако је Бошко Ивков, присуствујући, непозван, једној ранијој седници Управног одбора ДКВ, где се причало на тему уједињења са Удружењем књижевника Србије, коментарисао да будемо пажљиви око тога. Речено му је да то каже на годишњој скупштини ДКВ, што он из „непознатих" разлога није учинио. Мене лично зачудило је да наш стари члан и уредник Катедре Ма-

тице српске, попут Јеховиног сведока, обилази чланове ДКВ по кућама, на радним местима, пресреће на улицама, пијуцка и наговара по кафанама и телефоном убеђује у нешто што је противно садашњем Закону. Толико има радосних стваралачких открића у свету књижевности да верујем да се такво понашање једног нашег члана задуго неће поновити.

• На недавној скупштини ДКВ, 9. априла, једна тачка дневног реда биле су измене и допуне статута ДКВ?

Тако је. Бошко Ивков био је присутан и могао је да пита, каже и предложи шта хоће. Ћутао је као заливен. Ово што сада чини чисто је лицемерје и покушај цепања ДКВ. Табла о којој је реч постављена је два месеца пре редовне годишње скупштине. Као да је скупштина књижевно вече са три аутора па да је правимо кад се коме ћефне. Прилика је била – и ми смо са готово стопостотном већином (само два члана скупштине била су против) изгласали измене и допуне статута ДКВ. Све што нови Закон и Устав регулишу и предвиђају биће аутоматски инкорпорисано у статут ДКВ. Зато и постоји Управни одбор да примењује Закон. Па то и матуранти знају. Нећемо ваљда надгласавати Закон. Један од ретких Ивковљевих присташа сомнамбулно је, из публике на конференцији за штампу, изјавио да је постављање табле „почетак етничког чишћења". Тај наш колега, „песник из процвата самоуправљања", који се јавно усудио да каже болесну лаж и глупост која смрди, није био присутан на редовној годишњој скупштини ДКВ! Предлажем Бошку Ивкову и њему да се са таквим тезама појаве и обрате републичком законодавцу који је службену таблу поставио. Дакле, прича се једна прича која нема никакве везе са стварношћу, а храни се сенкама из мртве прошлости. Та причица одговара убуђалој локалној црно-жутој штампи која, на првим својим излизаним странама, испира искежена уста тричаријама и бедним скечевима.

(*Дневник*, Нови Сад, 1994)

ЈЕЗИК, СЛУЖБЕНИ И КЊИЖЕВНИ

Јово Париповић

• Постављање само ћириличног натписа ДКВ и скидање донедавног вишејезичног, питање је неспорне законодавне норме, али је оно покренуло иницијативу за сазивање Ванредне скупштине ДКВ коју својим потписима тражи 55 војвођанских књижевника, предлажући да се – поред ћириличне – стави и табла са језицима мањина, тврдећи да и то Закон допушта. На такав захтев, свој директан одговор председник ДКВ Ненад Грујичић никада није дао, па од тог питања и почиње наш разговор, с тим што напомињемо да би на тој табли, поред ћириличне, могли стајати и натписи исписани украјинским и ромским језиком.

То питање морате поставити законодавцу који је одредио правила и начин службене употребе језика. А ја бих, као аутор, у антологију поезије, на пример, радосно уврстио добре песме на свим језицима, па и на украјинском и ромском. Службена употреба језика није што и књижевна. У свакој земљи, мора се поштовати службени језик. Не видим зашто не би и код нас. Лепота књижевности, пак, јесте у томе што сваки језик има бескрајне могућности да изрази духовну снагу једног уметника. Лепо је и драгоцено што се у нашем Друштву књижевника пише на разним језицима. Ја још нисам наишао на члана ДКВ који би другог на било који начин игнорисао зато што пише песме на свом језику. Друга је прича то што на старој табли, осим два језика који Ви помињете, годинама није било ни ћириличног натписа на српском језику.

• У више наврата сте поменули како постављање само ћириличног натписа нико није покренуо на последњој Скупштини ДКВ. Формално, то је тачно. Но, зар се Вама директно, као и Председништву, није обратио Карољ Ач, који је Награду ДКВ добио за превод Црњанског на мађарски језик, речима (парафразирам): „а Ви сте мој језик скинули са табле ДКВ, нисте дошли на Косто-

ланијеве дане, јер наш позив није био написан државним правописом“. Зар већ та реакција, као и касније, па и упозорење књижевника и већинског и мањинских народа да се, на овај начин, руши мултинационални и мултикултурни миље Војводине није довољно упозорење да исписивање назива само ћирилицом није само законодавно питање, већ суштина очувања добровољности удруживања. Неће ли нетолеранција довести до оснивања паралелних друштава, па и у редовима већинског народа?

Законодавац је „скинуо“ четири језика који су на службеној табли били исписани према Уставу и Закону из 1974. године. Ја нисам компетентан да мењам Закон ове државе, већ да га примењујем. Али, као председник ДКВ, јако бих се забринуо кад у нашим жиријима не би било представника националних мањина. Жири за књигу године, у саставу: Иштван Бошњак, Михал Харпањ, Наталија Дудаш, Нику Чобану, Јован Делић, Мирослав Алексић и Иван Негришорац – наградио је ове године уважене колеге Паља Бохуша и Кароља Ача. У конкуренцији су биле и књиге Миливоја Ненина, Благоја Баковића, Јована Зивлака, Бранислава Ковачевића и других. Мислим да је поводом службене табле непотребно и смешно дигнута прашина која нема никакве везе са стварношћу, и убеђен сам да ће се мањи круг наших колега убрзо навићи на нову варијанту службеног језика, јер су, као ми, поступили многи: Књижевна заједница Новог Сада, Филозофски факултет, Музеј Војводине и други.

• У целу ову причу и преписку, Вас и подносиоца захтева за сазивање Ванредне скупштине, уплетена су законска и статутарна питања. Норми се треба држати, но да ли је прикупљањем 55 потписа испуњена статутарна обавеза да након тога, треба сазвати Ванредну скупштину ДКВ без обзира на повод којим се она тражи? Зашто се не суочите са чланством, ако је тај захтев у складу са Статутом?

Да би Ванредна скупштина била сазвана морају се испунити два услова: статутарни и законски. Управни одбор ДКВ, на седници 8. јуна, одбио је такав захтев, јер није био испуњен законски услов, без обзира на то што смо уважавали статутарни. Питање службене табле решено је Законом и наша Скупштина га не може надгласати, нити мењати. Група писаца која тражи стару таблу треба да се обрати Републичком секретаријату за законодавство који је прецизно одредио примену Закона. Што се „суочавања“ са чланством

тиче, оно се догодило недавно на редовној Скупштини где је, без гласа против (уз аплауз) усвојен извештај о раду ДКВ и изгласано више допуна и измена Статута уз само два гласа против. Ја се уопште не плашим суочавања са таквом Скупштином којој је, као ретко кад, присуствовало чак 150 писаца.

• Постоје ли, уопште регуларни односи у ДКВ и да ли су одлуке којима Ви правдате несуочавање са чланством ваљане? Кад то питање разјасните, колико, у ствари, чланова треба да броји Управни одбор? Њега су напустила, досад, четири од досадашњих девет чланова. Ви тврдите да су и тих пет чланова „компетентна и легитимна Управа". Како, када је један од тих пет чланова – проф. др Мирослав Егерић – кооптиран а никада и биран у тај Управни одбор демократском процедуром за коју се, с правом, и Ви залажете? Поред свега тога, зашто се Закону на темељу којега сте – кажете – добили „налог" за постављање само ћириличне табле нису прилагодили нормативни акти ДКВ. Спорно је и то да ли су на последњој Скупштини усвојена само начела за промену Статута ДКВ. Ако је то тако, онда није мењана досадашња суштина ДКВ?

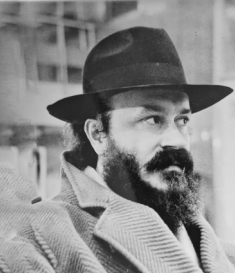
Кад сам изабран тајним гласањем на Скупштини прошле године, затекао сам Управни одбор ДКВ у његовом другом делу четворогодишњег мандата. Мирослав Егерић, кога сам тада наследио као председник на предлог Управног одбора, остао је члан због континуитета у раду. Тај Управни одбор од девет чланова састајао се током године и у кворуму од пет чланова, и доносио легитимне одлуке. Неактивни чланови Управног одбора (осим једног) поднели су оставке, што сматрам природним и коректним чином с обзиром на то да заправо и нису учествовали у раду. Осим тога, ова деликатна ситуација била је прилика да се види ко је колико јак и спреман да се суочи са стварношћу. Дакле, кворум од пет чланова је легитиман, и нормално наставља да ради и одлучује. Поред тога – а то је пресудно – нови Закон о јавним службама, који је ступио на снагу пре две године, прописује да се у Управном одбору културне организације или установе налази од три до девет, најчешће седам чланова. Стара бројка од чак седамнаест чланова припада процвату самоуправљања и старим уставним решењима, кад се све радило „по кључу". Наш стари Статут измењен је на легалној скупштини 9. априла, и у њега су, осим наших одлука, аутоматски инкорпориране одредбе Закона. У свакој варијанти,

дакле, садашњи Управни одбор ДКВ је легитиман и нико га, осим законодавца, не може – до наредне Скупштине – променити. Према томе, све одлуке су регуларне.

• Колико је ДКВ, и без овога што је покренуто постављањем само ћириличне табле, оптерећено проблемима? Зашто је, примера ради, на последњој Скупштини одбијен предлог да се расправља о поверењу Управном одбору и Вама? Да ли је тачна констатација да је Друштво напустио већи број чланова, како већинског тако и из редова мањина. Једнако, да ли сте на последњој Скупштини добили подршку мањег броја чланова него што их је на листи оних који траже Ванредну скупштину? Зашто се ДКВ досад није одредило према трагедији људи на просторима бивше Југославије?

Наше друштво је много урадило у протеклих годину дана. Да сте, којим случајем, били на последњој Скупштини ДКВ, као што ни више од тридесет потписника тзв. Отвореног писма није, све би Вам било јасније. Витално језгро нашег чланства је идеолошки неоптерећено, толерантно и, изван локалног ћепенка, чини афирмисану плејаду писаца, критичара и песника. Они не болују од успомена. Нико није званично напустио ДКВ, а и не знам зашто би. Кад је почео рат, један број писаца из редова националних мањина отишао је у Мађарску, Немачку, Канаду, Словачку и другде. Према целој трагедији Друштво се одредило, на пример, у оквиру годишњице Јована Дучића, тако што је прикупило и послало знатну помоћ Требињу, песниковом родном граду. Писци, иначе, чекају временску дистанцу па да напишу релевантне књиге.

(*Наша Борба*, Београд, 1994)

СОНЕТ ЈЕ БЕСКРАЈ

Душан Батинић

• Вашу нову, шесту по реду, песничку књигу *Пуста срећа* творе три сонетна венца. Када се каже сонетни венац прва асоцијација је ренесанса, затим Петрарка, Лаура... Ваша прва књига је насловљена *Матерњи језик*, може ли песнику двадесетог века „матерњи језик“ бити сонет?

Може. Мистификовати било коју песничку форму јесте узалудан посао и слабашна работа за онога који се затекао у двадесетом веку. За мене је сонет бескрај, јер у тој форми не видим затворен облик, већ могућност за истраживање. Могућност за креативан однос према песничкој форми која поседује божанску хармонију и специјалан однос према језику, у смислу да песник мора да пише само онако како то „звоњавица“ (сонето на италијанском значи звучати, звонити) захтева.

Сонет не може свако писати. Он се може писати само у датом тренутку и представља књижевно, уметничко, духовно и животно искушење. Никада нисам мислио да ћу писати сонете, а камоли сонетни венац, и то не један, већ три. Отуда је, вероватно, моја књига у јавности изазвала недоумице великих распона: од дизања у небеса, до спуштања на земљу, што мени импонује и говори да сам направио нешто врло ретко.

• Рекосте да у сонету песник мора имати специјални однос према језику. Ви сте урадили опет нешто неуобичајено, у једној класичној форми пишете савременим језиком.

То је питање сензибилитета и онога што се из ранијих мојих књига протеже до ове. Нисам напустио језик као основну супстанцу свог песничког бића. Језик је за мене и некакав нови говор, али и материјал. То сам апсолвирао већ у првој књизи *Матерњи језик* доживљавајући матерњи језик као песнички језик.

У овој новој књизи језик као материјал од којег творим ткиво песме својим деликатним могућностима у склопу римованих форми даје невероватне ослонце за нове семантичке дилеме. Кад кажем дилеме мислим на амбивалентна својства сваке песме, јер ако је једнозначна она и није песма. Из ње мора исходити читава асоцијативна мрежа могућности, у зависности од читаоца. Под читаоцима подразумевам и књижевне критичаре.

Једној релативно оптимистичној и романтичној атмосфери места нађу и речи које нуде експлозију, саркастичну слику света, бурну сатиричну слику у коментару саме себе. Све то је амалгам нечега што је сама поезија, што би Бранко Миљковић рекао: Вишак језика. Мене занима тај вишак језика који јесте поезија, који је чиста уметност. У том контексту и колоквијални језик или архаични или било који други језик употребљен као материјал постаје песнички језик.

• У сновима је човек, кажу, најискренији. На ком језику ви сањате? На језику Бодлера, Рембоа... ојкача, жаргона...?

Ја сањам на свом језику – и на српском и на језику свога доживљавања света. Подразумева се да довољно познајем књижевну традицију и врхове светске књижевности, али никада краја истраживањима сопствене књижевности. Удивљен сам могућностима: Лазе Костића, Кодера, Змаја, Бранка Радичевића, наших надреалиста, Дучића... Ипак не припадам песницима који се одређују једном књигом. Код мене постоје мене, које имају једну понорницу што, надам се, говори о мом специфичном песничком језику.

• Причамо о песничком језику, а ја бих Вас питао нешто што је везано и за језик и за песнике а није песнички језик. Наиме, својевремено се дигла прашина, а и хајка на Вас као председника Друштва књижевника Војводине када је са ове институције скинута вишејезична табла и постављена ћирилична.

Постављање ћириличне табле је у складу са Законом о службеној употреби језика који постоји у свакој цивилизованој земљи, па и у нашој. Ја као председник Друштва књижевника Војводине, кога су писци изабрали тајним гласањем, нисам имао друге него да спроводим закон. Све остало су прежвакане приче које су лансирали заборављени писци. Та табла није књижевно дело, није уметничко дело. Она има информативни карактер, да обавести некога шта се

у тој згради налази, а обавештења су, зна се, на службеном језику. Примера, ради и на родној кући Јакова Игњатовића у Мађарској стоји табла исписана на мађарском.

Овом променом табле није угрожен, ни као човек ни као уметник, ни један наш колега. Ми смо (ДКВ) прошле године од три годишње награде две доделили људима који не пишу на српском језику: Карољу Ачу и Паљу Бохушу, јер су то својим књигама заслужили. Било је покушаја да се све ово исполитизује, али управни одбор и ја као председник то нисмо дозволили.

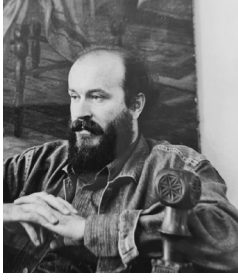
• Да се вратимо Вашој новој књизи *Пуста срећа*, која је наишла на опречна мишљења. Сами сте рекли да су је неки дизали у небеса, а други спуштали на земљу. Ја бих додао, неки су чак покушали и да је покопају. Да ли је у питању само различити сензибилитет критичара, можда немогућност појединаца да уђу у срж вашег песничког ткања, или се опет умешала политика?

Ова књига је доживела, с једне стране, највише похвале а, с друге стране, како рекосте, скоро да је сахрањена под земљу. То је нешто најлепше и најпродуктивније што може један писац да доживи. Поезија ми је есенција, али сам се бавио и бавим се и још неким „помоћним" жанровима, те ми је као истраживачу познато да нема писца без проблема, без вихора, без контрадикторних мишљења о његовом делу. Ако је то тако, и ако се мени то заиста догађа, онда могу бити фасциниран.

Свој суд о овој књизи не бих износио, али могу рећи да је она на моје чуђење (а сматрам се довољно искусним на књижевној сцени), одмах по изласку из штампе доживела такве приказе у најугледнијим Културним додацима наших листова, *Политика* и *Наша Борба*. Својим колегама из тих листова, који брзо „читају" и брзо пишу, могу само рећи да сам над том књигом бдео две године. Не знам баш може ли се она тако брзо ишчитати?

Могао бих предочити и позадину неких напада, као што бих могао говорити и о позадини неких позитивних написа о овој књизи. То би било просто, не мистификовање нечега што је пука истина када је књижевни живот у питању. Већ сада знам како ће ко убудуће о овој књизи писати. Није ли то однос писца према литератури са пуном свешћу?

(*Комуна*, Кикинда, 1994)

ВИТО РЕБРО БРАНКА РАДИЧЕВИЋА НЕ НАЛАЗИ СЕ У ЊЕГОВОМ ГРОБУ НА СТРАЖИЛОВУ...

Ирена Ковачић

Поборник мира и духовне концентрације, како за себе вели, књижевник Ненад Грујичић из Новог Сада, председник ДКВ, одбио је да за наш лист коментарише дневне политичке догађаје, али зато радо говори о свом литерарном раду, актуелностима из културе, Сремским Карловцима чији препород заговара као директор Бранковог кола и другим темама које се не косе са његовом жељом да сачува, како каже „царство сопствене духовне чистоте“.

• Шта вас, господине Грујичићу, овог лета окупира?

Опустио сам се на Дунаву, на чувеном новосадском Штранду, где ме, уз све чари природе, походе и слике из детињства. Наново миришем дудове из Шајкаша, где сам провео пет година најраније своје младости, и шљиве из Поткозарја где сам проживео зрелије дечаштво. Ови фантазмагорични зазиви већ насељавају неке моје нове песме. На пола пута сам једној књизи у којој ћу укрстити панонско и динарско искуство света.

Завршио сам, иначе, књигу сонета коју сматрам својим најзрелијим песничким остварењем. Сонет ме је, попут пуног пехара вина, слатко и меланхолично опио, отворио скривене двери вековног искуства и узнео у сфере неслућеног духовног искуства. То што пишем доста у последње време не значи да се браним од апокалиптичног зјапа који нас окружује, нити да сам намерно желео тако да буде, већ напросто родила ми се, попут беле зоре, нова и снажна инспирација која ме, као никад, нагони да пишем и љубавне песме. Ја то називам срећом, и сваком песнику бих пожелео исто. Настојим да се сачувам и остварим у таквом облику енергије.

• Молим Вас да оцените културно лето Новог Сада?

Нисам стигао да пратим програме *Новосадског летњег фестивала* тако да нисам компетентан о њему да говорим. Међутим, пратио сам одличне концерте у новосадској Синагоги који су имали међународни карактер. Одушевио ме је, на пример, украјински хор из Кијева и његов диригент Скоромни. Блистави су били и руски виолинисти заједно са нашом пијанисткињом Марином Арсенијевић. Ови концерти су образац високог облика културног живота у једном граду. И на *Штранд-фесму* било је добрих програма у вечерњим сатима, баш за лето и атмосферу коју оно ствара. Можда би убудуће требало повести рачуна да се у летњим месецима не подударају велики културни догађаји у граду.

• Колико су нас санкције одвојиле од светске културе?

Довољно да бисмо на трен изгубили оријентире. Међутим, овај облик вештачке изолованости ствара нуклеус нове свести који ће, кад све прође, дати оригиналан штимунг нашој литератури и уметности. Ми већ имамо светски значајне писце. Значи, у основи нисмо хендикепирани као неки наши суседи. А то је већ много.

• Пре нешто више од годину дана писци су Вас тајним гласањем изабрали за председника Друштва књижевника Војводине. Недавно је окончан „случај табле“ ДКВ који је, по Вама, исфорсиран и непотребно наглашен у јавности, јер то питање решава закон. Шта се догађа сада у Друштву књижевника?

Ових дана сусрео сам неколико колега који су завршили нове рукописе и књиге. Једном од њих излазе чак две, антологија и књига прозе. То је наш посао. Бавити се писањем, неометано и слободно. У томе је велика радост. Ми смо збир талената који не трпи медведа направљеног од муве. У наредних неколико месеци организоваћемо Књижевну колонију у Кањижи, затим, по први пут *Међународни октобарски сусрет писаца* у Новом Саду у сарадњи са Удружењем књижевника Србије, као и традиционалне *Стражиловске сусрете*.

• Већ више година везани сте послом за Сремске Карловце као директор Бранковог кола које ће у двадесетак дана окупити бројне песнике и уметнике. Како видите могућност препорода Сремских Карловаца?

Ја се сваком послу до краја и истински предајем. Чини ми се да умем артикулисати неке ствари и појаве. Тако и своју професио-

налну везаност за Сремске Карловце узео сам као част и улогу првога реда. Бранково коло је један значајан сегмент духовне карловачке грађевине, битан темељ који не дозвољава импровизацију и пад у провинцијску самодовољштину. Показало се да инсистирање на врхунским културним вредностима и именима у програмима *Бранковог кола* није било узалуд. Дошле су, ето, године где најумније наше главе и институције разговарају и предлажу шта учинити с Карловцима и како их наново културно установити. Бранко Радичевић је јарбол карловачког Парнаса. Дакле, прошлост Сремских Карловаца и њени антологијски представници су чињенице од којих се почиње, и то се подразумева.

Шта данас конкретно урадити? Ја заговарам тезу да Карловце треба населити познатим и вредним стваралоцима, духовним људима и уметничким породицама. И то не у симболичном броју, него што више и стално попуњавати и ширити спектар. Држава треба да омогући тај пројекат, јер ће само он оснажити Сремске Карловце, а не ретки ентузијасти и групице који, реално говорећи, немају ни средстава ни времена да ураде нешто на дужу стазу. Љубав према Карловцима се подразумева и она је почетни импулс за врло конкретне потезе и програме. Дакле, саградити много нових станова и кућа, атељеа и разних здања за истакнуте и вредне наше људе који ће цео живот да проведу у Карловцима, а не долазити и одлазити за викенд. Карловци су *дивно чудо* од којег не треба одустати, већ га мудро треба спојити са временом у којем живимо.

• Недавно је објављено четврто издање Ваше књиге о Бранку Радичевићу у издању Завода за уџбенике и наставна средства из Београда. Поред низа нових детаља, наводите и податак да је Бранко био својеврсни „ратни извештач“?

Из Бранкових писама упућених Ђури Даничићу и оцу Тодору види се да он, животно заинтересован, прати ратна збивања 1848. године. Он велича српске победе и до у детаље наводи број погинулих. За поразе овако каже: „Само смо код Футога и код Вршца два мала боја изгубили, први лудошћу, други издајом“. Бранко, дакле, врло прецизно, речима лудост и издаја, дефинише валере једног менталитета и једне нарави.

• У књизи о Радичевићу износите тврдњу да се Бранково „вито ребро“ не налази у гробу на Стражилову?

Приликом преноса Бранкових костију из Беча на Стражилово 1883. године, Змај је задржао вито ребро Бранково. Касније ће се оно наћи у рукама Марка Кречаревића, после и Лазара Д. Шевића који ће реликвију послати у Матицу српску пред сам Други светски рат. Теодора Петровић 1954. године сведочи да је ушла у траг кутијици у којој је било ребро, а којем се изгубио сваки траг. Оно се данас налази код једне угледне новосадске породице и о томе ћу шире кад дође час.

• Како доживљавате слику политичке свакодневице?

Све мање читам дневну штампу. Медијски ђаво се распомамио до крајњих граница, и неке потргао. Проблематично је стање наше свести која равнодушно прима најогавније и најневероватније вести, њихове комбинације и облике. Једноставно, ништа нас више не може да изненади. Нагутали смо се најцрњих и најнесрећнијих догађаја које ум може да замисли. Светом хара болест информативног лудила од којег се треба на било који начин отклонити.

Поборник сам мира и духовне концентрације. У том смислу, дружим се и разговарам са себи сличнима или са такозваним обичним људима којима у очима препознајем племенитост и радост. Склањам се од разрогачених брбљиваца и њихових трулих идеја. Имам дар да препознајем људе и по њему се искључиво равнам. Не желим, дакле, да лињам своју кожу и кости на млинском камену медиокритета који нису у стању да проблеме решавају за својим кућним столом а камоли у јавном животу. Ова нова стварност учи, али то не значи да човек треба по сваку цену да се слиже с њом, залепи и преобрази у амебичну мрљу која више не говори својим језиком. Дакле, желим да сачувам царство сопствене духовне чистоте и тако останем веран своме таленту.

• Како коментаришете учествовање једног броја књижевника у политичком животу?

Свако је газда својих поступака. А, и прилика бере јагоде. Политика и литература су две, у суштини, опречне активности. Два света. Међутим, постоји један број људи који их изједначује или, пак, прелива једну у другу. Политика се храни превртљивцима и полтронима и почива на прљавим дриблинзима сваке врсте. Она, напросто, постоји да би увек изневеравала саму себе и тако била другачија. Тако је кроз векове. Књижевност, пак, устоличује дар,

јаку концентрацију и стваралачку радост открића. Редак је писац који се успешно бавио политиком а да му дело, на овај или онај начин, није трпело. Кога опрљи жижак политике, тај се више не може миран вратити за свој радни сто. Смешан је писац у улози страначког лармаџије, иоле озбиљнији психоаналитички приступ дешифровао би сваки трагикомични преображај писца или свилене бубе у политичара или стризибубу.

• Многи указују на парадокс људске културе у овом рату: много паметних и образованих људи кренуло је крволочно у рат или га је чак својом деструктивном мисли и повело. Слажете ли се са том тезом?

Човек је несавршено биће, без обзира на његове креативне способности. Онтолошка структура људског бића има незаобилазни анимални темељ који, попут звери, вреба прилику кад ће да зајаши један народ или човечанство. Ерос и танатос повезани су „златним" нитима. Човек запањујуће брзо прелази из светлости у мрак и обрнуто. То је вечна тема литературе. Песници, заправо, само о томе пишу. Песнички језик, дакле, решава ту потресну енигму. Друга је прича што песнички говор не припада масама, већ елити, и он није применљив у стварности у којој су умуљана сва добра и зла света.

О свему овоме што се догађа немогуће је сада релевантно судити. Већ за коју годину, да не кажем деценију, као папци са мртве животиње, отпашће наше тренутне предоџбе и закључци, осуде и слављења. Не дешава се све у историјском контексту. Уметници ће својим делима на универзалан начин показати, опет и наново, распоне људске немоћи. „Паметан и образован" човек не значи ништа спрам вековних и егзистенцијалних законитости света. Такав човек не мора бити филантроп. Ратова ће, једноставно, увек негде бити и то ме растужује. Али, то је само мој лични емотивни блесак спрам библијске тачности о човековом удесу на планети. Има и теза да у несрећи не треба видети само аспект пропадања, већ и аспект катарзичне промене и подизања.

• Како гледате на тврдњу неких аналитичара са Запада да је српска књижевност хранитељка једног облика балканске суровости и злочина?

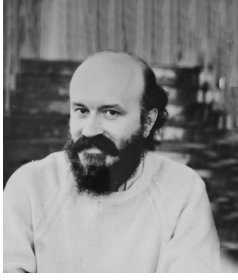
То је глупост. По тој површној и научно неутемељеној тези тек би грчка и римска књижевност биле хранитељке балканског мра-

ка. Митови су засновани на смрти. Нема књижевности у свету из које се не би могло расплести ткање несреће налик нашој тренутној. Да ли зато што у шпанским предањима вешци јашу вукове, Шпанци припадају вукодлацима? Да ли су Египћани смешни као мајмуни зато што у њиховим легендама мајмун-бабун често кези зубе стојећи усправљен на репу? Наша књижевност је богата и разноврсна, нарочито народна у којој је машта развила читаве системе. Школско је правило да је опасно истргнути из контекста једну ствар и стављати је у сасвим други.

• У општој ерозији морала, шта писци треба да раде?

Писац је као спужва. Он упија слике и догађаје, прерађује и таложи за нека времена. Дакле, писци треба да пишу књиге, али да не журе при томе. Опасна је преобразба писца у новинара. Брзе измене догађаја могу писца, који их прати и ставља на папир, да убију. Истина, свако време има и своје теме, али постоје писци и времена без тема, па су опет ти писци одлични и времена сасвим добра. Ако нема шта сувисло да каже, нека писац чека дан када ће то моћи. До тада, као сваки грађанин, нека ужива у соковима лубенице.

(*Свет*, Нови Сад, 1994)

СОНЕТНИ ВЕНАЦ – ЦЕО ВИНОГРАД

Владо Мићуновић

Пуста срећа*, у издању београдске Просвете, шеста је песничка збирка Ненада Грујичића, нашег познатог песника и директора Бранковог кола. Док су једни књигу пропратили похвалама, други су је дочекали „на нож“. Можда су ове контрадикторности и судари опречних мишљења о вредности збирке допринели њеној читаности – па ће ускоро изићи и друго издање* Пусте среће*. То је, заправо, био повод да после првих озбиљнијих „варничења“ запитамо Грујичића шта је његову збирку учинило тако интересантном?*

Збирку чине три сонетна венца повезана у једну целину. Ту књигу опасно је брзо читати. Она је привидно књига љубавне поезије. Пуна је тајни и замки. Импонује ми и радује ме необично широк распон тумачења и прилаза овој књизи. Она ће тек бити читана после буре на самом старту. Изгледа да ова стара песничка форма, као што је сонетни венац, иритира колумнисте дневних листова, јер се разликује од свега о чему они данас пишу, помодно и препотентно.

• Сонетни венац је деликатна песничка форма, отмена лирска врста која захтева концентрацију посебне врсте. Ви сте, у ствари, написали венац сонетних венаца?

Сонетни венац се не може написати, а нити читати, без разлога и великог повода. Он не дозвољава ни ауторску ни читалачку импровизацију. То је форма еклатантно отворених поетичких могућности, привидно везана уз одређена мајсторска правила. Она се, у ствари, противи, по својој природи, свакој деструкцији која је данас основни погон, на жалост, актуелне песничке сцене. Нужно је свет сабрати у ред, хармонију и лепоту. То је већ питање дара. Као што се река не може изместити из свог корита, тако и поезију не треба вештачки мутити и цепати.

• Ваш језик је добрим делом повод конфронтирања мишљења критике?

Ја не призивам сонетни венац реда ради, већ зато што имам шта да кажем и чиме да оплеменим ову вечно витешку песничку форму. Моје песничко ЈА, „сенка што се висинама креће“, попут еквилибристе на трапезу, намерно изводи и прави парадоксалне језичке пируете које не дозвољавају да ишта буде патетично и романтично. Непатворено да, али артифицијално не. Љубав је само први степеник лавиринта у који кад се пође и уђе нужно је понети и за собом одмотавати клупко да би повратак био известан.

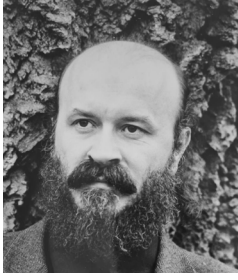
• У другом сонетном венцу „Вихор“, нпр. сваки завршни магистрални стих римује се чак 32 пута диљем венца. Тако део једног римованог ланца изгледа: омажи, ублажи, гаражи, плажи, исплазим, окружи, помази, опервази, амбалажи, окуражи итд... Откуд се јавља тако дуг низ сличних речи?

Рекох да је ова књига пуна тајни и замки. Опасно је један сонет истргнути из венца па га доживљавати и тумачити истргнутог из контекста. У венцу је све повезано и хармонично. У самим римама догађа се један свет. Оне су тежиште посебне врсте. Већ из наведеног дела ланца види се осебујност и ширина поетичких могућности. Ту језик ври.

• Да ли недостатак ове песничке форме у живом песничком тренутку отупљује прецизност и моћ критичара који су забављени множином других поетика и форми?

Сонет је пехар вина који се налива пажљиво, а испија господски. Сонетни венац је, пак, цео виноград и све што прати обрано грожђе. Критичар не сме да импровизује свој прилаз овој форми. Мора бити добро поткрепљен знањима посебне врсте и мора да буде заљубљен у ову бистрооку и опасну принцезу која не воли лажна удварања. Плитак тон појединих критичких приказа говори о једном типу критичара: „Колумне у дневном листу исписује динамично / читајући сваку књигу – генијално летимично.“

(*Политика*, Београд, 1995)

ОТКУЦАЈИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Јовица Јанковић

• Реците нам нешто о себи почецима, студијама, доласку у Нови Сад, првим књигама?

Моји родитељи су после оног рата дошли у Војводину где сам се и родио 1954. године. У мојој шестој години вратили су се у Приједор заједно са још три породице. Припадали су оним Крајишницима који нису могли без лепих брда, питке воде и слатког ваздуха. У Приједору сам завршио основну и средњу школу. У Сарајеву сам каснио на пријемни испит један дан, те у том граду не уписах књижевност. Тако сам отишао у Нови Сад.

Прва књига ми је примљена у едицији „Пегаз“ Књижевне омладине Србије у Београду. О њој се доста писало и причало. Био сам помало збуњен, али и оснажен, па је убрзо у београдској Просвети изашла ми и друга књига. Тако је кренуло.

• Бранково коло. Како се чува успомена на Бранка?

Бранко Радичевић је велики српски песник који има своју институцију у Сремским Карловцима. Сваке године се одржава позната манифестација у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду. Радичевић, дакле, редовно окупља живе и нове песнике. Он је својевремено написао чувени *Ђачки растанак* у којем се налази оно познато коло у које он позива Србе из свих крајева. Последњих деценија оно је погрешно тумачено и представљано јавности. Треба да се зна оно што су већ писали Стеван Б. Поповић, Павле Поповић, Исидора, Медаковић, Михиз, Ного... Наиме, кад Бранко каже: „Хрвaћане, не од лане, одувек си ти без мане“, онда он мисли на Србина у Хрватској, јер Хрвaћан или Хрвaћанин је назив од миља за Србина у том поднебљу. Кад каже – Србијанче, тад мисли на Србина из Кнежевине Србије. Оно – Ој, Босанче односи се на босанске Србе, јер у истој песми, као родољуб, негативно се

односи према турској глави сувој кроз коју горски ветар дува. Дакле, Бранко позива Србе у свенационално коло управо онако и на начин како су средином прошлог века европски народи чинили. И зато он каже: Ој, Славонче, Банаћане, Бачвани, Сремче, Дубровчане, Еро, Далматинче... Нигде не помиње, на пример, Словенца. Иначе, Бранко је непоновљива судбина у српској поезији, младић који је највиша звезда у чистом народном језику. Жалим што је у Славонском Броду, месту где је рођен 1824. годину дана пре овог рата срушена биста коју смо подигли поводом 160. годишњице рођења. Како ствари данас стоје, тешко да ће икад бити поново подигнута у његовом родном месту. Али, ко зна?

• Сремски Карловци. Некада духовно средиште Срба, данас у покушају да се бар приближно сустигне стара слава?

Прелепи Сремски Карловци и Стражилово представљају красоту коју је сам Бог дао. У последњих неколико деценија они су систематски докусуривани и понижавани. Није остварена идеја да универзитет буде у њима. Тако је све кренуло наопако. Запуштени су и несрећни били. У њих су доселили добрећудни људи који су брзо направили нове куће, али које не интересује метрика Лукијана Мушицког. Истовремено из Карловаца су отишли интелектуалци. Данас постоји значајан број акција којима се оживљава овај громадни градић. Понешто је и урађено. Ту су Богословија, Гимназија, Бранково коло, Културни центар, Институт српског народа (Стефанеум), Књижарница Зорана Стојановића и понеки приватник који зна шта су Карловци. Плашим се брзог кречења зграда, јер све може лако да се преодене у Потемкиново село. Прва киша може да спере нове фасаде. Али. ипак верујем у препород Карловаца и лично дајем, у својим могућностима, допринос њиховом васкрснућу. У Карловце би требало довести духовне и способне људе из света уметности, културе и књижевности. Населити их с породицама. Дакле, треба им саградити станове, атеље, салоне. Тако ће Карловци стећи имиџ који неће бити празно слово на папиру града.

• Нови Сад као духовно средиште, „Српска Атина“, град у коме живи доста писаца. Како је у Новом Саду бити српски песник?

Духовна старина је специфичан амблем овога града. Кодер, Змај, Лаза Костић... Матица српска. Колико ли је само у прошлом веку часописа и листова излазило у Новом Саду! Данас је Нови Сад жив

културни и књижевни центар. У нечем је лепши и специфичнији од Београда чија је близина ту на дохват руке па, практично, књижевни живот, на пример, одвија се као у једном граду. Доста има талентованих млађих писаца. Они су, многи, надишли локално којег заправо и не може бити кад је Нови Сад у питању. Можда би мало више новосадски писци требало да одлазе у друге српске крајеве где се наше биће бори за опстанак. Тиме се враћа дуг Дучићу, Десници, Кочићу, Ћопићу, али и нашим колегама који данас тамо пишу и стварају.

• Матица српска. О њој се у последње време доста говори. Помињу се неке промене?

Матица српска је најстарија културна установа у Срба. Нови Сад има привилегију да се баш у њему налази. Ова установа је пролазила кроз разна времена и искушења. Често се превише прилагођавала актуелној политици. Тако је губила свој глас и тако се заустављала њена мисија. Она је данас подељена на четири независна предузећа, што не може бити добро. Тако је име Матице српске поцепано. И не само име, већ њен корен, њен смисао. Затим, несхватљиво је да Матица српска нема своја одељења у местима где живе Срби: Бања Лука, Книн, Сарајево, Петриња, затим Врање, Крагујевац, Подгорица итд... Ако ишта, требало би да се угледа на Матицу словачку из Братиславе која има своје одељење у Новом Саду. Верујем да ће доласком Ивана Негришорца (Драгана Станића), познатог песника и критичара млађе генерације, на место генералног секретара Матице српске, ствари кренути на боље. Он би требало да укључи у Матицу млађе и агилне људе који не пате од старачке анемије. Матици српској је буквално потребан подмладак.

• Како сте задовољни пријемом свог песничког дела код српске критике, и каква је наша критика?

О свакој мојој књизи написано је доста текстова. У последње време се изоштравају погледи на моју поезију, па се о књигама пише из два угла. Први је оличен у приватном атаку на моју личност, што књигама одговара, јер их таква критика не дотиче, већ им отвара јавни простор „на прву лопту“. То је симпатична критика пуна мрзовоље и беса, јер не припадам дресираним кучићима савремене српске књижевне сцене. Други, пак, угао припада озбиљ-

ним и добронамерним критичарима које занима песнички текст, а не број ципела које песник носи на књижевној вечери. Један залутали и несретни део српске критике се већ увелико изанђао и потрошио. Сад се врти у круг и, цијучући исту „песму“, гризе себе за реп. То је била једна мода којој је исцурио песак, мода која је све проматрала у тзв. генерацијском контексту, односно, поетичкој истоветности. Таква критика је гушила песничку индивидуу, таленат који не признаје границе. Све у свему, лепо је да има и такве критике, јер она, у ствари, добошари по кулоарима и саму себе срамоти. Видех понеко лице таквих критичара и спазих да је пуно мрзовоље, јада и чемера. Ти људи не знају да се опусте са својим колегама. Њихове море су, у исти мах, трагикомичне и менталне. Можда би најбоље било да се баве филателијом или шахом; шаховска отварање се могу једном за свагда научити. Дакле, веома сам задовољан пријемом мојих књига код критике, јер је размак рецепције шири него што сам могао и замислити.

• Ових дана изашло је друго издање Ваше *Пусте среће*, књиге сонетних венаца. Она је дигла прашину о којој говорите. Ваш првенац *Матерњи језик*, такође, доживео је ових дана, након седамнаест година, друго допуњено издање. Шта пишете, и шта спремате ново?

У септембру требало би да ми изађе књига *Лог* у којој се налази шездесет сонета. Ту књигу сматрам својим животним делом. У њој је највише мога бдења, инспирације и заната. Почео сам да пишем и књигу терцина. Ето, држи ме везана форма и њен бескрај. Волим откуцаје српског језика у светским песничким формама.

• Шта мислите о садашњем тренутку српске поезије?

Ту се догађају јако занимљиве ствари. Довршава се, заправо, један процес труљења назови српске поезије која је раскорењивала српски језик и себе саму. Тај каријес песничког језика на предњем зубу циничне вилице једног агресивног дела српске поезије и критике (у постмодернистичкој спрези) дефинитивно је довршио самог себе, тако да је нама који на песништво и језик гледамо другачије преостало само да ту цркотину ишчачкамо малим прстом из модре десни и одувамо у прву канту за смеће. На сцену сада излазе песничке вредности оличене у таленту који не признаје школе и генерације, већ се уздиже у сјају песничких индивидуалности.

Напокон, песничка судбина има смисла само ако је до краја аутентичан печат личног рукописа. Све остало је пригода коју међу доколичари и случајни пролазници низ алеју песничких ветрова.

• Шта се догађа у Друштву књижевника Војводине? Ту је било неких неспоразума и размирица...

Чим је Друштво књижевника Војводине постало, са закашњењем (чак!), саставни део Удружења књижевника Србије и то било решено на статутаран и законски начин, устала је против тога једна онемоћала група писаца чије успомене чуче у неком већ прохујалом времену „државотворне“ Војводине. Срећом, то је јако мали број људи у односу на већину чланства и укупно расположење међу писцима Војводине. Сада нас интересују књижевне ствари. Писање је наша приоритетна судбина. Све остало су заборав и дневнополитичка клацкалица. Наши чланови пишу на седам језика и то је лепа специфичност једног поднебља. Сваки језик је бескрај и треба га славити. Нема малог језика кад је уметност у питању, нити мале књижевности зато што језик говори мали број људи. Свака књижевност је велика онолико колико у њој има генијалних дела.

• Ви сте пореклом из Босне. Како доживљавате ембарго на Дрини?

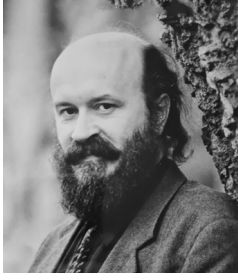
Доживљавам га као једно велико искушење за исти народ с обе стране Дрине. Тим ембаргом почела је једна катарза која ће још више зближити три половине једног народа.

• Као песник позивани сте на *Андрићеве стазе* у Вишеграду, *Дучићеве сусрете* у Требињу, затим у Бањалуку, Приједор и другде. Одазивате се и доносите утиске?

У свим тим местима сам био и видео пресвучену кошуљицу народног бића. Нека чудна озареност лебди на лицима финог нашег света у Републици Српској. Увек осетим трагику и огорченост, у исти мах. Недавно сам био на *Кочићевој српској сцени* у Приједору. Ову позоришну смотру доживео сам као продужетак *Стеријиног позорја* у Новом Саду, чије сам неке представе, такође, гледао. У Приједору видех седам младих ансамбала. То су нови глумци, нови режисери, редом шире непознати, али моћни, аутентични. Они су оптерећени опстанком и борбом за смислени живот.

Био сам узбуђен и поносан у исто време, јер сам на лицу места опет схватио да су Стерија и Кочић једно за сва времена.

(*Погледи*, Крагујевац 1995)

У СЛАВУ СОНЕТА

Јелена Косановић

Ненад Грујичић ступио је на српску песничку сцену са изузетно запаженом збирком песама Матерњи језик *(1978). После ње уследило је пет, не мање, запажених песничких књига, студија о ојкачама, књига о Бранку Радичевићу, књига есеја и критика* Прокрустова постеља. *За неке од њих добио је значајна књижевна признања, а* Пуста срећа*, књига сонетних венаца, која је у Просвети доживела и треће издање, недавно је награђена књижевним признањем Удружења књижевника Србије „Милан Ракић“, за књигу године, а књига сонета* Лог*, у издању Времена књиге, наградом „Кочићево перо“.*

• У свим својим песничким књигама трудили сте се да будете нови. У песничким менама најдаље сте отишли са *Пустом срећом* коју чине три узајамно повезана сонетна венца. Шта Вас је определило да се латите тако компликоване песничке форме?

Нема компликоване песничке форме кад песник има разлоге и надахнуће за нешто такво. Ја исти значај придајем и слободном и везаном стиху. Оба имају своје законе и лепоту. Жао ми је песника који немају слуха и занатских моћи да овладају класичним формама. Њихов хендикеп је већи када одмахну руком спрам колеге којем терцина или сонет иду од руке. Срећом, данас у српској поезији постоји неколико озбиљних песника који подједнако успешно пишу и једно и друго. На пример, Иван В. Лалић или, пак, Бора Радовић. На њиховим примерима млађи песници могу да науче да су оба стиха, уствари, певани. Затим, да се видети да везани стих не дозвољава импровизацију и да закони версификације имају своја савршенства и красоте без којих је залудан сваки покушај. Сонетни венац ми се учинио идеалним за усхићење које ме је као песника и мајстора, ако хоћете, држало пар година. Није ми био довољан један сонет за овладавање вековном формом, већ ми је

било нужно и једино могуће да се спирално испнем у висину сонетног звоника и тако се нагледам чудеса што су се испод мене до у бескрај, ланчано, указала. То је стваралачки доживљај који се не да описати оном ко није у тој небеској музици учествовао. Затим сам написао још један, а потом и трећи венац, али тако да скупа чине тематски триптих налик каквој лирској драми из три чина.

• *Пуста срећа* доживела је необичну критичку судбину од крајње негативних до изразито похвалних критика, односно награда. Ко то није умео да прочита књигу?

Поезију је, иначе, немогуће преводити у други говор, у језик критике. Критика је често на брзину склепана штака на којој се ослања и њоме бауља по књижевној сцени онај ко је ускраћен да пише поезију. Затим, песничко дело увек суди критици, а не обрнуто. Отуд је смешно до карикатуре, кад, на пример, бивши песник или пуноглави теоретичар, зајапурен од дневног исписивања колумни у најтиражнијим дневним листовима, напишу, недељу дана по изласку књиге, вруће критичице које ни пас са маслом не би појео. Та брза читања песничких књига у класичној форми коштају многе не само угледа већ и главе. Неко ми рече да су два негативна текста о мојој књизи написана руком тзв. постмодерниста. Нисам баш сигуран. То беху еклатантни традиционалисти чије је ушиљене носеве опржила класична форма печена баш у постмодернистичкој фуруни. Њих је збунио рам моје слике из три дела и они су се са њим обрачунали, ломили га и пребацивали комаде један другоме у нарамак. Међутим, ја сам искрено захвалан овој живахној двојици синова наше критике, јер су ми учинили фантастичну услугу на самом старту. Остало је морало да се догоди, јер је било више него очигледно да таква врста критике деценијама није освитала на страницама културних додатака дневних листова. Ја им све опраштам и љубим их као драге кумове. И дајем им шансу за поправни испит, моју нову књигу сонета *Лог*.

• Критика је, с правом приметила и ваше огромно поверење у језик, што је и највећи квалитет књиге, али и контролу „лирске приче“. Спој узвишеног и баналног на тематско-мотивском плану чини књигу живом и интригантном?

Не мистификујем лексички материјал чији најживљи сокови дају мојим сонетним венцима освежење и неслућена семантичка убр-

зања од којих, каткад, читаоца слатко боли глава, а понекад срце убрзаније клеца. Моје песме имају синестезијске чаролије, оне су изукрштане разним чулним сензацијама у којима је језик мени мио господар. Имао сам срећу да се у књизи све божански замотало, а мени је било преостало само да крепко придржавам писаљку и не престанем да радим на песмама и потом.

Иза *Пусте среће*, коју сам радио две године остало је преко две хиљаде папира који су прошли кроз машину. Та топла гомила хартије још стоји на мом радном столу као радосни споменик једној инспирацији која је тражила да се ништа не импровизује. *Пуста срећа*, иначе има пуно тајни које ће читаоци којих, хвала Богу, имам и те како откривати и изненада проналазити.

• И у *Логу* сте остали верни сонету. Показујете опет да се класичном формом, а на вечне теме, и те како може бити нов и оригиналан?

Наравно. Поезија је и могућа само уколико песник оставља до краја аутентичан печат, уколико је у фокусу његовог текстуалног достигнућа чиста оригиналност. За разлику од других родова и жанрова поезија не трпи компилацију. Она је сазидана светлошћу талента. А таква грађевина није статична, она може да се покрене и полети у свим правцима. Такав је и сонет. Бескрајан и моћан, непревазиђен и универзалан. Волим да српским језиком насељавам ову светску форму. Пуним је сластима, чарима и жучима сваке врсте – и славим. Славим њено савршенство!

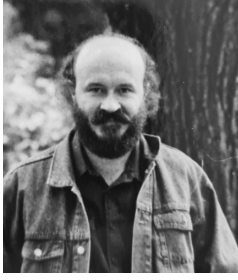
• Како оцењујете данашњи песнички тренутак? Песници се нису укључили у актуелну полемику постмодерниста и тзв. традиционалиста?

Српска песничка сцена је изузетно богата и интересантна. Ми смо дефинитивно талентован народ за поезију и књижевност уопште. Некако смо се за све времена скућили у језику. Сматрам да се тренутно у нашој поезији, за разлику од прозе, догађају и реализују нове и непознате књижевне идеје. Оно што је ранијих година била привилегија прозе, данас је поезије. Ту се на величанствен начин пресијавају нови таленти са књижевним идејама које су на дужу стазу. С друге стране, излегао се лажни песнички накот скрпљен од буквалних неталената који се једном годишње сете да недељу дана буду песници па, чешкајући браду одоздо, у тој једној сед-

мици хоће да реше свој песнички статус. Али, таленат се не прави преко ноћи и не долива по мери дневно-политичке измене слике стварности. Таленат је од Бога и подразумева да буде целу годину, сваке године, упослен. Он тражи целог човека и не подноси да буде проституисан у амбијентима где се енергија троши на канте у којекаквим бесловесностима и глупостима.

А што се тиче тзв. сукоба између „младих“ и „старих“, „традиционалиста“ и „постмодерниста“, ја у такву врсту сукоба не верујем. То је сукоб са дневно политичког пазара где би требало уњарити који грам више књижевне власти. Шта значи млад, а шта стар писац? Којима бих приклонио Радичевића или Миљковића, Киша или Његоша? Постоје само добри и лоши писци. Све остало је ствар пијачне технике у књижевним центрима. Може бити да у прози нека подела и постоји, али у поезији данас у нас то једноставно није видљиво голим оком. Поезија се, срећом, зрцали само у таленту и ту је она супериорна краљица књижевности. Нека ми неко покаже тзв. постмодернистичког песника на српској песничкој сцени, осим ако то неће бити неко у знаку генијалне реченице Бране Петровића: „Ми постмодернисти...“ Једна поетичка прича о тзв. постмодернистима је истрошена и та матрица, ено, попут испраног веша суши се на конопцу у новим ветровима који долазе и озонски запоседају наше књижевне просторе.

(*Борба*, Београд, 1996)

СОНЕТ ЈЕ ЗВОНО

Магдалена Јовићевић

То каже песник, који је ових дана за две збирке сонета *Пуста срећа* и *Лог* добио значајна књижевна признања: награду „Милан Ракић“ и „Кочићево перо“. Ненад Грујичић се појавио у српској књижевности 1978. године запаженом књигом песама *Матерњи језик*. Уследиле су, потом, збирке *Линија на длану*, *Врвеж*, *Царска намигуша*, *Јадац* и бројне књижевне награде: „Бранкова награда“ Матице српске, награда „Кондир Косовке девојке“, Грб Сремских Карловаца, Дневникова награда...

Ових дана награђен је и високим књижевним признањима „Милан Ракић“ и „Кочићево перо“ за књиге сонета *Пуста срећа* односно *Лог*. Зато је и наше прво питање Грујичићу какав је осећај добити награде које носе имена два велика српска писца:

– За разлику од неких безимених награда, ове пружају радосну могућност да човек поново прочита блиставог песника и расног приповедача. Затим, да освежи успомену на њих конкретним прилозима. Милан Ракић и Петар Кочић су се појавили исте године у српској књижевности. Ракић, 1902. године, под шифром „З“, објављује у *Српском књижевном гласнику* своја три сонета, а Кочић у Бечу збирку приповедака. Они су представници два различита миљеа истог корена. Ракић, однеговани београдски господин са градским језиком и монденским гестовима, а Кочић змијањски Крајишник са љутим присојем лексике и духа, у амбијенту неслободе и понижења – каже Грујичић.

Пуста срећа је сачињена из три сонетна венца који су три чина једне лирске драме, исписана, каже наш саговорник, у високом надахнућу и занатски брижно дотерана:

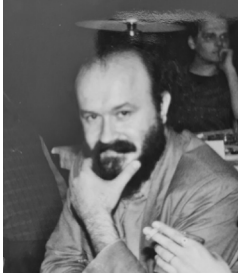
– Она је чиста, усијана од поверења у језик и његове распоне. Радећи на њој, дотицао сам неизрециво. Та књига се може читати

доста лако, али не сме брзо. А ја сам имао, збиља, „пусту срећу“ да је књига, већ недељу дана по објављивању, била буквално дочекана „на нож“ међу појединим критичарима, који су се брже-боље потрудили да је сахране. Међутим, захвалан сам ауторима тих текстова јер су омогућили и другачија читања и тумачења, односно, књига је добила идеалан јавни замах и све се само по себи потом одвијало њој и мени у прилог.

Књига сонета *Лог* (награда „Кочићево перо“) својеврсни је наставак *Пусте среће*.

– Припадам оном кругу песника који једнако третирају слободан и везан стих и не правим никакву разлику међу њима, јер се оба певају. Ако је стих само писан, а не и певан, онда то није поезија. То је круна мог искуства до којег, нажалост, не могу доћи сви. Наша поезија тренутно обилује салијеријевским компилаторима. А сонет – он је звоно. Бескрајно отворена и захвална форма за врхунска освежења и изненађења – рекао је на крају Ненад Грујичић.

(*Политика*, Београд, 1996)

ПЕСНИК НИЈЕ ФИЛАТЕЛИСТА

Петар Самарџија

За најновије две књиге песник Ненад Грујичић је добио две угледне награде: „Милан Ракић“ Удружења књижевника Србије за књигу сонетних венаца Пуста срећа*, чије је треће издање недавно објавила Просвета, и „Кочићево перо“ за књигу сонета* Лог *у издању Времена књиге.*

Ненад Грујичић је аутор осам песничких књига и четири књиге есеја, студија и монографија. Поред поменутих добио је и „Бранкову награду“ Матице српске, „Кондир Косовке девојке“, награду „Стражилово“, Грб Сремских Карловаца, Дневникову награду и „Печат вароши сремскокарловачке“. Председник је Друштва књижевника Војводине и директор Бранковог кола.

О две најновије награде у разговору за Експрес *каже:*

Пре свега, изненадиле су ме, а затим моју усредсредиле пажњу на двојицу великих српских писаца. Милан Ракић, блистави мајстор стиха, галантни господин књижевности и учитељ живота, поново ми је отворио ризнице свог песничког блага исписаног у ограниченим количинама. Свега шездесет четири песме јесу суво злато српске поезије. Открио сам значајан мотив месечине и Месеца у његовој поезији и поводом тога написао есеј. Петар Кочић, пак, писац крајишког миљеа, бечки студент, трибун који је у писму жени Милки, из затвора, написао да је правда без слободе курветина – путара што по царским друмовима шета и једе народно здравље. Дакле, и Ракић и Кочић су амблеми који су се, без моје воље, нашли заједно у фокусу моје лирике и пажње.

• Вашу лирику редовно прати велики број приказа критичара?

Критика је потребна уколико уђе у сржи песничког говора и сама, при том, оствари се као уметносг. У противном постаје сама себи сврха. Осим пар критичара, данас на српској књижевној сцени је велики број хладних и досадних исписивача критичких колумни.

• Књига *Пуста срећа*, сачињена од три сонетна венца, што је велика реткост, изазвала је опречне и бурне судове?

Та књига је моја велика и неочекивана срећа. Имао сам велику привилегију да је одмах по изласку жестоко нападнута, а затим су почела супротна тумачења и томе до данас нема краја. Једноставно, написао сам интригантну књигу, доследно изведену у класичној форми сонетног венца, насељено волшебним световима љубави и поезије. Испоставило се да је таква књига, одиста, усрећила аутора, али на сва звона унесрећила двојицу размажених критичара који су, видим, престали да пишу критику у дневним новинама. Посао песника је, дакле, и педагошки. Његов језик је вишег реда, божански, тајанствен, и не дозвољава импровизације брзог и нестручног читања.

• Остајете ли верни сонетном венцу?

Написао сам још један који ће се звати *Цваст* и по коме ће се звати цела нова књига. Она ће бити интересантна и свежа по томе што ће садржавати већином терцине, дивну стару форму која је, по атмосфери и температури језика, другачија од сонета.

• Критика је приметила и назвала вас „песником разлике“? Подједнако пишете слободан и везан стих, и обухватате најразличитије теме и мотиве?

Не постоји разлика између слободног и везаног стиха, под условом да оба јесу поезија. Наиме, под плаштом тзв. слободног стиха накотило се свашта. Тушта и тма којекаквих брљотина представило се последњих деценија као „поезија“. Слободан стих постао је одлична прилика неталентима. Поготово што се дигла ларма на римован стих који је сматран, тобож, прохујалом вредношћу. Којешта! Тек везан стих показује да је песник – песник, или је филателиста. Пуно има ситних профитера и недаровитих здухача који свет књижевности користе за своје дневнополитичке промоције, јер им таква врста духовног премаза, код неупућених и собом забављених политиканата, даје амблем тзв. стваралаца.

(*Политика Експрес*, Београд, 1996)

КРИЗЕ У КУЛТУРИ

Драгица Павлов-Крстић

Ненад Грујичић, председник Друштва књижевника Војводине и истакнути песник средње генерације, који иза себе има петнаестак збирки песама и песничку награду „Милан Ракић“ за Победу *говори о савременим поетским токовима, песничком језику и „времену поезије“!*

Кризе у култури не може бити уколико креативни људи воде институције културе и уколико имају мотив за ту врсту посла. У култури се искључује свака врста импровизације. Уз високу професионалност са доста љубави, стручност и инспирација, сасвим сигурно, пружају могућност успешне реализације послова у култури.

• Којим токовима креће поезија у Војводини?

Савремена поезија у нас је, просто говорећи, у европским оквирима изузетна и мислим да уопште литература која се пише код нас представља драгоцено штиво многим љубитељима књижевности. Савремена поезија у нас има неколико имена која померају песничку слику и која не дозвољавају импровизацију на плану песничког израза. Можемо казати да се размиче неки већ стечени простор песничког искуства, да се појављује једна генерација, која на најбољи начин призива традицију и класичну лепоту стиха. Та обнова класичне форме и класичног стиха јесте једна иновација, иновација која дакле доноси нешто ново, која не понавља и која у класичним облицима доноси нову атмосферу, врло специфичну. Боље рећи, класичне форме насељава световима и сензибилитетима који досад нису примећени. Све то говори да поезији нема краја и да неке ствари у књижевности, као и у животу, круже, обнављају се, и да песнички занат, сам по себи, јесте заправо и таленат. Међутим, књижевност подразумева таленат за таленат, дакле, свест о дару, свест о написаној речи, што све заједно јесте

искуство које се може именовати овим што сам рекао. Дакле, тај повратак класичној форми, заправо, једна је нова врста модерности, један нов сензибилитет који ревалоризује досадашње вредности и показује да је поезија у класичном облику уствари вечни облик и тиме неуништива.

• Поред високе креативности и креативне радости у песничком стваралаштву неопходна је и она друга димензија, димензија поимања песништва. Колико је сада читалаца, оних који воле поезију?

Песнички језик је особен језик. Он захтева на неки начин елитну публику. Елитна публика се може мерити каткада неколиким стотинама читалаца, у другим случајевима и више. Међутим, уколико постоји и неколико десетина присутних у публици, који љубе лепу реч и који су духовни, то је велики добитак за књижевност. Јер, књижевност је попут понорнице: она, таман кад привидно у неким својим токовима (било да су савремени или вуку корене у прошлост), учини да замре, појави се неко ново име, нови таленат који прене књижевну сцену и направи неку врсту позитивног ексцеса. У последње време у српској књижевности, у поезији конкретно, може се рећи да постоји неколико имена која су донела тај свеж ветар и привукли публику. Обновљена песничка издања, обновљене песничке књиге, показују да поезија и те како има своју публику. У поезији данас се развијају и реализују књижевне идеје које су много свежије него у прози. Поезија је последњих година имала ту привилегију да на плану поступка, форме и књижевних идеја развија нове светове. Међутим, сада је време поезије... као и увек, поезија носи слике, звуке и идеје, ону супстанцу која је озон у књижевности. Мислим да се сада, у овом тренутку, код нас рађа и развија књижевна сцена што се препознаје управо по доказаним песничким талентима и новим сензибилитетима.

(*Победа*, Београд, 1996)

КРИСТАЛНИ СОНЕТ ЧУВАРА ОЈКАЧЕ

Милкица Милојевић

Одавно се у српској поезији не памти тако супериорна обнова сонетне форме у филигранској занатској изведби... До краја надахнут грађењем кристалног сонетног звона и звука, Ненад Грујичић обогаћује стару форму свјежим језичким захватима, смјелим лексичким рјешењима и, поврх свега, модерном артикулацијом „вјечитих тема“. Овим ријечима жири Задужбине „Петар Кочић“ образлаже своју одлуку да награду „Кочићево перо“ додијели Ненаду Грујичићу, српском пјеснику, Крајишнику из Новог Сада.

Грујичић је „Кочићево перо“ добио за књигу сонета Лог *коју је прошле године издало Време књиге из Београда. Ничег необичног не би било у томе што мајстор сонета, како га називају критичари, бива награђен за књигу сонета, да Ненад Грујичић није знан по једној сасвим другачијој умјетничкој преокупацији. Грујичић се, наиме, годинама бави сакупљањем и студирањем ојкаче. Ову народну десетерачку пјесму, чувену по напјеву „Ој, дјевојко“, Грујичић упорно, посвећенички, чува од заборава. И не само то: учинио је да ојкача из крајишких села „изађе у свијет“, дефинисао њено мјесто у народном умјетничком стваралаштву и њено естетско одређење.*

Крајишник по поријеклу, рекосмо, новосадски студент који је остао у Војводини, то јест Србији, заљубљеник у ојкаче, а пјесник сонета – то је Ненад Грујичић.

• Ваши су родитељи из Приједора, рођени сте у Панчеву, већ више од двадесет година живите у Новом Саду. Гдје је ваш умјетнички завичај?

Ја Крајину доживљавам заиста као мајку, и у том погледу ја сам се посветио једном деликатном феномену који је рендгенски менталитетски снимак народа овог краја – ојкачи. Проучавао сам ту вековну песму овог поднебља.

• И прикупљањем и проучавањем ове народне пјесме бавите се већ годинама?

То је рукавац у мом стваралаштву, који ме буквално учарао. Ојкача представља свет који се сам по себи ствара и множи. Народно стваралаштво и народни дух уопште, обнавља се и у најтежим тренуцима, тако да та вековна песма, мудра кратка песма, као минијатура, изражава све што тишти и весели човека овог поднебља.

• Колико се бављење народним духом и народним стваралаштвом одразило на вашу поетику?

Може бити да у понеким мојим песмама, на плану лексике, има присуства тог миљеа. Међутим, треба имати на уму да сам ја пре *Ојкаче* објавио у неколико књига песама урбане, различите лексике од оне која се као препознатљив амблем овог поднебља затиче у ојкачи. Али, у понеким мојим песмама, па и у понеком сонету, може се наћи заошијана језичка мрвица, или нешто што је лексички блесак овог поднебља, као што на пример, и код Кочића, најосетљивији, најсочнији део припада управо језику овог поднебља. Тако ће он, рецимо, употребити речи као што су „медекало“, „трзе“, „вузле вузласто“ и сличне.

• Пишете, како критичари кажу, вредне и филигрански дотеране сонете. Међутим, просечном читаоцу из народа, прва асоцијација на ваше име је – ојкача, па тако од Вас, као песника, пре „очекују“ јуначке пјесме у десетерцу, него ли танани сонет. Да ли то, однос академског образовања и бављења народном умјетношћу код вас ствара расцеп?

Нема ту расцепа. Треба одвајати пројекат који се зове ојкача од мог умјетничког рада, оног, који је непосредно моја поезија. Значи, то је нешто што је моје биће, нешто што пребива у мојим сновима, у онтолошком принципу мога бића, коначно, нешто што ја пружам, као вредност, спрам традиције српске поезије и поезије уопште. Дакле, ја припадам песницима који имају свест о томе шта пишу, а шта је већ писано. Према, томе, колико год настојим да се као песник разликујем и да створим свој печат, јер, коначно, песник вреди само уколико има оригиналан печат, ја истовремено провлачим једну линију, једну жилу куцавицу која постоји у нашој традицији, у генези српског песништва. А ојкача, понављам, то је један учарани предео захваљујући моме оцу који је био од-

личан певач ојкаче (јунак) и коме сам једном приликом рекао да почне да прикупља такве десетерачке дистихе, да је то нешто налик бећарцу, и да ћу ја направити један текст, једну студију о томе, једну песмарицу. Тако да је то, може се рећи, кућни, породични мотив, гдје сам схватио да имам изванредну прилику, као песник, као књижевник и коначно као изучавалац тога феномена, да ојкачу отргнем од заборава и поставим на оно место које јој припада.

• Да ли бисте могли да одредите Ваше место у српском пјесништву: имате ли пјесничке узоре, припадате ли неком правцу, школи?

Није пријатно да песник сам говори о себи, али ја могу пренети, рецимо, наслов најновијег текста који се бави мојим књигама, свим мојим песничким књигама, текст који је написао критичар Саша Радојчић. Тај наслов гласи „Песник разлике".

• А што се тиче свакодневице, времена у којем живимо: догодио се рат, трагичан по српски народ. Како то доживљавате као човјек, а како као пјесник?

Негде се сустичу човек и песник, хвала Богу. Све ово што се догађало и што се догађа српском народу ја доживљавам као сопствену рану. У том погледу, чувао сам се, као песник, да не напишем лошу песму, поводом свега тога. Врло је одговорна ствар направити песму поводом догађаја који тако силовито и немилосрдно обликује сâм живот. Јер, улог у те догађаје је сувише велик да би песник са неке дистанце, на филмски начин, покушао да размишља и да пише о томе, као да се све то догађа у позоришту. Међутим, пошто је посреди голи живот, и, коначно, амбијент у којем сам ја одрастао, чије дамаре осећам буквално као своје, ја сам сачекао прилику, и написао једну песму, једну терцину, која се зове „Крајина". То је песма која ме јако уздрмала док сам је писао. Имао сам прилику да је читам на књижевним вечерима, и редовно би људи остајали без даха. Можда су били изненађени тиме што је у оваквом часу створена песма, која неће бити прилагодљива само једном тренутку, већ, надам се, свим временима, како то поезији припада.

• Мада је тешко у овом тренутку судити, ипак, питаћу Вас: шта мислите да ли нам се кроз ову патњу догодила катарза?

Ја сам и раније јавно говорио да све ово што нам се догађа јесте једна врста катарзе, али да се то нашем народу, историјски гледано, нажалост, врло често догађа. Међутим, сасвим убеђен могу казати, да је наш народ велики европски народ, из простог разлога што има дубоку, и у исти мах пространу, мапу духа и културе.

Ми смо особен народ са животним облицима који су на необичан начин развучени од јаука до песме, од плача до смеха, и тај распон можда неком европејцу није јасан. Али, управо у том големом распону налази се наша лепота и наша тајна; само нашем народу својствена, с једне стране девојачка, а са друге и хајдучка душа. Дакле, катарза јесте, али у таквој катарзи не треба видети само, мада се то догодило, аспект несреће, него и аспект препорода, слободе и ускрснућа народа.

• Говорили сте о времену, о распетости сензибилитета, осјећајности народа, међутим, чини ми се да смо и у простору распети. Како ви доживљавате однос свог умјетничког и људског завичаја и простора у којем живите. Тамо српски народ, овдје је српски народ, постоји ли та веза, да ли је ослабљена? Да ли смо заједно?

Срећом, српски народ се расцветао нашироко, има га на широком географском простору, и управо зато што је тако расут вековима живео, тај проблем занимао је многе духовне људе, интелектуалце и песнике, па тако и Бранка Радичевића. У чувеном „Бранковом колу“ тај феномен је врло лепо објашњен. Бранко је заправо, позивао Србе из свих наших крајева, да дођу у заједничко коло. Кад Бранко каже Хрвaћанин, то је назив за Србина из Хрватске. И зато многи Срби у Крајинама носе презиме Хрвaћанин. Или „Оj, Босанче...“ то се такође односи на Србе из Босне, па „Дубровчане“, „Оj, Бачване“... и тако даље. Све су то позиви Србима из разних крајева.

Да ли данас има веза међу нама? Па наравно да има! Рецимо, у Војводини, становништво дише и преживљава све ово што се догађа овде. Мислим да је управо са својим вићенијим, способнијим људима, то утицало да се овде не догоди потпуна несрећа. Међутим, на плану културе, везе би могле и морале бити још јаче. Овакве институције као што су Кочићева задужбина, Бранково коло, јачају те везе, али мислим да би ту највише требало да уради Матица српска. Мислим да би реално било да Матица српска оснује своје одељење у Бањој Луци, као што, рецимо, Матица словачка из Братиславе има своје одељење у Новом Саду.

• Осим културе, или у култури, шта нас може сабрати и учинити да се не погубимо?

Пре свега, може нас сабрати православље. То је златни рам, најјачи рам у коме се налази наш народ. При том мислим на вековну енергију православља у српском амбијенту, или у српским просторима. Можда би многе институције културе које се баве конкретним размена програма могле ту географску мапу, коју покрива Српска православна црква, наравно на другачији програмски начин, да прате.

• За крај разговора, једно сасвим лично питање: у шта вјерујете?

Ја верујем, попут Кочића, у свој народ. Код Кочића, народ је божанство, Бог. Човек без корена и без споја са својим народом, човек је без Бога.

(*Глас српски*, Бањалука, 1996)

ПОЕЗИЈА ЈЕ НАЈПЛЕМЕНИТИЈА КОВИНА ЉУДСКОГ ДУХА

Рајко Росић

Ненад Грујичић добио је пре неколико дана награду Песничких сусрета Лазар Вучковић *за циклус „Појци знају сонет“, којим је „остварио зрело песничко дело у малом. То је згуснута савремена љубавна поезија која, у несвакидашњој симбиози, твори тајну лепоту лирике и рефлексије, раскошна парадигма...“ А то је и само један од повода за сусрет са уметником са којим увек повода за разговор има.*

– Оно што не казује биографија, казује поезија. И песник. А он, враћајући се коренима и почецима каже: Проговорио сам екавски а у пубертету утврдио ијекавски изговор. Моји родитељи су као одоцнели колонисти после Другог светског рата пристигли у Војводину и ту за кратко време имали седам селидаба. Несмирљив дух мога оца вратио нас је све у Босну после шест година лутања по равници. Рано сам почео да пишем. У деветој години: „Моја мајка наглас је читала песму и плакала“ – записао сам у песми „Деветогодишњак“. Пуно сам читао и већ у четрнаестој прочитао стотине књига у приједорској библиотеци, нарочито бајке, чини ми се – све бајке света. Оне су ми распиривале машту. А амбијент Поткозарја, пун легенди и историјских драма, био је као створен да се један таленат, зачуђен, окрене писању. Увек се враћам завичајној матици која је дивни млин из којег куља мливо бола и узнесености.

• Кад природа дарује, шта је потом песнику најважније?

Да поштује инспирацију, да се никад не одриче благословеног тренутка у којем се роје светови. И да после, као прави занатлија, ради на песмама до бесанице. Ништа се не сме препустити ономе – лако ћемо. Песнички језик видим као директну руку ветра,

воде, светлости, сумрака, радости, туге, ватре, леда, белог и црног. Принцип песничког говора није заснован на халуцинантном мућању, већ у хармоничним сферама савршенства. Поезија је оплемењени загрљај неба и земље. Радост постојања ничим се не може дотаћи осим талентом у језику. Дакле, песнику је најпре да свој таленат не проституише дневнополитичким акробацијама и лудостима. Песников таленат је суво злато којем нема замене. Живети поезију значи бити одан таленту, који опет, да би се одржао мора имати таленат за таленат.

• У тој „оданости таленту“ отишли сте, можда, и корак даље. Наиме, Ваша поезија је амалгам модерног и класичног. Спајате, на први поглед, неспојиво?

Поезија је најплеменитија ковина људског духа. Она тражи потпуно оригиналан прилаз језику. Само непоновљив печат у језику може да васпостави песника. Све остало су компилације. Природно је да је традиција мој мелем у који су уписане све бољке нашег поднебља. Тим мелемом ја се умивам а савременим контекстом облачим. Тако опремљен, певам у српском језику. Волим да српски језик употребљавам у светским формама као што су терцина, сонет, сестина лирика…Подједнако љубим слободан и везан стих. Оба су моје радости, јер чине поезију, њен мушки и женски принцип.

• Ваша књига *Пуста срећа* доживела је за кратко време три издања и награду „Милан Ракић“. Ипак, око ње су вођене чудне чарке. Шта је у ствари толико интригантно у њој, сачињеној из три сонетна венца?

Имао сам велику срећу да су књигу одмах по изласку жестоко напали тзв. постмодернисти, боље рећи два критичара који су у елитним дневним листовима имали своје колумне. То је нешто највољшебније што сам до сада доживео на свом књижевном путу. Изгледало је да је књига згажена па спаљена, да ништа од ње неће остати. Онда су се јавили други критичари, песници и текстови, укупно десетак, затим силне медијске промоције, један па други тираж и – треће издање у Просвети. Посматрао сам шта се дешава са књигом као да није моја. А шта је у ствари посреди. Изузмемо ли ванкњижевне мотиве који су се могли препознати у текстовима, постмодернистима је сметало што се уопште неко дрзнуо да

пише сонетни венац, и то три! Књига је донела хармоничан распоред стваралачке енергије, није афирмисала хаос. То је у основи разбеснело „мала божанства критике“. Интересантно је да су после тих текстова престали да пишу критику. Вероватно је и њих збунила невероватно судбина књиге.

• Ако су они престали да пишу критику, Ви нисте престали да пишете сонете и венце. У Вашој најновијој књизи *Цваст*, такође у издању београдске Просвете, поред низа песама појавио се још један сонетни венац, по којем је и књига добила име. О *Цвасти* се у последње време пуно говори и пише. Да ли сте Ви толико узбуркали песничку сцену да и ова постаје интригантна књига?

Моја нова књига је још једна река што се улива у језеро српске поезије. Импонује ми да моја дела редом изазивају пажњу па се и о *Цвасти* пише на врло студиозан начин. Ја сам схватио да поезија тражи велику улог – цео живот. Ништа друго. Јер, песник ако импровизује и кокетира са савременом песничком сликом књижевности нема шансе на дужу стазу. У поезији се ништа не мења вековима и то је суштина. Као што небо нема никакве измене у својим очима, осим што се понекад натмури, исплаче па разведри, тако је и поезија једна константа која има нијансе у разним језицима и културама. Ми знамо што је поезија. Ту нико не може песника да изигра и ми међусобно тачно знамо чији је таленат истински а чији пролазан или га уопште нема. Но, то је старо питање Моцарта и Салијерија. Први опева жамор пијаца, а други препознаје генија и пати.

• Бавили сте се и ојкачом, вековном песмом Крајине. Шта сте открили у том зденцу?

Неки дан је изашло треће допуњено издање *Ојкаче*, које садржи преко хиљаду двостихова ојкачке провенијенције. Угледни часопис *Стремљења* својевремено је објавио на својим страницама неколико стотина ојкача из првог издања. То сам разумео као подршку, јер се и око *Ојкаче* водила полемика на страницама часописа *Поља*. Опонент ми је била особа која је у суштини сматрала да су у народној књижевности ствари завршене са Вуком Караџићем. А нису, јер ојкача је живи организам, рендгенски снимак у сваком тренутку једног менталитета и његових тајни. „Ја познајем по плавој ведрини / да је мој дика у даљини“ – то је моћни двостих који је

чиста поезија. Или, пак, ово: „Видиш, драги онај чопор зве`језда / тако сам ти мараму извезла“ или врлетна духовитост: „Види ти се на очима, мала, / да се не би пуно отимала!“ Ојкача је велики амблем српског Крајишника, његова душа. У њој језик кључа и живот се прелива у шарама дуге. Она је пандан бећарцу и ту је њена вредност. Очекујем да неко уради херцеговачку гангу. То је прави триптих бећарац – ојкача – ганга.

• У широком спектру рада и интересовања бавили сте се и Бранком Радичевићем, Ваша књига о њему доживела је четири издања. Где је Бранково место данас?

Написао је свега педесет четири лирске и седам епских песама. И, све су остале. Преко осамдесет композиција постоји на Бранкове стихове. Он је бисер наше поезије и културе. Израстао је до симбола. И требало би да поново буде читан. Његова поема *Пут* данас је актуелнија него икад. А написао је младић од двадесет година. Поезија не признаје, дакле, године. Таленат се цакли у сваком добу и чини чуда. Радичевић је вечно модеран песник јер у српском језику начинио је немогуће. Његов језик је млад и несагорив. Бранка треба поново и поново и читати и певати.

• Од појединачног кренимо на тренутак ка општем; шта се догађа у савременој књижевности, односно поезији?

Поезија је данас супериорнији књижевни род од осталих. За разлику од прозе која се скоро потрошила у многобројним поетичким опитима, данас је српска поезија главни простор у којем се одигравају и реализују нове књижевне идеје. Све што је есенцијално живо и вековно иновантно данас се одиграва у лирици. Осим тога, цео један корпус херметичке бесловесности која је деценијама харала у поезији као тумор, пада у воду остављајући брдо глупости које су се продавале као песништво. Данас се успоставља нова песничка сцена која је озонски чиста и импрегнира на новим талентима. Неке антологије више неће моћи да сачувају своје заблуде нити сакрију слабости. Нужна је посве нова антологија српске поезије која неће боловати од искључивости и нераспеване душе приређивачке.

• У том контексту, да ли је постмодернизам ухватио корена у поезији и на који начин?

Постмодернизам је фуснота која саму себе брише. Та темпорална категорија се пар пута указала као талас на води и поново слегла у дубинама књижевног мора. Последњих година, док смо живели у карантину, наши тзв. постмодернисти су нам плели досадне приче које су поодавно поумирале у свету, али, ето, код нас су имале корена у годинама опште изолације. Сада, када се разгрнуо видик, када имамо више информација из света, види се да је постмодернизам „мртва патка". Књижевност је судбина и све што се противи таквој енергији мора да нестане. Таленат у искону своме садржи харизматски напон судбине, путању којој су непредвидиве координате. Отуда поезија као ниједан други род, представља ониричку краљицу, неухватљиву светлицу на своду могућности. У савременој српској поезији ја још нисам читао остваренога песника а да би се рекло да је постмодерниста. Таквих нема. Мада је Душица Потић рекла за моју прву књигу *Матерњи језик* да је најавио постмодернизам у нашој поезији. У прози, пак, постмодернизам је дао конкретне „резултате". Ту се може навести доста имена тога правца, мада се сви одреда сад одричу постмодернистичког иметка и предзнака. Постмодернизам је ипак један симпатичан *пост скриптум* који више нико нема времена да прочита.

• Сем богатог књижевног рада, Ви сте и директор највеће песничке манифестације у земљи. Управо је завршено јубиларно двадесет пето *Бранково коло*. Осамнаест дана у Новом Саду, Сремским Карловцима и на Стражилову плело се коло поезије, али и других видова уметности. Преко четири стотине уметника нашло је своје место на овој грандиозној манифестацији. Како успевате?

Амблеми Бранка, Карловаца и Стражилова, а с њима и Српске Атине – Новог Сада, велики су и јединствени у нашој култури. То је дакле, већ на самом старту огроман мотив. Стражиловска жила куцавица јесте аорта по којој се српска поезија разликује од других на европској мапи. Моји сарадници и ја свесни смо тога. Ми волимо свој посао. Ништа не импровизујемо. Радосно и професионално радимо. Гост Бранковог кола је привилегован, то је његов фестивал и прилика да се афирмише и осећа господствено. Радује нас долазак сваког песника и уметника из удаљених крајева. Отворени смо за све поетике и имена. То чини манифестацију богатом и моћном. Остварили смо и услове за одвијање *Бранковог кола*. Уносимо креативни замах у сваки дан, у сваки програм. Инсистирамо на медијском одјеку очигледних вредности. Програм

правимо и за публику која физички није присутна иначе јако посећеним нашим програмима. Са Космета су нам увек били драги наши гости: Слободан Костић, Радослав Златановић, Даринка Јеврић, Мошо Одаловић, Благоје Савић, Мирко Жарић, Радосав и Радомир Стојановић, Милоје Дончић и други. Било је и млађих и стално ћемо нове позивати. Повезаћемо се јаче и боље са манифестацијом *Лазар Вучковић*. Бранко и Лазар су млади драгуљи српске поезије који не умеју да старе.

• Међу мноштвом значајних књижевних награда, „Бранкову“ сте већ добили а пре неколико дана и „Лазара Вучковића“. Које место она лествици Ваших признања?

Ова угледна награда заузима високо место на укупној српској књижевној сцени. Лазар Вучковић је врсни српски песник, који је млад отишао са овога света. Наша поезија је, као мало која, испуњена генијалним младићима које је смрт прерано отела: два Бранка, Његош, Илић, Јакшић, Абрашевић, Грчић, Кочић... Лазар Вучковић је уклети витез српске поезије, вихорни таленат чија поезија и данас блиста: „Осмех је најлепша огрлица на људском телу“ – записао је сјајни младић који нас је несретно напустио пре тридесет година. Али је додао: „Ако ноћ падне на моју стазу, / један фењер иде да ме пронађе изгубљеног.“ Лазар Вучковић је инспиративна и непоновљива појава коју треба још темељније неговати не само на Космету, већ и у Београду, Новом Саду, Бањој Луци…

• Шта вас очекује даље?

Већ рекох: поштовати инспирацију, не одрицати се никада благословеног тренутка у којем се роје светови и – радити до бесанице.

(*Јединство*, Приштина, 1996)

ЦВАСТ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Јовица Јанковић

Донедавни председник Друштва књижевника Војводине, песник Ненад Грујичић, говори поводом својих изабраних песама у Просвети

• Прву књигу песама, *Матерњи језик*, објавили сте 1978. Пре две године, код истог издавача (Књижевна омладина Србије), поновљен је Ваш првенац и проширен овећим циклусом песама писаних у скорашње време („Песме при руци“). Како, између истих корица, суседују ваше ране и нове песме?

Као род у језику и дару. Срећно, дакле. У *Матерњем језику* сам прогледао и проходао, а у „Песмама при руци“ већ увелико намигивао и трчао у сусрет животу. Моја прва књига је необично целовита, она је заносни манифест у којем песме могу да мењају место, али да у сваком распореду одашиљају чисту енергију, исти креативни печат једног стармалог момчића којем је поезија судбина. Заправо, тад сам се „избављао прије времена“.

• Песници се, скоро по правилу, стиде и одричу својих почетних радова налазећи у њима збрку, неугодну недореченост и упадљив траг повођења за узорима. Има их који из корена мењају стихове и песме. Кад је изашла, о вашој првој књизи се много писало (преко двадесет и пет текстова!). Да ли бисте данас нешто изменили у *Матерњем језику*?

Не бих и не могу. Та књига је хармонија талента и језичког учинка. Иначе, ништа чудно не би било и кад бих имао шта мењати, а што се, не ретко, догађа и мени у неким потоњим књигама, и другима. Постоје разне врсте дорада. Једна од њих подразумева више верзија исте песме од којих свака вреди и представља песму за себе, односно, искорак из стабла кључне песме, грану на којој,

такође, рађају сочни плодови. Такав пример имамо код Момчила Настасијевића.

• „Песме при руци“ нас обавештавају да сте наставили да негујете слободан стих којим сте исписали четири своје прве књиге (*Матерњи језик*, *Линије на длану*, *Врвеж* и *Царска намигуша*). Најновије ваше четири књиге (*Јадац*, *Пуста срећа*, *Лог* и *Цваст*), исписане су у везаном стиху. Да ли је то ствар опредељења, покушај овладавања ширином вештине или зрелост људска и песничка којом се желите опробати и у најтврђем материјалу?

Слободан и везан стих јесу, у ствари, мушки и женски принцип песничке уметности. Они су комплементарни уствари, у сталном прожимању стваралачког ероса. Песник мора да испита оба пола. Тек у освајању оба пола показује се пунина талента. Осим тога, у римованим формама песник и пева. Дакле, писати и певати – то су два чина, две обале једне реке. Чак ако је пунина песничке уметности непрегледна, то не значи да, стојећи на једној обали, песник не слути другу, односно, то не значи да песник неће волшебним занатским алатима отпловити до друге и надисати се новог озона.

• Сонет – то је данас скоро па мода у српској поезији. Сматра се најстрожим и најтежим обликом певања, а овамо ко све не покушава да изведе ту мајсторију. Судећи по неким новијим песницима, ни сонет „није оно што је некад био“. Јеленковић пише неримован сонет, а распричани Данилов, ту своју песничку врлину, улива у сонетни калуп.

Сонет је звоно. Он подразумева музику и склад. Вечно је млад и није у стању да остари. Налик је људској форми. Дакле, непромењиве је генетске матрице што се облика и форме тиче. Свако напуштање звонколике матрице одводи песника у страну, у слободан стих. Тако, на пример, неримован сонет не постоји, нити се уопште може тако звати. То је, заправо, песма у слободном стиху која се може исписати у четрнаест редова или, пак, девет, седамнаест, зависи од ширине „стиха“, итд... Број стихова никако не гарантује да је песма сонет. Најблаже речено, то је смешно, али озбиљно говорећи такав „сонет“ је неупотребљива и наказна конзерва језика.

• *Пуста срећа* доживела је три издања у београдској Просвети и за њу сте добили истакнуту награду „Милан Ракић“ Удружења

књижевника Србије, за књигу године. За *Лог* сте примили награду „Кочићево перо“, а добили сте и награду „Лазар Вучковић“. Читан и награђиван! За двадесетак година добили сте девет познатих књижевних награда. Како се односите према властитом успеху?

Један старији песник ми је поодавно рекао: „Срећа ти певала!“ Од тада другима говорим исто, па и Вама. С тим што додајем: „У срећи се не горди, у несрећи не посустај!“ Наравно да човеку импонује да на стази и траговима које оставља изничу „знакови поред пута“. Али, тзв. књижевна слава ишарана је не само стазама, већ и богазама, те се у измени белог и црног, миленог и врлетног, налази истина. Истински песник брзо прозре (презре) омамљујућу копрену која на трен, у чину славе, прети да заклони и замути поглед. Свака нова песма већа је и значајнија од свих награда заједно.

• После читања ваше књиге *Цваст*, чије се друго издање недавно појавило, мени је најдуже одзвањала песма „Крајина“. Читалац, од којег сам, позајмио *Цваст*, написао је испод песме: „Добра песма. Потресно, истинито, заветно“.

Не припадам песницима који се одазивају на актуелне тренутке и лако пишу песме посвећене најновијим догађајима. Али, како је тај тренутак трајао четири-пет година, мени се опет посрећило да сам написао једну песму која је одблесак на огромно апокалиптично клупко које се још одмотава и не види се планина иза које ће замаћи и нестати на вршку одмотаног конца. Песму „Крајина“ подједнако примају и доживљавају и моје колеге писци, дакле специјалисти, али и „обични“ читаоци, публика разног кова. „Крајина“ није сонет, већ терцина, такође фасцинантна песничка форма која насељава већи део књиге *Цваст*.

• Једно индискретно питање: Ви и жене? На пример, песме: „Девојачке ноне“, „Сестина лирика“... Руски песник Баратински (19. век) каже да песник жени не узвраћа љубављу, већ је Бог дао песнику да га жена опчини, али не ради љубави, него за песничко надахнуће. Ваш коментар?

Има ту истине. Огромна је и непремостива разлика између жене и мушкарца (песника). Управо та разлика, тај велелепни понор, чини однос непревазиђеним, вечито замамним. У песми жена никад није она сама, већ су у њој многе жене. Она отвара бескрајни спек-

тар могућности. И, напокон, жена је најмоћнија инспирација. Жалим песнике којима жена није надахнуће. Они ће вечно остати мргодни са погледом упереним у ћошак таванице. Песнички језик се најздравије развија у песми чија је стожерна инспирација жена. Прави песник ће око тог стожера исплести још тематских струна и светова. А љубав? Она, наравно, није што и заљубљеност, мада без ове друге нема ни надахнућа. Заљубљеност је врста грипа после којег човек изађе са привременим ожиљком из којег се зачне и развија очеличавање бића и текста.

• Ваше књиге изазивају многе и различите критичаре да о њима пишу. Да ли их узимате озбиљно?

Пишући подједнако слободан и везан стих, тек сам, пустивши у јавни књижевни живот своје римоване књиге, запазио ограниченост и необразованост појединих критичара. Наша песничка сцена се, у последњих неколико деценија, била упарложила у наплавинама тзв. слободног стиха који је сваком случајном пролазнику кроз књижевни живот пружао прилику за болесни кашаљ и неталентовано трућање у више праваца. Класичне песничке форме, које тек пружају слику о висини песничког дара и умећа, биле су гурнуте у страну. Тако је са „миљеницима“ слободног стиха израсла једна посебна сорта књижевних критичара која је пратила песничку производњу од данас до сутра, у распону од фуснота до помодних произвољности. Та ограничена физиономија критичара остала је буквално необразована и необавештена шта су то терцина, сонет, сестина лирика, глоса, октава итд... Данас, такви критичари су у најмању руку збуњени пред налетом песника који високоразредно негују везан и римован стих, и множе, притом, плету језичке и поетичке мреже. Те критичаре човек мора да упути на дошколовање да би их узео иоле озбиљно. Иначе, задовољан сам врстама и множином интересовања за моје књиге. То ми, наравно, импонује.

• И сами пишете критику. Шта одређује да бисте о некој новој књизи писали?

Критика је спрам поезије увек у хендикепу, јер је њен језик скромнијих могућности од бескрајне множине песничког. Критика живи од поезије и њоме се храни, отуда су нужни далеко моћнији замаси критичарског односа према песничком делу. Почесто пишем

о песничким књигама које су пре мога осврта биле предметом рутинских критичара који свој посао отаљавају пунећи колумне веома површним и већ оглоданим приступима. Истрошен је цео један механизам приступа књижевном делу. Зато критике личе једна на другу. Пуне су импровизованих импресија и закључака, ледених и некорисних савета. Срећом, књижевна дела суде критици. Живе дуже и радосније.

• У издању београдске Просвете изашле су Вам изабране песме, под називом *Чистац*. Та књига садржи песме из ваших девет збирки песама. Један критичар (Саша Радојчић) вас је назвао „песником разлике". Да ли се то уочава у избору?

Наравно. Из књиге у књигу сам се мењао задржавајући препознатљиву осу певања. Од *Матерњег језика* до *Цвасти* пролазио сам различите мене, али и, како рекох, без обзира на слободан или везан стих, задржавао један миље који јесте само мој. Коначно, поезија као књижевни род, више од осталих, тражи потпун стваралачки печат и једино тако омогућава остављање трага на литерарној сцени. Услови и захтеви за писање поезије много су сложенији, већи и осебујнији него ли код прозе. Погледајте, на пример, најзначајније српске песнике деветнаестог или двадесетог века: сви су толико различити да им је само та разлика већ међу собом омогућила да остану на мапи српске поезије. Проза, пак, подразумева компилаторске вештине и многи, већ етаблирани прозаисти, личе готово као јаје јајету. Има и таквих песника, дабоме.

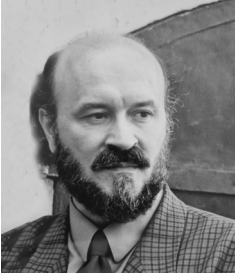
• Како оцењујете српску песничку сцену?

Заговорник сам истине да се у српској поезији данас догађају кључне књижевне идеје. Поезија је данас најинтересантнији терен у нашој литератури. Отресла се алтернативних акција и лажне упитаности о њеном смислу. Из овога произилази да данас у нашем језику дела неколико изванредних песника који се полако примичу средњој генерацији. Заправо, они су већ написали антологијске песме. Ту понајпре мислим на Милосава Тешића, Душка Новаковића, Ђорђа Сладоја, Драгана Јовановића Данилова и Владимира Јагличића. Они су већ потпуно формирани песници, са индивидуалним поетикама.

• Која је судбина поезије данас?

Поезија је коначно дошла до свога даха. Извукла се из менгела умазаних механичара језика који су годинама лињали и цепали ткиво песме, и над раскрвављеним зглобовима језика ликовали да је поезија мртва, а с њом и надахнуће, душа, таленат, срце... Хиљаде бесловесних књижурака и збирчица, натруканих у недођијском царству тзв. слободног стиха, одлази у сметлиште невиђене тупости и неинвентивности. Корпусу тога отпада припадају и квазиримовани бедекери на идеолошке теме и заклетве. А после свега, вредности остају вредности. Поезија, у основи својој, јесте духовни принцип којем, ни у једном времену, не треба ништа додавати нити одузимати. То осећање мере у „додавању и одузимању" јесте кључна ствар, јесте, уствари, таленат за таленат, дар о дару. Дакле, данас нема никаквог разлога за бригу о судбини поезије, јер она у српском језику има блиставе посвећенике.

(*Погледи*, Крагујевац, 1997)

БРАНКОВО КОЛО – ЕПИЦЕНТАР КУЛТУРНИХ ДЕШАВАЊА

Јадранка Бељин Балабан

У Свечаној сали Карловачке гимназије 5. септембра 1997. године отворено је 26. Бранково коло. *Поздравним словом гостима и публици се на почетку свечаности обратио градоначелник Сремских Карловаца Миладин Калинић. Он је истакао да је у години када се обележава годишњица издања значајних књига за нашу културу неопходно вратити се тим путоказом сопственој духовности и традицији. Велики напори се улажу у очување културне баштине коју наш град поседује а у томе помаже и Бранково коло, рекао је господин Калинић.*

Овогодишњу песничку манифестацију свечано је отворио академик Дејан Медаковић, чувени карловачки ђак, познати писац и историчар уметности. У свечаној беседи рекао је да „у историји српске културе новијег доба једва да постоји значајнија година него што је 1847.“ Тада су објављена дела која, свако понаособ представљају мећаше у нашем језику и књижевности. Ове годишњице обележава и Бранково коло: 150 година од издања прве Бранкове збирке песама, 150 година од Вуковог превода на српски језик Новог завјета, *те иста годишњица издања* Горског вијенца *П. П. Његоша и* Рата за српски језик и правопис *Ђуре Даничића.*

У уметничком програму наступили су, између осталих, песници Танасије Младеновић, Ранко Рисојевић, Раша Попов, Илеана Урсу и други, затим драмски уметници Ана Софреновић, Бранислав Лечић, Весна Чипчић и други, као и музички уметници Милка Стојановић, Живан Сарамандић, Виолета Срећковић, хор Карловачке гимназије и други. Најављена су 74 програма који ће се одвијати у Сремским Карловцима, на Стражилову и Новом Саду.

Овогодишње, 26. Бранково коло *протиче носећи свој особени карактер и прераста у, могло би се рећи, највећу песничку манифес-*

тацију у Југославији. О специфичности Бранковог кола*, о посебном имицу које је оно стекло, као и о многим другим аспектима везаним за ову манифестацију и институцију, разговарали смо са директором Ненадом Грујичићем.*

• Господине Грујичићу, да ли је овогодишње *Бранково коло* по нечем јубиларно и како сте се припремали да га обележите?

Ово *Бранково коло* је такође јубиларно, јер ове године обележавамо 150. годишњицу изласка прве књиге *Песме* Бранка Радичевића у Бечу, затим 150. годишњицу изласка *Горског вијенца* Петра II Петровића Његоша, такође у Бечу и исте годишњице превода *Новог завјета* на српски језик Вука С. Караџића и граматичко-правописног списа *Рат за српски језик и правопис* Ђуре Даничића. Дакле, огромна годишњица која обавезује и мотивише Бранково коло да на најлепши начин обележи тако значајан датум. Примећујемо да досад, током године, ова годишњица није адекватно обележена у размери у којој је најављена. Бранково коло зато користи шансу да на најбољи начин обележи ова издања, чиме наша институција има посебну привилегију. Пре свега, зато што носимо Бранково име у свом називу, а и због тога што су све три ове личности и животно и стваралачки везане за Бранка Радичевића. Коначно, ова имена и књиге о којима је реч, представљају нашу баштину без које је немогуће размишљати о будућности српског језика, књижевности и културе уопште. Овакав мотив обавезује нас да будемо врло практични у смислу стварања амбијента за одвијање манифестације која није само локална, која је стекла велики углед и која се очекује у целој земљи. Огроман је медијски одјек и велико интересовање, зато је нужно до краја се професионално поставити. Ми имамо већ неке уходане механизме у тој артикулацији, те током године, успостављамо и одржавамо контакте са свим сарадницима, институцијама, уметницима и пријатељима Бранковог кола, а и одлазимо у друге средине на песничке манифестације. Кажем, стекли смо углед који је створио већ препознатљив имиџ манифестације која је амблем Сремских Карловаца и Стражилова, и која нас као таква мотивише и чини креативно срећнима.

• Приметили смо да је програм рађен по једној устаљеној схеми, да има књижевних вечери, музичких догађаја и другог, али нас интересује на шта бисте Ви бацили посебно светло?

У оквиру ликовног стваралаштва, свакако је крупан догађај изложба цртежа „Портрети песника“ Оље Ивањицки, нарочито због тога што је ова високоразредна уметница целу поставку око двадесет радова поклонила Бранковом колу. Свакако је значајан и округли сто на тему „Домети и значај сатиричног Бранковог спева *Пут*“, у оквиру којег релевантна имена из света књижевности говоре о помало занемареној, а уметнички изузетно квалитетној поеми. Иначе, тема овогодишње манифестације је „Земаљска љубав, анђео или демон“ и поводом те теме публика па овогодишњем *Бранковом колу* може да прати уметничке парове, врхунска имена, која ће говорити о овом феномену. Имамо прилику, да овим поводом угостимо Александра Тишму, Павла Угринова, Виду Огњеновић, Милицу Мићић Димовски, Ољу Ивањицки, Биљану Вилимон и друге. Наши гости су и ове године манифестације: *Миљковићеве поетске свечаности*, *Борина недеља* и *Јефимијини дани*. Што се музичког програма тиче, сигурно је да треба да истакнем целине које се крећу у распону од класичне па до етно-музике врхунског калибра. Спектакл је промоција CD-а пијанисткиње Марине Арсенијевић са видео-бим пројекцијом у Карловачкој гимназији. То ће бити прва и једина промоција те врсте у Војводини. На песничком плану, драго ми је да могу да истакнем Матију Бећковића, који са књигом *Ћераћемо се још* сигурно привлачи велику пажњу читалачке публике. Уопште, ове године имамо 80-так различитих програма, преко пет стотина учесника, и све протиче у знаку стражиловске лепоте и снаге овог амбијента који куца у поезији Бранка Радичевића, али се и развија у Бранковом колу, у мисији коју оно, са препознатљивом концепцијом има већ у очима целе наше земље.

• У оквиру овогодишње манифестације, превиђене су и неке филмске пројекције. Који су то филмови и о чему се, заправо, ради?

Све оно што припада нашој баштини и традицији везаној за бранковски ореол јесу добродошли програми. У сарадњи са РТВ Србије, промовисали смо једну, међужанровски казано, документарну емисију и филмску целину „Фрушкогорски манастири“, где је манастире представио наш главни гост, угледни академик Дејан Медаковић. Пред крај програма промовисаћемо филм „Острошко чудо“, за који је сценарио написао Момо Капор. То је леп документарни филм о манастиру Острогу.

• Програмом је предвиђен и трећи филозофски симпозијум. Шта је тема овогодишњег скупа?

Филозофски симпозијум је нешто што последње три године настављамо у сарадњи са Српским филозофским друштвом. Овогодишња тема је „Филозофија, језик, заједница“, а наступиће наша елитна имена, као што су Михајло Марковић, Слободан Жунић, Јован Бабић, Симо Елаковић и други.

• Какве глумачке програме нудите ове године?

Изузетан глумачки наступ јесте целовечерњи програм Раде Ђуричин у Стефанеуму. Затим, на *Бранковом колу* појављују се глумци, наши већ традиционални гости: Петар Краљ, Миша Јанкетић, Ана Софреновић, Весна Чипчић, Гордана Ђурђевић-Димић и други. Сви они својим глумачким изразом подупиру поетску снагу Бранка Радичевића. Бранково коло је заправо институција која на позитивним вибрацијама развија песништво Бранка Радичевића и суочава га, укршта са савременим песничким изразом, које је опет у целини на *Бранковом колу* подупрто другим уметничким жанровима, те отуда имамо ретке музичке, ликовне, а ево и глумачке програме, који у једној целини чине легуру укупног уметничког израза, специфичног карловачко-стражиловачког штимунга којим се ми посебно поносимо. Свесни смо колико та синтагма значи када се човек само мало одмакне од Сремских Карловаца, затекне у неком другом граду, на другој манифестацији, чак и у другој држави. Овај амбијент и овај миље јесу универзални и вечни.

• Очигледно је да се последњих неколико година на Карловце обраћа посебна пажња. Интересује нас са колико лакоће сада успевате да доведете учеснике на вашу манифестацију?

Цела та прича о Сремским Карловцима и Бранковом колу заједно, као и прича о стражиловској жили куцавици паше поезије и наше уметности, сигурно је да утичу на мотив уметника да дођу на *Бранково коло*. Само Бранково коло постало је епицентром значајних културних догађаја и одржава се и за ону публику која прати, рецимо, и наше хронике на телевизији. Ми смо у сваком случају велики заљубљеници у причу о Сремским Карловцима, која је код нас врло конкретна и коју радосно емитујемо даље.

• Колико је данас присутна духовна фигура Бранка Радичевића на *Бранковом колу*?

Напросто, Бранко Радичевић је најчувенији карловачки ђак који је ту провео практично све пубертетске дане, показао своје таленте и оставио трага у много чему. Он је у Карловцима написао своју прву песму-школски састав, истина на немачком језику који је тада био службени језик школе. Међутим, та песма је заметак *Ђачког растанка*, коју је касније превео Милан Кашанин. Већ та и таква песма показује осебујни таленат једног младића који ће рано отићи са овога света, написати свега 54 лирске песме, али оставити их све као готово антологијске. Значи, песник који је читан, који је највише компонован и певан, постоји чак око осамдесет композиција на стихове Бранка Радичевића. Он је, тиме је и доказано, и данас актуелан, његова песничка и духовна фигура је веома моћна.

• Да ли верујете да ће та јачина успети да врати публику и на Бранков чардак, на традиционални песнички маратон, који је, на неки начин, запостављено дешавање?

Догађаји на Стражилову морају се одвијати у оквиру укупне културно историјске приче о Стражилову и Сремским Карловцима. Отварањем нових објеката, као што би био један хотел или нешто сличио, посезањем за новим у обнови тог амбијента, као што је недавно на врло упечатљив и леп начин отворен чардак, дакле придодавањем таквих сегмената може се привући пажња публике. То је, такође, могуће оживљавањем Карловаца у смислу контакта са Универзитетом, са студентском публиком и стварањем духовних центара и жаришта у Сремским Карловцима, где ће се Бранково коло лако уклопити. Ми верујемо да се све то лагано већ остварује и да наредних година можемо очекивати, као и раније, велики број људи из целе земље који ће долазити у Карловце и на Стражилово са посебним духовним и интелектуалним мотивима.

• Како сте синхронизовани са осталим институцијама у Сремским Карловцима? Колико је њихово интересовање да учествују у програмима?

Могу вам рећи да смо задовољни. С обзиром да у Карловачкој гимназији, Културном центру Сремских Карловаца, Институту

српског народа, Карловачкој богословији, а ево од недавно и у новом клубу „Дионис“, приређујемо мноштво програма на обострано задовољство. Заједно се договарамо шта ће се где одвијати и на који начин, а ове институције се труде да буду добри домаћини.

• Значи ли то да се и Карловчани све више укључују у рад Бранковог кола?

Наравно да се укључују. Можда их је с почетка збунила ширина Бранковог кола. Међутим, како живимо у времену где се информације и догађаји шире и као мрежа распростиру и, пошто су Карловци коначно ушли на мапу културе у нашој земљи као јединствена, континентална Будва или континентални Дубровник, све се више постиже узајамно разумевање и сарадња.

• Можда и због тога што смо, сви заједно, добили већу шансу да уђемо на врата Европе?

Јесте, и добро је што постоји после *Бранковог кола* и *Грожђебал*, као самостална манифестација која нуди облик дионизијске свечаности Карловаца кроз песму, народно стваралаштво, уметност, вино и грожђе. Све ово, доприноси угледу који Карловци имају на ширем простору.

• Како је могуће заинтересовати модерног човека за овакву традиционалну манифестацију, и у чему Ви видите остварење свог циља?

Циљ Бранковог кола јесте да кроз своје садржаје и феномене који су врхунског домета придобије публику која ће се кроз те садржаје истовремено и духовно артикулисати. Дакле, ми очекујемо велики број људи, где ће доћи осим карловачке, и новосадска и београдска публика. Бранково коло треба за све да представља велико добро. На то морамо навикавати карловачку публику, која је драгоцена, која се сваким даном шири и показује модерније, савременије схватање уметности. Сада је однос такав да се зна шта је култура а шта квази-култура. Због тога ни Карловци не смеју импровизовати и дозволити да квалитет приче о њима падне. Томе, свакако доприносе и елитна имена која се кроз своје стваралаштво, али и физички све чешће налазе у Карловцима, и то подстиче, што је можда најважније, и повратак публике... Управо тако. Довођењем великих имена, оних која овде осећају позитив-

но озрачење, чувају причу о Карловцима чиме остварује и њихово учешће у грађењу ове слике о којој говоримо. Публика се лагано навикава на такве Сремске Карловце, а ту су помогле и карловачке институције које смо поменули. Професионализација тих институција остварила је и омогућила напредак културне карловачке публике.

• Директоре Грујичићу, да ли се Ваша институција бави издаваштвом?

Бранково коло је врло дискретно почело да се бави издаваштвом. Објављујемо повелики број књига, али оне ауторе који су својим даром врло рано показали да поседују песнички таленат. Подржавамо младе песнике, тако до бранковских година, којима предстоји могућност афирмације. У том смислу, ове године смо штампали књигу Слађане Миленковић *Потпис сна* и њу ћемо промовисати на *Бранковом колу*.

• У оквиру овога, намеће се и питање размишљате ли о неком посебном издању Бранкових песама или песама о њему?

Не само то, лично сам написао књигу о Бранку Радичевићу, која је имала четири издања у Заводу за уџбенике и наставна средства у Београду. Затим, имамо план да сакупимо песме написане о Бранку Радичевићу и то ће бити интересантна књига. За сада смо сакупили око седамдесет песама, али их још толико бар, и отприлике, има.

• Да ли планирате поновно покретање часописа *Бранково коло*, што би било значајно, с обзиром на традицију који тај часопис има у српској историји?

Да, то је једна идеја која тиња у нашој институцији и сасвим је могуће да се часопис обнови чим нађемо формално решење, кажем формално, у ствари, незаобилазно и најбитније – да нађемо спонзора који би био свестан мисије, величине и пуноће таквог једног пројекта.

• Сваке године на *Бранковом колу*, уручујете награде за поезију. Ко су овогодишњи добитници традиционалних награда?

Да, и ове године на *Бранковом колу* традиционално уручујемо награде. „Бранкова награда“ Друштва књижевника Војводине,

која се додељује на Стражилову, припала је Наташи Жижовић за књигу *Кожа*, објављену у Матици српској. То је награда која се додељује за прву књигу песама, што значи нека врста креативног слатког ризика и ономе ко је добио награду и ономе ко је даје. Затим, награда „Печат вароши сремскокарловачке“ која се додељује песницима релативно млађих година за књиге песама. Ове године награду су добили Анђелко Анушић за књигу *Штап од писмена* у издању београдског Рада и Бранко Брђанин Брајовић за књигу *Тамница* у издању Развигоре из Пожеге. Награда ће бити уручена на Дан Сремских Карловаца у Свечаној сали гимназије, што такође импонује да је у оквиру Свечане седнице Карловачке општине уврштен и тај чин. На затварању *Бранковог кола* уручујемо награду „Бранко“ заједно са листом *Невен*. Добитника још не знамо, али ћемо сазнати његово име током манифестације.

Бранково коло*, судећи по ономе што смо чули од директора Ненада Грујичића, сваке године добија све већи културни значај. Већ сама чињеница да се одјеци ове манифестације медијски распростиру кроз целу нашу земљу, поткрепљује веровање да ће убудуће Сремски Карловци и Стражилово бити велико стециште уметности и интелигенције широког спектра.*

(*Карловачке новине*, Сремски Карловци, 1997)

СТРАЖИЛОВО, СРПСКИ ПАРНАС

Леа Зубић

Окупили су се најзнаменитији песници и уметници славећи најчувенијег Карловчанина. Ову песничку манифестацију десетак година води песник, књижевник, есејиста и критичар, господин Ненад Грујичић, који за читаоце Портала *говори о Бранковом колу и о стању савремене српске поезије.*

• Како изгледа бити песник и водити највећу песничку манифестацију у нашој земљи?

Такав посао јесте привилегија прве врсте јер ми омогућава да будем у директном контакту са симболима као што су Сремски Карловци, Стражилово и Бранко. Ја радим леп посао, духовно се усавршавам и свој таленат, дакле себе као песника стално преиспитујем. Са друге стране, то је један веома одговоран и острашћен посао који тражи целог човека. Морате имати песничког дара и дар за конкретну артикулацију једне манифестације, која је састављена од неколико десетина програма. Једноставно речено, ја се као песник у песничкој институцији осећам сасвим природно и то сматрам једним обликом среће.

• Суштина *Бранковог кола* је култ казивања поезије. На том стражиловском сусрету као да се јавља тајанствена врста телепатије између песника и слушаоца...

Једно је Стражилово, једни су Карловци, један је Бранко. Заиста је велика срећа учествовати у таквом магнетизму симбола, у таквом амбијенту. Песници са великим поштовањем долазе на Стражилово, ми смо на европској књижевној мапи познати по стражиловској жили куцавици као лирској аорти. Доћи на Стражилово значи бити на Парнасу српске лирике.

• На *Бранковом колу* поезија се слави и кроз друге уметности?

То сте лепо приметили; ми радимо један деликатан посао где је песничка реч са једне стране врло крхка, са друге врло моћна. Крхка, јер неким импровизованим бирократским односом можете лако сасушити и уништити ту нежну биљку али са друге стране ако је заливате и са пажњом негујете, та биљка ће се расцветати у једно особено духовно стабло које шири мирисе и даје плодове. Бранково коло покушава и у другим уметностима, у другим жанровима да подупре песничку реч и припомогне јој да се осим њеног облика говорне варијанте, песничка реч покаже и кроз музичку, ликовну и драмску димензију.

• „Бранкову награду" Друштва књижевника Војводине добили су многи наши познати песници. Да ли се тај високи песнички рејтинг одржава из године у годину?

На *Бранковом колу* те награде додељују се за песничке вредности које су се затекле те године. Не може се измислити ни бољи ни мањи ни већи таленат него што постоји. Могуће је да баш ове или наредне године засија велики таленат и да кажемо: Ево појавио се Васко, али треба бити реалан. Васко Попа је први добитник „Бранкове награде", касније су ту награду добили Душко Трифуновић, Љубивоје Ршумовић, Раша Ливада – они су били управо део те највише светлосне зоне песничког заната уобличеног у првим књигама. Не сваке године, већ повремено, појављују се бриљантни таленти који ће остати стално записани на мапи наше књижевности.

• „Уметност и живот", овогодишња тема манифестације и вама је вероватно блиска. Можете ли да одвојите поезију од сопственог живота?

Ја песништво не одвајам од живота. Тај облик мога присаједињења јесте посвећен облик, својеврсна судбинска мисија мене као бића. Мени живот служи као неисцрпни извор инспирације и пружа могућност да као освештено књижевно биће артикулишем свој таленат. Значи нека врста талента за таленат омогућава ми да та два феномена „уметност и живот" спојим у једну легуру и добијем нешто сасвим треће, нешто што јесте само мој отисак овом времену у којем живим.

• „Песничка реч" био је назив једног од програма овогодишњег *Бранковог кола*. Колико ви као песник осећате одговорност према речима и колико песничка реч има јачину на данашњим просторима?

Песник више од осталих уметника осећа тектонско померање енергије речи и са те стране мора показивати највећи облик одговорности према тако баждареној суптилности језика. Реч или језик као материјал, само по себи, јесте злато по којем песник пребира и тражи најлепше грумење за своју песму, за своју духовну творевину. Ја реч осећам и сматрам је живом. За мене речи нису комади разбацаног вокабулара, већ неки до краја негде избаждарен божански принцип.

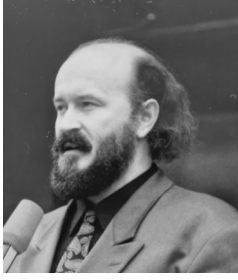
• Једном сте цитирали Андрића: Песнику и његовом делу ни време ни људи не могу ништа?

Прави песник не пише ни за садашњост ни за прошлост, он пише за сва времена. Песничка уметност је надстање језика, а песнички језик покушава да дотакне неизрециво. Управо зато великом песнику ни време ни људи не могу ништа. Уколико је песник потпуно саздан у свом таленту он поседује неку врсту креативне унесености, једну врсту еротског загрљаја са временом и простором у којем живи.

• Какво је по вама стање српске поезије данас?

Савремена српска поезија је јака европска поезија, српски песници припадају самом врху светске лирике. Уз румунске, наши песници су јединствени по свом квалитету у Европи. Савремена српска песничка сцена може се поделити на две струје. На оне који владају класичним обрасцем и оне који владају експериментима. Та подела, хајде да кажем на нове и старе, јесте релевантна подела. Нови песници имају могућност да унесу свежину, таквим песницима и ја припадам, али при томе морам имати свест о томе шта је пре мене писано и не смем са ниподаштавањем посматрати вековне вредности, ма оне биле написане пре пет стотина година. Поезија, као мало шта, не застарева.

(*Портал*, Београд, 1998)

ВИЛИНСКИ ТКАЧ

Владимир Д. Јанковић

Повод за сусрет са Ненадом Грујичићем није нам, као што би се могло претпоставити, била чињеница да је ових дана окончано 27. Бранково коло*, неоспорно највећа песничка манифестација у Србији коју овај човек од пера са успехом води већ више од десетак година. После књиге есеја* Плес у негвама*, коју му је пролетос објавила београдска Просвета, ових је дана из штампе изашла нова песничка књига Ненада Грујичића,* Сновиље*, која ће свој пут до читалаца наћи са полазиштем у Бањалуци, где је публикована под заштитним знаком Гласа српског.*

Са господином Грујичићем разговарали смо у Сремским Карловцима, вароши у којој прошлост блиставом одором заодева садашњост, чувајући је од сенки времена које долази.

• Може ли нам поезија открити виталне одгонетке? Да ли се, грубо речено, исплати слушати њен глас?

Песнички говор садржи моћне архетипске матрице у увек новим језичким решењима. У најбољим својим примерима он поседује формуле за решавање врло конкретних проблема и тајни. Убеђен сам да су поједини стихови и строфе из вековног наслеђа светске лирике прави кључеви за отварање и савладавање највећих препрека и искушења пред којима се наша цивилизација налази. Сетимо се само Николе Тесле којем је, док је шетао парком, кроз изненадни Гетеов стих синула идеја за решење несавладивог техничког проблема. Ни компјутерска епоха неће моћи да преживи без божански просијаних стихова великог Вергилија, Петрарке или, пак, Лазе Костића.

• „Пехар првог задовољства до дна немој ти попити / то је закон стихотворства што ће ретког особити“, кажете у песми „Житак“. Дар дарује, али може и да - убије?

Песнички таленат тражи судбинску везу са језиком као обликом живота. Такав таленат, при том, мора бити осветљен способношћу за артикулацију урођеног дара. Тек тада примарни таленат има сунчеву енергију, само тад уме да донесе силне радости стварања и праве резултате. За себе могу да кажем да сам песник чистог надахнућа; никад нисам написао стих без блеска инспирације. Такав знак никад не издајем, а он ме касније устоличује у лепоту заната без којег нема песништва. Језичку грађу коју ми је донела епифанијска мућа умем да тешем и дотерујем до оне мере коју називам кругом. С друге стране, дар јесте и опасност за слабашну ментално-психолошку структуру, уме да уништи онога кога настањује уколико овај жели предиспозиције за множину енергије и последица.

• Ваша нова песничка књига *Сновиље* прилично је обимна – на скоро 120 страница садржи 67 нових песама. Реците нам нешто о њој.

Нова књига садржи песме слободног и песме везаног стиха, а унутар њих различите форме што творе целину. Ту у пракси показујем да су два глобална обрасца (слободан и везани стих) заправо комплементарни. У основи речи „сновиље“ налази се глагол „сновати“. Песник је, дакле, снивач, онај који тка, снује, ствара. Сновање је и радња коју облаци обављају у висинама. Сем тога, та је реч и волшебна кованица у чијем другом делу наилазимо на нову реч – ВИЉЕ (вилински свет). Сновиље је стваралачка нирвана, песнички пут и плод.

• Поезија данас у нас, изгледа, испашта неке планетарне грехе. Сматрате ли да је сурово гурнута у засенак?

Данас се код нас поезија налази на највишем степену креације. Култивисанија је од прозе и дефинитивно није тачно да поезија нема читалаца. То говоре мршуљави пајаци чија „поезија“ личи на каламбур измешаних чварака и ексера. Стварност казује другачије: песничке су вечери посећене, и публика воли талентовани песнички говор, а друга је ствар што живимо у амбијенту испражњеног џепа и свеколике деструкције.

• Када је перо Ненада Грујичића оштрије: кад пише своје стихове или кад „сецира“ туђе?

Језик критике тек је слуга језику поезије. За разлику од песничког, језик критике је час жив, час мртав. Пречесто је посан, издуван, па леден бауља око песме, увек изврнут суду језика поезије. У најбољем случају, језик критике се умиљава, шени, камелеонски удешава, удворички пропиње не би ли дохватио бар један ниво песме. Сама чињеница да се поводом једног стиха или строфе може написати цео есеј, чак и књига, говори о надмоћи поезије над критиком, али и другим књижевним родовима и жанровима. Као писац, ја и не покушавам да измирим оно што се измирити не да. Мој језик има извесну оштрину и сочност које у оба случаја приказујем, при чему је он, наравно, моћнији, функционалнији и експлицитнији у поезији. Ни есеј, међутим, нема књижевне вредности ако је лишен учесталих проблесака поетског. Писати есеје значи завирити у песничку кућу другог песника, погледати лево-десно, сместити се за његов радни сто и – постати он. Тек тада мој говор има смисла. Велика дистанца више је него опасна, будући да уме да разбуди сујете, предрасуде и духове лажних супериорности.

Критиком се бавим јер сам, поред осталог, незадовољан језиком и могућностима већег дела наше књижевнокритичке праксе, оглувеле од бесловесног ландарања у празно. Исушених извора и артифицијелних замаха, она не познаје ни страст ни стваралачку срећу. Наша критика, дакле, има неколико озбиљних недостатака: хладна је и неинвентивна, ограничена помодностима и комплексима и, када је српска књижевност у питању, не узима у обзир целину српског језичког корпуса, који је много шири од београдско-новосадске елипсе – закључује Ненад Грујичић одговарајући на наше потпитање у вези са његовим критичарским ангажманом, и испраћа нас стиховима који одају нарав благо ироничног а смиреног калуђера:

Уздајмо се у ништа,
Од нуле се креће,
Ветар пере згаришта,
Грохотом несреће.

(*Политика*, Београд, 1998)

МОЋ ПЕСНИЧКЕ РЕЧИ

Петар Николић

Велика културно-уметничка манифестација почиње 4. септембра, а отвориће је академик Миодраг Павловић. Биће у знаку 800 година манастира Хиландар и 100. годишњице рођења Десанке Максимовић, Милана Коњовића, Растка Петровића и Душана Матића

Највећа песничка манифестација у нашој земљи, *27. Бранково коло* почеће 4. септембра и трајаће готово три недеље. Судећи по првим информацијама које смо добили од директора Бранковог кола Ненада Грујичића, биће то врхунски културни догађај који ће, уосталом као и претходних година, окупити велики број писаца, песника, драмских уметника, сликара, музичара...

У Бранковом колу, неколико дана уочи отварања манифестације увек влада гужва. Ужурбано се обављају последње припреме и, мада је терет одговорности и обавеза на овој културној институцији велики, примећујемо да су ипак овде сви испуњени необично великом енергијом и еланом.

– Садржај ни једног *Бранковог кола* не сме да буде испод нивоа претходног. То би онда значило да смо као организатори демотивисани, неамбициозни и да не познајемо довољно свој посао, – каже Ненад Грујичић. – Бранко Радичевић, Сремски Карловци, Стражилово и Нови Сад константни су креативни мотив Бранковог кола и обавезују на иновације, стваралачке помаке и узнесења. Оно је у земљи стекло велики углед који годинама с успехом одржавамо.

По његовим речима мисија Бранковог кола уско је повезана са укупним препородом Сремских Карловаца и од значаја је за целу Србију. Коло има ретку привилегију да, осим што окупља истакнуте песнике, писце и уметнике разних жанрова, у своје оквире

прима и друге манифестације као што су: *Миљковићеве поетске свечаности*, *Јефимијини дани*, *Борина недеља* и *Задужбина Петра Кочића*.

– Духовни амблем Сремских Карловаца је врхунска инспирација за културне посленике тог места и шире – вели Ненад Грујичић. То подразумева да програми манифестације исијавају врхунски уметнички и културни домет и идентитет. Ми смо успели да око песничке речи и лирског духа окупимо и друге уметничке програме, који афирмишу и прослављају управо танану и моћну поетску реч. Наш улог је положен на дужу стазу и везан је за универзално и свевременско.

Овогодишње *Бранково коло*, које носи назив „Уметност и живот“, отвориће угледни песник, академик Миодраг Павловић, и протицаће у знаку 800. година манастира Хиландар, 100. годишњице рођења Десанке Максимовић, Милана Коњовића, Растка Петровића и Душана Матића. О обимном програму Ненад Грујичић каже:

– Ове године биће реализован пројекат „Писци српске дијаспоре“ који долазе из Западне Европе, Канаде, Аустралије, Мађарске и Румуније. Организоваћемо Округли сто посвећен љубавној лирици Бранка Радичевића. По традицији у Сремским Карловцима, Стражилову и Новом Саду наступиће велики број песника. Међу њима су: Јован Христић, Матија Бећковић, Бранислав Петровић, Борислав Радовић, Иван Гаћански, Божидар Тимотијевић, Дара Секулић, Мило Краљ, Раша Попов, Даринка Јеврић, Милосав Тешић, Милан Ненадић, Драган Јовановић Данилов, Ласло Блашковић, Илеана Урсу, Адам Пуслојић, Радивој Шајтинац... Поред песника, љубитељи писане речи моћи ће да чују и прозне писце: Александра Тишму, Светлану Велмар Јанковић, Виду Огњеновић, Даницу Вујков, Радмилу Гикић.

Ненад Грујичић у програму истиче и учешће угледних књижевних историчара, теоретичара и критичара: Драгише Живковића, Јована Деретића, Радивоја Микића, Александра Јовановића, Чедомира Мирковића и других. Ту је и традиционални филозофски симпозијум, на којем ће четрдесетак филозофа расправљати о теми „Дијалог и моћ“. Овогодишња теолошка тема посвећена је греху, о чему ће говорити Владета Јеротић.

– Трудили смо се да у оквиру *Бранковог кола* организујемо квалитетне ликовне изложбе – каже Ненад Грујичић. – Биће их три, и то: изложба дела иконописаца манастира Љубостиња, те Милана Коњовића и Милића од Мачве који ће наступити и у рубрици „Портрети песника“. Неће изостати ни музички програми. Биће изведене и композиције на стихове наших песника, а позвани су на *Бранково коло*: Живан Сарамандић, Милка Стојановић, Вера Ковач Виткаи, Марина Арсенијевић, Милица Стојадиновић, Светлана Стевић, Урош Дојчиновић, Светислав Божић и остали. Приказаћемо премијерно и два филма: *Лајање на звезде* и *Пејзажи амнезије*.

На крају, као и сваке године, биће додељене награде: „Бранкова награда“ Друштва књижевника Војводине, „Печат вароши сремскокарловачке“ и награда „Бранко“. Дакле, нема сумње, програм ће бити богат, разноврстан и за свачији укус.

(*Дневник*, Нови Сад, 1998)

Портрет недељом: Ненад Грујичић

СОНЕТ ЈЕ ПЕХАР

Мухарем Дурић

Када Ненад Грујичић казује своју поезију, она из његових уста тече као да је говори драмски уметник. А онда се песник враћа у себе, у прастара звежђа.

Написао је више збирки поезије и „осталих“ књига.

Шта више, коме певати о свему? То питање поставља и сам песник и у песми каже: „тек толико, тек да се нађе, тек малчице, тек да се види“...

Ненад Грујичић је пре свега песник, али и есејиста, критичар, полемичар и антологичар.

– Живим и радим са обе стране Дунава, у Новом Саду и Сремским Карловцима, а књиге објављујем махом у Београду – каже.

Управо му је представљена нова књига, под називом *Жива душа*, у издању Просвете.

– У тој новој књизи водим дијалог са душом, поезијом, завичајем – каже песник, рођен у Панчеву, основну и средњу школу учио у Гомјеници и Приједору, књижевност дипломирао у Новом Саду.

Написао је седам сонетних венаца, највише у српској поезији.

– Сонет је пехар у облику круне, напуњен амброзијом живота и снова, и обрубљен божанским смарагдима музике и језика, увек у новој улози и снази – каже песник песнички.

Сонети су ушли и у нову књигу Ненада Грујичића *Жива душа*. Сонетни венац „Душак“ је у амбијенту ратне апокалипсе, преплетен са судбином жене. Које, какве жене?

– То је специфичан тип жене, наивне и охоле избирачице среће – каже.

Шта је још, између венаца, у новој књизи Ненада Грујичића?

– Још и терцине, слободни стихови, песме у дистисима – каже.

Како доживљава слободан и везан стих?

– Као андрогинско биће комплементарних енергија и својстава. Песник је у хендикепу ако не влада и једним и другим.

Сонетни венци Ненада Грујичића, привидно романтични изазвали су бурне и противуречне ставове двеју поетичких школа, постмодернизма и модернизма. То се догађа даровитим и правим песницима. Шта он каже?

– Постмодернизам посматрам као темпоралну категорију и хронолошку фусноту с краја овог миленијума. У том смислу, и сам припадам том интервалу. Међутим, са креативног становишта постмодернизам видим као виртуелни подстицај потребан салијеријевским несрећницима чији таленат варира око нуле. Постмодернизам је привремени егзибиционизам демонске опсесије самим собом. Он ће ускоро, дефинитивно и званично постати једна од три нуле које нам доноси миленијумска двојка, симбол супротности, сукоба и пада – каже.

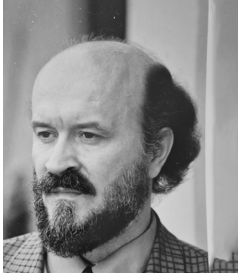
Ненад Грујичић је написао и књигу о Бранку Радичевићу, која је досад имала четири издања. У Сремским Карловцима је већ годинама на челу Бранковог кола. Написао је и саставио студију и антологију *Ојкача* и ускоро излази четврто издање овог крајишког десетерачког двостиха.

– Ојкача је рендгенски снимак динарске душе распете на усхит и тугу – вели.

У припреми је нови избор *Сонети и венци*, укупно око двеста песама... Крчка се, каже нам, и избор љубавне поезије.

– Е, па дотле, а докле ћеш више, певао је Бранко – каже Ненад Грујичић...

(*Политика*, Београд, 1999)

ЗВЕЗДАРНИК ЈЕЗИКА

Срђан Миљковић

• Сонет је у вашој поезији присутан и на плану језичке јединице, и на плану тематике, он је врло честа форма вашег песничког израза, у неким случајевима га персонификирате па с њим водите и дијалог. Из свега овога види се да је сонет за вас нешто више од форме, нешто више од сталног облика песме.

Сонет је магична песничка форма која вековима траје па тако припада и овоме времену. Мера песничког талента одређује употребну вредност сонета. Сонет је, дакле, жива песничка форма коју насељавам амблемима краја двадесетог века. Сонет доживљавам као отворену форму која пружа бескрајне креативне могућности. Он је, заправо, мајсторска круна, али и музичко звоно језика. Пишући (певајући), настојао сам да га освежим, пре свега, на лексичком, али и на тематско-мотивском плану. Тачно је да са сонетом често водим дијалог, а што је, заправо, наставак ауторског изражавања свести о поезији па ма у којој се форми задесила. То се дало приметити још у мојој првој књизи *Матерњи језик* која је исписана слободним стихом као и три наредне: *Линије на длану*, *Врвеж* и *Царска намигуша*. Данас подједнако пишем слободан и везан стих. Сматрам да савремени песник мора да влада и једним и другим обликом, односно, мушким и женским принципом песништва. У том смислу, желим да укажем на једну накарадну појаву у савременој поезији. Наиме, ту и тамо појављује се тзв. неримовани сонет. Та форма је немогућа, јер укида суштину сонета. *Сонето*, на италијанском, значи *звучати*. Сонет је, дакле, звук, музика, рима. Синтагма неримовани сонет је својеврсни оксиморон, јер у своме извору значи, у ствари, неримована рима. Два катрена и два терцета, који чине сонет, морају бити римовани да би се манифест сонета реализовао. Дакле, четрнаест неримованих стихова нису сонет, већ његова издувана лешина која евентуално може бити песма у слободном стиху.

• Осим у сонету ви сте се опробали и у другим, доста строгим класичним сталним облицима стиха, строфе и песме: терцини, сестини лирици и сонетном венцу. Ти стални облици својим метричким значењем упућују на високи стил. С друге стране ваша лексика је богата „вулгаризмима“: лапрдати, проџарати, здипити, оштроконца... Судар „високог стила“ и „вулгаризама“?

Већ сам рекао да немам предрасуде спрам најразличитијих песничких форми. Тако и слободан стих има своје законе. Разне песничке форме, нарочито оне које су настале у другим језицима и културама, инспиришу ме да их позлаћујем српским језиком. Наш језик већ сам по себи садржи песничке супстанце и валере, те је идеалан за нијансирење и постизање најразличитијих стилских решења. Један од аспеката моје поетике покрива и живо поље лексике. Тако распирујем стваралачки ерос употребом архаизама, колоквијализама, затим разноликих честица аргоа, сленга и, уопште, жаргона. Повремено употребом речи из овога арсенала, напињем стилске мехове песме, односно, повећавам лирску температуру и дајем јој шире семантичке домете. Не постоји реч која не може бити употребљена у песми. Све одређује контекст. А контекст није само оквир песме, већ и обол талента, као и амбијент у којем сте се као песник задесили. Дакле, песма вапи за новим речима и њих је потребно храбро удевати тамо где им је по мери дара место. Епифанијски блесак речи увек проналази и указује на свој извор, а он је често невидљив и обавијен ауром чистог надахнућа.

• У песми „Ода језику“ са неколико метафоричких израза описујете језик: Господ, апсолут, драги отац, убризгана Божја шифра. С друге стране конкретна песма, а шире схваћено и сама поезија метафорички је описана као „ћорак“. Да ли је овај и овакав извор метафора и ваш дефинитиван став према релацији језик – поезија (уметност)?

Никад нисам написао песму без инспирације. Касније сам увек као врли занатлија бдео и радио на њој. Песнички језик је светлост која се не указује често. Отуда, песник је слуга тој светлости. Његово је да забележи све шта се указало у великом бљеску. Није препоручљиво испуштати такве тренутке и подразумевати њихов повратак. Тешко је одвојити појмове језик и поезија, јер они, заправо, јесу амалгам божанског. Друга је ствар ако језик посматрамо као материјал. Тада можемо отворити досадна школ-

ска цепидлачења. Али, то је аспект који припада механичарима књижевности, онима који не поседују таленат за таленат, већ се батргају на маргинама и уским прилазима поезији као привилегованом облику духовности. Иронија је почесто битна боја неких мојих песама, па зато не треба буквално узимати поједине речи њихово значење. Искошена стилско-језичка раван баца семантичке зраке у супротном правцу од очекиваног.

• У многим вашим песмама налазе се цитиране синтагме, полустихови или стихови класика српске и светске књижевности, као и цитати из народне књижевности. Да ли су дотични цитати, песме чије су они делови и на крају аутори тих песама нека врста оквира који би образовао, дефинисао, омеђио вашу песничку традицију, или имају неку другу функцију?

Понекад избацим на површину текста стихове претходника. То није мој принцип, али поткраде се и таква потреба. Те стихове обавезно обележим другом врстом слова, директно указујући на Лазу Костића, Милоша Црњанског, Владислава Петковића Диса и друге. То је пре свега однос према традицији и потреба да она буде ревалоризована у мојој песничкој радионици. Некад је то због значењског чвора, каткад због мелодијске споне, а понекад због игре којој нема имена.

• У прве две ваше књиге поезија је: „преводилачки рад“, „дивно стање меса“, „замка“, „унутрашња грађа мога бића“, „путовање кроз крв“. Поезија у књизи *Пуста срећа* постоји у остваренoм судару форме „високог стила“ (сонетног венца) и модерне лексике. Естетика и функција поезије налазе се увек на правој линији која је са једне стране омеђена Хорацијевим термином „дулке“, а с друге, такође његовим, термином „утиле“. Где је данас (ваша) поезија на потезу дулке (пријатно) – утиле (корисно)?

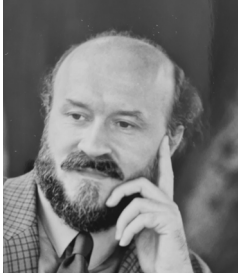
И у индијској литератури постоји куплет: пријатно и добро! Из данашње перспективе, пријатно је кока-кола, а добро – мед. Пријатно подразумева артифицијелну коначност, вештачки стил. Добро, пак, јесте суштина, смисао и сврха. Добро подразумева судбински однос према језику, а тиме, и поезији. Песник без судбине није песник. Та димензија је кључна и она превазилази професорске фиоке и шустање бележака у њима. Моја поезија има свој звездарник језика и, надам се, ауторски печат по којем

сам препознатљив. А то је довољно. Таленат је као пешчани сат, он је она количина песка која цури и након неког времена исцури. Песниково је да окрене пешчани сат за сто осамдесет степени и тако омогући ток своме таленту. Нема краја обртању тога пешчаног сата. У противном, урођени таленат ће нестати. Зато говоримо о таленту за таленат, о кружном протоку енергије чији су закони засновани на принципима смене дана и ноћи или, пак, годишњих доба.

• Данас, у судару 2. и 3. миленијума, у судару демократије и медиократије, у судару постмодерне и неког другог, још недефинисаног неексплицираног и неухваћеног правца у литератури и уметности, у судару прошлости и будућности, где се налази ваша поезија, поезија уопште, литература, у односу на стварност? Има ли уопште овај медиј, ова врста уметности икакву везу, утицај на стварност и садашњост?

Поезију доживљавам као најобухватније стање језика. Она подразумева и апсорбује сва времена. Отуда, песник се подједнако односи према прошлости, садашњости и будућности. Највећа је грешка одређивати моћ и утицај поезије у садашњем времену. Она није дневна политика осуђена на погрешке и камелеонске промене. Поезија подразумева непрекинуту нит свевременског. Она је увек одређена мером индивидуалног дара (генијалности). Поезија и кад на тренутак призна неку песничку школу или правац, врло брзо се отргне из непријатног загрљаја и тражи самостални ослонац. Песник је, пре свега, креативна личност која плеидира на непоновљивост сопствене судбине. Отуда је постмодерна само фуснота феномена уметности, нешто што, приласком будућности, умањује свој значај и тоне у заборав. То исто догодиће се са постпостмодерном и разним другим постпостпост-овима. Аутентична уметничка личност уздиже се изнад канона па ма они били и вешто замишљена кула цитата и колажа којима се не зна извор. Велики уметници се гнушају над сваком крађом и прекрађом духа, који је, заправо, демонска хула на инспирацију као принцип стваралаштва.

(*Стање ствари*, Нови Сад, 1999)

ПЕСНИК У ЖИЖИ: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ

Петар Самарџија

Новосадски песник Ненад Грујичић последњих година у жижи је књижевних збивања. Доста објављује, али се и доста пише о његовим књигама, награђују га. Многе књиге штампане су му у више издања. Просвета му је објавила збирку песама Жива душа*, саздану од три сонетна венца и од појединачних песама о трагичним искуствима кроз које смо, донедавно, пролазили... „Рат неће у сонет, али нужда тера", каже песник у једном стиху, опомињући, како у рецензији књиге рече Чедомир Мирковић, и себе и своје читаоце, да је поезија најсвеобухватније поседовање света, те да, стога, медитирање о љубави и урањање у сопствене поетичке изазове може, у руци провереног мајстора версификације, да буде у многострукој сагласности са драматичним искушењима личне и националне природе.*

На питање како се односи према успеху одговара:

Књигу *Жива душа*, објављену у издању Просвете, писао сам током бесловесног бомбардовања наше земље – и после. У Новом Саду станујем уз сам Дунав, тако сам директно пропратио рушење романтичних и прелепих мостова. У паузама између мефистофеловских товара бомби и ракета, километрима сам шетао поред Дунава и водио дијалог са рањеном реком...

Једна пословица каже: „У срећи се не узнеси, у несрећи не падај". Песник је стрпљива пчела радилица чије стилско-језичко саће тежи савршенству форме и садржаја, дакле, истини. Песнички језик је најобухватнији визир света који из свог видног поља брише кич и плеву. Он релативизује и доводи у питање адиђаре дневног успеха и пледира на вечно и универзално. У лепоти креативног ероса, ја сам у загрљају са судбином. Песник без печата судбине није песник.

• Каква је позиција савремене српске поезије у контексту светске?

У савременој српској поезији одигравају се велики стваралачки процеси чиме се песништво уздиже изнад других жанрова по својој многоликој инвентивности и свепрожимајућем духу. Српска поезија данас је у самом врху европске и светске. Запад је, на пример, задавио своју душу, тако да му је лирско трептање тек у фуснотама живота. Ми, напросто, имамо предиспозиције за дуговечну висину поезије. Нека врста радосне уклетости ври у српском језику, миту, историји и духу.

• Може ли се рећи да наш народ воли и чува поезију и песнике?

Душа српског народа, а тиме и песника, носи и дионизијско и аполонијско, и страст и визију, и пијанство и разум. Она вапи за сударом крајности које се, негде, спајају у једно. То негде јесте поезија. Отуда, толики емотивни преливи, потреси и метаморфозе приликом читања, на пример „Бановић Страхиње“ или, пак, песме „Santa Maria della Salute“. Српско песништво данас своје највеће домете и севове остварује у делима песника који умеју да из колективног генија пресаде у свој стих росу душе у којој светлуцају усхит и меланхолија, бол и сан, тренут и вечност.

• Ви подједнако пишете слободан и везан стих. О томе сте објавили и више запажених есеја?

Као што човек корача на две ноге, тако је природно да се песнички таленат разлистава у два глобална правца: слободан и везан (римован) стих. Они су, заправо, једно, мушки и женски одраз песништва. Сви значајнији песници писали су и пишу на оба начина. Не писати на један од ова два рукавца, ипак је хендикеп. Јер, тек на двема обалама имамо пун видик. И, тад поезија није само писање, већ и – певање. А то значи, у пуном надахнућу освојити тајне видовитог ероса. А све, опет, у мери дара као божанског даха без којег нема сунчеве лепоте песме.

• Ви сте, кажу, поред осталог, обновили и освежили стару песничку форму – сонет?

Сонет је дивно чудо. Отворена песничка форма која тражи, напросто вапи да буде насељена новим садржајима и свежим супстанцама и нијансама језика. Сонет као спужва упија језик и његово памћење, прерађује свеколике тајне и значења и на крају формира

чаробни круг хармоније. Сонет је бисерни обелиск душе. „Сонет је пехар наливен винима / не можеш усну на руб му тек тако, / он се испија господски, полако, / додир сонета врсна је интима.“

• Поред стотинак сонета, написали сте и седам сонетних венаца. вероватно, највише у српској поезији?

Сонетни венац је тек лепота и захват. Он се спирално уздиже преко петнаест својих носећих велова увис. Тај процес је чиста ланчана фисија језика. Венац најмоћније разастире кроз простор и време, кроз кошуљицу надахнућа. Он је лирска постеља у недоглед.

• Сонети су вам већином љубавни?

Љубав је најзахвалнији тематско-мотивски зденац за сонет, поготово за венац. Сонет и венац имају лековиту моћ у ужареној потреби да се песма изнесе на чистац. Да би се родио, сонетни љубавни венац мора бити потпаљен самим животом. У њему се тад укрштају анђеоске и демонске силнице љубави као емотивног феномена. Сонетни венац јесте биљурна кула језика у којој су зазидане љубавне радости и патње, мириси и пламенови душе.

• Пред нама је ваша нова књига *Жива душа* у издању Просвете. У њој налазимо и стихове који су сигурно настали за време дугих дунавских шетњи. у којима смо се сретали.

Жива душа, као синтагма, јесте, заправо, метафора оваплоћеног смисла живота и поезије. Метафора бесмртности, таленат над талентима што спаја земаљско и небеско. Ову књигу сам писао током бесловесног бомбардовања наше земље – и после. У Новом Саду станујем тик уз сам Дунав, тако да сам директно пропратио рушење романтичних и прелепих мостова. У паузама између мефистофеловских товара бомби и ракета, километрима сам шетао поред Дунава и водио дијалог са рањеном реком. У сонетном венцу „Душо“, дакле, водим разговор са душом, са смислом и бесмислом тела на свету, у хармонији коју нарушава ђаволско. У другом венцу „Душак“, пак, предочен је тип жене лујке која, у данима рата напрасно и гордо, гаси чисту љубав зарад демонског приклањања свом личном „милосрдном анђелу“ који је ласкавим мимикријама перверзно разапиње и лоче. Трећи сонетни венац „Поезија“ јесте својеврсни манифест лирике, рекапитулација опеваног и поход у ново, истовремено.

• Објавили сте и неколико књига есеја и критика, пишете о песницима и песничким појавама, о сликарству, музици...?

Углавном полазим од става да уметничко дело суди критици, а не обрнуто. Језик критике је помоћни језик у односу на песнички. Па ипак, могући су дивни есејистички замаси. Пол Валери је говорио да му је дража једна реченица из пера песника о његовом делу, него томови критике, униформисане и беживотне. Амброзија поезије надахњује и прелива моја интересовања и на друге жанрове и уметности. Све уметности су, заправо, комплементарне, имају капиларе који их истовремено напајају нектаром универзалног. Пишући о Лази Костићу, Јовану Дучићу, Петру Кочићу, Бранисламу Петровићу или Милану Коњовићу и Ољи Ивањицки или, пак, Јадранки Јовановић и Марини Арсенијевић, на пример, ја, заправо, на врщцима различитих талената и светова размењујем пелуд духовних таласа и сигнала.

• На челу сте културне установе Бранково коло, која поред осталог има највећу песничку манифестацију у земљи?

Имам ретку привилегију да радим посао који је директно скопчан са мојим даром и жељама из детињства. Стражилово и Сремски Карловци су топоси, јединствени и ретки, на мапи српске културе. Они су више и од нашег самог знања о њима. Установа на чијем сам челу доста чини за препород и живот стражиловског амблема у култури и уметности, конкретно, у поезији. Сваке године, у рану јесен, стотине песника и уметника походе овај српски Парнас и дају свој духовни прилог времену у којем су се затекли, а, заправо, настављају дуговеку мисију стражиловског откуцаја срца.

• Написали сте књигу о Бранку Радичевићу која је већ имала четири издања, укупно двадесетак хиљада примерака?

Бранко је жива дуга српског језика. Он је извор на увиру и увир на извору, истовремено. Његов живот и његова поезија садржани су у двема речима: здраво и збогом! Тај младић написао је свега педесет четири лирске песме, седам епских и још понешто, и живео двадесет девет година. Данас постоји преко осамдесет музичких композиција на његове стихове, а што се однедавно може видети у књизи *Ал' што певах неће пропанути* Ане М. Зечевић, коју је штампало Бранково коло.

• Реците нам неке занимљивости и реткости о Бранку које просечан читалац не зна?

Бранко је, заправо, био здрав и снажан момак. Волео је гимнастику и друге терао да вежбају. Препливавао је Дунав. Неки кажу да је у реци навукао туберкулозу, мада су од исте болести умрли и брат Стеван, сестрица Амалија и мајка Ружа. Желео је да оде у Италију и учи сликање, жудео да види Косово и напише о њему еп. Ништа му се од тога није остварило, као ни љубав са Мином, прелепом и даровитом Вуковом кћерком. За живота је био нападан од Јована Стерије Поповића, Светозара Милетића, Људевита Штура и других. Тек четврт века после смрти скренуће пажњу на себе и поезију.

• Какав је био Бранков живот у Сремским Карловцима?

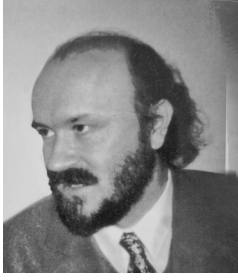
Заједно са братом Стеваном, Бранко 1835. године уписује Карловачку гимназију у којој борави од своје једанаесте до седамнаесте године. У гимназији је „најодличнији ђак и никад није батинан". Има калиграфски рукопис и најбољи хербаријум састављен од биљака и цветова Стражилова. Игра шах и побеђује. У Карловцима нико га не зове Бранко, већ Аца, јер је у школске књиге уписан под именом Алексије Радичевић. Крштено име, добијено у родном Славонском Броду, тек у Бечу превешће са грчког на српски језик. У Карловцима Бранко је написао прву песму, али на немачком језику који је био тада школски. То је уствари ђачки састав, заметак будућег *Ђачког растанка*.

• Како Ви, као песник, из овог миленијума гледате на човека, свет, културу и поезију?

Човек се дубоко заглибио у низове технолошких вратоломних изума и изазова који воде у неизвесно, жива зебњу и потребу за крођењем апокалиптичне немани чији пипци виркају и прете виртуелном стварношћу. Брине ме људска ограниченост оличена у анималној потреби да слабијег уништи. Уза све, новотаријама с краја двадесетог века човек се није лишио варварске таштине. У наредни миленијум, на жалост, човечанство улази, заправо, разбаштињено и разбожено. У овом часу је нужан један облик молитвеног опреза, виши облик духа и свести који ће демистификовати и практично размонтирати вулгарну препотенцију материјалног богатства. Присуствујемо стварању тзв. новог златног доба, једне

од многих утопија кроз векове. Кад год је човек потезао да сам створи хиљадугодишње царство на земљи, све је летело у парампарчад. Но, свака катастрофа има и облик препорода и ускрснућа, а не само аспект несреће и пада. Прижељкујем оздрављење ментално-психолошких руина и сваколиких деформација и зачепљења на стазама људске цивилизације. Верујем у моћ катарзичне успоставе позитивне енергије на планети. Песници свакодневно, кроз свој матерњи језик, томе дају прилог.

(*Viva*, Београд, 2000)

ПЕСНИЧКЕ БАБЕ И ЖАБЕ!

Д. Станковић

Поводом Антологије савремене српске поезије Републике Српске, *у избору др Радивоја Микића, а у издању Матице српске Републике Српске из Бање Луке, јавио нам се песник, есејиста и књижевни критичар из Новог Сада Ненад Грујичић, који, иначе годинама прати и књижевност преко Дрине – са низом веома оштрих примедби на ову књигу.*

Антологија је мегаломански пројекат на 666 страна (!), у цаклећој и најскупљој опреми. Невероватан галиматијас књижевних и ванкњижевних баба и жаба. Већ наслов књиге је очигледан пример плеоназма: *Антологија савремене српске поезије Републике Српске*!? Прави наслов био би *Антологија савремене поезије Републике Српске* или *Антологија савремене српске поезије Босне и Херцеговине* – каже Грујичић. Проблематичан је и сам издавач, његова оснивачка позиција и име: Матица српска Републике Српске? Опет плеоназам, али и више и пре тога, постоји само једна Матица српска и такву имамо у Новом Саду (пресељену из Пеште) већ 176 година. Две Матице српске не могу постојати, више њених одељења и огранака – да!

• Директор и главни уредник Матице српске Републике Српске, Сретен Вујковић, деликатан посао састављања овакве антологије поверио је београдском књижевном критичару др Радивоју Микићу...

Није спорно да приређивач буде и са ове стране Дрине. Спорно је то што се посла прихватио човек који, пре понуде пројекта, није се бавио поезијом и књижевношћу Републике Српске нити Босне и Херцеговине. Он се бавио и бави искључиво српским књижевношћу. Радивоје Микић, дакле, до пре две-три године, никад није написао ни један једини текст о српском писцу који живи и

ради преко Дрине. Мотив за приређивање овакве антологије није књижевне природе. Једна сујета требало је, уз поетику енормно дебелог хонорара, да залечи другу. Човек на челу тзв. Матице српске Републике Српске напокон је уграбио прилику да себе промовише као „антологијског" песника помоћу Радивоја Микића. И приређивач је тако озваничио своју конвертитску сарадњу са две Матице српске. У правој Матици српској он је тренутно члан жирија „Змајеве награде". Матица српска из Новог Сада се сатра објашњавајући да Матица српска Републике Српске није регуларна и није могућа.

• Антологија садржи предговор и песме 67 савремених песника. Шта је у свему томе по Вама проблематично и нејасно?

Већ наслов предговора „Разноликост песничких гласова" неинвентиван је и приличи ђачком алманаху стихова. Пун је контрадикторности, празнина и овлашности. Импровизација критичара који суштински не познаје материју! Одмах пада у очи да Иви Андрићу није место у овој чудној антологији. Коначно, зар синтагма из наслова антологије, „савремена поезија", не мимоилази управо давно преминуле песнике попут Андрића, Куленовића, Ћопића, Галогаже и других. Ако је приређивач, пак, узео одредницу поезије од Другог светског рата на овамо, излазећи из садашњих граница Републике Српске, а улазећи у укупан књижевни контекст Босне и Херцеговине, он је морао у предговору бар поменути Мака Диздара, Хамза Хума, Анђелка Вулетића, Хусеина Тахмишчића, Изета Сарајлића и друге који су представљали неразмрсиво клупко сарајевског песничког круга заједно са српским песницима уврштеним у ову антологију. Х. Тахмишчић, И. Сарајлић и Х. Дервишевић, на пример, писали су екавицом. Требало је на то указати и објаснити. Па онда сетити се и Меше Селимовића и његовог односа према српској књижевности.

• Ко је још према Вашем суду споран у овој антологији?

Врсни песник Марко Вешовић се изјашњава као црногорски песник и не признаје никакву Републику Српску. Из истог сарајевског круга у антологији је и Стеван Тонтић. Али, ако су већ увртена ова два песника, онда је зарад разумевања песничког контекста, у предговору било нужно поменути њихове исписнике у истом граду, Абдулаха Сидрана и Јосипа Остија, на пример.

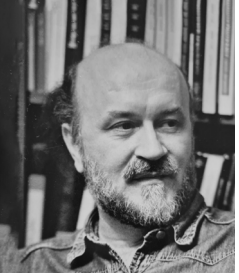
Песничко развиће ове четворице сарајевских песника, различитих националности, органски је везано нитима истог књижевног амбијента. Немогуће је на основу тренутне и неизвесне дневнополитичке и државотворне мапе, у предговору антологије, мимоилазити нуклеус и не поменути „побратимство лица у свемиру". Чувена је песничка преписка Тонтића и Сидрана!

• У предговору, приређивач се позива на антологију Богдана Поповића, Зорана Мишића и Миодрага Павловића?

Поређење са њима изазива једну врсту жгаравог осмеха с краја уста. Пре свега, те чувене антологије се баве целином српске поезије и обухватају дубока времена. Њихово помињање може се разумети само као чин надменог папагајског трућања и пусте жеље да се стане уз раме великанима антологијског посла. Радивоје Микић је морао да прелиста, пре свега, антологије и панораме које се баве поезијом Босне и Херцеговине. Он је, једноставно, необавештен! Он нигде, на пример, не помиње Илију Ладина, те рано преминуле талентоване Љупка Рачића и Мишу Авдаловића. Нигде нема Ранка Павловића, Стевке Козић Прерадовић, Зорана Костића, Недељка Бабића, Боре Капетановића, Душана Праће, Наташе Гламочанин и многих.

Приређивач је радио без консултаната из Републике Српске, ни рецензенти нису из Републике Српске, Александар Јовановић и Гојко Тешић. Они, такође, не познају ту проблематику. Рецензенти су морали бити из Бања Луке, Бранко Милановић, Миљко Шиндић, Зорица Турјачанин, Младен Шукало, Ранко Поповић или многи релевантни који тамо живе. Тада се не би догодило да Сретен Вујковић, газда пуне касе, има чак шест песама, иако га Микић, свестан књижевног огрешења и пада, у предговору помиње тек у трећини једне реченице, и то у загради. Све у свему, ово је тек део приче о сумраку једне антологије – рушевине са синдромом постратног профитерства.

(*Вечерње новости*, Београд, 2001)

ПОЕЗИЈА СЕ НЕ СМЕ ИЗДАТИ

Неда Симић

Пјесник, прозаиста, есејиста и критичар Ненад Грујичић за *Глас српски* говори о антологији Матице српске РС, наградама, завичају, поезији и о још понечем

• Велику пажњу јавности изазвали су недавно ваш интервју „Песничке бабе и жабе“ у *Вечерњим новостима* и текст „Цветник сребroљубља“ у *Политици*, а поводом *Антологије савремене српске поезије Републике Српске*, коју је приредио Радивоје Микић, у издању Матице српске Републике Српске. Шта су и гдје кључне тачке Ваших веома оштрих примједаба?

На глобалном плану постоје најмање два велика проблема. Антологију је саставио човек који се пре тога никад није бавио савременом поезијом Републике Српске или Босне и Херцеговине. Он, заправо, никад и нигде није написао ни једно једино словце о било којој песничкој књизи аутора који живе у Републици Српској. Затим, књигу је издала тзв. Матица српска Републике Српске, установа која је преузела име праве и једине Матице српске из Новог Сада.

Две Матице српске не могу постојати! Одељења или огранци – да! Челни људи Матице српске из Новог Сада били су својевремено у Бањој Луци и објавили да је формирање нове Матице српске посао у корист сопствене штете. Матица српска је основана пре 176 година у Пешти, убрзо је пресељена у Нови Сад и тако већ дуго траје и ради. На пример, *Летопис Матице српске* најстарији је књижевни часопис на свету, који континуирано излази, ево, скоро два века.

Ни назив антологије није добар. Већ у наслову књиге налази се својеврсни плеоназам. Књига би се морала звати *Антологија савремене поезије Републике Српске* или *Антологија српске поезије Босне и Херцеговине*, с обзиром на то да је приређивач, уврш та-

вајући разна имена, изашао из оквира Републике Српске. И не само то, он је у ову чудну антологију убацивао афирмисане и етаблиране песнике из Србије и Црне Горе, збрда и здола.

• У своме предговору, Радивоје Микић приказује антологију час као књигу укупног српског пјесништва, а час као регионалну. Видите ли у томе један од битних проблема?

Наравно. Он не познаје проблематику о којој је реч. Он није имао времена да ишчита све песничке књиге, а тиме нити да одабере најбоље песме. Радивоје Микић је побркао лончиће и изгубио оријентацију у времену и простору. Откуд то да Иво Андрић као песник отвара антологију. Где се родио, где живео и радио? Чијим се писцем сматрао? И да ли је уопште видео себе као песника? Каламбур настаје кад приметимо да је Андрић заступљен са три песме, а главни човек тзв. Матице српске, Сретен Вујковић, са шест песама. И Бранко Ћопић има само три песме. Какав ли је то гениј господин Вујковић кад има у антологији песама као двојица великана заједно? Читалац помисли да, и у предговору, Радивоје Микић тако третира Вујковића. Међутим, у предговору о Вујковићу има само трећина једне реченице, и то у загради.

• Приређивач у свом предговору помиње чувене антологије српског пјесништва познатих аутора Богдана Поповића, Зорана Мишића и Миодрага Павловића. Али, ни у једној од тих познатих антологија нема Иве Андрића?

Управо то хоћу да кажем. Радивоје Микић лажно промовише Иву Андрића као песника и поставља га као предводника савремених песника у Републици Српској. Баца прашину у очи прекодринским српским песницима, стављајући их у неугодан положај да су они, тобож, сви проистекли из Андрићеве кабанице. Микићева смешна антологија дупло је дебља од, на пример, антологија Зорана Мишића и Миодрага Павловића заједно, иако оне обухватају развој српског песништва у интервалу од преко хиљаду година. Очигледно је да је Микић тежио да направи што дебљу антологију за најдебљи хонорар у нашем књижевном животу. Ту књижевност није била мотив, већ уговор са вирусом постратног профитерства.

• Који су пјесници, по вашем мишљењу, неправично изостављени? Да ли постоји приређивачева аргументација за њихово неувршћивање у антологију?

Већ сам рекао да Радивоје Микић уопште не познаје рељеф и душу поезије које се, халапљиво, латио. Изостављање Љупка Рачића јесте културни скандал. Вансеријски талентовани песник, који је млад отишао са овога света, заслужује да Бања Лука оснује песничку награду са његовим именом. Ево, предлажем да се заснује таква награда за младе песнике и њихове најбоље књиге. Сам Љупко Рачић, аутор чувене песме „Ода црвеном луку", добитник је, својевремено, прве награде на *Фестивалу југословенске поезије младих* у Врбасу.

Лауреат је и престижне награде „Печат вароши сремскокарловачке". После његове смрти у издању *Гласа српског* изашле су његове изабране песме под насловом *Мождани штапин*, са релевантним поговором Ранка Рисојевића. У купусари Радивоја Микића неоправдано нема: Ранка Павловића, Стевке Козић Прерадовић, Зорана Костића, Боре Капетановића, Недељка Бабића, Душана Праће, Милке Божић, Александра Саше Грандића, Наташе Гламочанин и многих других.

• Да ли из свега овога произлази да је такву антологију требало да приреди неко из Републике Српске?

Да, али могао је и неко из Србије ко је досад озбиљно пратио песничко стваралаштво преко Дрине. У Бањој Луци су то могли даураде одлично, на пример, Бранко Милановић, Миљко Шиндић, Ранко Рисојевић, Зорица Турјачанин, Младен Шукало и други. Ни рецензенти фамозне антологије, такође, нису из Републике Српске. Александар Јовановић и Гојко Тешић, такође, никад се нису бавили савременим песничким стваралаштвом Републике Српске. Поетика високога хонорара лако створи три књижевна мускетара! Заправо, главни човек тзв. Матице српске Републике Српске, после освајања школске лектире и читанки у Републици Српској, желео је песничку славу на укупном српском простору. Тако је, заслепљен, унајмио критичара који седи у обе Матице српске. У Новом Саду је у жирију „Змајеве награде", а овде је, пре две године, био председник жирија за преименовану награду „Козара", која је елиминисала име Скендера Куленовића. Овог великог песника Микић је уврстио у антологију тек после силних притисака. То се види по другим двема антологијама које је штампала тзв. Матица српска Републике Српске, антологијама критике и есејистике, и приповедака. У њима нема Скендера Куленовића, антологијског есејисте и приповедача.

• Како се на ову антологију гледа у Србији?

Иако је изашла прошле године, овде је нико није видео. Радивоје Микић избегава да антологија буде промовисана. За њу се чуло тек после мојих текстова. На пример, Драган Колунџија изјављује да се стиди што му се песме налазе у таквој антологији, јер је тако склоњен из Србије и убачен у регионални простор. Вук Крњевић истиче да је Радивоје Микић морао да га упита да ли жели да уђе у такву антологију. Радивоје Микић зна да му је антологија буђкуриш и зато ништа не чини да буде представљена у Београду или Новом Саду.

Приређивач *Антологије савремене српске поезије Републике Српске* више је водио рачуна о величини хонорара него о списку песничких имена без којих не може антологија. Али, зато, међу 67 „бесмртника", од којих 42 или не живе или не раде, или су одавно умрли другде, или нису рођени у Републици Српској, распојасани Микић уврштује, на пример, врсног песника Марка Вешовића, који на сва звона изјављује, што је његово право, да је црногорски писац у Сарајеву и да не признаје никакву Републику Српску. Исто тако, необавештени приређивач уврштује једну песму Владимира Настића која је плагијат песме Весне Парун.

• Недавно је у Приједору формиран нови жири за награде *Књижевних сусрета на Козари*. У њему се, поред вас, налазе и предсједник Српске академије наука и уметности Дејан Медаковић, Новица Петковић, Зорица Турјачанин и Ранко Рисојевић? Најављене су новине у вези са овом манифестацијом. О чему је ријеч?

Покушаћемо да уозбиљимо *Књижевне сусрете на Козари* и бар донекле исправимо неправду учињену великим песницима везаним за Козару. Биће додељиване две награде – „Књижевни вијенац Козаре" за укупно стваралаштво и „Скендер Куленовић" за најбољу песничку књигу. Предложио сам домаћину – граду Приједору – да оснује и награду „Орлови рано лете", за талентоване ученике средњих школа. Све у свему, важно је да ће бити враћена награда са именом аутора велике поеме *Стојанка мајка Кнежопоља*.

• Рођени сте у Панчеву, у Приједору сте живјели од шесте до деветнаесте године, у Новом Саду завршили студије књижевности, од петнаест књига преко десет објавили у Београду, а културна установа коју водите налази се у Сремским Карловцима. Директор сте Бранковог кола и предсједник Савјета Салона књига и *Дана*

Лазе Костића. Да ли је та професионална везаност за Радичевића и Костића случајна?

У мојим песмама, истовремено, дишу Крајина и детињство, надам се, до универзалних сфера. Саставио сам за штампу избор под насловом *И отац и мати*, који показује, што ме је и самога, на крају зачудило, да је четвртина мога песничког стваралаштва фантазмагорично спојена са јутрима Поткозарја и таласима Сане. Дунав се појавио као нова лепота и сила у мом животу и песништву. Амбијент увек одређује песнички говор.

Божји путеви су чудни и моћни. Имам ретку привилегију да сам, ето, као Приједорчанин, везан за Радичевића и Костића, и професионално и радосно. О првоме сам написао књигу, а о другоме есеј и посветио му песму. Куд ћу више од таквих дарова!

• Припремате и своје изабране љубавне пјесме. Љубав је деликатна пјесничка и животна тема, и она почесто насељава вашу лирику.

Шта све не насељава поезију сваког песника. Један стари, недавно преминули песник, рекао ми је да ми завиди што пишем и љубавне песме, јер он није у свом животу никад написао ни једну. А онда, убрзо сам видео прегршт његових љубавних песама и обрадовао се. Иако, пуно млађи, утицао сам на познатог песника јер је здраво схватио да отићи са овога света без иједне написане љубавне песме исто је што и, на неки начин, умрети у матерњем језику. Земаљска љубав има аспекте анђеоског и демонског, а то је већ довољно интригантно да песник никад не изда своје надахнуће.

(*Глас српски*, Бањалука, 2001)

ПОСТОЈАЊЕ КРОЗ ЈЕЗИК

Зоран Радисављевић

Ненад Грујичић (1954), песник, есејиста, критичар, полемичар, антологичар, написао је двадесетак врло запажених књига од којих су неке имале и више поновљених издања: Матерњи језик, Линије на длану, Пуста срећа, Цваст, Жива душа, Прокрустова постеља, Ојкача, Бранко - песник младости. *Матица српска објавила је недавно Грујичићеву књигу изабраних песама* И отац и мати *за коју је песник добио књижевну награду „Шушњар“.*

• У светској књижевности нема песничких књига које су посвећене истовремено оцу и мајци?

Чешки нобеловац Јарослав Сајферт истицао је да су за његово песничко стваралаштво битни детињство, мајка и смрт. У овој књизи моји опсесивни мотиви су детињство, родитељи, живот и језик. Редак је случај да песник опева оба родитеља. Мени се, ето, посрећило. Сам наслов књиге *И отац и мати* упућује на равноправно присуство оба родитеља, али то је само први слој значења. Наслов предочава и саму поезију, песнички језик као судбину.

• Отац и мајка, иако обични људи са врлинама и манама, уздигнути су на ниво митског?

Смисао песничког делања је да око обичних ствари и појава створи ауру универзалног. Песнички језик претапа стварност. То није само алхемијска вештина, већ, пре свега, живо откривање самога смисла постојања кроз језик. Поезија увек поседује чудотворни вишак изнад саме књижевности која јој је тек прво станиште у низу енергетских метаморфоза језика и значења.

• У Вашем животу, па самим тим и у поезији, важне одреднице су кућни праг, детињство и завичај. Читав један песнички космос смештен је између земаљског и небеског?

Један аспект моје поезије, врло битан, припада том реченом кругу. Фантазмагоричне објаве детињства непревазиђени су извори поезије. Ту се налази треперава супстанца чистог надахнућа. Припадам песницима који не пишу строфе без инспирације. Спреман сам и веома дуго да чекам меланхоличну позлату душе, оно стање које песник никад не сме издати. Тај тренутак препознавања светлости у језику јесте приоритетни чин након којег следи занатско умеће и евентуални рад на песми. Завичај носи песничку грађу која никад није локална. Он је лепа разрогачена сила која релативизује време и простор.

• Посебну пажњу поклањате језику. Песнички језик, обогаћен новим речима и кованицама, у Вашем песничком царству „пандан је животу“?

Наравно, поезија јесте пандан самом животу. Без таквог односа она је сува шкатуља лажи. Таленат одређује меру уласка песничког језика у живот и обрнуто. Зато је свака реч у песми важна, она поседује епицентралну снагу надахнућа. Свака реч је дивно чудо у загрљају са суседном. Из тога ероса кипти песма. Нарочито када у рој речи бане нека заборављена или нова. Тад се матерњем језику продужава и обнавља крвоток.

• Ово је књига, како рекосте, и о поезији самој. Још од прве своје књиге *Матерњи језик* Ви певате о песми, песнику и песничком језику?

То су надвремене теме. Као љубав или смрт. Песник остари пре времена. Срећа је ако већ на самом почетку проговори о песми. Ето му сјајне прилике да захвати и живот. Песник није архивирана сенка прошлости, већ жива белина живог језика из којег исходе све боје и валери света. Песник не прихвата нихилистичке пошалице на рачун лирике. Лирско осећање света основа је поезије. Лирско је боголики ореол сваког стиха који пледира за вечност. Спрам тога је демонска трулеж салијеријевске похоте и очаја.

• Опевали сте и недавне догађаје и несрећу нашег народа. Може ли се историја преточити у стих?

Не припадам песницима који су читаве циклусе и књиге олако посвећивали актуелним дешавањима. Тек неколико песама посветио сам, по моме осећању, библијским сликама новије историје.

Таква је песма „Крајина“ која предочава једну од наших трагичних сеоба, то јест прогона. Али, у тој песми не самеравам историјске тезе и закључке, већ чулима детаљисте региструјем управо лирске слике и прилике једног до неба великог бола оличеног у пустоши завичаја.

• У Вашим песмама има и сатиричних жаока, ироније и гротеске?

У основи песничког језика налази се и сентенца: „Да ветра нема, пауци би небо премрежили.“ Поезија, истовремено, представља и једну врсту ултрасвести о животу и свету. Она се никад не мири са грађанском и малограђанском ступидношћу. Такође, поезија проветрава тзв. учене главе и институције које живе од песничких судбина и удеса, а које покушавају да бирократизују и зазидају њену, по природи ствари, безграничну слободу и домете. Поезија супериорно раскринкава сваку ограниченост па и ону у самом књижевном еснафу.

• Поезија и критика. Старо питање, али увек актуелно. У неким својим полемичким текстовима осветљавали сте и ову проблематику?

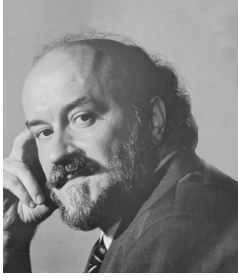
Поезија увек суди критици, а не обрнуто. Књижевна критика има смисла само уколико је, што би рекао Михиз, крилата. Дакле, критика мора поседовати и печат уметничког дела. У противном, она представља пиљевину коју ће први јачи поветарац одувати. Поред тога, критика мора поседовати и морално упориште без којег нема истинског суда и учествовања у књижевном животу. Уколико критичар, из ванкњижевних разлога, о poeti minoru, на пример, састави хвалоспев, он је самоме себи пресудио. Односно, све што је написао о поезији доведено је у питање. Срећом, на нашој књижевној сцени, велики број песника пише и књижевну критику, што је изнуђени отпор према делу неинвентивне и аморалне критичарске братије чији текстови, за пролазни ћар, врте једну те исту причу.

• Уточиште и даље тражите у песми која се „свија од светлосног вишка“?

Мој досадашњи песнички опус, срећом, има неколико тематско-мотивских поља која омогућавају да правим изборе песама. Припремио сам тако избор своје љубавне поезије, који ће бити

сачињен махом од сонета и венаца. Осим тога, склапам и књигу полемика, која ће, надам се, бити врло интересантна и помало ретка појава у нашем књижевном животу. Све у свему, песништво и књижевност, у целини, доживљавам као велику озонску радост која ме свакодневно на својим крилима носи кроз густиш не баш веселе стварности.

(*Политика*, Београд, 2002)

ПЈЕСНИКОВ ЈЕЗИК РАЗМИШЉАЊА

Ранко Прерадовић

• Честитајући Вам награду „Шушњар“, коју сте управо добили, молим Вас, кажите како се осјећате понијевши је?

Ову награду сам доживео као најлепшу милошту завичаја за једнога песника који у својој поезији слави завичај. Припадам песницима који елементарне и фантазмагоричне слике сматрају најбитнијим у поезији и у то се лако можемо уверити. Како пролази која година многе теме падају у засенак али она с извориштa завичајног остаје непревазиђена, оно што је есенција кућног прага.

• Награда „Шушњар“ је признање за укупно књижевно стваралаштво, али добро јој дође и неки повод, нова књига, а у Вашем случају се потрефило да је то књига изабраних пјесама *И отац и мати* у издању Матице српске. Шта то значи?

Тачно, тај наслов је центар онога што поменусмо, он предочава читаоцу шта ће га снаћи у књизи. Међутим, то *и отац и мати* јесте слика, то јест формула у којој су алфа и омега уствари *отац и мати*. А оно прво *и* у наслову бива неком врстом глагола спрам оног отац и мати, што не може као такво бити насловом књиге, то јест не би могло имати ту снагу без оног првог *и*. Отуд *И отац и мати* јесте снажан назив књиге који означава и саму поезију као апсолутну љубав, ону делатност која ми је све.

• Један сте од ријетких колега који живи, могло би се рећи, искључиво од писања, подразумијевајући притом и положај директора угледне манифестације *Бранково коло*. Како се, онда, живи?

Врло је важно у животу, када се осмехне звезда среће, да се не подразумева тај осмех среће, него се мора и неговати та привилегија, тај тренутак, та изнебуха добитна комбинација лутрије живота. Значи, никако не смеш импровизовати свој однос према томе,

јер то је сам Бог дао ти прилику и на професионалном плану, и на оном личном, те мораш да повежеш и једно и друго. Можда сам, зато, на време напустио технику коју сам студирао, и чврсто одлучио да студирам књижевност, не да бих научио писати, него да бих био у океану литературе која ме са свих страна запахњује. И с обзиром да сам добио ту част да водим институцију која слави Бранка Радичевића, ја сам разумео да је то та срећа.

• И као директор те угледне манифестације, а и као човјек, стваралац, врло много сте учинили за књижевност и писце с ову страну Дрине у смислу њихове афирмације на простору с ону страну Дрине. Како је то тамо схваћено и какви су, уопште, комуникативни односи?

Ја српски језик доживљавам као један па онда и ту литературу доживљавам јединственом која, истина, има своје валере, своје специфичности везане, рецимо, за једнога Бору Станковића и његово поднебље, односно једнога Петра Кочића и његово поднебље. Управо та лепеза дугиних боја српскога језика јесте креација пар екселанс и што говори да смо ми, заправо, једна велика књижевност. Друга је прича то што у овим релацијама у Србији не постоји, то могу буквално да кажем, заинтересованост за оно што се дешава на књижевном небу Републике Српске. У том смислу претерана снисходљивост писаца и издавачких кућа РС према такозваним великим писцима и издавачким кућама у Србији често роди једну вештачку сарадњу у виду тренутних интереса – дођи и отиђи, узми и нестани. Такав вид сарадње не подразумева књижевне вредности, нити конкретну стратешку помоћ, већ се представља као најнижи праг такозване тактичке сарадње која је све друго само не и искрена сарадња на дужу стазу.

• Многа наша сабраћа у Србији држе нас књижевном провинцијом, је л' да?

Ја не мислим дословно тако јер бих, пре свега, за себе морао то да кажем. Према томе, књижевност, рецимо, српска крајишка, књижевност РС данас и, уопште узевши, књижевност онога што чини херцеговачки и крајишки простор има толико имена и толико значајних песника и писаца који су у врху укупне српске књижевности. Поменимо, рецимо, Јована Дучића и Петра Кочића, или Светозара Ћоровића и Бранка Ћопића, узећемо и низ песни-

ка и писаца новијег времена, Рајко Петров ного и Стеван Тонтић, на пример. Кад кажем – новијег – мислим и на оне који су већ при заласку биолошке (животне) доби и каријере, а остварили су значајна дела. Мислим да је обузетост самим собом што се тиче књижевника и књижевности у Србији и некаквог велможачког, велможног, некаквог претерано прејудицираног славом односа према самоме себи, уродило да доживите у Новом Саду, Београду или другде у Србији (када кажете – зашто не пишеш и зашто се не бавиш литературом преко Дрине?) – за одговор добијете: па, ко тамо има да пише? Значи, једна груба мистификација, то јест дисквалификација, а уствари незнање, непознавање свога другог Ја у истом језику. Незнање, да, неинформисаност која нас овако дели и затамњује. Ја сам уверен да огроман проценат писаца, критичара, уредника, уопште људи из књижевног миљеа у Србији, једноставно, технички не познаје књижевност РС и ових простора, и уопште српски корен у бившим републикама, БиХ и Хрватској.

• У том смислу бијаше и Ваш ангажман око такозване антологије српске поезије РС угледног критичара, господина Радивоја Микића и наручилаца из бивше Матице српске РС. За то имамо и један практичан исход – Матица српска Републике Српске је угашена као институција. Како сте се латили тог озбиљног и обимног посла, и како сте почетно доживјели ту несрећну антологију?

Ја сам о томе, практично, све рекао. Али, ево, у неком *пост скриптуму* могу казати оволико: већ у првом контакту са том антологијом са 666 страна коју је приредио Радивоје Микић, прочитавши његов мршави предговор, потом видевши шта и како је ту уврштено, схватио сам да је посреди велика превара. Требало је само да то докажем – да је то превара. Морао сам узети шири контекст, босанско-херцеговачку мапу и, времена што се тиче, дубљи прошлосни хронолошки низ значајних датума па показати да је то заиста обмана. Антологију је правио човек који пре никада није писао о овој књижевности овде. Он, коначно, дозвољава себи да већ у наслову има плеоназам *Антологија српске поезије Републике Српске*. То је са становишта писмености елементарна омашка. Директор такозване, сада већ бивше Матице српске Републике Српске, поета минор има шест песама поред Бранка Ћопића и Иве Андрића који имају по три, да не помињем многе песнике средње генерације и нешто старије који, такође, имају мање песама од

тог директора, самозваног писца, наручиоца посла. Према томе, када видите само то, када наиђете у антологији на један плагијат, на пример, када наиђете на угледног песника какав је Драган Колунџија који, наједанпут, има своје песме „поцепане“ на два дела с тим што тај други циклус са четири песме припада једном другом песнику. Па када видите да у импресуму пише Матица српска, када видите да у белешкама о песницима нема основних података, када на крају крајева завирите боље у то кога је Радивоје Микић одабрао од значајних песника, наилазите на неке песме које нису репрезентативне и нису битне за вредновање тих песника, дакле, схватићете, он је на брзину, као да има у руци ђачки алманах стихова, представљао у књизи нешто што не познаје. Не можете ви нечију песму која се годинама градила као култна и израстала на књижевним манифестацијама, наступима, заступана у другим изборима и антологијама, коју песник сматра као репрезентативну, сада одбацити и узети неку другу, мање значајну. Микић је то тако урадио, јер нити је читао нити чуо те песме и песнике.

• Отуда и чињеница да је из антологије изостало мноштво песника који су морали по свим критеријумима у њој се наћи, зар не?

Сваки антологичар има право да уврштава кога хоће и његово је право и да греши, али када неко прави антологију поводом материјала који не познаје, онда су његова огрешења готово греси хришћанске провенијенције. Ако ту нема једног Љупка Рачића из Бањалуке, песника који је млад отишао са овога света, а који је иза себе оставио битне књиге, изабране песме, песник који је добио за кратког живота две значајне награде у Србији, ви се питате и лупате главом о зид – зашто није уврштен? – па, зато што овај „делатник“ не зна за њега. Или Сретен Вујковић није, из сада већ угашене Матице српске РС, из ко зна каквих разлога доставио књиге Рачићеве да би Микић имао увид у њих. Значи, то су тек неки разлози због којих су неки битни песници елиминисани, а опет тамо неки минорни, „афирмисани“. Управо се сањански песници имају разлога љутити, њих тамо нема, а они су сачували тај страшни *Шушњар* у времену када је он и те како значајан јер је простор *Шушњар* остао у другом ентитету подељене БиХ. Али ти сањански песници (Боро Капетановић, Душан Праћа, Милан Дашић, Михајло Орловић и други) у нашем ентитету потрудили су се да *Шушњар* траје, дали су до знања да не одустају од песничке

стазе *Шушњара* који лежи на успоменама велике српске трагедије у том крају. Значи, то се морало узети у обзир. А у низу тих погрешака могао бих навести много имена. А с друге стране ту су крупне проблемске тачке везане понајчешће за нагло увођење песника из Србије и Црне Горе у ове просторе, у *Антологију српске поезије Републике Српске*. Многи од њих су се побунили, попут Вука Крњевића, питајући се да ли га је ико морао питати за то да буде уврштен у ту купусару. Због свега тога ово се не може именовати антологијом, то се може назвати алманахом, панорамом или тако нешто. Уводећи песнике из Србије и Црне Горе у регионалне песнике, с обзиром Микић каже да је та антологија „антологија регионалне поезије", и наједанпут уврштени песници попут Драгана Колунције, Даре Секулић, Рајка Петрова Ноге, Вите Марковића и других добијају тај епитет регионалних. Односно, наједанпут песници из РС који никако не могу бити регионални (Ранка Рисојевића, Предрага Бјелошевића или Стевке Козић Прерадовић) постају регионални или не постоје уопште.

• Послије више од десет објављених књига пјесама дошао је и Ваш врло обиман избор поезије. Шта он значи за Вас и докле означава Ваше песничке досеге, и шта даље?

Ја сам до сада објавио два избора поезије, један после девет песничких књига у издању београдске Просвете са насловом *Чистац* и, ево други доста специфичан који има тематска ограничења да тако кажем, с насловом *И отац и мати* у издању Матице српске, рекох, а за који сам ево добио награду „Шушњар". То су два по концепцији сасвим различита избора. Онај први, *Чистац*, када сам и сâм погледао шта сам све радио, шта написао, шта до сада чинио, а где је и тридесетак критичара који су писали о мени нека врста конкретне критичке свести, представио је уствари целокупност мог песничког дела. Из њега сам разумео да је нешто урађено, али да то, заправо, још не може бити све.

Дакле, ако ми Бог да здравља и среће могло би се још понешто написати. Наиме, поезију доживљавам као је дан апсолутни језик и, без патетике могу рећи, то је духовно-лирски начин размишљања. И када на тај начин размишљате ви сте већ судбински одређени да пишете, да певате, да се бавите књижевношћу. А тада, заправо, имате врло лака крила и поуздано летите, нема те механичке препреке – не размишљате о томе шта ће ко казати. Ја сам по дубоком мом осећању дошао у фазу где разумевам да песник не може пос-

тојати ни у једном књижевном амбијенту уколико сам не улази у књижевне дуеле, полемике, сукобе, и да песникова судбина, његово одређење, нису скривени у некаквом кабинету, него то постаје жива позиција песникова. То тражи стално показивање и доказивање, и то носи кључну креативну радост, одсуство страха, уствари. Ево, рецимо водећи ову полемику о наречено антологији, ја ни у једном тренутку нисам осетио хладноћу око срца. Знао сам да се бавим литературом и да су ти полемички текстови, заправо литература, то јест уметност.

• Какав је био пријем тог великог избора из београдске Просвете који Вас цјелински представља?

Ја сам од оних песника који је имају најмање два-три облика среће што се тиче судбине и третмана књига на јавној сцени. Прво, о мојим књигама се доста писало и пише. Писало се на разне начине, и посебно бих био одушевљен када би се у текстовима око мојих књига зачела полемика између модерниста и постмодерниста. Значи, увођењем сонета и сонетног венца на књижевну сцену ја сам опет покушао да демистификујем представу о томе шта је традиција, шта је баштина, шта савременост, шта је такозвана ограничена слободна форма, и да ли је уопште има у уметности, и тако редом. Та иста књига имала је три издања и окитила се наградом „Милан Ракић“ за књигу године баш захваљујући тој запенушаној полемици око ње у културним рубрикама дневних листова и на страницама часописа из пера еминентних критичара који су се негдје сами са собом сукобљавали. Ја на такве критике не одговарам, ја се укључујем у полемике у којима је, мимо моје поезије, у питању неки други повод или жанр. Па, отуд, о том избору не могу нешто нарочито, казати, о њему је писано доста, био је и један напад, а како рече Саша Радојчић у предговору, ја припадам *песницима разлике*, дакле, оној врсти песника које можемо тако некако назвати. Користим многе песничке форме и облике, слободан и везан стих, различите теме и мотиве. Мислим да је песник, који није свој чардак ни на небу ни на земљи саградио на свим тим обалама, хендикепиран.

• Ваш ангажман у повратку сонета, његовој реафирмација, огромног је значаја у новим пјесничким кретањима. Шта даље смјерате?

Сонет ће остати моја преокупација као, уосталом, слободан стих, као терцина, катрени разних врста, малајски пантум и разне песничке форме као што су, како рекох, те моје обале, моја преокупација докле год ћу писати. Ја сам почео да се бавим сонетом оног тренутка када је музика хрупила у мој песнички језик. Ја сам након четири књиге у слободном стиху наједанпут осетио једно божанско милозвучје што клија у самоме језику као великој тајни и ја тај догађај нисам смео издати. Ношен свешћу о актуелном књижевном животу, пет-шест година сам скривао своју прву књигу римованих песама, *Јадац*, у издању Српске књижевне задруге, 1993. године. Напросто сам имао бојазан шта ће се с тим догодити, како ће је прихвати песничка сцена која не може да дише без тзв. слободног стиха. Јер, као и ви, уосталом, ја припадам песницима који воде рачуна о томе када ће објавити књигу. Испоставило се да јој то био добар тренутак, односно природна тачка мог песничког зрења и осамостаљивања.

Објавио сам ту књигу (*Јадац*), преломило се и показало се да сам ја песник та два глобална рукавца која могу сваког песника у сваком језику усрећити. Погледајте да је тако код многих песника. Не желећи се поредити с њима, да поменем, ево, Јосифа Бродског или Брехта, затим Стевана Раичковића, Бору Радовића или Ивана Лалића.

• Уз поезију, Ви се бавите и многим другим облицима и формама књижевног исказивања и ангажмана, почев од прича, есејистике, књижевне критике и валоризације, до полемике. Гдје је све то у човјеку и одакле потреба да се све то каже?

Једно време сам посматрао књижевну критику као готово свету дисциплину која зна свој посао. То сам више заснивао понајпре на примерима неких наших антологијских критичара почев од Скерлића па до Михиза. Међутим, испоставило се да сам врло брзо схватио да књижевна критика има и своја невероватна ограничења, поготово ако се критиком суво бави тај неки критичар. Далеко више и далеко супстанцијалније о поезији саопштава критичар-песник. У нашој књижевности, у нашој поезији се, хвала Богу, развило доста песника-критичара. То је богатство за једну књижевност. Сам Валери је рекао: волим једну реченицу песника о мојој поезији него томове критичара о тој поезији. Дакле, поезија суди критици а не обрнуто. Књижевна критика помишља да

суди поезији, а заправо је обрнуто. Књижевна критика, нарочито последњих година, а можда и коју деценију уназад, упала је у самообмањујућу ситуацију, у заблуду. На пример, сматрајући да је то и оно што она кроз своје најбоље представнике чини у акцијама дневног књижевног живота као што је жирирање, као што су јавне функције око откупа књига и рад у таквим некаквим комисијама. Критика се у тим и таквим пословима окаменила и одаљила од своје суштине, с тим што је критичарима донела понеку синекуру. Тако да су разне нагодбе, спојеви сваке врсте, договори, марифетлуци и томе слично, упропастили књижевну критику. На прсте се могу набројати критичари који нису окрњили свој хабитус, који се баве том врстом духовне дисциплине а да њихови текстови у континуитету одишу литерарним дамарима и да су по себи књижевност. Према томе, ја сам почео да пишем и есејистику и критику, право да кажем, врло рано, да бих показао тим критичарима и колегама песницима да морам да створим један одбрамбени штит око себе, да покажем своју књижевну вокацију и снагу, да не може свако пискарало које је после прве књиге поезије напустило поезију па се посветило критици и сада дели судове и пацке елементарним песницима, да ме оцењује. Тај одбрамбени механизам се потом развио у један принцип и подједнако пишем о песницима из прошлости као и о савременим песницима, и мислим да је најделотворнији разговор живог песника са оним из минулих времена.

• У ово смутно, тешко вријеме с обје стране Дрине, оцијените какво је књижевно стање, књижевно трајање у Новом Саду, Београду и Србији уопште?

Рећи ћу нешто што сам већ рекао у поменутој полемици око те несрећне антологије Радивоја Микића: разумео сам и многи су рекли прочитавши је, да ја буквално педагошки образујем писце, песнике и критичаре у Србији поводом књижевности у Републици Српској, да то нема тактичко већ стратешко значење. Да кажем да, рецимо, деведесет осам одсто песника, писаца и критичара и институција и инстанци у Србији не познаје један значајан и изузетан рељеф књижевних стваралаца, песничких медаљона и других уметничких величина херцеговачког и крајишког књижевног миљеа. Књижевни живот у Новом Саду, а и другдје овамо, врло је богат захваљујући понајпре традицији која је, примерице, оличена

у Матици српској, Српском народном позоришту и сличним, старим културним институцијама ту основаних у близини Сремских Карловаца који су амблем, симбол, парнасовска, стражиловска жила куцавица која одзвања, рецимо, поезијом Бранка као родоначелника чисте српске лирике, али и пре њега у поезији и њеном занату (Мушицки, на пример), па све до раскошног Банаћанина српског, Црњанског, који је црпео Стражилово као свој песнички смисао, па све до наших дана. Дакле, Нови Сад, као и Београд, јесте један град, врло срећно и драгоцено место за песнике и писце. Прво, та узајамна близина Новог Сада и Београда, и зрачећих Карловаца између њих, те брза измена информација, физичких контаката, то је књижевна осовина какве нема на Балкану.

• Шта је то што ново ради, чиме се бави и шта ће то свјеже дати Грујичићева књижевна радионица?

После изабраних песама, *Чистац* и овог избора *И отац и мати*, који је сада награђен код вас, и кад човек напише десетак књига песама, а оне остале моје књиге су других родова и жанрова, онда то и није лоше – ако вам се поезија указује у разним оазама, пределима, пољима, рукавцима, изборима. У том смислу правим и још један, нови избор, а реч је о љубавним песмама, Ту ће се наћи преко две стотине. Не пишу наши савремени песници тако често љубавну поезију. Можда се стиде или плаше, или не умеју, не знам, али примећујем. Такође, радим и на томе, на шта ме је понукала и овде често помињана полемика око Микићеве антологије, књигу мојих полемика. Имам око петнаест полемика разних врста за више од двадесет година, које представљају једну врло темпераментну и у исти мах рационалну књижевну личност која никада није провоцирала полемике, него је била испровоцирана и морала, логично, са моје тачке реаговати. Рецимо, полемика поводом Лукијана Мушицкога, или Бранка Радичевића, па полемика поводом награде „Печат вароши сремскокарловачке“, затим једна обимна полемика поводом књиге-антологије и студије о српском народном благу, *Ојкача*, и тако редом. Успут, наравно, пишем и нове песме, али о том потом.

(*Ослобођење*, Српско Сарајево – Бања Лука, 2002)

ЈЕЗИЧКА КРУНА ЖИВОТА

Владан Ракић

На крају изузетно успешне вишедневне његове посете Берлину, разговарали смо с песником Ненадом Грујичићем из Новог Сада, бившим председником Друштва књижевника Војводине, који је уствари већ скоро две деценије директор угледне песничке манифестације Бранково коло.

• Господине Грујичићу, где сте све овде наступали и како гледате на прво гостовање у Берлину?

Први пут сам овде и удивљен сам Берлином. То је град, који на неки посебан начин обавезује да се човек на креативан начин васпостави спрам њега, а и према свима које сусреће. Ја сам се скоро недељу дана сретао и сусретао пре свега с нашим људима, али и с неким немачким писцима... Ти наши људи су овде дошли пре неколико деценија и опстали.

Иначе, имао сам прилику да гостујем два пута на Хумболтовом универзитету, у Српском културном и спортском удружењу, те у Црквено-народном дому при храму „Свети Сава“, где сам на српско-грчкој вечери наступио са песником Стеваном Тонтићем и грчким глумцем, кантаутором и песником Костасом Папанастасиуом. Том приликом сам представио своју нову, 17. по реду књигу *И отац и мати*. Било је то пријатно вече, где су поезија и певана музичка реч били амблеми целог амбијента, па смо како по трептајима срца, тако по јачини аплауза мерили дубину и јачину целе те незаборавне вечери...

• Ако ћемо искрено, аплаузи Вама намењени били су најјачи, па и када сте запевали ојкачу?

Неколико мојих књига бави се Крајином, у којој сам провео четрнаест година, тако да књига *И отац и мати* заправо представља

амбијент детињства, оца, мајке, кућног прага, матерњег језика и свега онога што човека касније чини племенитим у његовом веку, никад не престајући тј. вечито надахњујући и човека и поезију која из тога произилази. У књизи *И отац и мати* издваја се песма „Крајина", која је одушевила присутне у Црквено-народном дому у Берлину. И тако, из тог крајишког амбијента у мом детињству настала је и моја позната књига *Ојкача*, коју сам први пут објавио пре четрнаест година (1988) и која је доживела више издања. Посреди је заправо десетерачки римовани двостих. Она се пева на много различитих начина и другачије од такође познатог и лепо певаног бећарца, који има своју равничарску мелодију, за разлику од ове динарске, вировите, дубоке, вулкански ватрене, која предочава вековну димензију Крајишника и коју, не само Крајишници, многи радо певају и слушају. Интересантно је поменути да на тематско-мотивском плану овај десетерачки двостих је заправо рендгенски снимак душе Крајишника, са лепезом и калеидоскопом најразличитијих тема, почев од ракије, женских очију, вере, неверe и тако даље, са дивним лирским стиховима, који имају танане дрхтаје срца, као нпр: „Ја познајем по плавој ведрини, / да је мој драги у даљини" или „Видиш драги онај чопор зв`језда, / такву сам ти мараму извезла". Иначе, Старо козарско коло је храм ојкаче у коме се натпевавају две женске, мушке или мешовите групе, саопштавајући оно што у редовним приликама никада не би могле. И то се народу свуда, па и овде у Берлину јако допало.

• Реците неколико речи о свом заиста великом стваралачком опусу.

Кад већ тражите... и то кажете... Објавио сам дванаест књига поезије и пет књига других жанрова, у које спада и поменута *Ојкача*, тј. антологија и студија о вековној певанији, затим књига о Бранку Радичевићу, која је као и ова доживела више издања, а ту су и две књиге есеја и критика у којима се навелико бавим писцима из прошлих векова, као и својим савременицима... Бавим се и неким актуелним и културним темама, везаним за статус писца, за проблематику уметничке судбине, самог песничког језика и писма којим пишемо. Пре пет година ми је београдска Просвета објавила књигу *Чистац*, која обухвата девет мојих збирки поезије, почев од прве *Матерњи језик*, коју сам објавио 1978. године...

• Некако у исто време, 1979. године, од стране листа *Политика* проглашени сте за најбољег омладинског песника у СФРЈ, а убрзо сте, уствари након четири године, постали и директор Бранковог кола.

Тада сам био студент књижевности. После прве књиге *Матерњи језик* и награде Матице српске са Бранковим именом, добио сам ласкаво признање, „Печат вароши сремскокарловачке". У листу *Политика*, и ви рекосте, заједно са на пример Емиром Кустурицом у области режије, Наташом Вељковић у сфери пијанизма или Меримом Исаковић у равни глуме, истакао сам се као млади песник. Убрзо после тога, појавила су се у данима Титове смрти искушења са режимом у студентском листу *То јест*. Отишао сам у војску у Рашку и Београд потом, и 1983. чудом постао сам директор Бранковог кола. Већ идуће године објавио књигу о Бранку, а 160. годишњицу његовог рођења 1984. богато обележили у Бечу. И тако даље...

• Какву бисте поруку имали на крају овог разговора за читаоце *Европског националa*?

Песник не сме никада да изда свој таленат, над песмом би требало да бди, а на свом таленту непрестано да ради, све остало је у рукама Божјим. Што се мене тиче, чини ми се да дишем своју поезију. За крај читаоцима *Европског националa* поручио бих да су они уствари јаки људи који су смогли снагу да оду далеко од родног огњишта у туђину. Зато је важно да воде рачуна да никада не издају оно што јесу, своју коренску димензију, тј. матерњи језик свога бића. То треба носити као круну свога живота и своје судбине, и то је лепота над лепотама када се тако поступа, која онда сја и другим народима и на другим континентима. То је цвет, ружа, коју носимо у својим успоменама и души, и то не сме и не може да нам одузме нико. Поновићу, по некоји пут, по оној старој: „У срећи се не узноси, у несрећи не падај".

Овако је завршио Ненад Грујичић, песник снажне и неподатне речи, књижевне речи која брује и наткриљује време.

(*Европски национал*, Франкфурт, 2002)

ОДБРАНА ОД СУРОВЕ СТВАРНОСТИ

Зорана Стакић

Сви су као омађијани мушким приликама из чијих грла одзвањају стихови. Један зажмурио на једно око, као да премишља, а онда се осмехну и глас му занесе стих: „Дедер, куме да ми запјевамо, / да ми своје грло огледамо“. Онај други, ситно затрепта очима, искриви уста на једну страну, па отпусти низ ветар одговор у следећем двостиху: „Грло моје, запјевај да ори, / а ти драга, прозоре отвори“. Ојкање двојице појаца прати једноличан звук мале тамбуре која као да нестаје под огромним рукама свирца... Из прикрајка се тек убаци млађи мушки тенор... „Јао мени, ја се млад ожени', / жена јача, не да покривача!“ На то му, уз прикривени смешак, девојачки гласић одвраћа ... „Иде јесен, иду моје бриге, / с ким ћу јадна у матичне књиге.“

Ова неисцрпна, интригантна и неосвојива вековна народна песма у двостиху, у Поткозарју има свој најчешћи и најстарији назив – ојкача, упућује нас Ненад Грујичић, песник и аутор четвртог допуњеног издања Ојкаче *које је недавно изашло у издању Музеја Козаре у Приједору.*

– Од укупно 1419 ојкача, 352 су нове. Прво издање из 1988. године имало је 526 ојкача, друго 712, а треће 1067. Дакле, из издања у издање, расте број овог драгоценог песничког народног штива. Јављају ми се људи из Крајине, са Баније, Кордуна и Лике, који су донели у свом избегличком пртљагу и ојкачу, желе да она не падне у заборав, па им се чини да је најбоље да своју завичајну успомену похране у моју антологију. Узвраћам им пажњом и њихова имена уписујем у књигу где свака ојкача у азбучном реду добија свој редни број. И за неко ново издање већ имам више од три стотине нових примера – упућује Ненад Грујучић.

На питање зашто је баш у поткозарском Приједору промовисано ово четврто издање, песник лирски одговара:

– То је амбијент мога детињства у којем сам се напио ојкачког блага, чудесних песама са разноликим мистичним мелодијама које пониру дубоко у прошлост. Мој отац је био велики певач ојкаче и то је била иницијална основа за рад на феномену ојкаче.

У Босанској крајини она је жива и снажна, буја из дана у дан. Приједор је епицентар ојкаче, тамо постоје и бројни фестивали и такмичења њој у част, указује Грујичић. Она се, како каже, напросто пробудила из вишедеценијског сна и показала своју столетну непоновљивост и снагу.

– У пределима из којих је избегло становништво у последњем рату, ојкача је привремено нема и затајена, чека своју прилику да наново обасја предивне пределе. Ојкача тугује – сматра наш саговорник.

Ојкалица или војкање, завијање, у неким крајевима грохотање, пева се и пред кућом, и у кући, на сокаку или ливади, у колу на свадби, приликом покривања новог „шљемена“, увек прилагођена приликама, отпевана уз врели ракијски котао. Певају је и путник и чобан и жене, док обављају тешку работу или пак у потпуној осами.

– Она је попут понорнице, објашњава песник, избије тамо где се најмање надате. Ојкачу прожима и радосно и тужно расположење, њен десетерачки двостих обухвата све облике и нијансе живота крајишког човека, рендгенски прецизно слика његову душу, живот и снове.

Ојкача је одбрана од сурове стварности и пролазног људског века. Она је мудра, сатирична, гротескна, хуморна и надасве видовита, лековита, љубавна. У ојкачком ритуалу може се чути: „Мала моја, високи јаблане, / је л` ти мјесец видио табане,“ али и: „Роди, мајко, још једног к’о мене, / па ћеш имат` двије успомене“ или: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вр’јеме пропасти!“

Имали сте промоцију ове књиге у Берлину. Како наши људи у дијаспори доживљавају ојкачу?

– То је посебна прича. Певач-ојкач-првак, иначе, на чудесно магијски начин отвара срца других певача и слушалаца, изазива сузе и велико узбуђење бића. Посебно публици у дијаспори. Ојкача ди-

ректно отвара бисаге успомена, детињства и завичаја, распаљује жеђ за кућним прагом и огњиштем. Међутим, и странци су задивљени лепотама и јединственошћу ојкаче. Недавно је у *Гласу српском* у Бањалуци осванuо наслов „Ојкача одушевила Енглезе". Дакле, то је дивно чудо којем нема краја с обзиром представља аутентични отисак духа.

(*Вести*, Београд, 2003)

ОЈКАЧА – ПЈЕВАНИЈА БАШТИНЕ

В. Керкез

„Ојкача љута милошта крајишка“ и „Ојкача, и отац и мати“ називи су телевизијских емисија аутора Ненада Грујичића, које ће 9. и 16. августа бити премијерно приказане на Радио-телевизији Републике Српске.

– Захваљујући РТРС-у имао сам прилику да остварим своју ауторску идеју коју носим већ дуже време. Снимио сам преко четири сата ојкачког материјала, крајишке певанije, која носи вредности каквих нема надалеко. Од тог обиља сачинио сам две полусатне емисије, које су снимане на Пашинцу подно Козаре, а затим у Гомјеници, Пејићима и Миљаковцима – каже књижевник Ненад Грујичић.

Подалеке 1988. године појавило се прво издање његове књиге *Ојкача*, која ће ускоро доживјети и пето. Годину-двије дана потом, у Приједору је снимљена емисија „Ојкача, вјековна пјесма Поткозарја“, која је емитована 16. јануара 1991. године у 19 часова на ТВ Нови Сад, за цијелу Југославију. Затим је на смотри радија бивше Југославије у Охриду, 1991. године, освојио прву награду за емисију „Од бећарца до ојкаче“ Радио Новог Сада. На питање откуд интересовање за ову област, Грујичић одговара:

– Мене је понајпре занимала књижевна димензија ојкаче, а одмах затим и њени музички аспекти. Ојкача је менталитетско огледало крајишке душе и живота, она са собом носи све аспекте психолошких и антрополошких специфичности овог поднебља. Не постоји област живота која није обухваћена неким од двостихова ојкаче. Каткад искошено и хуморно, понекад сатирично и иронично, често мудро и озбиљно, а онда и до краја барапски и шеретски.

Специфичност нових емисија у односу на раније подухвате, по Грујичићевим ријечима, огледа се у томе што ће у првој емисији бити дата историјско-културна, умјетничко-музичка и књижевно-језичка генеза, те неке мање познате занимљивости везане за саму ријеч – ојкача. Све ће пратити свјеже припремљени примјери ојкаче у мушком и женском извођењу.

– Ојкача живи неизмењена вековима, додају се само понеке нове теме, али њена супстанца остаје иста, златоносна жила куцавица једног амбијента, који има своју атрактивну духовну специфичност. У другој емисији – моја поезија из књиге *И отац и мати*, која обухвата крајишки миље, основа коју прати ојкачка певанија. То изгледа веома убедљиво и чини ми се да би и шпански, и ирски, и француски, и руски песници урадили слично у односу на своју баштину – наглашава Грујичић.

Према његовим ријечима, феномен десетерачког двостиха насељава и ојкачу. За разлику од равничарског бећарца, који је такође у форми десетерачког дистиха, ојкача има друге мелодијске варијанте, које плијене мистичном вјековношћу и прворазредном љепотом у више праваца.

– Посрећило ми се да сам открио у ојкачи ризницу вредности, оно што су многи подразумевали и превидели. Сретан сам што имам ту привилегију да у телевизијски медиј пренесем оно што сам открио и установио у књижевном. То је идеална могућност да до најширих слојева народа допре скривена, а прворазредна вредност из ризнице народнога блага. А када се томе приђе култивисано и са љубављу, онда је то, надам се, пун погодак – рекао је на крају Ненад Грујичић.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2003)

ДРУГИ ПУТ НА ХУМБОЛТОВОМ УНИВЕРЗИТЕТУ

Пеђа Радосављевић

Ненад Грујичић недавно је боравио у Берлину гостујући на Хумболтовом универзитету, где је наступио као песник, али је студентима говорио и о Бранку Радичевићу поводом 150. годишњице смрти овог великог песника. На одсеку за славистику Грујичић је одржао и предавање и о ојкачи, вековној крајишкој десетерачкој песми у двостиху. У разговору за Експрес *Ненад Грујичић говори о односу Срба и Немаца и о занимљивим појединостима из Берлина.*

• Недавно сте се вратили из Берлина где сте на Хумболтовом универзитету говорили поводом 150. годишњице смрти Бранка Радичевића, великог српског песника романтизма. Какве су данас културне везе Срба и Немаца?

У Берлину сам по други пут на Хумболтовом универзитету. Осим поменуте годишњице, осветљена је и 120. годишњице преноса Бранкових земних остатака из Беча на Стражилово. У Берлину ме је затекао штрајк студената и професора на Хумболтовом универзитету због намере државе да укине три катедре на славистици, пет на романистици и још много шта. На те драстичне мере реаговали су млади жељни знања. На њиховом летку пише да су Немци некад имали Лутера, Гетеа и Ајнштајна, а да у будућности неће имати никог због драстичних мера државе према просвети. Чак су цитирали и чувени Његошев стих: „У добру је лако добар бити / на муци се познају јунаци".

Бранко је добро знао немачки језик, јер је то био језик на којем је текла настава у чувеној Карловачкој гимназији. Чак је прву песму у виду ђачког састава написао на немачком језику. Затим, Мина, Вукова даровита ћерка, Бранкова неостварена љубав, имала је немачко име, Вилхелмина. И Вукова жена била је Немица, Ана Краус.

Иначе, Бранко је прву песму на српском језику, „Девојка на студенцу“, написао у Темишвару.

У Берлину сам сусрео Рихарда Питраса, одличног песника средње генерације, коме је Бранково коло објавило изабране песме у препеву Стевана Тонтића. Можда не постоји систем сарадње, али увек се нађу појединци који ураде више чак и од разних штабова и кабинета. На пример, Гетеов институт нам је помогао у штампању Питрасове књиге и промоције у Новом Саду и Београду.

• На одсеку за славистику Хумболтовог универзитета, такође, беседили сте о ојкачи – вековној крајишкој песми у десетерачком двостиху. Приредили сте књигу *Ојкача* и у издању Музеја Козаре из Приједора, у којој су стихови отргнути од заборава?

Ојкача је значајан сегмент усмене српске народне књижевности. Њена је лепота у томе што је певана и што десетерачки дистиси имају релевантну књижевну снагу. То је изненадило и инспирисало студенте на Хумболтовом универзитету. Наградили су ме дугим аплаузима. Чак сам им и отпевао неколико двостихова. На пример: „Ситно пјевам, далеко се чује, / има л` ико да ми се радује“, „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вр`јеме пропасти“, „Мала моја, високи јаблане, / је л` ти мјесец видио табане?“ Ојкача је рендгенски снимак крајишке душе са свим валерима живота, радости и туге, среће и несреће. Не постоји област свакодневице која није нашла своје место у једној од преко 1400 ојкача. Надам се да ће се неко од студената у Берлину заинтересовати за дубље проучавање овог феномена.

Немци су, пре свега, окупирани својим проблемима. Тамо је осетна рецесија, видљива економска криза. Берлин је у минусу на своме рачуну, можда због уједињења две Немачке, два опречна система од којих је један повукао други ка мањку новца. То се одражава на културу, просвету и друге аспекте живота. У Немачкој живи преко сто двадесет нација. То је земља која је после Другог светског рата потпуно променила своје нијансе. Бертолт Брехт је пре својих представа стављао у позоришне сале плакат: „Не буљите тако романтично!“ Дакле, живот је често другачији неголи што то нуди општа медијска слика која је често плод политичке моде или тенденциозне режије протока информација.

Мислим да данас Немци имају бистрију слику о Србима неголи пре. То сам осетио и у неким сусретима. Мада постоје и предрасуде.

Осим тога, Берлин има и неке своје специфичности. У Берлину је нови градоначелник приликом ступања на дужност рекао: „Ја сам хомосексуалац и то је добро“. Али, у том граду можете купити и књиге Александра Тишме на немачком, чути наше оперске певаче, на пример нашу Тамару Марковић која пева у „Травијати“ у Берлину. То је град чудо у којем хуче историја и култура.

(*Политика Експрес*, Београд, 2003)

ОПАСНОСТ ЗА МЛАДЕ ТАЛЕНТЕ

Зоран Радисављевић

Укључујући се у нашу тему „Уметност и кич“, песник Ненад Грујичић каже: – Посебну врсту кича чине недаровити људи који су укључени у јавни уметнички живот. Та врста кич-махера опасна је по истинске таленте. С почетка подржавају младе, а онда се окрећу против њих. Исисавају им таленат, преузимају младалачке и непатворене сокове, идеје и резултате, а потом све чине да их елиминишу са јавне сцене. Ова врста кич-газда умотана је у квазиинтелектуални премаз препотенције и снобизма. Они снагу дара мере степеном мрзовоље и ширењем страха око себе. Често су напумпани разним теоријама и информацијама из „белог света“, а да, у ствари, мало од тога суштински разумеју. Брзо одустају од наученог и препуштају се помодним менама. Као у дневној политици, нека врста прелетача.

• Ви устајете у одбрану младих, с којима кич-махери манипулишу?

Ова врста кич-мргуда жели да импресионира ученошћу која, у ствари, зуји празнином уверења. Редовно је обојена кукавичлуком, трулим наговорима, бегом од попришта борбе. Фрустрирани мудријаши убацују друге у своје лажне битке, жртвују младе да би се одржали на демонској степеници освојеног „врха“. Избегавају дружења са даровитијима од себе. Пумпају главе аматерима и никоговићима, бусају се у груди напуњене сујетом, завишћу и мржњом. Не познају игру духа, лахорасту милину хумора, презају и од мувиног лета, а изигравају брундаве медведе.

Основна водиља им је недоживљена „филозофија овога“, „филозофија онога“, а у ствари „краси“ их филозофија искомплексираног трућања у којем нема зрна оригиналности, ништа у знаку индивидуалног печата, става или дела. Не презају да од младих уметника буквално преузму и украду идеју или, чак, готово дело, па уз вешту мимикрију пласирају као своје.

Дубока фрустрација хучи у јаду и чемеру њиховог јавног деловања. Разгоне око себе часне и истинољубиве, јаке и даром оплемењене људе.

• Како препознати те кич-мргуде?

Кич-мргуди се мефистовски кикоћу, а смех им личи на плач или мекет. Тад су, тобож, хуманисти и спремни да другима дарују огриске јавног успеха окушавајући тако степен употребљивости жртве. Та врста умилнога гугута претвара се у грохотни урлик Молоха који ждере све што му се нађе при руци.

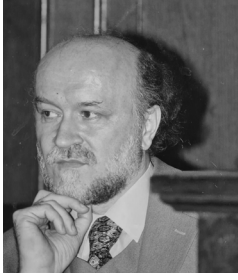
Кич-хелдерлинчићи доколичаре са белим мишевима и мунгосима и смишљају како да науде савременицима. Кућни мезимци умиру од негативне енергије „генијалних" домаћина који у том чину виде своју наднаравну моћ. Зато организују округле столове и симпозијуме о сопственом делу у хотелима и пансионима за игранке и испраћаје у војску. Прикупљају од присутних додворица потписе за улазак у новосклепану академију наука и уметности.

• Да ли се тако стварају кич-интелектуалци?

Обичан свет не препознаје ову врсту кич-камелеона чији јавни греси су дубоке религиозно-духовне природе и нису само у равни социјално-друштвених последица. Кад осете да ће их еснаф демистификовати и разголитити, прибегавају организовању и добијању награда на градском нивоу које носе име везано за дан ослобођења. Тиме се ушушкају у скуте локалних моћника и крцкају стечени капитал до следеће сезоне. Тад су, зависно од боје идеолошке мараме, спремни да се одрекну и самих себе.

За ситан ћар кич-учењаци издаће и продати и оно мало салијеријевске специјалности, одати се олакој проституцији духа и, на пример, латити се јавног културног пројекта иако се никад нису бавили одређеном облашћу. Или, пак, све ће учинити да вештачки ограде себе на скали изабраних вредности. Наравно, „пусто благо" траје само док кич-интелектуалци успевају да прате режирану намештаљку која се, потом, руши као кула од карата.

(*Политика*, Београд, 2004)

ДУПЛИ ПОДОВИ, ЛАЖНИ ЗИДОВИ

Борка Мишевић

Полемике и одушци назив је нове књиге Ненада Грујичића која је недавно објављена у издању издавачке куће Ослобођење из Српског Сарајева. У исто време објављена је и његова књига изабраних песама *Млеч* коју је издао *Глас српски* из Бањалуке и то је његов трећи по реду избор поезије. Грујичић, и сам полемичар, песник, прозаиста, есејиста, критичар и добитник великог броја књижевних награда, полемику оцењује као захтеван и инспиративан начин писања.

Полемика је за Грујичића посебна врста ероса, дисциплина која истину узима као основни принцип, а потом до изражаја долазе пишчеве уметничке способности, дар да се полемички текст учини интересантним за читање. Осим тога, полемика је врста темперамента, али и својеврсни судбински амблем писца.

– Наш књижевни живот је проблематичан, пун дуплих подова, лажних зидова, на сцени је естрадисање књижевности, срозавање литерарних вредности на ниво доколичарења. У таквом контексту полемички, критички и лирски дух има много повода и материјала за креативну обраду. Али, неким писцима није до полемике, њима је довољно да су ушушкани у плеви ситних привилегија. Но, једна пословица каже да кад ветра не би било, пауци би небо премрежили – вели Ненад Грујичић и додаје да се данас једва на прсте једне руке, па ни толико, могу набројати евентуални полемичари.

Полемишући у својој књизи, Грујичић антологије назива „купусарама вечности“ а поводом антологије коју је сачинио критичар који никада није писао о песницима и поезији једног поднебља, већ му је основни оријентир у том послу био енормно високи хонорар. Антологију мора да саставља компетентан човек, пре свега онај стручњак који се бавио одређеним жанром и простором.

Некњижевни мотив увек доводи до стропоштавања сопственог угледа. Дакле, добра антологија подразумева зналца књижевности, а не продавца магле.

„Препродавци магле“ одводе нас и до питања да ли у Србији постоји више издавачких кућа него што је потребно или оне потпомажу ширењу књижевне мисли код нас, а наш саговорник каже:

– Наравно да их има превише. Ту су и издавачи кувара, туристичких лизалица, естрадних књижица, дневнополитичких слагалица и којечега. Свако се довија да произведе оно што би продао и зарадио паре по сваку цену. Ту се губе уметнички и духовни критеријуми па нам се догађа да књиге изгледају лепо опремљене као бомбоњере или кутије цигарета које, иначе, после употребе, бацамо на ђубриште. Нико се не пита шта ће се догодити кад након неколико месеци пресуши вашарска продаја књига у којој, поред осталога, своје место налазе и неки локални писци.

У том мору „естрадних књижица“, како наглашава Грујичић, поезија је највиши облик писмености којој не прети опасност од заборава јер одличан песник из деветнаестог века је и песник нашег и сваког другог времена и зато се не треба одређивати само према актуелној продукцији песничких књига. Истински песник је миран и отворен за нове појаве, а поезија је одувек била слутња промене и лепоте људског духа па ма човек пролазио и кроз највећа искушења.

Живи се, како каже Грујичић, у времену трулих компромиса и то је поред препрека и предрасуда, у исти мах, идеалан амбијент за полемичаре. Неки такозвани полемичари се задовољавају са неколико изговорених реченица на телевизији које се, потом, кроз тај медиј распршују у празнину без суштог трага. Храброст је у основи полемике која подразумева написан текст, уметнички релевантно дело за сва времена, које ће имати активни збир иронијске, сатиричне, гротескне и хуморне супстанце око озбиљних проблема и појава. Такви полемичари су били Раде Драинац, Тин Ујевић, Мирослав Крлежа и Данило Киш.

(*Експрес Политика*, Београд, 2004)

КОЗАРА БЕЗ ЗАВИЧАЈНОГ ПЕЧАТА

Радомир Речевић

Директор Бранковог кола*, највеће пјесничке манифестације у Србији, познати пјесник, књижевник и есејиста Ненад Грујичић је и до сада добијао бројне награде и признања за свој рад. Тај свестрани аутор, иза кога је више од 20 књига, добитник је „Бранкове награде“ Матице српске, „Стражилова“, „Кондира Косовке дјевојке“, „Кочићевог пера“, Грба и Печата Сремских Карловаца, а уз остало, и награда „Милан Ракић“ и „Лазар Вучковић“.*

Осим чињеницом да је подједнако везан и за Приједор и за Нови Сад, што је јасно манифестовао ауторским радом на телевизији, популаришући и објашњавајући, уз остало, циљ и смисао ојкаче, Грујичић се може похвалити и наградом „Шушњар“ а однедавно и „Вуковом наградом“ Културно-просвјетне заједнице Србије која је додијељена Бранковом колу за несебичан рад и допринос у развоју и ширењу културе на свесрпским просторима.

• И награде су, кажу, као дјеца, па их је тешко издвајати. Како, међутим, доживљавате „Вукову награду“, јер је по много чему и специфична и значајна?

Ово високо признање доживљавам као једну у низу мени најдражих награда. Она носи име Вука Караџића, оца наше модерне писмености, творца српског ћириличног писма, наше азбуке којој у свијету признају савршену једноставност и функционалност. Осим тога, „Вукова награда“ је природно везана за појам Бранковог кола, односно, Вук Караџић и Бранко Радичевић, то знамо, били су важни савременици.

• Мисија Бранковог кола је и те како примјећена на нашој књижевној и културној сцени. У том престижном колу, да подсјетимо, „играли“ су и многи Приједорчани.

Није тајна да сам често позивао из Приједора пјеснике, писце, сликаре, драмске умјетнике, музичаре, пјеваче ојкаче и друге. Чинио сам то понекад можда и на уштрб других средина. Бранково коло је објавило неколико књига пјесницима из Приједора, а наше награде „Печат вароши сремскокарловачке“ припале су важним пјесницима из Републике Српске. Бранково коло угошћава наше пјеснике и умјетнике, али и свјетске. Бранко, не заборавимо, највише је стварао у Бечу.

• Недавно, у Републици Српској, појавиле су се двије Ваше књиге: *Полемике и одушци* и изабране пјесме под називом *Млеч*. Прва је изашла у издању *Српског ослобођења*, а друга у *Гласу српском*. У књизи *Полемике и одушци* налазе се Ваши текстови објављивани у посљедњих двадесет година у бројним часописима и листовима почев од *Политике*, *Књижевних новина, Књижевне речи* и *Летописа Матице српске* до *Поља, Гласа српског* или *Козарског вјесника*. Откуд такав напор када се, на примјер, зна да се полемике изузетно ријетко појављују као књиге?

Полемике обично подразумијевају вишегодишње активно учествовање у духовним, културним, књижевним и пјесничким процесима и догађајима. Потребно је објавити најмање двадесетак занимљивих и непоновљивих текстова па их онда саставити у једну књигу. Тако се добије нова жива цјелина. У противном, текстови остају разасути и сахрањени у непрегледном гробљу Гутенбергове галаксије.

• Познате су Ваше полемике поводом разних феномена и догађаја: Матица српска, *Антологија савремене српске поезије Републике Српске*, службена табла ДКВ, једна пјесма Лукијана Мушицког, те ојкача, и тако даље. Шта је, заправо, важно у полемици?

Прије свега, важно је да говорите истину. Затим, полемички текст мора, изван факата и аргумената, бити оплемењен ауторским нервом и печатом, мора да посједује хуморне, ироничне, гротескне и сатиричне аспекте. Јер, све те појаве, које су ме изазивале да реагујем, у суштини су карикатуралне, њихови носиоци су ситне шићарџије, лажни зналци и мутиводе. Дакле, полемички текст мора посједовати умјетничку вриједност поврх свега, мора бити интересантан за читање и не смије бити досадан. Полемика подразумијева храброст, луцидност, моћ владања језиком и

чињеницама. Полемика не признаје удворичке и бирократске условљености, одбацује административне нагодбе, исмијава ограниченост, малограђанштину, медиокритетство и лажно лицемјерје. Она је ватрена духовна дисциплина која не зна за труле компромисе. Полемика је непоткупљив жанр.

• Прати Вас глас да досад нисте изгубили ни једну полемику, али је мање познато да је нисте први изазивали, већ, и увијек, радо одговарали на „бачену рукавицу".

Књижевни живот није у шећер саливена лизалица. Он је љута арена у којој опстају само најснажнији и најталентованији. Нико вас неће повући за руку и рећи: Изволи, ово је рај! Не постоји могућност да са дистанце учествујете у књижевном животу. Радна соба је светиња, али из ње се мора изаћи у јавни живот, у неизвјесност ризика, изненађења, окршаје и сударе. Опасно је када бирократија узме у своје менгеле таленте и манипулише њима. Тада нема чисте и праве умјетности, тада се гасе мотиви и воља за учествовањем у културном животу. Тада се истински умјетник мора окренути против неискрене и блазиране бирократије, мора демистификовати лажне организаторе јавних манифестација, раскринкати дневно-политичке послушнике, доушнике и паразите.

• Ове године сте предсједник жирија за награде Књижевне манифестације *Шушњар 2004* која почиње вечерас од 20 часова у Оштрој Луци. Прије три године, заједно са још три члана, поднијели сте оставку у жирију *Књижевних сусрета на Козари*.

О тој оставци сам већ довољно рекао, али бих додао да је Приједор, неукошћу и дрскошћу појединаца из Одбора за припрему *Књижевних сусрета на Козари*, изгубио могућност да у својим њедрима види Дејана Медаковића, Новицу Петковића и Ранка Рисојевића, угледне научнике и писце. Они су, практично, отјерани без ријечи објашњења послије скандала притискања и ометања рада жирија. Тако се не ради са најистакнутијим писцима. Сад је касно домаћину да сабијен у мишју рупу „хода по јајима" додворавајући се до земље, с коца и конопца, позваним пјесницима. Не иде то без концепције која ће уважавати значај завичајних, остварених и за Козару својим дјелом и животом везаних пјесника. То сад сви виде, јер гријех домаћина је велик све до хришћанских размјера. Отуда, вјерујем и знам да се такав концепт манифестације неће моћи одржати, јер је лажан, хладан и неоригиналан.

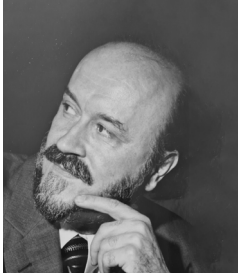
• Како, у том контексту, гледате на *Шушњар* који се организује 23. годину заредом?

Шушњар је нешто друго, он има срце и душу, непоколебљиво га организују завичајни пјесници везани за Сану и трагедију из Другог свјетског рата. Ту се не маневрише како вјетар дува, већ се поштује темељ манифестације. У жирију *Књижевних сусрета на Козари* налазе се писци који никад и ничим нису били везани за овај крајишки простор, већ их само занима висина хонорара.

• Послије ваших избора поезије у београдској Просвети и Матици српској у Новом Саду појавио се, ево, и трећи у издању *Гласа српског* из Бањалуке. Колико је за Вас то значајно и како уопште објашњавате ту књижевну копчу са Крајином и, да поновимо, са завичајем уопште?

Осим Просвете и Матице српске гдје сам досад објавио десетак пјесничких књига, и *Глас српски* је мој издавач. Он ми, ево, већ други пут штампа рукопис, сада избор поезије. Радујем се томе јер Бањалуку сматрам такође завичајем. Лијепо је кад завичај има осјећај и смисао да чува свога. У супротном, настају неспоразуми гдје обично губе и у заборав падају тренутне мале газде и конвертити, плишане улизице локалних администрација. Поезија је највиши облик писмености, она је надвремена. У поезији се најживље развија матерњи језик. Нарочито ако се поезија стваралачки испили из локалног миљеа, са амблемима завичаја, и дотакне универзално, постане вјечни оријентир у смутним временима.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2004)

СУДБИНСКИ ЖИВОТОПИС

Марина Вулићевић

У Карловачкој гимназији, данас у подне, биће уприличена свечаност под називом „Никад није вито твоје тело“, поводом 180. годишњице рођења Бранка Радичевића. Уводно слово одржаће Ненад Грујичић, директор Бранковог кола, рођенданску беседу о Бранку говориће Раша Попов, а Бранкове песме певаће хор Карловачке гимназије, те Љиљана Петровић и Жељка Здјелар. Лепоту Бранкових стихова дочараће својим казивањем Гордана Ђурђевић Димић и Миодраг Петровић. Ово је уједно прилика да буду представљене нове књиге Бранковог кола, аутора Весне Мијин и Татјане Венчеловски.

Поводом „Вукове награде“, предстојеће прославе 180 година од рођења Бранка Радичевића, као и о културним задацима Бранковог кола, разговарамо са Ненадом Грујичићем, директором ове културне институције.

• Колико има симболике у називу награде и институције којој је припала?

Награда попут ове са именом Вука Караџића и те како импонује Бранковом колу, најпре по судбинском животопису ове двојице великана српске књижевности. И Бранко и Вук су заправо савременици који су један део живота заједнички провели у Бечу. Бранко је био пречи Вуку неголи Вук Бранку. Генијални таленат Бранков добро је дошао Вуку да позлати своју борбу за употребу чистог народног језика у књижевне сврхе. Осим тога, на приватном плану, Вукова даровита кћерка Мина је била Бранкова велика а неостварена љубав.

• Бранково коло ће 15. марта, по старом календару, у Сремским Карловцима, у најстаријој српској гимназији, обележити 180. рођендан великог српског песника Бранка Радичевића?

У Броду на Сави 1824. године, уочи Светог Алексија, у кући извесног Михајла Тасовца (јер се Бранкова мајка Ружа и бака Стана нису слагале), рођен је Алексије Радичевић који ће после боравака у Земуну, Сремским Карловцима и Темишвару, студирајући права, па медицину у Бечу, са грчког језика превести своје име у лепо српско – Бранко. У Славонском Броду Бранков отац Тодор, који се такође бавио књижевношћу, радио је као „тридесетник" на царини. А Карловачка гимназија је најлепше место за обележавање Бранковог рођендана. Са надимком Аца, млађани песник је од једанаесте па до седамнаесте године (од 1835. до 1841.) боравио у Сремским Карловцима. Имао је калиграфски рукопис, најбољи хербаријум, све разреде је завршио са одличним успехом и „никад није батинан". Поводом велике годишњице припремили смо богату свечаност и младолик програм вечном Бранку у част.

• Манифестација постоји већ 33 године. У образложењу жирија стоји да је његова мисија велика поред осталог и због чувене одневоване песничке смотре која је највећа у земљи?

Осим што постоји, ево, већ више од тридесет година, Бранково коло на својеврстан начин наставља традицију и познатог листа *Бранково коло* који је излазио у Сремским Карловцима, уз власника, оснивача и првог уредника Павла Марковића Адамова – од 1885. до 1914. године. Осим низа активности, садашње Бранково коло сваке године у септембру организује чувену песничку манифестацију која има препознатљив печат и значај. Она је пре свега манифестација са непоновљивим креативним амблемом у чијем епицентру светли поезија Бранка Радичевића. Доћи на *Бранково коло* и на њему учествовати за песнике и уметнике значи неку врсту стваралачког престижа и лирске катарзе.

• У чему се највише огледа мисија Бранковог кола?

Бранково коло у целини показује да смо народ који има европски препознатљиву лирску и духовну струну, стражиловску аорту чисте поезије. Оно указује на златоносни континуитет једне културе која има свој корен и своје плодове. Затим, у актуелном књижевном и културном контексту, Бранково коло сасвим јасно показује да је поезија жив духовни жанр, да није мртва, да има своја култна обележја, своју неуништиву енергију и публику. Бранково коло демистификује мрзовољне полуталенте и излапеле критичаре који трућају да је поезији одзвонило. Поезија никад није била у

пропорцији са актуелним знамењем времена, она поседује надвремену димензију која тангентно додирује нашу стварност, ону креативну супстанцу коју налазимо управо код Бранка Радичевића, који, ево, живи с нама и у нама и данас, и живеће увек. Данас се с разлогом, не може очекивати да ће бити читани сви збрзани актуелни песници. Осим ретких истинских савремених талената у матерњем језику, на цени је квалитетна поезија без обзира на то из које епохе долази и којем правцу припада. Према томе, поезија живи и од себе саме, а не од броја нових књига којима највише сметају сами аутори са својим амбицијама и сујетама. А на *Бранковом колу*, у прожимању разних уметничких родова и врста, осветљава се и подупире управо поезија као свевечити жанр, њен видовити ерос који је привилегија истинских талената.

• Бранково коло последњих година има и запажену издавачку делатност?

Специјализовали смо се управо као песнички издавач. Подржавамо младе дарове, поезију као феномен. Тиме на специфичан начин осветљавамо и мит Бранкове младости. Наравно, објављујемо и афирмисане наше и светске песнике, али је суштина у подршци истинских младих талената.

• Како материјално опстаје Бранково коло у не баш сјајном контексту нашег живота и друштва?

Бранково коло тражи култивисану и активну свест о свом значају. Оно одбија хладне и нефункционалне бирократске површности и малограђанске облике свести о култури, која би да и у великанима наше културе утврђују дневнополитички пазар или, пак, да до дна, до кича, импровизују однос према њима. Ми живимо у времену дневнополитичке бламаже, аморалног вашаришта свакодневице, демонски естрадисане политичке „елите“ која је преплавила све медије. О Бранково коло су се већ увелико огрешиле такозване буџетске структуре државе, све до нивоа Републике. Можда је ово последњи тренутак да оперу свој нехај и грех и максимално подупру Бранково коло као вредност која остаје и надживљава пролазне „оловне играче“ јавне сцене. А тај максимум се огледа у минимуму материјалних средстава која су потребна за редовну делатност институције од прворазредног културног значаја.

(*Политика*, Београд, 2004)

САМО ДА КОЉЕНА НЕ КЛЕЦАЈУ

Божана Трнинић

Ових дана, у Бањој Луци, појавиле су се готово истовремено двије нове књиге Ненада Грујичића. У издању Гласа српског – Графике *изашле су изабране пјесме овог познатог пјесника под називом* Млеч, *а у издању* Ослобођења *књига полемика, есеја и критика* Полемике и одушци. *Одавно се на нашој књижевној није појавила књига полемика. Памтимо полемике Данила Киша, као значајан литерарни догађај. Од тада готово ништа. Књига садржи неколико десетина текстова објављених у периоду од 1985. до 2004. године у* Политици, Књижевној речи, Књижевним новинама, Летопису Матице српске, Гласу Српске, Пољима *и другде. Књига полемика је већ промовисана у Новом Саду и Београду, у Градској библиотеци и Удружењу књижевника Србије. О књизи су говорили Василије Калезић, Ненад Шапоња, Желидраг Никчевић, Милица Јефтимијевић и Златко Красни.*

Бранислав Петровић је, прије неколико година, поводом једне Грујичићеве полемике написао да она „може послужити као иницијал за велико спремање по дворцима, подрумима, таванима, тмушама и забитима савремене српске поезије, да се потресу школске лектире, факултетски приручници, антологије, да се у замашћене издавачке куће унесе хлора и креча, те да се добар део издавачке продукције проследи санитарној инспекцији". Затим је додао да се са „Грујичићем можемо сложити или не сложити, али његов есеј апсолутно значи да се нешто важно догодило".

• С обзиром на то да је оваква врста књига права ријеткост, како доживљавате њену појаву и зашто сте се одлучили да саберете полемике у једну књигу?

Полемику доживљавам као посебну врсту креативног ероса, ону жанровску јединицу која тражи „вишак језика". Заправо, полемика је књижевна дисциплина која подразумева видовиту храброст

у безграничним пољима стваралачке слободе. Она укључује све капацитете креативне личности, талента, пре свега, али и моралну димензију јавног делања. Уза све, она призива виши аспект духовне игре и језичког сјаја, када, наравно, ваш опонент остане без аргумената, а ви поседујете битне чињенице, мотиве и разлоге због којих сте ушли у полемички клинч. Одлучио сам да из Гутенберговог гробља извадим своје разасуте текстове и сложим их у једну књигу у којој ће они добити нови живот. То се, заиста, сада догодило. Текстови су пробуктали фениксовском снагом и чудно свежом температуром значења.

• Да ли је наш културни и књижевни амбијент поприште разних негативних појава и проблема, као што то виђамо и препознајемо у цијелом друштву?

Било би смешно и неистинито да кажем да није. Немогуће је из укупног амбијента издвојити културни и књижевни део као неукаљан, нетакнут и свети. Управо се у књижевном амбијенту преламају најосетљивије силнице друштвених таласања, ту се јављају први знаци који најављују велике тектонске поремећаје. Да – наш књижевни живот је мутан, веома примитиван, доведен до малограђанских подрума. У њему превладавају газде и ђидије сумњивих компетенција, тутори који успевају да намаме и купе тзв. релевантне арбитре књижевне сцене.

Велики број мојих исписника и савременика се буквално продао и испроституисао дневнополитичким загрљајима најнижег конвертитства, камелеонском аморалношћу и себичношћу која је спремна и најрођенијег да жртвује за ситан ћар. Наш књижевни живот је кукавички, подложан трулим компромисима. Ретке појаве светле божанским даром и моралношћу, чистим намерама и радосним учествовању у јавном животу.

• Рецензент књиге Желидраг Никчевић примјећује да у вашем досадашњем књижевном раду „не престаје да вибрира препознатљив полемичко-лирски глас и јединствен поетски нерв“. Да ли се то може сматрати урођеном особином или она временом постаје то што јесте?

Има, наравно, нешто и од генетског штофа, нешто од примарног талента, али полемичар се, ипак, развија у конкретним књижевним и животним ситуацијама. Ја никад нисам изазивао нити провоци-

рао полемике, увек сам узвраћао на бачене рукавице. Често сам, често, био на мети оних који су ме нешто појачано примећивали и покушавали релативизовати моје јавне објаве и гестове, а тиме и моју маленкост удаљити из епицентра књижевних збивања. То се догађало од самог почетка моје књижевне каријере. Моји опоненти су заједно са мном учили шта је књижевни полемос. Никад се нисам плашио да узвратим истином па макар ме то привремено коштало и не знам колико.

Полемику доживљавам као радосну објаву бића, као олујну мућу духа и језика, која осветљава мрачне забити провинцијалног мутљага и карикатурално смешних интереса оних особа којима поезија и литература нису судбина. Тако сам спрам себе често имао кукавице, демонске сметењаке, лапрдаве и понизне скутоноше, мамине и татине помодне нихилисте, уплашене дилбере и кетмане књижевности.

• Никад нисте изгубили ниједну полемику. Шта је пресудило у тим мегданима? Има ли неких законитости и правила којих се полемичар мора држати или је све, први пут, непознато и непредвидиво? Постоје ли тајне?

Битно је да вам не клецају колена, нарочито пред онима што се удружују против вас. Ја сам доживео да сам полемисао са актерима петиције коју је потписало педесет пет мојих колега писаца па сам изашао као победник. Затим, врло је важно да се налазите у позицији онога који има право на „завршни ударац", дакле да нисте напрасно изазвали опонента, већ је он вас, незнањем, наивношћу или превидом. Најважније је да говорите истину, затим да је, кад већ имате аргументацију, саопштавате изван голих факата који се подразумевају, већ да ваш текст постаје уметничко дело естетски интересантно за читаоце.

Дакле, много духовитости, креативног шарма, каткад, веома убитачне, иронијско-сатиричне, гротескне, саркастичне супстанце духа. Напросто, полемика не трпи просечност ни у једном облику. Она тражи апсолутно обухватање и задирање у сва могућа поља којима зрачи иницијални чвор проблематике. Но, у књижевно релевантном полемичком чину увек има нека особена боја у аури текста, која се не да ничим објаснити. Она напросто постоји или не, нешто као оригинални печат личности и дара. Права полемика мора садржавати лирски крвоток духа и лексике, оне понорне силе без којих нема уметничке повлашћености и надмоћи.

• Појавно се и ваш, трећи по реду, избор поезије *Млеч*. У „Радосним натукницама о поезији“, у књизи полемика, кажете да је „поезија супериорно стање језика којем је мало да се гнезди у литератури“. Како гледате на различита тумачења „живота или смрти“ поезије?

Поезија је апсолутно највиши облик писмености. Она је, заиста, супериорно стање језика које релативизује време и простор. Њој је мало да буде посматрана и доживљавана само у контексту књижевности. Поезија је живи супстрат језика и духа, није јој мило жанровско одређивање књижевних феномена. Она највише зависи од талента, од божанске потенције дара без које нема стиха, нема електрике језика. Све остало је трућање згубиданске „свести о свести“ о поезији. А од поезије, не заборавимо, или пак, од песничких судбина, живе читави институти и катедре.

Поезија је зденац свих литерарних извора, зденац којем и те како одговара да једно време буде и невидљив. О тзв. смрти поезије говоре пацери и теткине мазе. Нема смрти за ону духовну дисциплину која је на пример пре три и по хиљаде година, у спису анонимног египатског песника „Разговор уморнога од живота с душом“ саопштила: „Преда мном смрт / као сести под једро / на ветровит дан.“ Ово су заправо стихови у славу живота. Дакле, поезија је вечита, ми смо мрвице које ће бити одуване.

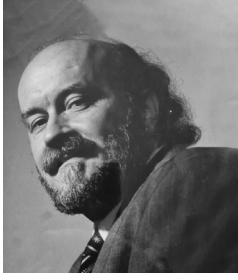
• Несвакидашњи је догађај истовремено објавити двије књиге различитих жанровских одређења, и то у истом граду, овога пута у Бањој Луци?

Захвалан сам уредницима *Ослобођења* и *Гласа српског – Графике* што су имали тако велико поверење у моју маленкост и позвали ме на сарадњу. Посебна врста радости долази из осећања да је то мој шири завичај, који много ценим и волим. У Бањој Луци постоји велики број изванредних песника. Писаца и уметника уопште. Некима није дат онај значај који заслужују, али време потире све наше заблуде и поставља на своје место праве вредности.

Писци и уметници Бањалуке сарађују, хвала Богу, и са другим центрима, али је важно да то не чине из позиције некакве снисходљивости или инфериорности, којима уствари обилују људи изокола, у тзв. великим центрима, прежвакани тапкароши који целога свога века нису веровали у себе и своју уметничку имагинацију, који су помоћним, недуховним и, за уметност, страним скелама дограђивали и малтерисали лажну слику о себи.

Кажем, Бању Луку доживљавам као врхунски културни центар, са свим аспектима креативних постигнућа. А један духовни амбијент не може постојати без изразито талентованих и ретких индивидуалности, каквих у овом лепом граду богате културне прошлости има у обиљу у свим уметностима. Оплемењује ме снажно осећање радости да сам коренски везан за овај град и Крајину, уопште.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2004)

У ЈАТУ С АЈКУЛАМА

Зоран Радисављевић

Од песама посвећених вођи, могла би да се сачинити велика књига. Песме о „највећем сину“ наших народа и народности писали су и неки од највећих песника. Да ли су то само испразни стихови, удворичка поезија или уметничка дела? Симптоматично је да се аутори тих лирских творевина данас, најчешће, одричу својих некадашњих писанија. О нашој теми: Политика и уметност, данас разговарамо с песником Ненадом Грујичићем, једним од наших најжешћих полемичара.

• Како се песници слажу са политиком и политичарима?

Песничка позиција је изван дневнополитичких канџи. То не значи да песник не види стварност, да не разазнаје у друштву жито од кукоља. Напротив, он је свевидеће око које и те како региструје силнице тектонских ломова света, слике које имају архетипску снагу векова, детаље и мрвице свакодневице што дотичу универзално. Песник ради на дужу стазу и то политичари морају напокон себи да утуве у главу. Политичари су опседнути пакленим осветама, набијени негативним вибрацијама, „оплемењени“ мефистовским осмесима и дувању у врат ђаволу. Политичари су, како својевремено рече наш велики интелектуалац Сретен Марић, ајкуле с којима не треба у исто јато.

• Било је и песника који су величали вође и удварали се политичарима?

Удворичка поезија постоји од памтивека. Но, ретка је уметнички релевантна песма посвећена неком актуелном владару. Махом су то испразни улизички стихови, строфе гобленске ткање, често ничим тражено подастирање култу личности. После Титове смрти, песници су се надметали ко ће пре и ко ће више да проспе на папир својих додворичких песмуљака љубљеноме вођи. То су, осим

уплашених апартчика, чинили и тзв. песници-интелектуалци иза којих су, у ствари, остајали импотентни презервативи поезије.

• Било је, наравно, и оних који су страдали због политике?

И док су се песници такмичили у дужини и ширини пузања пред култом личности, мени се пре четврт века догодило да, као главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јест* у Новом Саду, због неколико песама и текстова, останем три године без могућности да добијем било какав посао на шта су се клиберили и ликовали домаћи соцхајделгерчићи. Наиме, пустио сам у штампу текстове „Цар" Херберта Збигњева, „Фрањин бунар" Јована Радуловића и „Штака" Ђуре Ђуканова. У првом тексту, на пример, цар се слика са децом, иде у лов и – „погледајте можда у вашој кући виси његова маска". Затим, приметили су кетмани, да је Фрањо име маршаловог оца итд. После тога, имао сам петнаест сесија идеолошког испирања мозга и претњи да ће ме „сугрђани каменовати".

• После 5. октобра 2000. године основано је још једно удружење писаца. Има ли у овоме уплива дневне политике?

Наш књижевни живот је у основи кукавички. То се види, поред осталога, и кроз откуп књига. Постоје писци који се лако импрегнирају дневно-политичком циркусијадом. Знатан број писаца се, на пример, последњих година, и без свога нарочитог уверења, окренуо дневнополитичким играма, угрожавајући тако сопствену стваралачку позицију. На пример, расцеп асоцијације писаца у Србији на две, последица је управо уплива дневне политике у књижевни живот, где су многи мислили да ће у „свитању рујне зоре" уђарити и подићи свој списатељски рејтинг и да ће привилегије саме падати с неба као печени ћурани. А догодило се управо супротно. Писац је супериоран у својој креативној самоћи.

• Каква је улога медија и књижевних гласила у свему овоме?

Данас је нужно да наши тзв. транзицијски медији престану да афирмишу сувопарни и иритирајући дневнополитички говор. То више и није говор, већ ужагрено провинцијско кумовско свађање, инаџијско звоцање и лапрдање преко тараба до у бескрај, прогон метле на којој више нема ни вештице ни штапа. „Лове, а уловљени", рекао би Момчило Настасијевић. Потрошиле су се

речи у крупним словима и насловима дневних новокомпонованих новина-купусара. Естрадни политичари својом јаловом надменошћу проституишу наш духовни простор, угрожавају ментално-психолошку супстанцу јавности.

• Малим екранима доминирају политичари, а не песници?

Народ је буквално хипнотисан негативним, неинвентивним и лагаријским брбљањима. Време је да естрадни политичари, оболели од потребе да се небројено многу пута појављују, уступе у медијима место паметним и даровитим из најразличитијих струка и области, да проговоре други, исконски таленти, да се чује прави живот, да потече градивна енергија конкретних животних сокова и радости. Политичари би требало ретко да се појављују у медијима, онда кад имају шта да саопште, важне намере и резултате, а не да свака страначка ситница и присетка буду повод за сликање и мељавину којештарија.

• Политичари су познатији, али су књижевници и у земљи и у свету, признатији?

Као народ имамо велики број светски признатих уметника у разним жанровима, поседујемо оригиналну духовно-лирску магму. За разлику од екстра талентованих уметника, као народ већ дуго, веома дуго немамо светски талентоване политичаре који би требало да проговоре из епицентра народног бића и да такву специфичну светлост пошаљу и уткају са општом цивилизацијском ауром. Ми као уклет народ, на жалост, базамо кроз историју и живот са недаровитим политичким опсенарима разних калибара. Поезија је матерњи језик човечанства, виши облик свести и писмености, она је увек испред свога времена, али истовремено дубоко уткана у минуле духовне вредности и живо везана за стварност. Таква позиција јој омогућава да буде извор свеколиких мудрости и визија, непотрошивих вредности и дарова. Када би политичари мало више и боље ишчитали антологијске наше и светске песнике, народне лирске и епске песме, пословице и загонетке, пронашли би одговоре на многа конкретна питања, и не би смешно сматрали да од њих, тренутно на власти, почиње свет.

(*Политика*, Београд, 2004)

ПЕСНИК – БРАНКОВ И НАШ

Саша Гојшина

• Какви су били ваши студентски дани?

Врло специфични, јер сам прво студирао технику две године, а онда књижевност на Филозофском факултету. Напустио сам машинство на Вишој техничкој школи, јер нисам имао дара ни воље за ту област коју иначе поштујем. Претила је опасност да дипломирам оно што не волим. Био сам одличан студент књижевности са објављене две књиге: *Матерњи језик* и *Линије на длану* у издању Књижевне омладине Србије и београдске Просвете. Као студент сам добио „Бранкову награду“ Матице српске и „Печат вароши сремскокарловачке“. Хранио сам се у студентској мензи, становао код тетке у бараци без грејања. У Нови Сад сам дошао из Приједора. А у Приједор сам стигао из Шајкаша. Рођен сам у Панчеву.

• Какве су видове информисања у то време имали студенти?

Глас омладине је изникао из некадашњег *Индекса*. Ту је била снажна рубрика културе и поезије. И сâм сам уређивао једно време поезију на две стране. Биле су, наравно, и друге области живота. Но, на Филозофском факултету смо покренули књижевни лист *То јест*. Ја сам му дао име, чак и нацртао прво и коначно ликовно решење. Био сам главни и одговорни уредник. Ми смо правили многе књижевне вечери на факултету, афирмисали нова имена, сарађивали са другим градовима и факултетима, те листовима и издавачким кућама специјализованим за младе ауторе. Лист *То јест* био је жива оаза за младе песнике, писце, критичаре и преводиоце. То је био лист супротстављен хладној концепцији часописа *Поља* на чијем је челу био лажни песник, квазиинтелектуалац који, до данашњих дана, радећи разне послове, заправо је давао лажну подршку младима, у ствари, све их деморалисао и уништавао. Јато полтрона и неинвентивних типова без суштинског дара за писање

наставили су да му се клањају у корист сопствене штете. *То јест* је афирмисао свежу генерацију списатеља у разним жанровима. Наравно, свако од њих је кренуо својим путем и данас има оно што је градио све време. Као уредник имао сам велики проблем када је умро Тито, јер неки текстови („Цар", „Штака", „Фрањин бунар", „Млинар"...) заустављени су у процесу штампе, асоцирали су иронично на Јосипа Броза и то је било довољно да Универзитет престане да финансира лист који је излазио два пута у семестру.

• Како су се студенти сналазили за новац?

Ја сам радио и преко студентског сервиса. Био сам чувар на Сајму, радио у бродоградилишту, истоварао гумене точкове и разне терете... Сладак је то био новац. Касније сам почео да пишем за омладинску и књижевну штампу, за радио и телевизију. Тад се могло од тога добро живети. Један текст објавиш и три медија (радио, телевизија, новине) и добијеш троструки хонорар. Писао сам и радио драме. Као врло млад афирмисан песник, добијао сам и хонораре за наступе на промоцијама књига и уметничким вечерима. Но, стално је било борбе са лажно афирмисаним моћницима, недаровитим кентаурима, са Салијеријима који су били намргођени и уплашени за своје позиције, а знали су да се увуку под скуте тренутним моћницима. Они су и данас ту негде око нас, негативних вибрација и нечасних дела.

• Можете ли направити паралелу између некад и сад?

Пре четврт века то је било некако под стакленим звоном светског мира, личило је да ће нам живот проћи у досаду, да ће држава бити вечна, да су само у прошлости биле велике друштвене промене и ратови. Некако је све било на том плану умишљено и успавано. Данас је другачије. Живимо у логодијареичном времену транзиционе дневне политике која нема компас, која је потпуно неизвесна, на рубу разних могућности и чуда. То све делује понижавајуће! Некад су студенти имали силне привилегије, путовања, зимовања, одласци у свет, данас тога има мање или уопште нема. Тада је, истина, било теже објавити књигу, сада то може свако. Данас можеш да објавиш збирку као нануле или какву мини-сукњу.

• Каква је по вашем мишљењу перспектива студената дипломаца?

Неизвесна. Трауматична. Ретки успевају да се ухлебе у контекст радосних стваралачких димензија. А толико имамо талената и лепоте у најширем смислу речи. Из моје струке дипломци постају сваштари, прихватају којекакве ствари, ситне полуновинарске послове, волонтерске згубиданске прилике и неприлике, школице са распојасаном децом и малим платама. Ту су и сасвим неадекватни послови, те бегови у свет који није више милостив према странцима. А на јавној књижевној сцени тек је хаос. Младом таленту је готово немогуће да се етаблира, готово нико га не подржава и не примећује, осим ретких оаза које нису издале креативну меру дара, људско лице и част.

• Шта тренутно радите, шта вам се догађа?

Тренутно водим једну полемику око једне ирационално сачињене антологије која је требало да представи ширину српске поезије на немачком језику. Изнебуха углављен у цео пројекат, један новосадски издавач је наметнуо свога газду као тобож „једног од највећих песника у другој половини 20. века", а уз помоћ некомпетентног стручњака, елиминисао на десетине, нарочито из Војводине, песника млађих генерација, али и старије, као и класике овога поднебља. Тај несретни газда је, у ствари, онај умишљени уредник *Поља*, мрзитељ самога себе, из времена када сам почињао да пишем, када је разгонио младе таленте, посипао их час хладним час врућим замкама и смицалицама, увредама и понижењима. Ето толико времена је прошло да би неко, напокон, нашироко и храбро, у име многих деморалисаних и уништени, указао о каквој се демонској еквилибристици једне те исте личности ради. Велик је и позитиван одјек полемике. Јављају ми се песници, уметници и „обични људи" са свих страна, одушевљени и озарени нечим новим. Та полемика и још неке ући ће у ново допуњено издање моје књиге *Полемике и одушци* која је брзо нашла своје читаоце. То ме испуњава осећањем радости и среће. „Е па дотле, а докле ћеш више", рекао би један велики песник српског романтизма.

ЗЈАКА

Један лажипевац рече ономадне:
поезија данас јесте анахрона
и ко је уопште на свет овај даде?!

А затим додаде, мати моја бона,
да песништво нема своје упориште
и да га он скида са олимпског трона.

Јер, њега занима филозофилиште:
ту се школски може о свему мислити,
не у поезији што таленат иште.

Да, ја сам мислилац, песник нећу бити –
шишти Злопоглеђа у ћошак бленећи,
па му ли се оте грохот убојити,

нешто налик на плач и мекет јарећи:
к'о кад се зацене над брашном будала
ил' онај што луди у својој несрећи.

И реч надахнуће за њ је тра-ла-ла-ла
(мада добро знаде шта све оно твори),
он ће и без њега текст књижевних зјала

да допише ничим што ништа говори.
Песма је утвара што напада слабе,
запоседа душу и бесмислом гори,

поезију данас писати је џабе,
јер она је сенка, разговор обављен
између Хомера, Шекспира и Кафке,

а нови песници сабласни џулови,
то су чисти факти, а не бедне музе
кроз које таленат тобож сам ромори

и музика лије озонске медузе –
ликује патуљак, жељан калодонта,
цедећи кроз зубе дивне небулозе.

Ал' друкче би око пуно мрзног софта
гледало на људе и њихова срца,
и друкче дувало поезију с нокта

да му се у душу лирски дах укрца
и да свест о томе претвори у срећу
из које сунчева светлост пева, врца,

творећи се у срс, у клицу носећу.
Зато му опраштам, милујем по коси,
он ће већ пронаћи професију трећу

у којој ће моћи смртан да се носи
са људима који рођени са кваром
не налазе слику Господа у роси.

Опростићу, кажем, пријашину старом,
чак и сад док криву подмеће ми ногу,
и стихове што му преузе преваром,

све ћу опростити чак и што не могу.
Јер, он собом носи претешко детињство,
очеве женидбе, пубертетску дрогу,

на славској игранци крваво убиство,
под јорганом слике из еротског штива,
картање кад губећ' излуди начисто,

гладовање у ком слатка је трњина,
па мушки загрљај и станични клозет,
прележану муку од касних богиња

и лом цеванице што одлежа опет.
Дакле, он све носи што условом бива
да постане прави, самосвојан поет,

да му песма буде као рана жива,
и да никад сјаја не буде јој доста
док му се низ судбу житка слава слива.

Али мом прикану што ојађен оста
далеко од свега, иза леђа Богу,
чак и кад би одмах скочио са моста

све је узалуду, авај и побогу!

(*Индекс*, Нови Сад, 2004)

ВИШИ СПРАТОВИ ПОЕЗИЈЕ

Зоран Радисављевић

Српска књижевна задруга, у угледној библиотеци „Атлас“, управо је објавила књигу изабраних и нових песама Ненада Грујичића Светлост и звуци. *Збирка има два циклуса: „Бели верси“ (песме у слободном стиху) и „Звона риме“ (везани стих). Ненад Грујичић (1954), песник, есејиста, критичар, расни полемичар, директор Бранковог кола у Сремским Карловцима, аутор је двадесетак књига и добитник десетак престижних награда. Избор за књигу сачинио је сам песник, а надахнут поговор написала Душица Потић.*

• Пишете песме и слободним и везаним стихом. Који Вам је поступак дражи?

Књигу сам поделио у два круга да бих експлицитно указао на две обале језика између којих протиче поезија. И један и други поступак подједнако су ми драги. Сматрам великом привилегијом овладавање обема плимама песничког језика. У ствари, и слободан и везан стих морају бити, поред осталога, засновани на музици слике и језика. Без музикалности, песма је мртва, тад је то језик који не пева, који заудара устајалошћу, лешина лешине. У распону од византијске и наше средњовековне духовне поезије преко мркаљевске, бранковске, кодеровске и костићевске струне певања па све до, дучићевских, дисовских и настасијевићевских лирских зазива, те миљковићевских, попинских и десанкинских светова, увек је музика била и остала одлика без које нема правог стваралачког печата без обзира да ли је слободан или везан стих у питању.

• Окушали сте се у разним песничким формама, али сте увек пратили једну – своју линију?

Сад сте ми дали велики комплимент. Захваљујем. Песник без своје мустре певања, наравно, и није аутор. Битно је препознати и никад

не издати у себи прирођени зденац оригиналности без обзира на разна искушења и насртаје крештавих компилатора књижевности и недаровитих пантомимичара језика који се стиде лирике и свог порекла. Волим српским језиком да насељавам светске песничке форме (сонет, сестина лирика, терцина, малајски пантум...). Ту су велика стваралачка узнесења и лепоте, ту се плоде виши спратови поезије и језика. Дакле, без обзира на форме и облике, настојим да останем то што јесам, да мој песнички језик буде непоновљив и свеж.

• Мотивски, Ваше песме су разноврсне, но каткад се ослањају и на народну традицију?

Песник без матерњег језика је нико и ништа. Ту је сав радосни свемир стварања. Управо зато, песник је више од ма којег другог уметника „осуђен“ на специфични укус и боју мајчиног млека језика, на његову коренску муњу која га умива и одређује, пре свега, национално, а тиме и универзално, јер и српски језик бокори у врту разних миомириса речи, у ружичњаку иних језика. Сваки језик је свој на своме. Тако и песник. Уколико писац тога није свестан, његова поезија ће избледети, нестати попут таласа на води после ударца штапом. У најбољем случају, таква мутавштина може да се нађе тек у ирелевантним фуснотама каквога експериментаријума, а никако и никад у висовима националног духа што је коначни циљ свакога песника.

• Поред урбаних и социјалних тема, у Вашој поезији и завичај заузима важно место?

Шта може песник без фантазмагоричних слика са кућног прага? Ништа. Може само да се снобовски нагрђује и шепури, да изиграва квазипојца у некаквом другом и туђем искуству, у страном миљеу и духу. Завичај је епицентрална тачка космоса за сваког истинског песника. Јер, ма где да се песник роди, увек је то место најважнија координата на земаљској кугли. Дакле, поштујем туђе завичаје и веселим се поезији изниклој на зрну локалног. Поезија је ласерски моћан медијум који залази и у невидљиве поре живота. Што ситнија и аутентичнија завичајна слика, то већи и богатији резултат песничког језика. У мојој књизи налази се нова поема, *Покривање куће*, која је управо рођени завичајни универзум, несвакидашњи ритуал земаљскога кућења обливеног светлошћу и звуцима неба. Ту се и језик упослио до учараног пијанства.

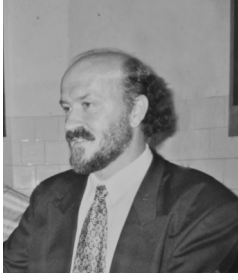
• Да, и раније сте више својих песама посветили родитељима: оцу и мајци. Они су симболи обнављања живота, али и стварања?

Родитељи су судбински реализован чвор мушког и женског принципа из којег је, не до краја њиховим знањем и вољом, настао нов живот. Трансмисиона улога родитеља у биолошком процесу настављања истокрвне лозе и рода има свој земаљски интервал у којем се одигравају за песника најважније чулне сензације. То боголико сабирање породице у пчелињаку љубави јесте, у исти мах, и болна и радосна сила. После раних година проведених у чудесној панонској равници, битне пубертетске и адолесцентске године сам проживео у крајишком миљеу. Ту сам се надисао модрих шљивика и јутарњих омаглица на речицама и рибњацима, разрогачен наслушао ојкачких дитирамба и кола, окадио цврkутима и грактајима рајских птица са подкозарских храстова, борова и јела, отуда су ми неке песме и књиге исписане ијекавицом, друге, пак, екавицом. Још једно богатство двоструkости.

• У неким песмама користите хумор, сатиру, па и гротеску. Ово данашње време се, изгледа, једино на тај начин може опевати?

Није поезија сипљиво кашљуцање у слинаву мараму искуства и дара. Поезија је и више од литературе, она лечи на кашичицу од чамотиње духа. Песма свет посматра из искошеног угла, брзо уочава болесне и конкавне избочине живота, накркани дроб људске глупости и леденог нехаја, надувану завист тренутка и разроку сујету земне пролазности, огреховљене приштове себичлука и беса. Живимо у времену кад лаж плази језичину правде, кад правда без слободе гуши божански принцип људске и националне опстојности и стварања. Ту је песнички језик мила мајка књижевности и живота, најмоћније средство демистификовања страдалне човекове осионости и гордости.

(*Политика*, Београд, 2005)

О бренду у српској култури

ВЕКОВНИ АМБЛЕМ КАРЛОВАЦА

Даница Радовић

– Као мало који народ, слепи смо код сопствених културних вредности. Ту надохват душе, налазе се Сремски Карловци и Стражилово, два амблема и симбола какве би само пожелети могли други народи. Бренд врхунске вековне културе, духовности и писмености – све на једном месту – каже Ненад Грујичић, песник и директор *Бранковог кола*, једне од најпознатијих културних манифестација српске културе.

– Много пута у последњих неколико деценија покушавано је да овај амбијент буде обновљен и напокон, окренут и себи и свету. Увек је све падало у воду захваљујући бирократској импровизацији и осионости, у исти мах. Ни Министарство културе Републике Србије не чини ништа конкретно иако је министар, према протоколу, на челу одбора за обнову Сремских Карловаца…

– Дневнополитички и страначки цакизми смењивали су се од сезоне до сезоне и поново остављали и Сремске Карловце и Стражилово у сопственој муци и сенци. Ту и тамо блеснуло би понешто локално ново, понека приватна акција или маневар, па би све спласнуло и отишло у тартањ. Међу њима и елитна Карловачка књижарница…

– Или, пак, бануо би с неба какав мегаломански пројекат ван времена и простора који је више оличје мувања и шунда него ли и трачка врхунске културе. Хичкоковски кров пре десетак година започетог и никад довршеног излишног позоришта на месту чувеног Карловачког биоскопа.

– Колико су пута Сремски Карловци упразно помињани као српски Хајделберг – и ништа од универзитета или неких његових

уметничких и духовних одељења у Сремским Карловцима! Некима они служе тек као Потемкиново село…

– Срећом, ту је континуитет културних вредности које, пак, на волшебан начин истрајавају захваљујући живој кошници младих и упорном присуству посвећених: најстарија српска, Карловачка гимназија, Карловачка богословија, Српска православна епархија сремска под сводом негдање Патријаршије, Карловачки магистрат и чувени балкон са којег је 1848. проглашена Српска Војводина, Капела мира из 1699. године када је склопљен светски мир између тадашњих војних сила, Музеј Сремских Карловаца, Архив САНУ, Музеј пчеларства породице Живановић, Галерија Милана Кечића, чувена карловачка вина, па *Бранково коло*, највећа песничка манифестација, са антологијским за сва времена Радичевићем, неумрлим младићем српске и европске поезије, који сваке године, у великом броју, окупља наше и светске песнике разних генерација, и поетика. Управо, по оригиналној стражиловској линији певања, српска поезија је препознатљива у Европи и свету, каже, на крају, Ненад Грујичић.

(*Политика*, Београд, 2005)

ЛЕПОТА ЗВОНИ ОД СРЕБРНИНЕ ДУШЕ

Ново Томић

– Сонети и сонетни венци... Има их, има!

Овако нас је поздравио Ненад Грујичић на једној разгледници са ликом Бранка Радичевића, пошто је у Новостима *прочитао текст о сонету.*

Ненад је хтео да каже да сонетних венаца у српској поезији има више него што смо мислили. И тако се заподенуо овај разговор с песником који је сонету и сонетном венцу одан као ретко који.

Да, сонет, па онда сонетни венац, мами многе песнике. Некима је тврђава и видиковац, а другима трап и гроб. Међутим, значајне сонетне венце на српском језику написали су Иван В. Лалић, Бранко Миљковић, Павле Поповић, Момир Војводић, Слободан Ракитић, Добрица Ерић, Слободан Марковић, Перо Зубац, Зоран Костић, Милан Ненадић, Велимир Милошевић, Милосав Тешић, Мирослав Цера Михаиловић, Владимир Јагличић и још неколицина аутора. Песници „лишени музикалности“ немају шансу да овладају рајем матерњег језика који се указује управо у сонету и његовом венцу.

• Вашу књигу *Пуста срећа*, за коју сте добили награду „Милан Ракић”, а сачињену из три сонетна венца – „Жижак“, „Вихор“ и „Тајац“, једни су нападали, а други хвалили.

Имао сам велику срећу да напишем и објавим такву књигу. Она је демистификовала заблуде многих демончића и тзв. газда наше књижевне сцене. Дубоко сам уверен да већи део наше књижевне критике, али и колега песника, не зна шта је везан стих, шта су вековне песничке форме, шта сонет и венац, шта музика строфе? Ту постоје многе предрасуде. А у предрасудама сваке врсте почива линија одвајања, онај слој креативне енергије која доноси ново, ослобађа се мртве канонизације, обрће поредак ствари наглавце и изазива живи преокрет у етаблираном литерарном животу.

Многи тзв. песници једноставно немају слуха за музику матерњег језика. Срећом, у српском језику постоји поприличан број значајних песника који подједнако успешно пишу слободан и везан стих: Стеван Раичковић, Матија Бећковић, Љубомир Симовић, Бора Радовић, Слободан Ракитић, Ранко Јововић, Рајко Петров Ного, Мирослав Максимовић, Стеван Тонтић, Ранко Рисојевић, Анђелко Анушић, Крстивоје Илић, Милан Ненадић, Небојша Деветак, Иван Негришорац и други. Били су то и недавно или нешто раније преминули Мирослав Антић, Иван В. Лалић, Бранко В. Радичевић, Павле Поповић, Бранислав Петровић...

• У Вашим сонетним венцима увек постоји акростих у петнаестом, магистралном сонету.

Пожељно је и потребно да сонетни венац буде крунисан и акростихом. Име, реч, појам, ствар, појава или стих од четрнаест слова, свеједно, украшава сонетно дело. Даје му магијску снагу језика. То је врх мајсторства. На пример, у сонетном венцу Милана Ненадића акростих је ГАВРИЛО ПРИНЦИП, у венцу Милосава Тешића то је стих У СЕ НОЖ СИ УСЕЛИО, код Момира Војводића ПЈЕСМЕ ТИФУСАРА, а код Пере Зупца ВЕНАЦ ЗА КЛОНУЛЕ. Мислим да сонетни венац без акростиха није доврхуњено уметничко дело. Сонетни венац, поред осталог, има и тај захтев. Тако је песма јача, има унутрашњу тајну снагу, онај вез духа који даје виши аспект целој певанији.

• Написали сте укупно осам сонетних венаца. Чак и два венца терцина. Дакле, укупно десет песничких творевина које носе ту специфичну организацију стиха и целине?

Сонетни венац доживљавам као спиралну песничку грађевину која непрестано стреми у вис. То је онај песнички врх који на најмаркантнији начин звони лепотом. Ту је амалгам музичког и значењског. И још нешто, сонетни венац је немогуће написати без чистог надахнућа упрегнутог у строги занат. То је, дакле, виши аспект стварања, дар дат само привилегованима. На ово ће се наклиберити мамине мазе и мргодни хајдегерчићи, али шта да им радим, ту за њих помоћи нема. Они ће да лупкају у лонац анафоре, најједноставнијег вида понављања речи. Али то је мало. У таквим песмицама проналазимо и таутолошко-плеонастичке грешке типа: „беживотна птица са угаслим очима“. Наравно, постоје и

тзв. сонетни венци који су пуко клопарање стиха, празна лешина форме која се није окадила садржајем. То се лако препознаје и тада не можемо говорити о поезији, већ о вештачкој намери да се прави вековна форма.

• Шта за вас представља сонетна форма? Изазов да у 14 стихова кажете све, могућност да изразите нешто што у другој форми не можете, или нешто треће, рецимо, да се надмећете са самим собом, неким другим или лавиринтима језика?

У сонетну форму песник улази кад му биће пропева. Једном је Езра Паунд рекао: „Песник с почетка пише, а доцније пева". Дакле, писати сонет виши је облик песничке писмености. Још од сицилијанске песничке школе из 13. и 14. века сонет је за крунску тему имао љубав. Дакле, то је иницијални тематски простор зачет још од „Ил Нотара", како је Данте у свом *Чистилишту* (XXIV) називао Лентинија, припадника поменуте песничке школе, зачетника сонета. Сонет и његов венац, као мало која форма, тражи апсолутни спој надахнућа и заната. То је форма која нема само књижевна, већ поседује и лековита, терапијска својства. Оно што зазидате у ту савршену форму, напросто бива „заробљено" и дефинисано. Сонетна форма је катарзичног дејства, она оплемењује и побеђује чамотињу духа. На пример, сонетни венац Ивана В. Лалића се зове „15 прелудијума за љубав".

• Пишете ли сонете „хитро, ко од шале", што би рекао Дучић, или вам они задају више муке од других форми?

Кад песник пропева, нема никаквих проблема са сонетом. Ја лакокрило исписујем ту форму, она ме носи, отвара медне мелодијске светове, даје могућност да позлатим таленат. Имао сам сонетне сезоне, да кажем тако, када ме ништа друго није занимало, када сам све изговарао и сањао у сонетној форми. Данте је то предочио у разјасницама својих сонета посвећених Беатриче. Замислите, преко триста педесет сонета посвећених девојци коју је само једном видео и која је убрзо умрла. Касније се надахњивао и њеним пријатељицама или случајним госпођицама, али је нове сонете увек посвећивао Беатриче. За мене је сонет форма која тражи специфичну сребрнину душе. Битно је да не издам тај налет јединствене епифаније без које нема сонета. Песник није филозоф. Песник своје дело кроји у сликама и музици. А ту су сонет и ве-

нац богомдани. Немогућ је неримован сонет – то је лешина захтева и намере. Нажалост, има случајева таквог лукавства које је, у ствари, плод стваралачке немоћи. Цео сонет је, у ствари, звоно риме, „музичка кутија“, само тако може да постоји и само зато се зове сонет. Он је најмаркантнији и најмонументалнији плод језичко-музичког римаријума.

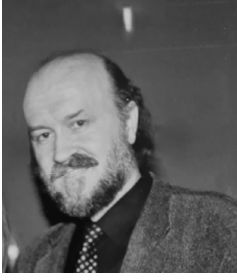
• Који вам је венац, то јест ваш акростих посебно драг?

Посебно ми је драг и венац који носи акростих НАДИСАТИ СЕ ДУШЕ. То су речи које сам чуо од игумана у манастиру Савина. Изговарала их је једна жена-сељанка која је са својим мужем изродила десеторо деце, но и даље је спавала са главом на грудима свога супруга, говорећи да тако мора, јер му се не може надисати душе.

• Постоји ли још нека тако захтевна форма као што је сонетни венац?

Са Иваном В. Лалићем сам у неколико наврата разговарао и о сонетном венцу. Интересантно је да смо као увод имали разговор о такође захтевној форми која се зове велика сестина. Иван В. Лалић је написао једну велику сестину. Он је написао и поему сачињену од тридесет једног сонета. Истицао је потребу креативне дисциплине, избегавање импровизације и поштовање канона форме. Лалићев сонетни венац носи амблем љубави и свести о форми коју насељава том темом. Ево Лалићевог двостиха из сонетног венца: „Љубави, бирај дан између дана, / Ти која трајеш, увек разлистана“. Као да се обраћао самој сонетној форми, толико има истине и манифестног уверења у строфама.

(*Вечерње новости*, Београд, 2005)

СУДБИНСКИ УЛОГ ЗА ВЈЕЧНОСТ

Радомир Речевић

Овогодишњи лауреат престижне награде „Скендер Куленовић“ на 33. Међународним књижевним сусретима на Козари, *Ненад Грујичић, поријеклом Приједорчанин, рођен је у Панчеву 12. септембра 1954. године. Након низа родитељских селидаба у Падинску Скелу, Нову Пазову, Сибницу и Шајкаш, породица Грујичић 1960. године се враћа у Крајину, у Приједор. Ту Ненад завршава основну и средњу техничку школу. Касни један дан на пријемни испит на Филозофском факултету у Сарајеву гдје је, по препоруци професора Јакова Бабовића, желио да упише књижевност. Одлази у Нови Сад гдје из нужде уписује Вишу машинску школу коју, приводећи крају, напушта и полаже пријемни на Филозофском факултету у Новом Саду, на групи за југословенску и општу књижевност. Дипломирао је у року као један од најбољих студената генерације.*

Године 1979. у анкети „То је била њихова година“ београдске Политике, *Ненад Грујичић је проглашен за најуспјешнијег младог пјесника (писца) у Југославији, заједно са Емиром Кустурицом, редитељем, Меримом Исаковић, глумицом, и другим даровитим младим уметницима ондашње земље. Добитник је многих високих признања и награда.*

Живи и ради у Новом Саду и Сремским Карловцима као директор институције Бранково коло, која, поред осталога, организује највећу песничку манифестацију у Србији и Црној Гори.

• Најприје, шта за вас значи ова награда с обзиром да спадате у ред најнаграђиванијих српских пјесника?

Нема сумње да награда „Скендер Куленовић“ изузетно значајна награда. Импонује ми да сам добитник овог престижног признања. Тим прије што је за Скендера Куленовића својевремено речено да по језику и осјећању свијета и живота, апсолутни Крајишник. У збиру мојих досадашњих књижевних награда, „Скендер Куленовић“ свијетли на особен начин.

• Вашу награђену књигу жири је окарактерисао као „знак достигнуте ауторске и личне зрелости“. Када је ријеч о репрезентативном увиду у Ваш пјеснички опус, шта ова књига нуди?

Књига садржи изабране и нове моје пјесме. Преко тридесет страница – досад необјављена поезија. То су поеме *Покривање куће* и *С краја и с почетка*, затим седам нових пјесама. Да, књига је „златни пресек“ мог досадашњег стваралаштва. За мене је поезија судбински улог у вјечност.

• Књига се зове *Свјетлост и звуци* (Српска књижевна задруга, Београд, 2005). Има ли у том наслову неке тајне, нечега што би читаоци морали знати?

Књига је сачињена из два циклуса. У првом су пјесме у слободном, а у другом у везаном стиху: „Бели верси“ и „Звона риме“. Желио сам да покажем да припадам пјесницима који подједнако пишу и један и други стих, који владају обема обалама поезије. Сматрам то великом привилегијом. О томе сам писао у својим есејима. Поезија без свјетла и музике, без слике и мелодије, није доврхуњена умјетност. Сваки матерњи језик већ у свом заметку има особену музику. Пјесников материјал је језик, то је његова глина из које обликује крчаг поезије. Поезија је дубоко везана за националну вертикалу бића. То значи и за руски, и њемачки, и шпански, и кинески, и све језике. То знам и ја као српски пјесник. Свака ријеч има своју особену мустру у ружичњаку вавилонске куле језика. Зато поезија мора повремено да дотиче есенцију, то јест темеље самог етноса. Не кроз гобленско, плакатно и удворичко пјевање, већ кроз непоновљив печат талента у матерњем језику. Пјесник мора да дотакне егзистенцијалну жилу куцавицу свога народа. Мора да долије мелодију свога дара музици матерњег језика. Тад су пјесничке слике живе и несвакидашње. Пјесник се не смије ноншалантно односити према свом матерњем језику. Ако то чини, поезија ће му пасти у пусте фусноте, никад неће бити насловом једне културе. Јер, језик и народ стварају државу, а не обрнуто. Тешко народу којем држава прави језик.

• Занимљиво је да у књизи подједнако користите и екавски и ијекавски изговор. То баш није уобичајено. Зашто и којим поводом?

Моја животна прича је врло специфична. Моји родитељи су прије пола вијека из Босне отишли у Војводину. У панонској равници

сам живио шест година. Ту сам проговорио екавски. Из Шајкаша код Новог Сада вратили смо се у Крајину, у Приједор. Уписао сам први разред у Гомјеници и говорио екавски. Дјеца ми се смјешкају, помало подругују. Примио сам брзо ијекавицу. Прошле су неке године, завршио сам средњу школу и поново се задесио у Новом Саду, сада са својом ијекавицом. Прве двије књиге, у Београду, објавио сам чистом ијекавицом. Природно сам, потом, прешао на екавицу. Јер сам већ носио тај заметак у себи, али сам и био већ увелико ангажован у јавном животу Србије. Сад када правим изборе своје поезије строго поштујем иницијални изговор, не исправљам првотне изведбе. Посебна је прича око најновије ми поеме *Покривање куће*. Она слика поткозарски обичај подизања новог шљемена. Било би нефункционално када бих тај особени ритуал исписао екавицом. Тим прије што сам у структуру ове повелике пјеваније уградио и дистихе ојкачке провенијенције, дакле, народно благо овога краја. Та поема је круна мога досадашњег пјесниковања. Срећан сам што сам је створио јер је годинама кључала у мени. По искреним и дуготрајним аплаузима недавно у приједорском позоришту, дало се видјети да то није обична поема. Тако је примљена и љетос, на пример, на свјетском пјесничком фестивалу у Румунији гдје су наступали пјесници из двадесет осам земаља.

• Нисте се одрекли завичаја као што то чине поједини аутори. Чак сте отишли и даље, изучавали сте народно ојкачко благо Поткозарја и Крајине?

Завичај је главна кота сваког пјесника. Има и оних који се одрекну завичаја па им језик залута у недођију. То су несрећни згубидански случајеви са снобовском фризуром психе. Ја ствари доживљавам другачије. Не само Приједор и Козару, већ и Гомјеницу, мој кућни праг, све то, сав тај фантазмагорични рани свијет насељава моју лирику. Један стих гласи „Од Гомјенице до Саничана осипа се љетни сумрак“, затим други, „наједном грне Приједор мој“, те „уз ријеку Сану пуже младо вече“ и тако даље. Најдаље сам у именовању топоса отишао у поеми *Покривање куће*. Ту су се расцвјетали у језику Ракелићи, Томашица, Буснови, Маријћка, Чиркин Поље, Пискавица, Омарска, Стригова, Јутрогошта, Сводна Црна Долина, Брекиња, Кнежица. Ту се језик разбокорио већ у називима места, он ту кипи, памти, рађа и чува. Поема *Покривање куће* налаже да и повремено запјевам ојкачке двостихове. То је судбински налог

који морам да испуним. Срећан сам што сам попут ријетких пјесника дотакао магму народне баштине. То је велика привилегија. Потребно је демистификовати сопствене предрасуде, а онда ће то учинити и моја публика. Срећан сам због тога, јер то је непоновљив поетско-сценски чин који је веома цијењен у свијету. Оригиналност за којом жуде многи пјесници и умјетници, али им она узмиче за корак.

• Гомјеница је, дакле, репрезентативни узорак поткозарског и крајишког миљеа у једном дијелу Ваше поезије. Ту сте провели ране године, и ту је, наравно, неисцрпан извор вашег надахнућа?

Гомјеница је олимпска висина мога надахнућа. Памтим кривудаву рјечицу у којој сам плашљиво учио да пливам, одлазио у учарани рјечни тук пун мириса, боја и звукова, обилазио бајколике млинове на бистрој води, ловио деверике, линьке, шаране, златице, кленове, зеке, кострешe… Памтим анђеоска јутра и сумраке, печење пекмеза и ракије, ојкачка кола, пирове, покривања кућа, мирисе талашике и тек направљених каца и буради (мој отац је био и бачвар), испраћаје у војску, шаховске изгибије у Пролином двориштy, младе девојке у врбацима, први црно-бијели телевизор у баракама предузећа „Вијадукт“ у Бецнеровом гају, раднике сезонце, камионџије, коцкаре-преваранте, пролетере на бициклу... У том амбијенту, у „магарећим годинама“, почела је најезда стидљивих, али све бројнијих стихова у пубертетским шетњама поред ријеке Гомјенице, кроз врбаке и шумарке са тек испупелим јагорчевинама поред зајапурених фудбалских надметања у скривеним јаругама у којима нисам учествовао. Прве написане пјесме (о пчели) у другом, а објављене у седмом разреду (једна о вилином коњицу) у листу *Пионир* основне школе „Мира Цикота“. Лист *Козарски вјесник* је израна пратио моје пјесничке почетке и давао ми значајну подршку. Незаборавни су ми и рок-концерти у љетној башти на Береку гдје су свирали и пјевали талентовани приједорски момци, плесале и играле прелијепе младе Приједорчанке. У Гомјеници и Приједору сам упио милине свијета за сва времена.

• Ви сте дугогодишњи директор *Бранковог кола*, најпознатије пјесничке манифестације данас у Срба. Одувијек сте позивали и Приједорчане на Стражилово, у Сремске Карловце и Нови Сад?

Не само Приједорчане, већ Бранково коло је позивало многе значајне пјеснике писце и умјетнике с ове стране Дрине. Увијек сам се

држао оне мудре ојкаче: „Дрино водо, жубора ти твога, / немој бити међа рода мога“. Приједор је имао привилеговано мјесто на *Бранковом колу*, чак и на мој ризик, на моју штету у амбијенту Војводине, односно, Србије. Било је приговора да превише инсистирам на Приједорчанима, то јест Крајишницима. То су ми, осим Новосађана и Београђана, спочитавали и Требињци, Добојлије, Бијељинци. Бранково коло је објавило књиге неколиким приједорским ауторима (З. Микић, Н. Гламочанин, Д. Крагуљ...) Иначе, увијек сам позитивно реаговао на позиве приједорских писаца да им помогнем, многима сам писао рецензије, говорио о њиховим књигама (С. Боговић, М. Априлски, Х. Скорупан, Р. Совиљ, С. Кекић, М. Мутић..). Сви одреда наступали су на Бранковом Стражилову. На *Бранковом колу* су своје ликовне изложбе имали М. Совиљ и В. Кнежевић, била је увртена у програм и изложба В. Совиља. Музеј Приједора се, на пример, представио са изложбом Б. Миљуша. Наступили су и пјевачи ојкаче, музичари, глумци и други умјетници. У најтежим годинама за све нас, Бранково коло је с љубављу и пажњом угошћавало поткозарске таленте.

• Како оцјењујете *33. Књижевне сусрете на Козари*? Гдје се ова манифестација налази на мапи културних догађаја?

Имао сам привилегију да, по унапријед задатом протоколу манифестације, као лауреат награде „Скендер Куленовић“, затворим овогодишње *Књижевне сусрете на Козари*. Честитао сам домаћинима на успјешно окончаној манифестацији која надилази локалне оквире. Данас је то у условима раздробљеног социјално-друштвеног и културно-политичког живота, заиста, подвиг. Отуда желим много успјеха у будућности овој врло важној пјесничкој манифестацији. Сама чињеница да неко, у времену медијске логодијареје и естрадног политиканства наставља традицију дугу преко три деценије, говори да је такав пројекат једна племенита мисија у одбрани поезије, језика, културе и духа људскога. Међутим и на овогодишњим књижевним сусретима недостајао је највећи живи козарски Орфеј, прворазредни српски пјесник Драган Колунџија. Козара мора сваке године да призове најрепрезентативније завичајне пјеснике, јер њих нема ни колико прстију на једној руци.

• Ваше богато искуство било би од велике користи и значаја овдашњој књижевној манифестацији. Сигурно је да бисте могли доста тога да припомогнете завичају и евентуално отклоните неке слабости?

Радо ћу и с љубављу узвратити на позив да помогнем. Таква јавна манифестација има своје специфичности, правила и законитости које се морају поштовати. Волио бих, на примјер, да смо ове године отишли у манастир Моштаница и да смо присуствовали парастосу на Козари. Оба садржаја су, иначе, били најављени у програму *33. Књижевних сусрета на Козари*. Затим, на свечаном отварању манифестације није баш згодно да двије трећине публике чине дјеца која галамом ометају озбиљан програм. Присуство изабране публике на свечаном отварању се може ријешити свечаним позивницама упућеним на адресе угледних и, за културу и књижевност, заинтересованих грађана Приједора али, по могућности, и других поткозарских општина. Дјеци је, наравно, мјесто на овој лијепој манифестацији, али понајприје на Козари где их је ове године, хвала Богу, било доста. Предлажем да се од наредне године уведе и награда за дјечије књижевне радове која би се звала „Стојанка мајка Кнежопољка".

• Како гледате на иста пјесничка имена која сваке године долазе на *Књижевне сусрете на Козари*? И да ли је јавни одјек ове године био довољан?

Потребно је сваке године позивати нове пјеснике разних генерација и поетика и тако освјежавати манифестацију како би што већи круг писаца упознао специфичности и љепоте Поткозарја и Козаре, и како би се добра прича о манифестацији умножавала. И како би пјеснички долазак на Козару био ствар књижевног престижа и привилегије. И коначно, како би овдашња публика упознавала различите пјеснике којима српска књижевност и те како обилује. Мирјана Булатовић је поштено признала да је већ три године заредом на Козари, а да други значајни пјесници у Србији питају како би могли бар једном доћи. Такође, у самој организацији манифестације потребно је да буде нових људи. Затим, на примјер, недопустиво је да се у исто вријеме у Републици Српској одвија још једна слична манифестација. Били су то овог пута *Ћоровићеви сусрети* у Билећи. То није добро за учеснике двију манифестација, али ни за укупну медијску слику. Једна манифестација тако потире другу. Конкретно, Ћоровићеви сусрети су били много присутнији у електронским медијима и у штампи него ли *Књижевни сусрети на Козари*. Морали би *Ћоровићеви сусрети* као млађа манифестација, да се термински прилагођавају старијим *Књижевним сусретима на Козари*.

• Добро познајете и другог награђеног писца *33. Књижевних сусрета на Козари*, академика Светозара Кољевића. Жири је своје рекао, а Ви?

Господин Светозар Кољевић је изузетна личност наше теорије књижевности, литературе и културе уопште. Мој поштовани сугрђанин је аутор свјетског искуства. Довољно је поменути његово познато дјело *Наш јуначки еп*. Ускоро му излази важно дјело о утицајима усмене књижевности на писану. И не саме то. Бројни су његови преводи са енглеског језика. Академик Кољевић је данас живо присутан на нашој књижевној и духовној сцени. Њему, без сумње, заслужено припадају награде значаја и нивоа „Књижевног вијенца Козаре". Да сам, ето, био члан жирија, и да сам се нашао у прилици да гласам за једног аутора из понуђеног овогодишњег ужег избора, ја бих се, признајем, без двојбе, одлучио за пјесника Драгана Колунџију. Разлози су познати. Он је, уза све што је створио у богатом пјесничком опусу, једини у савременој српској поезији врхунски опјевао Козару. А тај факат се никако не смије превиђати.

• Прије четири године, због притисака из Приједора, заједно са још три члана првог жирија тек обновљених *Књижевних сусрета на Козари*, поднијели сте оставку. Заједно с Вама то су учинили и академик Дејан Медаковић (тада предсједник САНУ), Новица Петковић и Ранко Рисојевић. Неколико пута сте јавно на *Сусретима* помињали Колунџију којег Приједор четири последње године не позива на Козару?

Већина чланова тадашњег жирија била је за то да Колунџија буде први лауреат тек установљене награде „Књижевни вјенац Козаре". Сада се јасно види колико је био кратковид и стратешки нефункционалан притисак из Приједора да Колунџија не добије први „Вијенац Козаре". Ми то као професионалци у струци нисмо могли прогутати. Неозбиљним понашањем општинске бирократије, академик Дејан Медаковић је на примјер изгубљен за сва времена за Приједор. Нико му се никад из Приједора послије није јавио. Уколико Приједор не нађе начин да се искрено, без факс-игара, датумских и разних лукавстава, извини Колунџији, случај може да поприми као што увелико већ јесте, облике широког скандала. Може се догодити да позвани пјесници бојкотују сљедеће *Књижевне сусрете*, јер Приједор не позива у своја њедра, заједно

са писцима одасвуд, најрепрезентативнијег козарског пјесника у укупним српским просторима, пјесника Козаре преведеног на свјетске језике. Нећемо ваљда штитити једну малу општинску фотељу зарад њених локалних амбиција и погледа из мишје рупе. Једна ојкача мудро каже: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у време пропасти“. Лицемерно је, из године у годину, као пјесник боравити на Козари а не чути уживо поезију Драгана Колунџије. Честитам угледној глумици Јелени Жигон што је на Козари поштено и, поезији одано, казала две Колунџијине пјесме одједном. Аплауз на Мраковици је рекао све.

• Може ли поезија коју смо ових дана слушали на Козари бити огледало времена или се, напросто, ради о луци и уточишту? Шта је чинити пјесницима данас?

Човјек је трошно биће амбивалентних својстава, огреховљен, у сталним искушењима, себи непознат створ. Поезија је љековита уколико пјесника не захвати демонски пришт сујете, зависти и мржње. Тада „поезија“ ствара немир и муку аутора. Објавити књигу је, у исти мах опасна ствар. Сваковрсне умишљености знају населити главе понесених тзв. славом. Објава књиге, као, уосталом, и таленат, траже јаку ментално-психолошку природу аутора. Битно је што прије установити осјећање мјере, покрити се губером колико је дугачак. Јер и у књижевности постоје прва, друга, трећа, затим, зонска и општинска лига. Права поезија моћно зацјељује људско посрнуће и надилази гордост и гњев. Она ствара мир у бићу. Њени видовити досези су широки и дубоки. Она подразумијева урођени таленат а онда тражи и њему придодат дар за артикулацију сопствене пјесничке судбине. Пјесник никад не смије да изда таленат који је Божји белег у човјеку. Поезија није лицитарска нагодба са таштином времена. Она је, ма колико то патетично звучало, надвремена суперсонична сила језика. Она је силна духовна пречица која директно удара у срце *проблема*. Отуда поезија има, на примјер, и сатирично-псалмични поглед на свијет, који опјевајући локално дотиче универзално, демистификује девијације свога времена и окружења приказује расап земних привида и уганућа: „Црвоточци и глистине, буљорепци и уходе, / издувине и маторци, гулигусци и кетмани / пуноглавци, добошари, акрепи и преливоде / сви сипају јод у отров, облизују со на рани. // Вај, притеци, вељи Боже, страхом додај радост сили / да с језика

капља речи завитла се боном сунцу, / да травчица завичајна међ уснама псалм зацвили, / да жртвена песма с Тобом обасја нас на врхунцу“. Песнички језик је највиши облик духовне писмености који не признаје труле импровизације и компромисе.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2005)

ДВИЈЕ ЉЕПОТЕ ЈЕДНОГ ЈЕЗИКА

Санда Десница

Награде су јавне скеле, које писца придржавају за живота. Оне су крајпуташи једне конкретне судбине са именом и презименом. Многолике врсте награда, и њихов велики број, говоре, поред низа мањкавости, и о континуираном богатству књижевног живота. Ово је у разговору за наш лист рекао књижевник Ненад Грујичић, овогодишњи добитник награде „Скендер Куленовић“, која му је додијељена за књигу изабраних и нових пјесама Свјетлост и звуци.

Наша поезија је велика. Збиља је тако, ми смо чудесно талентован народ, који у најтежим приликама њедри врхунску поезију. Мислим да је наша поезија јача и значајнија од прозне продукције, која се механички раскокодакала. Поезија тражи дар за дар, моћ артикулације примарног талента у мањку ријечи. Поезија не подноси баласт језика, а што није случај код већине прозаиста.

• Поред низа награда које сте досад добили, „Скендер Куленовић“ заузима, како сте већ изјавили, посебно мјесто. Шта награде доносе, а шта односе писцу?

Била ми је част да на Козари, у родитељском завичају, примим ово угледно признање. Скендер Куленовић је апсолутни Крајишник, који је у свом разноврсном дјелу дотакао универзално. Импонује његов однос према лексици, музици ријечи и занату писања. Указао сам и на његов есеј „Из хумуса“, у којем свестрани пјесник слика старо козарско коло на Палежу, елементарну љепоту и силу дионизијског распећа човјековог у ојкачкој пјеванији. Феномен честог и разноврсног награђивања пружа какву-такву могућност подршке пјесницима и писцима у опустошеној збиљи, без иоле уређених односа, услова и правила на егзистенцијалној равни (статус умјетника, ауторска права и слично). На анимално удешеној медијској јавној сцени, која је попримила облике најдегутантнијих видова естрадне дневнополитичке промоције, чин објаве

значајних књижевних награда, као иницијални знак једног истинског талената, представља неку врсту катарзичног сигнала, који промовише високи ред духовних и моралних вриједности. Пјесничке награде представљају неку врсту јавне корекције и замјене теза спрам наопаких вриједносних облика и видова афирмације.

• Вашу поезију насељавају Крајина, Поткозарје, таласи Сане, али и Панонија, Стражилово и Дунав. Шта је превагнуло у пјесничкој души?

Поезија је највиши облик писмености, она тражи апсолутни таленат за језик. Не постоји без надахнућа, без ауторске способности да препозна злаћану меланхолију душе, која искри чисту лирику. Сеобе моје породице условиле су да имам скоро па два завичаја. Иако сам рођен у Панчеву, и живио првих шест година у Шајкашу код Новог Сада, као малиша умазан жутим и црним дудовима равничарског шора, ја сам најважније године ране младости, од шесте до деветнаесте, провео у Гомјеници и Приједору, у високом храшћу и шљивицима благородним, у багремовим сокацима, у ритуалима печења пекмеза и ракије. Крајина је за мене високи амблем лиризма са амбивалентним сликама свијета. Бранко Ћопић је рекао да писац може да пише о завичају само кад оде из њега. Ништа није превагнуло код мене. И Козара и Фрушка гора јесу двије љепоте једног даха и језика.

• Кад се нађете у завичају, шта вас прво дотакне и подсјети на ране године вашег живота?

То је калеидоскоп дивних чуда из којих црпим, у једном дијелу свога стваралаштва, незамјењиву супстанцу језичке красоте. Двориште, мјесто гдје је био весели бунар, очева радионица, посебна боја грактаја и цвркута врана и сјеница. Присјетим се и почетака пјесничког срицања. Радујем се сусретима са родбином и пријатељима. Видим колико је тешко приједорским и крајишким писцима да се афирмишу. Наилазе на разне отпоре у својој средини, и шире. Многима сам помогао да објаве прве књиге. Али, умјетност тражи јаку индивидуу, коју други неће водити за руку кроз књижевни и живот уопште.

• Пишете и критику, есеје, студије, драмске текстове, а добитник сте и једне награде за прозу. Колико критика помаже, а колико одмаже пјеснику?

Сви значајни пјесници писали су о својим претходницима, као и о савременицима. То се подразумијева код сваког озбиљног аутора. Нужно је изражавати свијест о прохујалом и савременом. Не може пјесник чекати да тзв. слава бане ниоткуд. Он мора живо да учествује у књижевном и културном животу. Не смије да има страх од изношења јавних погледа, поготово на девијантне и негативне појаве. Критика је важан сегмент књижевног живота, али не и пресудан. Она зависи од појаве пјесничких дјела, дакле, припада секундарној врсти дјелатности. Она не може и не смије да препоручује пјеснику како ће да пише. Управо је супротно, критичар мора са високим поштовањем да прати креативне импулсе најдаровитијих писаца. Поезија је супериорна духовна дисциплина која не воли туторство и ароганцију.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2005)

ТВ УПИТНИК: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ, ПЕСНИК

Љиљана Петровић

УВЕК ГЛЕДАМ**:** Путописне, научне и уметничке емисије, које имају стваралачки ауторски печат и филмове старих мајстора. Волим живе преносе врхунских спортских и културних догађаја.

СУШТИНА ТВ: Њена моћ да манипулише масама и догађајима је застрашујућа. Желим да ми дах застане од радости, не од страха. Тек чекам ТВ аутора који ће врхунску поезију представити креативно и живо, на непоновљив начин демистификовати медиократетску брзину и празнину савременог доба. Баш због невиђене моћи, ТВ мора да делује васпитно и образовно, да подстиче младе таленте. Деца не смеју бити огледни кунићи ружичастих замки. Присуствујемо невиђеној проституцији духа и тела, теледиригованој трговини несрећама и смрћу на планетарном нивоу, Пандориној кутији аморала и лажи, лицемерја и ужаса.

МОЈЕ ПРВО СЕЋАЊЕ НА ТВ: Пренос утакмице: Југославија – Уругвај (2. јуна 1962.) на фудбалском првенству света у Чилеу. Догађај сам пратио као осмогодишњи дечак, са мноштвом радника, у бараци загребачког предузећа „Вијадукт“ у Гомјеници код Приједора. У нашој репрезентацији: Шошкић, Дурковић, Јусуфи, Радаковић, Марковић, Поповић, Мелић, Шекуларац, Јерковић, Галић и Скоблар. Уругвај повео са 1:0 голом Кабрере. Шок и тајац, али... Чаробни Шекуларчеви дриблинзи! Победили смо 3:1 головима Скоблара, Галића и Јерковића.

ИСКЉУЧУЈЕМ ТВ: Кад преамбициозна и пргава, искомплексирана и неваспитана, а умишљена и поткупљива новинарка, своја паметна питања по хиљадити пут зачини крекетавом жабљом неписменошћу: „шта би ви урадили“, уместо „шта бисте ви урадили“ или „обзиром“, уместо „с обзиром“ итд... Превише је дневне политике која демонски заудара на логодијарају пролазног трула-

жа. У свему примећујем велику орвеловску режију, болесну хипнозу и менталну деструкцију недужне популације.

ЛИЧНО СЕ ДИВИМ: Ауторима који са великим стрпљењем и љубављу праве емисије о животињском царству на земљи, у води и ваздуху. Дах природе на телевизији је најплеменитији резултат овог медија.

ВРАТИО БИХ: Водитеље типа Мића Орловић у лику младих и обучених талентованих момака и девојака чија би култура и појава омогућили озонско освежење овог медија. Такве мајка ретко рађа.

УЧЕСТВОВАО БИХ: У емисији „Авалски торањ“ да збиру имена чувених Срба додам, и образложим, неправично изостављање Бранка Радичевића, Петра Кочића и других.

(*Политика*, ТВ ревија, Београд, 2006)

ФАНТАСТИКА У ЕРОСУ ЈЕЗИКА

Ђађа Андрејевић

Подалеке 1982. године, Ненад Грујичић је, као сасвим млад писац, добио Дневникову награду за причу „Живе болести". На челу жирија био је познати писац Александар Тишма.

Велики прозаиста препознао је у младом песнику и приповедачки дар. Ненад Грујичић је у међувремену писао и прозу. али се развијао, пре свега, као песник, и то до антологијских висина. Свестран, он пише есеје, огледе, студије, критике, полемике, аутор је и драмског текста, антологичар и агилни учесник јавног културног, уметничког и књижевног живота. Недавно му је у издању новосадског Прометеја објављена збирка приповедака Приче из потаје, *о којој аутор у разговору за* Правду *каже:*

У књизи Приче из потаје *налазе се текстови широког тематског регистра. Пре свега, сликао сам разне женске ликове и карактере предочавајући њихове необичне судбине, обрађујући однос мушког и женског принципа. Нисам запоставио ни друштвене и књижевничке теме које осветљавам духовитим, иронијским и сатиричним увидима. Ту су и приче са омаглицом фине фантастике у еросу језика.*

• Добитник сте најпрестижнијих књижевних награда. Имају ли оне данас значај за афирмацију дела?

Наравно да имају. Награде су звучне звезде једног талента. Напросто, чује се за нову књигу, ново име. Иако их има доста на нашој сцени, добро су дошле. Оне опомињу јавност на постојање посвећених људи. Нарочито је лепо добити награду која носи име антологијског писца што се етаблирао у српском или другом језику. Или награде високе културне симболике. С друге стране, није добро да стално исти писци добијају награде: то је ћорсокак јавног књижевног живота. Толико има младих даровитих писаца да је лепши ризик дати њима награду него неком већ потрошеном писцу који, тобож, служи оснивачу награде за углед.

• Шта је за Вас поезија у овом смутном времену?

Поезија, пре свега, јесте таленат за особени поглед на свет. Поезија највише продужава живот матерњег језика. Она не дâ да тај језик утрне, да се угаси и нестане. Она нуди решења која наново подмлађују матерњи језика сваког народа. Изистинску поезију пишу само даровити који се радују другима. Нема поезије – да лечи, тамо где клијају мржња, завист и похлепа.

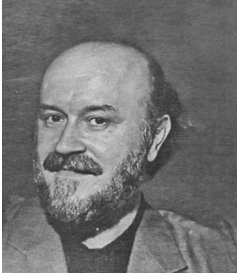
• Већ годинама се налазите на челу *Бранковог кола*, највеће песничке манифестације у земљи и окружењу?

Сматрам привилегијом то што сам на челу институције чије је седиште у Сремским Карловцима. Београд и Нови Сад су градови у којима објављујем своје књиге. Они су побочна крила сремскокарловачкој причи која на њима лети у својој пуноћи. Бранко Радичевић је песник који обавезује и надахњује. Чим сам дошао у Бранково коло, написао сам књигу о њему која је изашла и у Заводу за уџбенике. Имала је досад више издања у преко 20.000 примерака. Истражио сам кратак, али посве необичан Бранков живот.

• Многи писци су кроз своја дела били бунтовни. Вреди ли бити бунтован данас у Србији?

Бунт је један од основних песничких аспеката. Чини ми се, не може без њега, на овај или онај начин. И сам, поред осталога, пишем сатиричне и ироничне песме и приче. А на свечаном отварању *36. Бранковог кола*, Горан Султановић је рекао бунтовну Дисову песму „Наши дани“, која иако је написана пре скоро сто година, слика и данашње време. Наравно да вреди бити бунтован у поезији. Она је највиши облик духовне писмености. Лирика је боголики сјај у људском бићу. Ми живимо у нестабилном времену пуном медијске убрзаности, површности и брбљивости. Човеков спас је у матерњој мелодији језика која се најсуптилније изражава у поезији, у песничком говору који катарзично ослобађа од дневних глупости, лицемерја и лажи.

(*Правда*, Београд, 2007)

МАНТРА СРПСКОГ ДУХОВНОГ БИЋА

Санда Десница

На недавно одржаним етно фестивалима Пискавица 2007 *и* Фестивал ојкаче *код манастира Моштаница у Поткозарју, књижевник Ненад Грујичић, аутор књиге* Ојкача*, својом антологијском поемом* Покривање куће *је пред хиљадама посетилаца отворио обе светковине.*

• У колико мери је ојкача утицала на ваше стваралаштво?

Ојкача је завичајни мелем који ми је помогао да се комотније осећам у тзв. озбиљној књижевности. Заиста, ојкача ми је отворила очи када је у питању смисао бављења литературом и јавном позицијом писца. Пре свега, демистификовао сам списатељске умишљености и схватио да без сокова народног корена песник нема могућности да се свеобухватно бави матерњим језиком. Управо је ојкача долила у мој вокабулар мноштво нових речи, заборављених и прелепих, тако једноставних, а моћних: и не само то. Она је, као духовна творевина, већа вредност од многих умотворина савремених песника и писаца. На пример, ова ојкача: „Ја се, дико, заљубила у те / к'о казаљка у ситне минуте", или, „Видиш, драги, онај чопор зв'језда, / тако сам ти мараму извезла."

• О ојкачи сте говорили и на Хумболтовом универзитету у Берлину, и на *Фестивалу светске поезије* у Букурешту, те на студијском симпозијуму у Братислави. Како тамошња јавност прима ојкачу?

Као књижевна творевина, као самостални народни десетерачки двостих, она не постоји у тим срединама, па је зато примљена као велико изненађење, као новост број један, а кад још тамо чују мелодије ојкаче, сви се најеже и аплаудирају дуго. По ојкачи, на пример, ми као народ смо јединствени. Управо по таквим духовним медаљонима, разазнаје се нечија вредност на укупној мапи култу-

ре кроз векове. Ојкача је више од пуке текстуалности и мелодиозности. Она је мантра нашег бића.

• Ваша већ увелико позната поема *Покривање куће*, за коју вам је у књизи *Светлост и звуци*, додељена награда „Скедер Куленовић“, слика крајишки ритуал подизања новог шљемена (крова), а и ту повремено запевате ојкачу...

Моја мисија у вези са ојкачом је очигледно добила свој врх у поеми *Покривање куће*. После студије о ојкачи и антологијског избора њених римованих двостихова, пет издања те књиге, неколико телевизијских и радио-емисија снимљених на терену, и као песник сам изаткао творевину у уметничком тексту у који је инкорпорисана ојкача. Нужно је да запевам, и то радосно учиним. То је још један облик стваралачке акције. То је велика срећа за моју поетску радионицу јер таква поема има најшири концентрични круг створен из центра који се зове кућни праг. Мој отац, Драшко, мајстор каца и бачава, ограда и капија, познати певач ојкаче, био је и викало на кућама при покривању новог шљемена. Дечачко око и уво је за сва времена регистровало ту чулну сензацију, што се оваплотило у поему *Покривање куће*.

(*Блиц*, Бањалука, 2007)

ИЗРУГИВАЊЕ ПОЕЗИЈЕ И СИМБОЛА КОЗАРЕ

Горан Дакић

Искључивање „Скендерове награде“ са овогодишње књижевне сцене представља непромишљен гест, истински скандал и тежак облик самовоље. Чудно је да је нови жири уопште прихватио да ради. Ово је порука пјесника и полемичара Ненада Грујичића поводом прашине која се дигла у културној јавности због Књижевних сусрета на Козари *и манипулације жиријем и додјељивањем награда „Књижевни вијенац Козаре“ и „Скендер Куленовић“.*

• Угледни пјесници Стеван Тонтић и Предраг Бјелошевић, чланови претходног смијењеног жирија *Књижевних сусрета на Козари*, јавно су изнијели податке о манипулацијама са жиријем од стране Миће Гламочанина. Ви сте већ дуже вријеме указивали на то?

Драго ми је да се још неко одлучио да напокон каже истину о злоупотребама од стране једног умишљеног општинског службеника. Овладавши техником полтронисања, Мићко Гламочанин се отео контроли. Он је, прије неколико година, дошао у Бранково коло да ме убјеђује да Драган Колунџија не може добити награду на Козари. Чинио је то и са осталим члановима жирија. Чак је Дејану Медаковићу, тада предсједнику САНУ и предсједнику првог жирија обновљених *Сусрета*, послао и лажни факс из канцеларије предсједника Скупштине општине Приједор. Због некњижевних притисака, тадашњи жири (Дејан Медаковић, Новица Петковић, Ранко Рисојевић и моја маленкост) поднио је оставку.

• Како коментаришете чињеницу да је за шест година промијењено чак седам жирија у пуном саставу?

И претходни жирији су по доношењу својих одлука званично изјављивали да ће Колунџији награда бити додијељена сљедећи пут. Измишљен је, дакле, идеалан општински патент за сталну

елиминацију Драгана Колунџије, прворазредног српског пјесника који је врхунски опјевао Козару. И који је однедавно и носилац Националне пензије Републике Србије.

Награда „Књижевни вијенац Козаре“ установљена је прије шест година приликом враћања награде „Скендер Куленовић“. То је била провинцијска намјера да се умањи сјај повратка награде са именом аутора *Стојанке мајке Кнежопоље*. Та нова награда безразложно се додјељује сваке треће године. Недодјељивање награде „Скендер Куленовић“ и ове године подсјећа ме на догађај када је у препуном приједорском позоришту 2002. године чудну награду „Козара“ примио пјесник Љубомир Симовић, а у публици је, без могућности да наступи са Симовићем и другим пјесницима, незапажен сједио Драган Колунџија. Предлажем да награда „Књижевни вијенац Козаре“ буде ванредно додијељена Драгану Колунџији. И да се потом та вјештачка награда угаси, јер, поред награде „Скендер Куленовић“, она нема никакве разлоге да постоји.

• Невјероватно је да један човјек толико много конаца држи само у својим рукама и управља судбинама пјесника. О чему је, заправо, ту ријеч?

Трагикомични Мићко Гламочанин је неупућен у књижевне ствари, необразован за ту област, не познаје жива кретања на савременој литерарној сцени, нема књижевно дјело. Проблем *Књижевних сусрета на Козари* је крупнији. Дневнополитички, страначки и бирократски механизам има претјерано јак, чак арогантан, уплив у укупну организацију *Књижевних сусрета*. Ту књижевна струка, ето парадокса, ништа не одлучује. Компетентан сам то да кажем. Ми пјесници који држимо до себе, који немамо кукавички синдром писаца на јавној сцени, то не смијемо дозволити. Јер, наша је ријеч најважнија у времену, оно што ми кажемо о општинском службенику, то ће остати за будућност. Управо ми пјесници који смо прославили Приједор, Козару и Крајину, морамо имати стално мјесто на *Књижевним сусретима на Козари*, да се види да нисмо тиква без коријена.

• Садашњи члан жирија Ранко Рисојевић изјавио је да нигдје не пише да лауреат мора бити везан за простор Козаре, нити да мора доживјети и преживјети њену страдалничку судбину. Слажете ли се с тим?

Не слажем се са Ранком Рисојевићем. Невјероватно је да то каже баш он. Тим прије што је у првом жирију био за Драгана Колунџију. Ако постоји пјесник поријеклом са Козаре, који је антологијски опјевао Козару, ушао у читанке и лектиру, у све антологије српског пјесништва, онда је логично да он буде први лауреат награде која носи име Козаре. Јер, *Књижевни сусрети на Козари* нису Академија наука или Матица српска па да њихов жири може с разлогом да шири и релативизује спектар књижевних имена и разлога за додјелу награде. Није на Приједору да исправља криве Дрине на укупној књижевној и културној сцени. *Књижевни сусрети на Козари* су једна локална манифестација која у свом епицентру има сасвим јасан симбол. Аморално је гурати у страну елитног козарског пјесника. То у најмању руку ствара нелагоду, ако не и кост у грлу новопроглашених лауреата, све до прилике када ће се неко од њих одрећи „Књижевног вијенца Козаре".

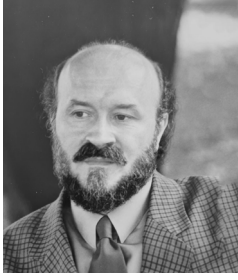
Значењски ниво синтагме *књижевни вијенац Козаре* подразумијева име Драгана Колунџије, има у себи уграђену свјетлост његове поезије. А ето, приједорска бирократија га је онемогућавала да конкурише чак и за награду „Скендер Куленовић", свједочи Стеван Тонтић. Нико рођен на Козари прије Колунџије није израстао у такву пјесничку фигуру. Елиминисати са Козаре Драгана Колунџију значи уништавати култивисани духовни коријен, изругивати се, не само његовом пјесничком дјелу, већ и поезији уопште, универзалној љепоти козарског симбола у српском језику.

• Шта мислите о овогодишњој додјели „Књижевног вијенца Козаре" и недодјељивању награде „Скендер Куленовић"?

Није споран овогодишњи лауреат „Књижевног вијенца Козаре", Матија Бећковић је велики пјесник. Споран је механизам који сваке године, и чешће, смјењује и поставља нове жирије. Матија Бећковић је још из младићких дана пријатељ Драгана Колунџије, долазио је на Козару у пјесниково Водичево и на кућни му праг. Спорно је да се овогодишњи жири, знајући за писмо Стевана Тонтића упућено *Књижевним сусретима*, није обазирао на то. Отуда није тачна Рисојевићева изјава да рад његовог жирија „није имао додирних тачака са радом претходног". Ваљда је новом жирију требало да буде најважније који га то морални и стручни институт приједорске општине именује и истура у јавност да ради у његово име. Све остало припада трулом компромису.

Разговарао сам са господином Марком Павићем, предсједником одбора *Сусрета*. Направио сам нов концепт манифестације и предложио свјежа пјесничка имена. Мићко Гламочанин је иза леђа присвојио моје приједлоге, а нова имена писаца искористио за формирање жирија којима је, потом, манипулисао. На свечаном отварању *Књижевних сусрета* нема изворних пјесама везаних за Козару. Мићага Гламочанин није уврштавао ни минут врхунске ојкаче, јер би се се сви присјетили моје маленкости пошто сам, као што је познато, имао велики научни, књижевни и медијски успјех са књигом *Ојкача*.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2008)

ОЈКАЧА ЈЕ НАШ ДУХОВНИ БРЕНД

Санда Десница

Разговор о ојкачи с Ненадом Грујичићем, аутором пет издања истоимене чувене књиге, творцем четири телевизијске умјетничко-документарне емисије на тему најстарије крајишке пјеваније: „Ојкача – вјековна песма Поткозарја“, „Љута милошта крајишка'“, „И отац и мати“ и „Ојкача – лирска позлата крајишке душе'“ Прије дведесет година, емисија радио Новог Сада „Од бећарца до ојкаче'', по сценарију Ненада Грујичића, освојила је прво мјесто на смотри југословенских радија у Охриду. Ненад Грујичић је добитник високих признања за свој пјеснички и књижевни рад: „Бранкова награда“ Матице српске, „Вукова награда“, „Милан Ракић“, „Скендер Куленовић“, „Стражилово“, „Кондир Косовке девојке“, „Печат вароши сремскокарловачке“, „Кочићево перо“, „Павле Марковић Адамов“, „Лазар Вучковић“, „Пјесма над пјесмама“, „Шушњар“, Златна значка КПЗ и Дневникова награда. Аутор је преко двадесет пет књига поезије, прозе, драме, есеја, студија, полемика и критика. Пјесме су му превођене на преко двадесет језика.

• Ко данас пише и пјева ојкаче?

Велики свјетски пјесник Езра Паунд је рекао: „Пјесник с почетка пише, а доцније пјева“. Права поезија, па и народна, највећа је кад је пјевана. Дакле, ојкача је дивно пјевано чудо, вјековна српска крајишка творевина. Она се „пише“ у колу, на лицу мјеста, ствара се у надахнућу и мегданском натпјевавању двију или више ојкачких група. Ојкачу пише и пјева народ, она није цементирана ничијом наредбом нити условљена било чиме, она је поље велике слободе.

• Колико се данас ојкача његује и како се чува од заборава?

Ојкача није сува фоклорна пјеванија попут препарираних фазанових репова или медвјеђих глава, није музејски примјер бившег

живота нити на лицу мјеста забиљежена смрт прохујалих епоха. Она је жива пјесма у двостиховима који се стално подмлађују и умножавају, обнављају и ничу. Ојкачи није потреба фолколорна одјећа, она настаје спонтано, приликом покривања куће, у гајевима на народним зборовима, на славама и свадбама, приликом одласка у војску. То су мјеста гдје се непрестано рађа и траје, пулсира и својом бесмртном отвореношћу побјеђује бесмисао сивог људског батргања кроз вријеме и простор.

• У чему је значај ојкаче?

Она је мудра поезија са „болном радошћу" душе, пјеванија у славу живота и ероса, сва у интелигентном нахереном погледу на свијет, са златом хумора, ироније и сатире, а све у живом покрету тијела и духа, у величанственом преплету људских гласова и корачаја. Она демистификује пуританске маске, малограђанску површност и помодну ограниченост времена.

• Ваша књига је доживјела пет издања, у припреми је и шесто. Откуд толико интересовање?

Сакупио сам народно благо које је, поред осталих, пјевао и мој отац Драшко Грујичић у Поткозарју. Помогли су ми многи заљубљеници и познаваоци ојкаче широм свијета. Написао сам студију о феномену десетерачког двостиха, упоредио ојкачу и бећарац, уозбиљио поглед на ову минијатурну песничку творевину. У томе је значај моје књиге. Доста сам урадио и у телевизијском медијуму. Не подносим површне приступе и аљкаву произвољност у афирмисању ове значајне творевине која дотиче саме корена нашег етноса и смисла. Ојкача се данас изучава на смеровима етномузикологије на Академијама уметности и у оквиру народне књижевности на филолошким и филозофским факултетима. Познајем доста младих који су дипломирали или магистрирали на тему ојкаче.

• Издвојите прегршт ојкача као примјере врхунске вриједности?

„Видиш, драги, онај чопор звијезда, / тако сам ти мараму извезла", или: „Сва су села ограђена жицом, / само моје плавом љубичицом". Ево примјера из Кочићевог времена актуелног и данас: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вријеме пропасти". Или, пак, из Другог свјетског рата: „Мој митраљез кроз

јелово грање / фашистима свира устајање“. А ево и ванвремених љубавних: „Види ти се по очима, мала, / да се не би пуно отимала”. Или, „Мала моја, високи јаблане, / је л’ ти мјесец видио табане?“.

• Шта бисте жељели још да урадите с ојкачом?

Имам намјеру да оснујем озбиљан велики *Фестивал ојкаче* који би надишао све локалне и имао међународни карактер. Он би у културном животу балканског поднебља по масовности и одјеку био пандан фестивалима као што су Егзит, Гуча или Тамбурица фест. Мјесто одржавања било би у Војводини гдје живи преко милион прекодринских и динарских Срба. За тако озбиљан пројекат потребни су ми врсни и озбиљни сарадници, мецене и донатори, можда и помоћ државе с обе стране Дрине. Желим да покажем да је ојкача раскошна и витална духовна творевина, осебујна и непоновљива, бренд Срба Крајишника. Ојкачу је потребно поставити на висок пиједестал, далеко од импровизованих облика представљања, који су често рушили њен углед, што из незнања, што из не баш најљепших намјера. Ојкача највише губи у баналном естрадисању, у примјерима блентавог медијског кича и вјештачког инструменталног „допуњавања“ којем она не припада. Она је грлена пјесма, сва од тканица људског гласа. Осим тамбурице са три жице исте дебљине, ојкача не познаје друге инструменте. Желим да врхунски организованим *Фестивалом ојкаче* покажем сву љепоту ове вјековне пјеваније и змијоликог ојкачког кола.

(*Блиц*, Бањалука, 2010)

НЕДОПУСТИВО ЈЕ ЦИЈЕПАТИ ИСТИ ДУХ

Неда Симић Жерајић

Истакнути пјесник Ненад Грујичић, остварен и као прозаиста, есејиста, критичар и антологичар, познат је и као врсни полемичар. Сјећамо се његове запажене књиге Полемике и одушци *која се појавила прије шест година. Сад припрема нову књигу полемика, есеја, критика, путописа, сећања и записа.*

• У новије вријеме, мада и раније, указивали сте на антологије српске поезије и енциклопедије српског народа које су изостављале писце, пјеснике, значајне личности и институције прекодринских Срба?

Често су српске антологије и енциклопедије, уствари, србијанске. Примећивао сам да значајни, чак и државни издавачи у Србији, не виде у својим капиталним пројектима прекодринске ствараоце књижевности, умјетности, културе и науке. То је нека врста наопаке моде, нарцисоидне ограничености и улијеђеног погледа на цјелину српског духа. Реаговао сам директно, јавно, и с аргументима. Недопустиво је један те исти дух цијепати „на три половине“, односно, бацати у заборав и слијепе рукаваце раскошне таленте и изврсна дјела.

• Недавно сте у Бањалуци, пред многобројном публиком у Народном позоришту, промовисали пјеснички првенац овдашњег младог пјесника Милана Ракуља, добитника награде „Стражилово“ на *Бранковом колу*?

Цјелина мога јавног ангажмана на пољу књижевности и културе обавезно обухвата и овдашње пјеснике и умјетнике. Увидјевши да „књижевна Србија“ нема нарочитог слуха за прекодринске пјеснике и писце, у Бранковом колу смо створили јасан концепт који у наше програме и садржаје обавезно укључује ствараоце из Републике Српске и шире. Тако се у *Бранковом колу* нашао и таленто-

вани Милан Ракуљ, млади пјесник који ће, све су прилике, трајати кроз вријеме. Затим, ту је и прошлогодишњи лауреат награде „Стражилово“ Бранимир Кршић, изузетно даровит млади поета. Међутим, примјетио сам код неких пјесника из Републике Српске једну врсту непотребне снисходљивости и претјераног савијања „кичме“ пред писцима из Србије. Ту карактеристику требало би што прије да избришу из своје личности.

• И награде „Печат вароши сремскокарловачке“, као и још неке, нису мимоишле пјесничка и културна имена из Бањалуке?

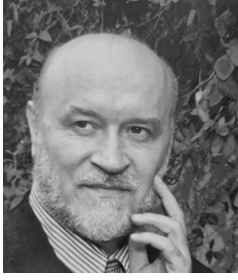
Међу добитницима наше награде „Печат вароши сремскокарловачке“ су Ранко Рисојевић, Анђелко Анушић, Предраг Бјелошевић, Боро Капетановић, Бранко Брђанин и Стеван Тонтић из Сарајева. Бранково коло је објавило књиге поменутим песницима Бјелошевићу и Анушићу, као и Здравку Микићу, Горану Шаули, Драгани Крагуљ, Наташи Гламочанин, Гордани Кукић и Мирјани Кајтез. На *Бранковом колу* су досад наступали Коља Мићевић, Ранко Прерадовић, Миленко Стојичић, Здравко Кецман, Стевка Козић Прерадовић, Радмило В. Радовановић, Мирко Вуковић, Радомир Д. Митрић и други. Од сликара Милан Совиљ, Владимир Кнежевић, те приједорски круг и други. Уз етно-групе ојкаче и музичке уметнике, млађа оперска умјетница Албина Смајловић из Бањалуке своју праву афирмацију стекла је управо наступима на *Бранковом колу*. И награда „Лаза Костић“, док сам био на челу Међународног салона књига у Новом Саду припала је Ранку Павловићу, Зорану Костићу, Љиљани Шево, Војиславу Максимовићу и Ранку Рисојевићу. Нужно је подржати истинске вриједности, нарочито младе који би баналном непажњом или незнањем остали изван могућности афирмације. Ту подршку сматрам својом мисијом која би могла стати у једну реченицу: Богати смо онолико колико дарујемо друге!

• Како гледате на пјесничке манифестације у Републици Српској?

Мислим да има превише дневно-политичког утицаја на концепт појединих манифестација. Не треба политичар да отвара пјесничку манифестацију. Сувише се у књижевну струку мијеша општинска бирократија која грчевито чува своју фотељицу. Затим, увијек исти пјесници из Србије долазе овамо, естрадни добошари не баш великог књижевног дара. С друге стране, недопустиво је да на Ко-

зару годинама не долази Драган Колунџија који је на врхунски начин опјевао легендарну планину и њену епопеју. Неки сићушни општински службеник плаши се да чује његово слово на Козари. Као што се ничим не може оправдати непозивање на *Књижевне сусрете на Козари* двојице добитника награде „Скендер Куленовић“, који су одрасли у Приједору. Могу они да наступе где хоће, но завичај им доста дугује, јер овамо у Србији слика о њему подоста зависи од њих.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2010)

СОНЕТ ЈЕ ЦАРСКА ФОРМА

Зоран Радисављевић

Ненад Грујичић (1954), песник, приповедач, романописац, есејиста, антологичар, врсни полемичар, добио је недавно награду „Пјесма над пјесмама“, која се додељује за опус љубавне поезије и допринос развоју српског песништва, а нешто пре тога награду „Павле Марковић Адамов“, признање за укупно стваралаштво. У последње време појавило се неколико нових Грујичићевих књига: Шајкашки сонети *(збирка песама),* Дарови *(изабране песме),* Приче из потаје *(књига прича),* Мужа душа *(роман),* Живи звуци Ненада Грујичића *(разговор са Милошем Јевтићем).*

Награда „Пјесма над пјесмама“, коју додељује Клуб умјетничких душа из Мркоњић Града, припала му је за опус љубавне поезије. У епицентру љубавног круга Грујичићевог песништва налазе се четири сонетна венца посвећена Марији Балковој чије је име у акростиховима. Три венца (четврти се зове „Цваст“) чине књигу Пуста срећа *која се појавила 1994. године у београдској Просвети.*

Ова књига имала је чудесан пут, одмах је била нападнута, а потом су уследили потпуно другачији осврти. Пуста срећа *је доживела три издања и била овенчана наградом „Милан Ракић“ за књигу године.*

Старозаветна „Пјесма над пјесмама“, подсећа Грујичић, има стих: „Јер љубав је јака као смрт“. То је слика неугасле људске жудње и узвишеног бола, ватра телесне чулности смртног бића у сталној потрази за својом андрогинском половином.

• Шта је поезија данас, питамо песника?

Поезија је одувек језик над језицима. Кроз миленијуме духа, она је највиши облик говора на матерњем језику, надахнути сноп нарочито увезаних речи. Поезија пледира за доживљај без остатка, за нервну перцепцију матерње мелодије у значењу. Она се указује

кад се рука језди, а крвоток мења ритам у напону емоције што трепери у ореолу песме – истиче Грујичић

Награда „Павле Марковић Адамов“ припала му је за укупни опус и допринос развоју савремене српске поезије. Особито му је драга, каже, јер носи име оснивача и првог уредника чувеног листа *Бранково коло* који је излазио у Сремским Карловцима од 1895. до 1914. године. Његов сукоб са Скерлићем донео је последице које, срећом, нису остале за сва времена.

– Видевши пре неки дан улицу са именом Паје Марковића Адамова у Новом Саду, схватио сам да је надживео трзавице и јазове своје епохе – каже Грујичић.

Најраније детињство Грујичић је провео у Шајкашу, а много година касније објављена је књига *Шајкашки сонети*.

Књига *Шајкашки сонети*, објашњава, настала је као енергија lucida intervalla најранијег детињства проведеног у равничарском Шајкашу пре повратка, у шестој години, у Приједор, виолентни завичај својих родитеља.

– Сонет је царска форма која има вековне капацитете да у себе прими фантазме раних година и овенча их звонколиким сликама и значењима. Речи шајкаш и крајишник значе исто: граничар – каже песник.

Књига *Приче из потаје* умножени је одјек његове давно написане приче „Живе болести“, која је добила награду новосадског *Дневника*, коју му је 1982. године доделио жири са Александром Тишмом на челу. Песници лако, сматра Грујичић, могу да пишу и друге жанрове. Песници су данас код нас, на пример, најбољи есејисти и критичари. То је привилегија за једну књижевност, поготово за српску која се недри у релативно малом језику.

Ненад Грујичић, оштар на језику, у сталном је „дијалогу“ са критичарима: „Постоје бројне предрасуде на нашој транзиционој књижевној сцени о песницима који пишу прозу. Много је загушен и конзервативан у знатном делу тзв. критички естаблишмент који нема више своју делатну функцију као претходних деценија, заглавио се у прежваканим теоријским и методолошким апаратурама, а и не сналази се у продору других медија и жанрова. Отуда, песнички таленат има велике задатке на успостављању равнотеже између дела и примаоца, старог и новог. Кад добро сагледамо

судбинске путеве истинских аутора кроз време, поезија је одувек судила критици, па се и данас тај чин указује као мера за меру свих ствари“.

(*Политика*, Београд, 2010)

ЧУДА ИЗ ДЈЕТИЊСТВА У „ВИЈАДУКТУ“

Неда Симић Жерајић

Сајам књига показује, у својим најбољим примјерима, да постоје људи са особеним талентима који бране божански принцип постојања. Наравно, и међу писцима живе демонски и утварни духови, црни као Керберова пећина. Ипак, мјера свему је таленат и његово остварење у матерњем језику.

Рекао је ово у интервјуу за Глас Српске *књижевник Ненад Грујичић, чија се књига* Вијадукт *ових дана појавила у издању Прометеја, а промовисана је на Сајму књига у Београду. Ускоро ће се у издању Културног центра Новог Сада појавити Грујичићева прозна књига* Приче за романе.

• Живимо у чудном времену. С једне стране – пјесници, писци и читаоци, позитивна атмосфера и радосна лица на Сајму књига, а с друге, код нас и у свијету, економска криза, сталне вијести о несрећама, природним непогодама и ратовима. Каквим смо ми то свјетовима окружени?

Одувијек се човјечанство кретало између раја и пакла, добра и зла, среће и несреће. Живимо у времену гдје се све то боље и брже види. Све се убрзава медијима и умножава интернетским чудом и дигиталном технологијом. Оно што је било незамисливо, постало је „нормално“. Улицом ходају људи који сами са собом разговарају, а неки други, пак, сједе у становима и преко екрана воде тзв. љубав, не треба им нико. Празнина је завладала људским душама. Огреховљено тијело је постало удаљена рупчага без дна. Попуњава се блудом, алкохолом и дрогом. Човјечанство је као никад постало гладно слика смрти и ништавила, медији се такмиче ко ће пласирати стравичније снимке, на примјер, слике ужасног краја и смрти Гадафија. Виртуелно је постало стварносно. Данас постоје планетарни извођачи смрти, њих плаћају велике корпорације и магнати. Спектакл смрти дође људску психу. Такви системи и призори до краја рашчовјечују људско биће, падамо у најдубљи понор гријеха.

• Има ли томе краја? Каква је позиција пјесника и писаца у таквом апокалиптичном времену?

Судећи по свему што опажамо, свијет се приближава тачки велике промјене. Вјерујем да је то цивилизацијски облик преумљења, пресвлачење кошуље смисла постојања. Окован материјалистичким резоном, човјек не види такву метаморфозу, али она се осјећа у ваздуху. У том контексту поезија је дјевица, узвишена сестра духовног смисла и излаза. Она је и голубица и змија, ултрасвјест о човјековој амбивалентној природи и несавршенству. Поезија је моћ духа и језика да о рационалним стварима проговори „немогућим" сликама. Њен највиши домет је у библијски интонираном језику. Она ће се отјелотворити у облик људског живота вриједан поштовања и радости.

• Објавили сте 25 наслова. Послије књиге *Приче из потаје* и романа *Мужа душа*, које су такође, уз *Шајкашке сонете*, изашле посљедњих година у Прометеју, појавила се и Ваша књига поема *Вијадукт*?

Писац, поготово пјесник, цијелог живота остаје везан за аркадијске слике дјетињства. Оне су чистилиште за потоње силе живота, које нас нападају разним искушењима и гријесима. Књига *Вијадукт* је сачињена из три поеме које узимају Гомјеницу као главни простор одигравања дивних чуда. Изградња асфалтног пута од Приједора до Томашице, почетак рада новог рудника који ће раселити читав крај, затим несвакидашњи крајишки ритуал покривања куће, животно позориште даривања и пјевања у Поткозарју, те бајколики лов на жабе у шумским барама завичаја, представљају непоновљиве тренутке једне ране младости која је све то удивљено посматрала и убрзано дисала. Написао сам три поеме у слободном стиху и покушао да вратим овај облик пјевања у своју стваралачку радионицу, али и на српску пјесничку сцену.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2011)

ДРЕВНО ПЈЕВАЊЕ У СРПСКОЈ ТРАДИЦИЈИ

Радомир Речевић

У емисији Хрватске телевизије „Шкрињa“, ауторке Бранке Шепаровић, као и у хрватској номинацији ојкања за Унеско, прећутана је свима позната истина да је древно ојкање изгнано са Србима из Хрватске и да данас српске избеглице певају ојкаче и ојкане у Војводини, Србији и широм света – каже књижевник и директор Бранковог кола Ненад Грујичић. – Треба реаговати, јер ће Хрватска, незаслужено и лажно, присвојити древно ојкање као свој бренд.

Поводом недавне одлуке Унеска да древно ојкање прогласи културним наслеђем човјечанства као нематеријалном културном баштином у Хрвата, 26. јануара, на ХРТ1, у ударном термину послије централног Дневника, у документарној серији „Шкрињa“, ауторке Бранке Шепаровић, приказана је педесетоминутна емисија „Ој“. Разговарали смо с Ненадом Грујичићем, аутором студије и антологије Ојкача*, која је досад имала пет издања, аутором неколико телевизијских и радио емисија, добитником Прве награде за емисију „Од бећарца до ојкаче“ на Смотри југословенских радија у Охриду 1991. године.*

• Одлука Унеска је већ изазвала полемике. У чему је основни проблем?

Хрватска је Унеску препотентно номиновала ојкање као своју баштину не помињући крајишке Србе који вековима ојкају на терену Далматинске загоре, Лике, Кордуна и Баније. Слично ради и с Николом Теслом, светским научником српског порекла из Лике. Древно ојкање је привилегија Балкана, налази се у српској традицији у целом динарском појасу, дакле, и у Босни и Херцеговини и у Црној Гори, као и у делу Србије. Из древног ојкања, као најстарије врсте српског певања, развили су се многи концентрични

кругови ове певаније, различитог географског пречника, али увек из истог извора. Тако познајемо и лички ојкан и крајишку ојкачу и ојкавицу. И не само њих. Постоје и други називи за ово певање: грохотање (не гроктање, како погрешно говоре чак и неки етномузиколози), војкање, орзање, розгање, потресање, завијање и зерзавање. Овом врстом старог певања бавили су се и бањалучки академик Владо Милошевић и сарајевски научник Цвјетко Рихтман. Они доносе разне називе: преклапуша, придјекуша, натезалица, возачка, трзавица, бројевица... А за пјевача који започиње певанију каже се да: првачи, сријеца, вози, превија, огиба, угиње, прегиба, пријекива, јеца, јоче, јода…

• Шта (ни)је речено у хрватској емисији „Ој“?

У емисији ни једном једином речју није поменуто српско крајишко ојкање у Хрватској. Све је лицемерно приписано хрватској баштини и спуштено до баналног дневно-политичког нивоа, без научног темеља и доказа. Све је сведено на идеолошку раван домољубља типа *Blut und Boden* (крв и тло), како је у ријечком *Новом листу* одмах после те емисије приметио Иван Старчевић. У емисији није наведен ни један научни доказ у прилог хрватском својатању ојкања. Учесници емисије, етномузиколог (Јошко Ћалета), књижевник (Иван Аралица), оперска уметница (Дуња Вејзовић) и лекарка (Сања Поповић Грле) беспризорно су причали којешта, прескачући праву истину која им је и те како позната. С друге стране, дате су тенденциозне, импресионистичке и патетичне апотеозе од ауторке емисије Бранке Шепаровић, истицан, авај, планетарни домет кроз изузетност тзв. хрватског ојкања у поредбама, чак, са звуком и настанком самих космичких галаксија и сазвежђа?! Ојкање је упоређено и са музиком школьки из Јадрана?! Заиста трагикомично, на нивоу распуштених дечјих стрип-маштарија. У недостатку доказа, посегло се за домаштавањем и произвољним измишљањем. Певани примери ојкања у емисији били су неадекватни, дакле, без изворног српског белега, старачки сенилни, импровизовани и неаутентични. Недостајали су аутентични српски ојкачи. На крају емисије поменути су неки безимени људи „који су се искоријенили и отишли“. Какав цинизам! Ни једном речју нису поменути прогнани Срби из Хрватске. У емисији, као и у хрватској номинацији ојкања за Унеско, прећутана је свима позната истина да је древно ојкање изгнано са Срби-

ма из Хрватске и да данас српске избеглице певају ојкаче и ојкане у Војводини, то јест Србији и широм света.

• Документујте нам истину о ојкању научним доказима, кратким историјатом.

Људевит Куба, у тексту „Народна глазбена умјетност у Далмацији“ (*Зборник за народни живот и обичаје јужних Славена*, Загреб, 1899) каже да је овај начин певања „у православним крајевима особито обљубљен“. И додаје: „С тим се слаже што га у Хрватској налазимо само код православних пребјеглица из Босне и Србије. И у Црној Гори се свуда тако пјева. Овај кључни факат наводи и Антун Добронић у студији „Ојкање“ (*Зборник за народне обичаје и живот Јужних Славена*, Загреб, 1915). Владимир Дворниковић у тексту „Психогенеза епског десетерца“ (*Прилози проучавању народне поезије*, Београд, 1936) пише да су му ојкачи у Далматинској Загори, на питање зашто тако певају, одговорили да је то мушки „плач за Косовом“! У књизи Станка Опачића Ћанице (*Народне пјесме Кордуна*, Загреб, 1972) пише: „А кад би се исцрпио репертоар тих новодонесених пјесама, обично би се прелазило на пјевање домаћих ојкача што се звало и пјевање ћирилицом“. Дакле, неспорно је да ојкање припада српској традицији. Не искључујем могућност да су Хрвати од својих комшија могли делимично да науче ојкати. Односно, данашњи малобројни Хрвати који ојкају, тиме показују своје српско динарско порекло прикривено римокатоличким прекрштавањем.

• Како ствари са ојкањем стоје на ширем простору?

Још је Људевит Куба записао: „И у Црној Гори се свуда тако пјева, Бјелопавловићи се паче хвалишу да су они измислили тај начин тремолованога пјевања, а зову га зерзавање“. У тексту „Ојкање у Босанској крајини“ (*Развитак*, Бањалука, 1939) Душан Умичевић пише: „У свим крајевима где је ојкање сачувано, ојка само православни свијет. Нисам могао чути да би заојкао католик, а тако исто ни муслиман. Стога се може рећи да се ојка само у оним крајевима у којима живи народ православне вјере“. Дакле, са научне и животне тачке јасно је ко је вековима носилац ојкања у динарским пределима. Кад би муслимани око Кључа, на пример, с прољећа, око Ђурђевдана, заојкали, они би тиме указали на своје српско порекло. То није ништа ново, и на ширем плану, о свом пореклу

јасно сведоче Меша Селимовић, Скендер Куленовић и, у новије време, Емир Кустурица.

• Шта бисмо ми, као двије државе, могли да урадимо по том питању и да ли се нешто ради?

Пре свега, министарство културе, као и друге државне институције, неизоставно би требало, с научним и стварним доказима, да уложе протест Унеску, уз нову номинацију (заједно Србија са БиХ или Републиком Српском) да се ојкање, односно ојкача, третира као српски културни бренд, односно део светске нематеријалне културне баштине у којем приоритетно учествују Срби. Овако, Хрватска ће незаслужено и лажно присвојити древно ојкање као свој бренд. Спреман сам да помогнем. Бојим се да у нашим институцијама не постоји довољно инвентивности, мотивације и потребе за истицањем овог феномена, као што је то било код групе агилних и фанатизованих хрватских предлагача. Међутим, с обзиром да је Унеско дао задатак Хрватској да поднесе извештај о бризи и спасавању ојкања од изумирања, ово је тренутак да реагујемо, да исправимо очигледну неправду којом се на светском нивоу беспризорно елиминише и без преседана негира и затире вековна српска духовна и културна баштина на Балкану.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2011)

СВУДА ПРОЂИ, СВОЈОЈ КУЋИ ДОЂИ

Радомир Речевић

Вечерас ће у Народној библиотеци „Ћирило и Методије“, бити свечано представљена нова књига Вијадукт *Ненада Грујичића, најчувенијег савременог књижевника поријеклом из Приједора. Књига је сачињена из три поеме тематски везане за Поткозарје,* Вијадукт, Покривање куће *и* Жабар, *које су, прије пар година, потврђујући његово завичајно утемељење, понаособ биле објављене и на страницама* Козарског вјесника.

У честим породичним селидбама, у пролазу рођен у Панчеву, а данас својим дјелом и послом у Новом Саду и Београду, и Сремским Карловцима, гдје је дугогодишњи директор Бранковог кола, једне од најпрестижнијих институција културе и умјетничких манифестација у Србији, и шире, истакнути књижевник Ненад Грујичић се увијек и са радошћу, стваралачки и животно враћа Гомјеници и Приједору, гдје је учио основну и средњу школу од 1961. до 1974. године.

Свукуд прођи, својој кући дођи. Ова пословица се односи и на књижевни рад и теме које писац обрађује. Бранко Ћопић је говорио да човјек има право о завичају да пише тек кад оде из њега. Вијадукт је средишњи дио Гомјенице, који је назван по загребачком предузећу које је од 1962. до 1967. године градило асфалтни пут и срећивало простор од Приједора до новоотвореног рудника Томашица. То предузеће је своје бараке подигло баш у Гомјеници, гдје се моја породица, након неколико година, била управо вратила из Војводине. Недалеко од моје куће, на мјесту посјеченог Бецнеровог гаја, никло је, дакле, одјељење предузећа Вијадукт, које је потпуно измијенило ритам и живот становништва у Гомјеници. С обзиром да је мој отац Драшко из Томашице, а мајка Стоја из сусједних Пејића, тај асфалтни пут и Вијадукт били су за мене више од обичног догађаја – говори нам Ненад Грујичић.

• Панонска равница и брдовита Козара, саме по себи, нуде контраст и подијељеност. Како сте га, макар пјеснички, помирили у себи?

Имао сам ријетку привилегију да живим у оба амбијента. Екавица и ијекавица, шајкаши и крајишници, све је то један род, један језик, једна национална матрица. Ми смо граничари на српској ријечној линији дугој преко пет стотина километара. Боравак у Приједору оставио је најупечатљивије трагове у мени. Од своје шесте до двадесете године живио сам у Поткозарју и то ме је животно одредило и у највећем дијелу моје литературе.

• Име Козара и Поткозарја уздигли сте и у вашој култној књизи *Ојкача* која је досад имала пет издања (једно у Музеју Козаре). Откуд интерес за српску народну баштину?

Ојкачу је митски пјевао мој отац и с њим многи пријатељи у Поткозарју. Одатле сам повукао интересовање за ову древну пјеванију, мада док сам живио у Приједору, нисам у томе учествовао, више ме је занимао рокенрол. Тек одласком из Приједора, нашавши у Матици српској на књигу *Бећарац* академика Младена Лесковца, отворила ми се неслућена могућност. Десетерачки двостих у антологији *Бећарац* обухватао је терен Војводине, Славоније и Барање, терен који је покривен тамбурашком мелодијом бећарца. Моја шанса је била у отварању крајишких простора гдје се, такође. пјева десетерачки двостих али у другим, ојкачким мелодијама. И тако је настало све.

• И како се догодило да се несумњива српска баштина, каква су ојкача и ојкање, некритички присваја и својата од стране Хрватске?

О томе сам пуно говорио поводом одлуке Унеска да древно ојкање призна Хрватској која је препотентно номиновала овај културолошки феномен као свој. Одузети крајишким Србима ојкачку пјесму, значи затрти им траг у духовном коријену који је важнији и дуговјечнији од материјалног. Дакле, то је велика превара. Ничим се не може научно доказати да је ојкача бренд хрватског народа. Ако је Кини од стране Унеска признат древни обичај који изводи народ Ујгури на њеној територији, онда, сагласно томе, и ојкање мора бити признато Србима који живе на територији Хрватске. И не само Хрватске, већ и на простору Републике Српске, односно

Босне и Херцеговине, али и даље на простору Балкана. Значајан научни свједок из деветнаестог вијека је, поред осталих, чешки етномузиколог Људевит Куба, који је обилазио крајишке крајеве све до мора и записао да на овим просторима ојка православни свијет.

• Да ли смо кривци и ми сами, јер нисмо Унеску номиновали ојкачу?

Може се тако рећи. И Србија и Република Српска преспавале су своју шансу, односно препустиле Хрватској да српску баштину номинује као своју. И Србија и Српска нису претходних година имале, за разлику од Хрватске, своју комисију за предлагање културних брендова Унеску. Поред велике необавештености на тему ојкаче, чак и у етномузиколошким круговима, један број наших такозваних познавалаца ојкаче, разних вјетропира и мувала, стидио се тог термина и називао га погрдним именима. И то је негативно доприносило затамњењу имена ојкања и ојакаче. Сада се види колико је то било погрешно. Оно чиме треба да се поносимо, изврgавано је малограђанском подсмјеху од стране раскокодаканих аматера.

• Како сада ствари стоје у јавности? Чија је званично ојкача?

Хрватска сад има проблем да на својој територији очува ојкање, јер тамо нема ко да га пјева. Избјеглице, прогнаници из Хрватске у Војводини и Србији пјевају ојкачу, тамо ће бити сачувана. Кад некој држави Унеско призна за свјетску вриједност неки културни бренд, онда је та држава дужна да га сачува од пропадања и изумирања. У противном губи добијено признање. То ће се догодити Хрватској. То може сада да нагласи Србија, као стална чланица Комитета Унеска. Мислим да се на томе већ ради. Сматрам да је најважније да је ојкача, као духовни феномен, призната као дио свјетске културне нематеријалне баштине. То је доказ да она постоји као ријетка вриједност, без обзира на наше локалне крађе и прекрађе. Животни и научни факти су на нашој страни. Као једини аутор књиге *Ојкача*, доживео сам гест Унеска као високо свјетско признање и за свој рад на овом пољу, и велики вјетар у леђа за нова прегнућа, за нова издања ове књиге, али и за развој ојкаче која, на примјер, неуморно цвјета у Поткозарју. Овоме се може придодати Старо козарско коло као апсолутни српски бренд, који планирам, ако се тако сложе карте, заједно са нашим обновљеним

институцијама предложити Унеску за свјетску културну нематеријалну баштину.

• *Вијадукт*, треба ли подсјећати, није завичајни изузетак. Пјесничка и књижевна веза са Приједором и Гомјеницом, одавно су препознати код завичајних пјесника, присутна је и у вашим другим дјелима.

Наравно, пјесник без завичајног коријена нема ни своју језичку крошњу у свијету. Не само на Балкану, већ и на многим европским и свјетским пјесничким и књижевним фестивалима и скуповима, ја проносим име Приједора, Поткозарја, Козаре и Крајине. То је већ увелико познато и по томе сам препознатљив код мојих колега. Поносан сам на то, на чињеницу да ме завичајне приједорске слике и мотиви непрестано надахњују и да успијевам од локалног оквира направити универзалне кругове значења, дубоко захвалан што ме народ Поткозарја и Крајине прима у свој загрљај на сваком кораку.

• Као угледни директор Бранковог кола, на властиту иницијативу, имали сте прилику да много пута садржајно угостите бројне приједорске пјеснике, књижевнике, сликаре, умјетнике и пјеваче ојкаче.

Поред наведеног, Бранково коло је досад објавило чак двадесет двије књиге пјесницима из Републике Српске. Неколико пјесника из Приједора налази се у том низу: Здравко Микић, Драгана Крагуљ, Гордана Кукић и Наташа Гламочанин. Бранково коло је у протеклим годинама додјелило своје престижне награде „Статуета Бранка Радичевића“, „Стражилово“ и „Печат вароши сремскокарловачке“ једанаесторици угледних аутора из Републике Српске. Ниједна установа културе из Србије не може се тиме ни приближно похвалити.

• Па колико је уопште тај песнички мост сада чврст, или он функционише само у једном смјеру, и како уопште гледате на прекодринску књижевну сцену?

Већ сам рекао колегама у Бањалуци да морају да се ослободе снисходљивости осјећаја ниже вриједности. Поред једног Кочића, Ћопића, Куленовића, Ољаче и других, писци овог поднебља, а поготово организатори књижевних манифестација, треба да прес-

тану да клече и да се диве пјесничким полубоговима из Србије. Овдје, у Крајини, постоје талентовани и остварени пјесници и писци. Без окупљања у заједнички круг, без емитовања снаге и слике о сопственој вриједности, нико нас неће цијенити. Не видим ни један једини разлог да у књижевним жиријима у Републици Српској сједе писци из Србије. У тим жиријима треба да буду овдашњи писци и, евентуално, писци поријеклом из ових крајева. Нисмо ми тиква без коријена.

• Ваш књижевни опус, било да је ријеч о поезији, прози, есејима, критикама, полемикама или документарно-умјетничким ТВ емисијама, велики је и многонаграђиван. Шта, с тим у вези, можемо очекивати у блиској будућности?

Завршио сам једну драму, другу моју по реду, прву сам написао још подалеке 1981. године. Ускоро ми излази књига прозе *Приче за романе*. Завршио сам обимну *Антологију српске поезије* – од Бранка наовамо, која ће обухватати период од 1847. до 2000. године. Дуго сам се припремао за овај подухват који ће свјетло дана угледати наредне године. С обзиром да сам недавно наново постао отац, добио сам лијепу ћеркицу, привешћу крају књигу пјесама за дјецу, која се у рукопису налази још од рођења моје прве кћерке. Та књига за најмлађе могла би се звати *Милица и Даница*.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2011)

ОДАБРАО ТАЛЕНТЕ КОЈИ ПЕВАЈУ

Борис Кнежевић

Први пут у једној важној антологији укупне српске поезије нашло се чак 26 савремених песника из БиХ, односно из РС. Драго ми је да сам био у прилици да укажем на обиље песничких дарова који су ту око нас, а заобиђени су саможивошћу књижевне и друштвене бирократије.

Песник и књижевни критичар Ненад Грујичић, који је преко неколико дана у Бањалуци промовисао своје капитално дело Антологија српске поезије*, каже да је посебно задовољан што се међу изабраних 290 аутора, чији су стихови нашли место у његовој антологији, по први пут налази и велики број савремених српских песника са простора Републике Српске.*

Истичући да су песници из РС с пуним правом заслужили да се нађу у новој Антологији српске поезије *којом је обухваћено српско песничко стваралаштво у последњих 150 година, Грујичић у разговору за Прес РС каже да је своје капитално књижевно дело „припремао целог живота“.*

• У вашој *Антологији српске поезије* нашло се 290 песника, почевши од Бранка Радичевића па све до Дејана Алексића.

Управо тако. Међутим, важно је истаћи да се по први пут у важној антологији укупне српске поезије нашло чак 26 савремених песника из Босне и Херцеговине, односно из Републике Српске.

• Ко су одабрани песници из РС?

То су Душко Трифуновић, Дара Секулић, Владимир Настић, Велимир Милошевић, Ранко Прерадовић, Стеван Тонтић, Стевка Козић Прерадовић, Ђуро Дамјановић, Бранко Чучак, Зоран Костић, Тодор Дутина, Слободан Благојевић, Душан Праћа, Ранко Сладојевић, Горан Симић, Боро Капетановић, Предраг Бјелошевић, Анђелко Анушић, Драгана Крагуљ, Дејан Гутаљ, Бранко

Брђанин Бајовић, Љупко Рачић, Мирко Вуковић, Жељко Пржуљ, Тања Ступар Трифуновић и Александра Чворовић.

• Шта вас је определило да ових 26 аутора уврстите у „бесмртнике“ српске поезије?

Песници преко Дрине заслужују пуну пажњу и припада им широка прилика да уђу у антологију укупне српске поезије. Мој напор се огледао и у стваралачкој чињеници да су таленти у ијекавском изговору равноправни, а у нечему, потпуно специфични и музикалнији, наспрам екавске лепоте српског језика.

• Како сте се одређивали према онима који су заборављени и онима који мисле да су „незамењиви“?

Драго ми је да сам био у прилици да укажем на обиље песничких дарова који су ту око нас, живи и неуништиви, а заобиђени саможивошћу књижевне и друштвене бирократије. С друге стране, није ме убедило ничије такозвано значајно присуство на песничкој сцени, ако оно није оваплоћено истинским талентом што пева. У антологији нису ушли аутори које ванкњижевни разлози држе на сцени, као ни они којима други дотерују и уређују песме.

• Колико дуго сте припремали ову антологију?

Ову антологију сам припремао готово током целог књижевног живота. Има много разлога да је то баш тако. Знао сам какву желим направити антологију, нисам имао недоумице око тога. Било је важно да препознам у песничком тексту живу матерњу мелодију у универзалном значењу речи, без које ниједан песник не може да створи аутентично дело. Дакле, тражио сам врхунске стихове у којима су песници пропевали на божанској струни талента. Српски језик поседује изванредне песничке карактеристике које већ у примордијалној супстанци речи носе жар непоновљивог.

(*Press*, Бањалука, 2012)

БЕСЦЈЕН-БЛАГО МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА

Ранко Прерадовић

• Пред сам почетак *41. Бранковог кола*, у издању Бранковог кола, прије нешто више од два мјесеца, појавило се Ваше дјело *Антологија српске поезије (1847–2000)*. Чиме сте се мотивисали и руководили стварајући ову капиталну књигу?

Осећала се потреба за једном антологијом српске поезије која ће, у дубљем временском распону, узети у обзир укупну мапу нашег језика и песништва. Тињала је велика потреба за озбиљном антологијом која ће равноправно третирати песничке таленте с обе стране Дрине, и шире. То је један од разлога којима сам се руководио. Моја антологија обухвата век и по развоја српске поезије, почевши од 1847. године која је од прворазредног значаја за рођење и развој чистога српског језика у књижевности. Те године у Бечу, појавила се, поред осталога, прва књига песама Бранка Радичевића.

• Као пјесник, критичар и есејиста стекли сте, кроз неколико деценија живог присуства на књижевној сцени, озбиљне увиде у српску поезију? Шта значи наћи се у Вашој антологији?

Рекох, ова антологија обухвата интервал од једног и по столећа, прецизније, период од сто педесет три године (1847–2000). У њој се налази 290 песника – од Бранка Радичевића до Дејана Алексића. Није исто правити антологију српске поезије од Другог светског рата наовамо, или ову моју која креће из средине деветнаестог века. То је огромна разлика. Дакле, није исто када у мојој антологији песник из новијег времена добије једну песму или, пак, када му се та иста песма нађе у антологији која обухвата последњих педесет година. То су два неупоредиво различита контекста, јер, у првом случају увршћена песма добацује своју сенку све до 1847. године, а у другом, тек до 1945. Стотину година разлике помера

временски капацитет уврштене песме и пјесника, а тиме и саме антологије. Дакле, много је већи значај за савременог песника ако му се песма нађе у контексту са песмама Бранка Радичевића, Лазе Костића, Ђуре Јакшића, Јована Дучића, Милутина Бојића и других великана, него ли само у збиру својих савременика. Верујем да то разумеју увршћени живи, нарочито млађи песници и да ће их заступљеност у мојој антологији мотивисати да и даље негују дар за сопствени таленат, да наставе да раде и пишу што најбоље могу, напросто да оправдају своје присуство у антологији овога распона и домета.

• Као ниједан антологичар прије, Ви сте у антологију укупне српске поезије унијели, ни мање ни више, чак двадесет шест пјесника ијекавског прекодринског миљеа, који живе овдје. То је радикални помак и нови антологијски увид без премца. Многи међу нама пјесницима су само теоретисали о тој могућности, а ви сте били практични и конкретни?

Мој антологичарски гест припада истини и чињеницама „на терену“, откривена је на ширем плану занемарена лепота у ијекавском језичком крилу српске поезије. То што су београдско-новосадски антологичари правили махом антологије србијанске поезије, а под именом „српска“, представљало је бесловесани нехај и слепило на нашој књижевној сцени. Мени је то био додатни мотив у раду на антологији у којој се, као што рекосте, налази двадесет шест савремених српских песника из БиХ, односно, Републике Српске: Душко Трифуновић, Дара Секулић, Владимир Настић, Велимир Милошевић, Ранко Рисојевић, Ранко Прерадовић, Стеван Тонтић, Стевка Козић Прерадовић, Ђуро Дамјановић, Бранко Чучак, Зоран Костић, Тодор Дутина, Слободан Благојевић, Душан Прања, Ранко Сладојевић, Горан Симић, Боро Капетановић, Предраг Бјелошевић, Анђелко Анушић, Драгана Крагуљ, Дејан Гутаљ, Бранко Брђанин Бајовић, Љупко Рачић, Мирко Вуковић, Жељко Пржуљ, Тања Ступар Трифуновић и Александра Чворовић.

• Као мало ко из новијег књижевног живота, истакли сте се и као бескомпромисан полемичар поводом неких антологија и других појава у књижевном и културном животу? Ту сте извукли многе закључке и поуке?

Поезија је највиши облик књижевне писмености и најдубљи светлосни траг људске душевности. Ништа као поезија не оставља тако

снажан печат за сва времена. Није случајно да се управо по песницима и писцима највише називају улице, школе и установе, и то свуда по свету. И то је доказ непропадљивости духовних бисера у матерњем језику и времену. Пролазна људска пена свакодневице и смењиви друштвено-политички системи упућују на то да је живот вулгарно бесмислен уколико нема упориште и снагу духовним дјелима. Зато је улазак песника у антологије деликатно драгоцјен и престижан. Ту постоје видљиви и невидљиви видови присуства и борбе. Уласку у „вечност" теже и аутори неталенти који се налазе на моћним позицијама а које нису песничке провенијенције. Они некњижевним алаткама „обезбјеђују" и место у неким успутним, мање значајним антологијама, али то је само шака прашине просута по раширеним страницама књиге, коју ће први јачи ветар одувати у празнину.

• Написали сте предговор од преко седамдесет страна и поговор (напомене) од десет. Антологија има близу хиљаду страна. Како сте се одлучивали за пјесме и пјеснике, нарочито из новијег времена? Шта је пресуђивало да неког уврстите, а неког не?

Веома је важно истинољубиво, ни по бабу ни по стричевима, прилазити одабиру песника за антологију. Настојао сам, где год је то било могуће, да освежим досадашње антологијске увиде. И код песника из деветнаестог века и с почетка двадесетог, проналазио сам нове квалитетне песме. Тако, на пример, моја антологија почиње врхунском песмом „Молитва" Бранка Радичевића, која се досад није нашла ни у једној антологији српске поезије. Слично сам поступао и код Змаја, Лазе Костића, Јакшића, Шантића, Диса, Десанке, Раичковића и других, проналазио сам понеку песму непознату ширем читалачком аудиторијуму, чак и специјалистима за литературу. Најделикатнији посао био је везан за моје савременике. Новије песме увек морају да одлеже. Зато сам, поред осталог и направио дистанцу од дванаест година (1847–2000) у односу на тренутак када је ова антологија изашла. Да би ушао у антологију, песник је морао да видно пропева у матерњем језику, да дотакне жилицу матерње мелодије у језичком медијуму и увеже је у непоновљива и универзална значења речи употребљених у песничком тексту. Ту ми је помогла сентенца Езре Паунда: „Песник с почетка пише, а доцније пева". Тражио сам, дакле, оригиналне песме, песме аутентичног талента који не понавља позната рјешења.

Искључио сам пјесме које само визуелно личе на поезију, а уствари су сува проза или апстрактни кошмар ничега. Поготово нисам уврштавао песме оних аутора који, ето чуда, допуштају или пак „морају“ да им други исправљају или дописују „песничке“ текстове.

• Шта сте још имали у виду кад сте почели да склапате ову антологију. То је посао који се ради годинама, читавог књижевног вијека. Шта Вам је било у крупном плану?

Ми смо релативно мали народ и језик. Креативни појединци и институције немају право да сажимају и своде на нулту тачку, па и испод ње наше врхунске песничке, уметничке и културне вредности. Тиме уништавају коријен српског духовног бића. Све што вреди мора се наћи у оваквим антологијама. Мора остати у времену. Сматрам да је превише било сублимисања и елиминисања сопственог бесцен-блага зарад тренутних, препотентних, помодних, идеолошких и техничких разлога. Уважавао сам експлозију српског песничког језика и разнолике висове које су освојили песнички дарови. Нисам копирао нити клонирао претходне антологије српске поезије, тежио сам оригиналном отиску погледа на прохујали век и по. Уносио сам заборављене песнике и открио неколико нових. Најизразитији пример је Петар Милосављевић кога познајемо као теоретичара и историчара књижевности, научника и филолога.

• О овој антологији увелико се прича. Недавна промоција у Банском двору у Бањалуци била је изузетно посећена и жива. У чему је, осим само књижевног, значај појављивања овакве антологије српске поезије?

Та промоција, као и неке претходне, показале су да је поезија витално настањена у човеку и времену. Потреба за њеном лепотом и дубином је непресушна. Она је фактор обоготворене силе у људима. Наравно, то искључује сваки аматеризам. Врхунска поезија је неуништива и свеприсутна у свим временима. Тек повремено се примири при најезди примитивизма, али се брзо придигне и настави своју племениту и борбену мисију кроз епохе. С дуге стране, поезија није само књижевност, она је више од тога, она је независна духовна дисциплина у матерњем језику. Поседовање песничког талента је највеће богатство у литератури. Оваква антологија

говори у духовном капацитету, не само појединаца, већ и језика којем припада. Посматрајући ову антологију, свако се лако може уверити да смо ми заиста талентован народ који је изнедрио многе мајсторе и велемајсторе у песничком медијуму. Оваква антологија баштини непролазне вредности, помера културолошку скалу нашег значаја на ширем плану и указује на домете имагинације коју осваја српски језик и обрнуто. Материјални свет је инфериоран у односу на духовну силу врхунске поезије. Он се распада као трошна хрпа почишћене пролазне стварности. Прави песници су корифеји стваралачке слободе, плодности духа и истине.

• Ваш обиман предговор садржи многе нове погледе, чак радикалне? Васко Попа код Вас има мање пјесама од Стевана Раичковића, на примјер. Попа има седам, а Раичковић десет пјесама. У чувеној антологији Миодрага Павловића, Попа има чак седамнаест, а Раичковић свега шест. Указали сте на то и поставили питање зашто Васко Попа није писао на свом матерњем, румунском језику?

У мојој антологији седам песника имају по максималних десет песама: Бранко Радичевић, Лаза Костић, Владислав Петковић Дис, Војислав Илић, Јован Дучић, Милош Црњански и Стеван Раичковић. Васко Попа је одличан песник, али код мене није међу најпривилегованијима. Њега је подигао део друштвеног контекста у којем су он и Миодраг Павловић били носиоци нове модерне поезије наспрам соцреалистичког рукописа тога времена. Павловић је заиста претерао са увршатавањем несхватљиво великог броја Попиних песма у своју антологију. Дао му је неоправдано много (највише) у односу на све понаособ песнике српскога језика уопште. Сада се види да је то била грешка у заносу, Павловићева генерацијска хипербола одушевљености колегом. Поезија се одиграва у матерњем језику. А Васку Попи српски језик није био матерњи. Дакле, поставља се питање зашто Василе (Васко) Попа није писао на свом матерњем румунском језику? Самјуел Бекет је, на пример, као ирски књижевник после Другог светског рата почео, стицајем животних прилика, да пише драме на нематерњем француском и тако нови језик сводио на голе, сублимисане и кратке, често без граматичке досљедности, елементе. То је било нужно стање у којем се Бекет затекао, није могао другачије. По том и таквом изразу Бекет се прочуо. Нешто слично доживео је и Попа који је на поменути начин економисао са новом грађом нематерњег језика – српског. А онда, у архетипским матрицама

нашег мита и фолклорне фантастике, Попа је на специфичан начин „скенирао“ српску, њему ипак несродну, баштину у језику (загонетке, бајалице, брзалице, бајке); сводећи свој израз (без интерпункције) на минималну функционалност пуну свакодневних говорних клишеа, идиома и фразеологизама, често у форсираним синестезијским ударима, са тзв. метафоризацијом хумора и ироније, која је добила на цени као својеврсна иновација. Ту нема максималне и природне распеваности какву на пример проналазимо код Стевана Раичковића или, пак, Милоша Црњанског, чија се поезија онтолошки стопроцентно одиграва у урођеној мелодији матерњег језика. Наука, која се зове имагологија, може да утврди и докаже Попин матерњи хендикеп, његову представу кроз језик о себи и „другоме“ на основу конкретних сазнања историје, антропологије, социологије, психологије, лингвистике, културних и политичких прилика. То је нешто што ће се објашњавати у будућности. У предговору опширније објашњавам овај феномен.

• Занимљива и вриједна пажње страна Ваше антологије јесте да сте уврстили велики број пјесникиња, чак тридесет пет?

Нема потреба да наглашавам да су песникиње потпуно равноправне са песницима. То се подразумева. Увек је свему мера таленат. Међутим, догађа се да у неким антологијама које обухватају период од чак стотину година место нађе само једна песникиња. То је недопустиво. То је понижење женског присуства у поезији, литератури и животу. Ја сам настојао да представим обиље лепоте у поезији, које доноси целина песничких талената без обзира на пол. Импонује ми да је та карактеристика моје антологије увелико примећена.

• Још једна карактеристика антологије такође снажно је примјећена: Ви сте први антологичар који је у озбиљну антологију укупне српске поезије уврстили пјесме неколико наших кантаутора и рокенрол музичара: Ђорђа Балашевића, Арсена Дедића, Милана Младеновића, Бранимира Штулића, Боре Ђорђевића и Момчила Бајагића?

Један искусан песник ми је недавно предложио да у великој београдској „Арени“ која може примити двадесет хиљада људи, промовишем ову антологију тако што би уз најзначајније песнике разних генерација, позвао и поменуте рокенрол песнике и кантауторе. Збиља, предлог је инвентиван и вриједан пажње и, нема сумње,

да би такав догађај изазвао велику позорност, што би помогло најширој афирмацији саме поезије и ове антологије. Релативно веће културе од наше, увелико су етаблирале своје кантауторе и рокенрол ауторе у антологијама врхунске поезије, од Леонарда Коена и Боба Дилана на Западу, а Булата Окуџаве и Владимира Висоцког на Истоку. Зашто не бисмо ми то урадили? Ево, ја сам се усудио и повукао тај корак. Многи сад говоре, а и сам тако мислим, да антологија тиме добија на свежини и отворености.

• Познато је да у вашој богатој библиографији скоро триста јединица припада само броју заступљених Ваших пјесама у разним антологијама? Ваше пјесничко дјело је позамашно и награђивано, о њему је много писано. Но, ипак себе нисте уврстили у ову антологију иако други пјесници-антологичари то чине. Зашто?

Никад нисам наступио као песник на *Бранковом колу* које водим годинама. То је мој несаломиви принцип. Ја желим бити истински домаћин песницима, неко ко је у служби поезији. Јер, мени је неким лепим чудом судбине дато да наступим скоро где год желим другде. Зашто бих на *Бранковом колу* то злоупотребљавао. Други домаћини не раде као ја, али то је њихова ствар. Осећао сам да нема потребе да уврстим своје песме у антологију чији предговор и поговор потписујем лично. Миодраг Павловић је својевремено урадио другачије, али то је ствар личног избора и мере. И једно и друго је легитимно. С друге стране, лакше ми је тако да одговорим понеким колегама на питање зашто их нисам уврстио у антологију.

(*Екстра*, Бањалука, 2012)

Ојкача уписана у Национални регистар нематеријалног културног насљеђа Србије

КРАЈИШКО ДУХОВНО БЛАГО

Радомир Речевић

• Ојкача је доживјела велико признање, званично је уписана Вашом заслугом у Национални регистар нематеријалног културног насљеђа Србије. Како се осјећате при таквој чињеници и како гледате на своје почетке поводом рада на ојкачи?

Када је прије четврт, стољећа, подалеке 1988. године, у издању Књижевне заједнице Новог Сада, изашло прво издање *Ојкаче* у пет хиљада примјерака. Један стари приједорски професор, на промоцији у граду моје младости, рекао ми је, дубоко увлачећи и у колутовима отпухујући дим „Дрине“: „Видјећеш ти, Ненаде, куда ће те све ова твоја *Ојкача* проводати.“ И збиља, догодило се и – догађа се тако. Књига је досад имала пет допуњених издања, у припреми је и шесто. Представљена је на врхунски начин гдје све не, у Матици српској у Новом Саду, у Етнографском музеју у Београду, у Удружењу књижевника Србије, у Музеју Републике Српске у Бањалуци, у Музеју Козаре у Приједору, на Тргу пјесника у Будви, у бројним библиотекама и позориштима, културним центрима и школама, факултетима, на симпозијумима, на народним зборовима и фестивалима ојкаче, а онда, и на свјетским манифестацијама поезије и језика.

• Какве успомене и искуства носите из свијета, с обзиром да сте држали предавања и у Европи?

Незаборавно је предавање у Берлину на Хумболтовом универзитету. Тамо студенти аплаудирају ударајући прстима згрчене шаке по столу. Нијемци немају десетерачки двостих као независну, најкраћу пјесму. Затим, наступ у истом граду на међународном скупу студената, гдје сам и запјевао ојкачу: „ Ој, ракијо, примакни

се души, / црна ми се џигерица суши.“ Један одушевљени египатски студент замолио ме је да поновим чудну и њему непознату мелодију. А онда, такође, у Берлину на Данима српске духовности и културе гдје је наступ, уз предавање и обавезно пјевање, изазвао овације на бис. И наступ у монденском румунском мјесту Куртеа Де Арђеш, на примјер, гдје се одржава *Свјетски фестивал поезије* у присуству тридесетак земаља. Прије мене, наступио је један боливијски пјесник ударајући у мали бубањ величине ибрика. Нашавши се у небраном грожђу, јер сам наступао одмах послије њега, но снађох се брзо рјешивши да говорим фрагмент своје поеме *Покривање куће* гдје се налазе уграђени ојкачки двостихови типа: „Кућо моја, багремова прућа, / попиће те баја до сванућа“. Отпјевао сем неколико ојкача и изазвао јаросну пажњу, аплауз се није стишавао. Затим, наступ у Братислави, на семинару језика гдје бораве такође представници неколико десетина земаља. У том граду је изашао (1988) један од првих приказа *Ојкаче* у часопису за свјетску књижевност. И тако даље – Тбилиси, Беч, Москва, Темишвар…

• Ојкача је изникла на Вашем кућном прагу у Гомјеници. Ви сте одрасли у Поткозарју и нема сумње да у венама носите број ојкаче. Какве вас успомене, на том плану посјећују?

Мој отац Драшко био је мајстор многих заната и познати пјевач ојкаче у Поткозарју. Са великим сивим магнетофоном „Грундинг“ одлазио је на крупном црном мотору „Хорекс“ на народне зборове – у храшћу поред цркава гдје је стизао да сними и ојкачу уз тамбурицу и старо козарско коло, или кад тројица стојећи или сједећи за столом пуним мезе и ракије мирно пјевају. Преслушавали смо снимке у кући уз његове коментаре. Измалена сам, дакле, слушао на кућном прагу ту чудну пјеванију, мени с почетка, младом рокеру косе до рамена, нејасну и пријесну, али како је вријеме протицало, све ближу и мелемнију. У раду на књизи, на терену, фасцинирале су ме свјежина и старина ојкаче у исти мах, њена способност да се прилагођава времену и регенерише увијек задржавајући мирис и боју свога корјена. У животу људи постоји потреба за архетипским препознавањем предака и њиховог живота. Ојкача је вјековни културни амблем по којем се препознаје један велики духовни талас српског народа. Непролазном љепотом ојкачког звука и витешким надметањем гласова,

замеће се лијепа кавга пјевачких група у старом козарском колу, на примјер. Не може свако да пјева ојкачу, дјетињство му мора бити улог у темељу ојкачке муње, у споју неба и земље. Мелодијски распон ојкаче оживљава ријечи, спира са њих устајалу мемлу неговора, а понекад садржи и неки далеки литургијски одјек на народни начин.

• О књизи *Ојкача* су говорили и писали Драгиша Живковић, Бошко Петровић, Рајко Петров Ного, Драгомир Брајковић, Драган Колунџија, Новак Килибарда, Ранко Рисојевић, Стеван Тонтић, Дејан Тадић, Давид Кецман, Димитрије О. Големовић, Желидраг Никчевић, Живан Живковић, Славица Гароња Радованац, Весна Ивков, Милутин Ђуричковић, Милош Априлски, Миле Мутић и други. Како данас живи ојкача у интелектуалној сфери?

Данас студенти раде семинарске и дипломске радове на тему ојкаче на књижевним и етномузиколошким смјеровима. Ојкача се отела, живи свој живот, и вода по свијету не само свога аутора, већ и неки нови подмлађени свијет. А онда, ево, највиши домет – ојкача, ових дана, званично уписана у Национални регистар за нематеријално културно насљеђе Србије. Поред ојкаче међу двадесет седам елемената духовне баштине, налазе и крсна слава, ђурђевдански обред и молитва, пиротско ћилимарство, врањанско пјевање, златиборско пјевање из вика, пјевање уз гусле, гајде и друго. Тим поводом, у Етнографском музеју у Београду основан је Центар за нематеријално културно наслеђе Србије, који ће, поред осталог имати задатак да штити и ојкачу.

• Одлуком Националне комисије и Националног комитета за нематеријално културно наслеђе Србије, ојкача је, као поетско-музичка, то јест „поетско-вокална творевина Срба Крајишника и Динараца у Србији“, ушла у први Национални регистар НКН Србије. Шта то, конкретно, значи за ојкачу као духовну баштину Срба Крајишника у Војводини (Србији)?

Ово је значајно из више разлога, понајприје што се тиме етаблира српска крајишко-динарска баштина као својина државе Србије, чиме се она обавезује да институционално негује и чува ово духовно благо. Тиме се на видљив начин зацјељује сав онај вјековни бол силних сеоба, миграција, збјегова и колонизација, а поводом похара, изгибија и ратова који су, као по правилу, зах-

ватали прекодринске лијепе предјеле и помјерали стотине хиљада живих српских душа на балканском простору. Уласком ојкаче у национални регистар НКН Србије крајишка баштина се ослобађа апатридне позиције „ни на небу ни на земљи“. Дакле, више неће бити стијешњена и непримјећена између културне баштине мањина и аутохтоног народа, већ ће се чврсто примити у тло и дух Србије као равноправни чинилац укупне баштине српског културног корпуса и традиције.

• Прије двије године, одјекнула је вијест да је ојкање присвојила Хрватска не помињући изгнане Србе који вјековима пјевају ојкачу. Како сада институционално стоје ствари на том плану?

С обзиром на то да је Хрватска саможиво присвојила ојкање, сада упис ојкаче у Национални регистар Србије тек добија на снази. То је сада званична државна верификација овог феномена као српског елемента нематеријалног културног насљеђа на Балкану. Нема сумње да су хрватске институције пожуриле да зграбе ојкачу као ратни плијен, а прогнане Србе са Баније, Кордуна, Лике и Далматинске Загоре тиме прогласе за *персоне нон грата*. Тиме је извршено дубоко чишћење националног српског корјена на терену данашње Хрватске. Веома опасан чин много опаснији од уништења материјалног блага, с обзиром на то да нематеријална културна баштина нема цијену. С кољена на кољено нематеријално културно насљеђе као бесцјен-благо представља примарну и неуништиву духовну супстанцу идентитета и континуитета једног народа.

• Произилази да је Србија прије Републике Српске, тј. Босне и Херцеговине, унијела ојкачу у Национални регистар. Ви сте члан Комисије Републике Српске за нематеријално културно насљеђе Републике Српске. Шта се догађа на том плану?

Ојкача је настала овдје, у крајишко-динарским предјелима, а силом прилика селила се и настанила у Војводини и шире гдје живи са пуним капацитетом. Ојкача приоритетно припада и српском етносу у Босни и Херцеговини, у Републици Српској, конкретно – у Босанској крајини. Нема сумње да ће, послије одлуке Србије да верификује ојкачу данас као дио свог нематеријалног културног насљеђа, Република Српска, односно Босна и Херцеговина, морати што прије да етаблирају овај елемент и као дио своје баштине, то јест, да га институционално заштите и тиме оснаже укупну

позицију српског нематеријалног културног насљеђа на Балкану. А то значи, уз аргументован и реалан утицај – конкретан пробој ка листама Унеска.

• Носећа грађа ојкаче јесте десетерачки римовани двостих. О њему је могуће говорити и писати у бескрај.

Ојкачки десетерачки двостих је прича за себе. То је, уз бећарац и гангу (која је и у осмерцу) наша најкраћа лирска народна песма – у два стиха. Етномузиколози, нажалост, ограничено посматрају феномен ојкачког пјевања, не виде пјеснички текст, већ само посматрају музичку компоненту, а то је мало у односу на раскош тема и мотива десетерачког двостиха. Довитљивост, шеретлук и бараблук, а онда истинољубивост и искреност, карактеролошких црта и менталитета, доносе истинску умјетничку вриједност која се непрекидно обнавља и траје. И кад је најврлетнији, ласциван или еротски, тај двостих је добронамјеран, он хита да обрадује, да спасе од чамотиње духа, да нахрани радошћу гладну душу. А распон тема је широк и неухватљив, од лирског и њежног, преко сирово животног до трансцендентног, а све на духовит и здрав начин, без комплекса и предрасуда. Ником се ту не клања и не робује, све је у праску слободе и разбијања пуританских маски, а у разлету мисли и срца, рација и луцидности.

• Конкретно говорећи, које бисте примјере ојкаче навели као књижевно јаке и вјечите?

Заиста, бескрајна је лепеза овога блага. Ево једне ојкаче из Кочићевог времена: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вријеме пропасти“. Актуелна и свевремена пјесма, као да је настала у нашем историјском тренутку. А ево антологијских врхунских примјера ојкаче , врхунских по књижевној вриједности: „Роди, мајко још једног ко мене, / па ћеш имат двије успомене“; „Видиш, драги, онај чопор звјезда, / такву сам ти мараму извезла“; „У мог лоле кућа насред горе, / па му лишће пада на прозоре“; „Уста моја од ува до ува, / ко ће вама намјесити крува“; „Нема мала ливаде у гају, / ђе се твоја леђа не познају“; „Пушка моја и у њози меци, / то су моји у години свеци“; „Дрино, водо, жубора ти твога, / немој бити међа рода мога“.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2012)

МОЋ ПЈЕСНИЧКИХ ТАЛЕНАТА

Санда Десница

После репрезентативне Антологије српске поезије (1847–2000), *која је доживела друго издање, Бранково коло је објавило и панораму пјесника* Да доплетем венац започети. *Повод за ову ријетку панораму је стотину објављених пјесничких књига у Бранковом колу, међу којима се налази чак двадесет из Републике Српске.*

О панорами Бранковог кола, критичарка Марија Слобода је записала: „Ово је пројекат од великог значаја за оживотворење српског језика, развијање литерарних креација и неговање духовних вредности.“

• Овај подухват је заиста риједак и говори о несвакидашњем сабирању српског пјесничког блага. По први пут једна институција у Србији може да се похвали резултатом који нема нико други?

По свом препознатљивом концепту, Бранково коло сабира српске песнике и уметнике екавског и ијекавског миљеа. Као мало која културна институција у Србији (готово да их и нема), Бранково коло води бригу и о песницима ијекавског изговора. У протекле две деценије, Бранково коло је давало прилику најпре почетницима, младим и млађим песницима, али су своју шансу добијали и старији аутори. Бранково коло је прихватало и својеврсну меру креативног ризика без којег нема открића нових песника и њихове књижевне славе.

• Ви сте сачинили ову панораму. Који су аутори из Републике Српске заступљени у њој?

Објавити књигу у Бранковом колу значи, пре свега, добити амблем значајне културне мисије, наћи се у кругу привилегованих. Имам осећај да млади песници у Републици Српској немају институционалну подршку. У Бранковом колу, ето, имају. Своје првенце објавили су талентовани аутори: Милан Ракуљ, Ирена Бера, Алек-

сандра Мариловић, Наташа Гламочанин, Маја Станојевић, Дарка Хербез, Мирјана Кајтез, Горан Гаврић Грга и Морана Вукмир. А затим и познатији песници: Предраг Бјелошевић, Здравко Микић, Драгана Крагуљ, Жељко Пржуљ, Горан Шаула, Гордана Кукић, Валентина Милачић и Душко Ж. Поповић.

• Као ниједна институција из Србије, Бранково коло је овјенчало велики број овдашњих пјесника престижним својим награда?

За културу Републике Српске није добро да она награђује само пјеснике из Србије, а да не види своје. Пјесници из Србије често зграбе награду и привилегије у Републици Српској, а потом шмугну и ништа не учине за своје колеге овамо преко Дрине, у Бањалуци, на пример. Награде Бранковог кола се у Србији додељују већ преко четири деценије. Награда „Печат вароши сремскокарловачке“ припала је значајним песницима прекодринског миљеа. То су: Дара Секулић, Ранко Рисојевић, Стеван Тонтић, Боро Капетановић, Предраг Бјелошевић, Бранко Брђанин Бајовић, Мирко Вуковић и Анђелко Анушић. Међу добитницима наше угледне награде „Стражилово“, налазе се такође песници Републике Српске, нешто млађи и они који започињу књижевну каријеру: Жељко Пржуљ, Мићо Савановић, Милан Ракуљ, Маја Станојевић, Александра Мариловић, Ирена Бера и Горан Гаврић Грга.

• Панорама обухвата и свјетске пјеснике чије су књиге изашле у Бранковом колу, као и пјеснике са укупне књижевне српске сцене?

Да, у панорами налазе се и светски пјесници, који су, такође, објавили своје књиге у Бранковом колу, а неки постали и лауреати наше међународне награде „Бранко Радичевић“: То су Дејвид Херберт Лоренс (Енглеска) и Рихард Питрас (Немачка), а потом добитници поменутог високог признања: Вјачеслав Купријанов (Швајцарска), Филип Танселен (Француска), Насо Вајена (Грчка), Никита Данилов (Румунија), Валериј Латињин (Русија), Керол Ен Дафи (Енглеска) и Бабкен Симоњан (Јерменија). Са укупне српске песничке сцене, у панорами се налазе: Мирјана Божин, Милена Северовић, Драгослав Дедовић, Борис Лазић, Иван Лаловић, Дамир Малешев, Саша Нишавић, Јелена Радовановић, Дубравка Миленковић, Владан Ракић, Лидија Ђого, Ивана Гаћански, Иван Деспотовић, Маја Даковић, Стела Манасијевић, Душан Кресовић, Маја Белегишанин, Марко Ковачевић, Дајана Петровић и други.

• Шта ова панорама суштински показује? И која је њена улога данас на књижевној сцени?

Поезија је много важна за културно наслеђе и опстанак једног народа. Без развијеног песничког језика, нестаје и матерњи. Панорама активира пажњу на поезију, на најбоље песме аутора разних генерација. Ова панорама наново афирмише оно што је најбоље у стваралаштву сваког песника понаособ. Сваки песник је уврштен са по једном најбољом песмом. Панорама региструје и крајње тачке укупног замаха Бранковог кола на сцени издаваштва. Ова панорама показује да је поезија увек жива, да никад не умире, да се само на махове примири и пушта да поред ње бубњају површни естрадно-медијски таламбаси.

• Шта је битно за пјеснике данас?

Поезија је непрестано чуђење над светом које изазива стварање новог и непредвидивог у пуноћи снаге појединачних талената. Наравно, све зависи од самога песника и његове моћи да траје кроз време. Битно је да поседује таленат за таленат, моћ да се одржи на јавној сцени, да се не горди пре времена. О релативности успеха, Иво Андрић је, на пример, рекао да често у животу управо успех је оно што човеку ломи врат.

(*Блиц*, Бањалука, 2014)

ОРИГИНАЛНИ ПЕЧАТ РАДА

Ранко Прерадовић

• Ваша *Антологија српске поезије (1847–2000)*, у издању Бранковог кола, изазвала је велику пажњу. За кратко вријеме доживјела је и друго издање. О њој су говорили и писали Михајло Пантић, Драгољуб Стојадиновић, проф. др Славица Гароња Радованац, Мирко Вуковић, др Бранко Брђанин Бајовић, Иван Деспотовић, Дамир Малешев, Бранислав Ђорђевић, Марија Слобода, Марко Ковачевић, Душан Праћа, Маја Белегишанин, Андреа Беата Бицок, Ирена Бера... Министарство културе Србије откупило је антологију за библиотеке у Србији. Да ли сте очекивали такав одјек и успјех?

Прија ми такво изненађење. Шта год да радите, очекујете да то успе, да има свој смисао и лепоту. Поготово када је у питању пројекат на јавној сцени. Тиме је одговорност већа и сложенија. Али и радост која се гнезди у срцу. Ову антологију сам доживео као горњи спрат мога досадашњег књижевног искуства. Ту је главни капитал – свест о српској поезији у последњих век и по. На антологији сам радио посвећено, и као да се све само исцртавало и примало нове валере и боје. А уствари, четрдесет година сам непрекидно урођен у књижевни живот и литературу, сваки дан живим то дивно чудо. Такво искуство донело и је ову антологију.

• Било је и полемика око ваше антологије. Ви сте својевремено у Бањалуци објавили књигу *Полемике и одушци*. Ту сте осветљавали неке друге антологије. Као да сте се припремали за своју. Нема сумње да сте вјешт полемичар и мало ко вас може надгорњати. Како сте реаговали на неколико негативних приказа ваше антологије?

Природно је да се о антологији пишу различити текстови и да се доносе супротни судови. То је нормална последица оваквог подухвата. Поготово када пола века у српском језику не постоји

свежа и самосвојна антологија. Последњих деценија, многе антологије су настале на копирању претходних, на страху да се помери угаони камен неких мишљења. Моја антологија је сачињена у намери да донесе нов поглед, да измести неке уврежене увиде и освежи културни амбијент. Антологичар нема потребе да одговара на негативне текстове, јер они, у склопу са позитивнима, доприносе стварању својеврсног мита о књизи и увећавају харизму аутора. Но, одговорио сам ипак, на пример, на један фарисејски текст који је застранио у хуљењу, који је прелио свој одијум на приватно поље. Умем и волим да узвратим на такве покушаје прљаве дисквалификације. Али, кажем, антологији прија таква јавна ватрица, она греје и публику која, поред осталога, жели да набави књигу о којој се прича.

• Нема сумње, ваша антологија је одлично примљена, без обзира на на пар побочних удараца. У нашој књижевној историји познати су случајеви оспоравања антологија које су постале значајне?

Еклатантан пример јесте напад Марка Ристића 1965. године, у часопису *Форум* у Загребу, на *Антологију српског песништва* Миодрага Павловића. Он је написао текст са преко сто педесет нанизаних придева којима грубо дисквалификује поменуту антологију: једнострана, ускогруда, апстрактна, неефикасна, неадекватна, анахронична, тупа, застарела, реторска, астматична, штура, сура, сасушена, тесна, безваздушна, склеротична, катедарска, кабинетска, канцеларијска, бирократска, сива, сува, хладна, глувонема, кратковида, дефектна, неживотна, јалова, окована, крута, парализована, проповедничка, алилујска, калуђерска, николајвелимировићевска, поповска, кардиналска, пасторска, велемудријашка, папирната, антилирска, антипоетска, антиосећајна, антиљубавна, мрачњачка, кртичја, бајата, бескрвна, конзервативна, догматична, ретроградна, реакционарна, погребна, надгробна, преподобна, здрузгана, сврдлана, бездетна, некрофилска, пепељава, гипсана, целулозна, дрвенаста, бестрасна, пристрасна, покондирена, уштогљена, сувопарна, уседеличка, девитаминизирана, порозна... Иза овог беса Марка Ристића остала је значајна антологија, у више издања, о чијем концепту и дан-данас наравно, можемо расправљати и полемисати.

• Ваша антологија је донијела неколико радикалних помака. Прије свега, обухватила је 290 српских пјесника, од чега чак 26 са терена

Републике Српске, односно, Босне и Херцеговине, стасалих послије Другог свјетског рата. То се први пут догађа у некој озбиљној антологији штампаној у Србији?

Да, у Србији у културним круговима не постоји нарочито изражена свест о значају западног крила српског језика и културе. Многе институције и појединци под појмом „српски“ виде само „србијански“. Тек понегде избија свест о томе, али никако као систем свести о целини српског корпуса. Писао сам о неким таквим антологијама, али и о енциклопедијама, које се баве српском поезијом и културном баштином, а осветљавају само србијански оквир. Наравно, то је погубно за један етнос и један те исти језик. Моја антологија демистификује такве иницијативе и заблуде. Мислим да је и тај аспект мог културног ангажмана допринео појави другог издања антологије.

• Затим, уврстили сте чак 35 пјесникиња екавског и ијекавског изговора. Дали сте женама значајну улогу на пољу српске поезије?

Ми имамо одличне песникиње и потребно је уважити ту чињеницу. Поезија не разликује пол у коначном резултату. Она није мушка привилегија, мада тако личи по многим антологијама. Потресан је податак да постоје антологије са само једном песникињом, антологије које обухватају период од стотину година. Таква смутљивост штетна је по културу једног народа и ствара вољав задах на траговима таквог самопорицања.

• А онда, по први пут у српској књижевности, уврстили сте и неколико наших кантаутора и рокенрол пјесника?

То сматрам веома битним. И то је, вероватно, поред осталог, допринело појави другог издања антологије. Поједини кантаутори и рокенрол песници доносе лирски лахор вредан књижевне пажње. У свету се поодавно догодило такво померање. Тиме сам развио неке нове амблеме савременог доба и релативизовао натмурене погледе нашег књижевног естаблишмента на распеване душе српскога језика.

• Недавно, Бранково коло је објавило и вашу панораму поезије *Да доплетем венац започети*, коју сте штампали поводом стоте објављене пјесничке књиге. У Бранковом колу досад је своје књиге објавило чак двадесет аутора из Републике Српске. То је опет јединствен случај?

Ето, и тај пројекат говори о концепту Бранковог кола и потреби непрестаног прожимања језика и духа с обе стране Дрине, и шире. То је напросто животна потреба, никако мода. У панорами се налазе махом млади и млађи песници, уз неколико старијих са укупне сцене, нарочито оних из светских језика, који су добитници наше међународне награде „Бранко Радичевић“. Мислим да тренутно Република Српска недовољно подржава и афирмише најмлађе талентоване песнике. Као да се цементирала књижевна сцена оличена у неколиким фараонским мумијама, без дашка новог ветра и сунца. То није добро за један језик, конкретно, за ијекавско крило српскога језика, које непрестано мора показивати своју виталност и домете кроз књижевност, иначе остаће угрожено насртајима са стране.

• Бранково коло је досад, да кажемо тако, произвело завидан број српских пјесника одавде, из Бањалуке и Приједора, на примјер, у лауреате награда „Стражилово“ и „Печат вароши сремскокарловачке“?

Да, о томе водимо рачуна. На познате мартовске и септембарске манифестације *Бранковог кола* редовно долазе песници и други уметници из Републике Српске. Добитници награде „Печат вароши сремскокарловачке“ су и Дара Секулић, Стеван Тонтић, Ранко Рисојевић, Боро Капетановић, Предраг Бјелошевић, Бранко Брђанин Бајовић, Мирко Вуковић и Анђелко Анушић. Међу добитницима награде „Стражилово“, такође се налазе млађи и млади прекодрински песници: Жељко Пржуљ, Милан Ракуљ, Маја Станојевић, Александра Мариловић, Ирена Бера и Горан Гаврић Грга. То је оригинални печат рада Бранковог кола у Србији.

• Лично доста радите и на плану одбране нематеријалног културног насљеђа Срба. Успјели сте да вјековну крајишку пјесму ојкача предложите и упишете у први Национални регистар нематеријалног културног насљеђа Србије?

Ето, и то се, хвала Богу, догодило. То је озбиљан резултат на ширем плану. Међутим, у последње време наступила је отимачина духовног културног блага на Балкану, нарочито на просторима бивше Југославије. Понајпре, на плану језика, где је српски наново очерупан, па су настали новкомпоновани, политички језици у нестабилним државицама. Без језика, непрекидног његовог освежавања, одбране и заштите, ми смо нико и ништа. На свечаном отва-

рању *42. Бранковог кола*, песник Владимир Јагличић је приметио да и настајање тзв. нових језика из нашег, на простору бивше Југославије, ма колико то било парадоксално, говори о снази и капацитету српског. Друго, Хрватска је немилосно приграбила ојкање, бећарац и нијемо (глуво) коло као своје нематеријално културно наслеђе, не помињући српске корене и њихову животворну снагу данас на терену, конкрено у Војводини, код динарско-крајишког српског становништва. Хрватска је све то здипила као ратни плен, да тиме избрише вековне српске стопе на својој територији. Наше институције морају реаговати на то и обратити се Унеску. Србија има легитимно право да на листе Унеска номинује ојкачу, бећарац и глуво коло као своју баштину, јер на њеном терену живе нове српске избеглице и колонисти после Другог светског рата, као и после Првог.

• Како се понашати у таквој ситуацији?

У Србији међу такозваним етномузиколозима и у неким високим институцијама постоји мишљење да елементи духовне баштине који су настали изван граница данашње Србије не могу бити уписани у Национални регистар нематеријалног културног наслеђе Србије. То је погубно виђење које ствара велике последице. То би значило да српски прогнаник или избеглица нема право да заснујете своју адресу, своје радно место и своју породицу на подручју Србије. А по Конвенцији Унеска управо је супротно, протерани људи са свога огњишта, кроз рат и похаре, често измештени веома далеко, чак и на други континент, имају право као групе и заједнице да, негујући своју духовну баштину, буду приоритетно заштићени од држава у којима сада живе, и тиме од самога Унеска.

• Да ли је потребно да се удруже Србија и Република Српска па заједно номинују на примјер ојкачу?

Да, могу заједно Србија и Српска, нарочито на конкретном стручном и животном плану, тад је још убедљивији корак. Но, колико знам, на државном плану, у оквиру ове проблематике, Република Српска не може без механизама БиХ да предложи сама Унеску ништа. Србија може несметано да номинује ојкачу, као и бећарац и глуво (нијемо) коло. Међутим, ако држава неће да номинује те елементе на листе Унеска, то може урадити чак невладина организација или удружење грађана које негује и чува елемент нема-

теријалног културног наслеђа у којем препознаје свој идентитет и континуитет.

• Ми на Балкану смо пуни ватре и неспоразума. Како се у свијету рјешавају овакви проблеми?

Имао сам недавно сусрет са господином Риксом Сметсом, експертом за нематеријално културно наслеђе, једним од аутора „Конвенције Унеска за очување нематеријалног културног наслеђа". Ништа није цементирано што се тиче отимачине коју нам је приредила Хрватска. При секретаријату Унеска постоје механизми који уочавају такве случајеве и краће. Реално можемо постићи резултат нама у корист. Потребно је само да конкретно реагујемо. У Србији се о томе не зна пуно, владају апатични стручњаци и неактивне државне институције. Многи мисле да је ствар завршена, јер је Хрватска код Унеска успела да уради оно шта је замислила. Међутим, велим, није. Познати су слични случајеви и проблеми између Јерменије и Азербејџана, Ирана и његовог окружења, Кине и других. Битно је да наше државне институције промене ћурак, да се законски установи механизам заштите духовног културног наслеђа, да заједнице, удружења, групе и појединци буду агилни, да не посустају у одбрани и лобирању, да буду конкретни у потезима на путу номинавања свог културног наслеђа као баштине човечанства. Немамо морално право номиновати неке своје друге елементе културног наслеђа док не доставимо Унеску управо оно што нам је Хрватска отела. Не смемо допустити да све падне у заборав, то је замка у коју нас други увлаче.

(*Нови печат*, Бањалука, 2014)

ЖИВОТ КАО ПОЕЗИЈА

Александар Остојић

• Ваши утисци и виђење са управо завршеног *43. Бранковог кола*?

Бранково коло има привилегију да се одвија у Сремским Карловцима, Новом Саду и на Стражилову. То су огромни амблеми и симболи наше културе, који надахњују организаторе и учеснике *Бранковог кола* из земље и света. С друге стране, живимо у времену медијског простаклука, кича и шунда. Анимални нагони преплавили су штампу и телевизијске програме, а велико технолошко убрзање ради о глави нашој цивилизацији. Све је девастирано и под знаком питања за сутрашњи дан. Насупрот непрестаним препрекама оличеним у неразвијеним механизмима државе на пољу културе као супстанцијалног карактера једног народа, Бранково коло је успело и ове године да покаже своју коренску снагу и лепоту.

• У друштву и ситуацији каква је данас, где се све чешће гасе културни пројекти и манифестације, континуитет од четрдесет три године Бранковог кола говори о величини и значају ове институције?

Хвала на комплименту. Наша снага је у непрестаном подмлађивању учесника манифестације, аутора пројеката и књига, предавача, модератора и лауреата наших награда. Цео овај посао има животворан концепт лишен теоријских и дневнополитичких захвата. Као што се трула реч мора заменити зрелом речју у недовршеном песничком тексту, тако и на манифестацијама и трибинама, где јавна реч има своју мисију, неинвентивне појаве, без снаге и храбрости за инвентивне садржаје, морају призивати таленте који незадрживо пристижу.

• Кад бисте били министар културе Србије, на чему бисте инсистирали?

Србији је потребан министар културе који ће се често појављивати у медијима и надахнуто говорити о проблемима, који неће избегавати интервјуе кад год то новинари пожеле, који ће паметно, лепим и писменим реченицама предочавати своје увиде и визије, разговетно излагати концепт и јасно понудити формулу препорода Србије на плану културе. Нарочито бих инсистирао на симбиози резултата на пољу нематеријалног културног наслеђа и савременог уметничког стваралаштва.

• Аутор сте многобројних књига и вишеструко сте награђивани, превођени на друге језике. Недавно је у издању београдског Службеног гласника изашло ваше тридесето дело, *Руку на срце*, књига сећања, полемика, есеја, записа и путописа, за коју сте добили престижну награду „Браћа Мицић“. Реците нам нешто и о томе?

Ова награда ме је, као мало која досад, обрадовала, понајпре зато што су браћа Мицић, Љубомир и Бранко, несвакидашњи духови српске књижевности и уметности, оснивачи чувеног зенитизма у првој половини двадесетог века, који је био заснован на визији да би клонуле капиларе Европе требало прочистити и испунити свежином Балкана, као шестог континента планете.

Књига представља калеидоскоп мојих, махом полемичких текстова објављених у последњих тридесет година. Напросто, то сам ја, Ненад Грујичић, а не неко други, не некакав копирани или клонирани аутор. Награђена књига је истински одраз мог бића. Идиом *Руку на срце* уствари гласи „истину говорећи“. Дакле, настојао сам да говорим истину, уз духовит и аргументима поткрепљен језик. Књига је поучна, животна, све је речено у очи, без длаке на језику. То је књига која се не испушта из руку кад се докопа читаоца.

• Већ Ваша прва књига песама *Матерњи језик* донела је свежу поезију и формираног песника. Она је много утицала на младе песнике и многи је помињу и данас. Шта кажете за појаву неких аутора који тек у шестој деценији живота, после неуспешних првих књига, покушавају да проговоре као тобожњи млади песници?

Већ у првенцу песник мора да пропева у матерњем језику на оригиналан начин. Бити другачији од свих претходника. То је услов поезије. Ако тога нема у лирским белезима прве књиге, ако се не примећује таленат који незадрживо пева у надахнућу, узалудни су

напори у касним ауторским годинама. Писање прве књиге у позним годинама живота представља аритмију бића које је лутало и изгубило разлоге постојања на песничкој сцени. Одоцнели покушаји су фарисејски облик лицемерја према другима и самом себи, велика слабост гордих који ванкњижевним механизмима желе да убеде комшије, стричеве и јетрве да су песници. Срећом, на ауторским вечерима правих песника публика сваку песму награђује аплаузом. Ако тога нема, све остаје у мраку нелагоде и потмуле најежености између публике и лажног песника. Узалудни су прашњави ерудитски захвати и одоцнела свест о песми. Поезија настаје у светлим тренуцима младог песничког срца и с тим ритмом прати целокупну каријеру.

• Колики су одзив и интересовање младих песника, шта се у будућности може очекивати од поезије и књижевности?

Као и у другим областима живота, таленат је пресудан за живот једног феномена. Не плашим се да ће доћи до нестанка песничких талената. Они ће се увек појављивати и проналазити своје место под небеском капом. Наравно, потребна је искрена и конкретна подршка младим талентима. Поезија данас живи и на интернету, и то интензивно и моћно. О томе је говорио и Чарлс Симић када је у Америци званично именован за Поету лауреата, институцију која у мандату од десет година брине о поезији. Иако се противио тој функцији (на наговор своје деце ипак пристао), изјавио је да је изненађен колико људи имају потребу да пишу поезију и изражавају се песничким језиком у савладавању свакодневних проблема и препрека. Поред појачаног броја писама и мејлова што су му пристизали свакодневно, то је приметио и на Интернету, где постоје хиљаде искрених покушаја и остварења, песничких портала, сајтова и блогова.

• Да ли се, и поред свега, данас поезија ипак мање чита него некад?

Ми доживљавамо деветнаести век као столеће романтичног процвата поезије и песника, али заборављамо да у нашем народу, и уопште, тада није било писмених ни неколико процената. А да не говоримо о миленијуму уназад. Ко је могао тада да чита поезију? То су велике заблуде. Данас је тај проценат много већи, поготово уз помоћ нових технолошких видова пласмана песничке речи, која може бити и казивана, и певана, и штампана, и – мултиме-

дијално представљена. Ја не припадам скептицима, већ радосним духовима који релаксирано посматрају збивања у поезији и уметности, са много вере у неуништивост и значај песничког језика као највишег облика људског изражавања. О крају поезије, књижевности и уметности говоре трговци књигама као материјалном робом, хладни и рециковани духови, депресивни „песници“ и потрошени критичари.

(*Новине новосадске*, 2014)

КОРЕН МОЈЕ ПЕСНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ

Радомир Речевић

– Приједор ми много значи. Унео сам га у многе своје песме и књижевне текстове и књиге. Јер срећа је за сваког писца да има коренску припадност и да у сликама ране младости, заправо, налази универзални материјал за оно чиме се бави. Никад, па ни сада у Новом Саду, Београду и Сремским Карловцима, нисам заборавио Приједор. Што би се рекло, свугде и на сваком месту, проносим његов амблем и знамен, па се у том погледу сматрам срећним аутором – каже пјесник, прозаиста, есејиста, књижевни критичар, полемичар и антологичар Ненад Грујичић, један од најкомплетнијих и најсвестранијих аутора на савременој српској културној сцени.

• У том контексту, посебно сте осветлили Гомјеницу, мјесто за које вас везују школске и породичне везе. Колико је она, макар и посредно, обиљежила Ваш поетско-књижевни опус, а он уистину није мали?

У поезији и књижевности што је мањи и „ситнији“ топоним или-ти што је мања и ситнија слика или неки призор, веће је значење, већа је поетска снага и симбол те наоко мале слике и малога места. У малим местима одигравају се крупне ствари које у себи носе општи закон света и закон космоса. Гомјеница са свим својим лепотама, значајем и призорима, надам се да неће звучати патетично, створила је у мени један вечити материјал, извор за досезање тога што називам универзалним.

• Ви сте дугогодишњи директор Бранковог кола. Је ли то она копча која Вас, пјеснички и емотивно, веже за књижевна дешавања с ову страну Дрине?

Опште је познато да је Бранково коло институција у Србији која највише баца светло на песнике, писце, уметнике и културне

посленике Републике Српске и шире. Концепт Бранковог кола је заправо заснован на лепотама екавског и ијекавског распона српског језика. Бранково коло је на веома комплетан начин објавило преко 20 књига аутора из Републике Српске. Десетак наших престижних награда као што су „Печат вароши сремскокарловачке“ и „Стражилово“ добили су, такође, песници из Републике Српске, односно песници ијекавског изговора. У том погледу, то сматрам оним обликом мисије Бранковог кола без којег је незамисливо његово постојање.

• Пратите активно приједорску културну сцену?

Приједорска културна сцена обилује талентима и старије и млађе генерације. Она заслужује да буде вреднована и на ширем простору, али је, можда, потребно створити нове облике агилности и присуства талентованих појединаца. Веома је важно разумети да књижевна сцена тражи потпуну посвећеност и један, ако хоћете рационалан приступ афирмацији појединачних судбина. Нема ту ничега што пада са неба, јер је потребно бити веома конкретан, кажем рационалан, и осетити да вредиш, да радиш.

• Себе, што сте већ поменули, сматрате аутором који припада овом амбијенту.

Да, али и аутором који је, захваљујући неким судбинским „привилегијама“, у прилици да прима на *Бранковом колу* наше врхунске песнике, уметнике и уопште људе из реда културе. Моја сећања на та и таква сусретања су и те како присутна и у књизи *Руку на срце*, коју сам недавно промовисао и у Приједору. У њој предочавам туђе и своје успомене на Сретена Стојановића, Душка Трифуновића, Бориславa Пекића, Бранислава Петровића и многе друге, што ће рећи да би моје искуство, можда, могло да помогне Приједору, како би и на књижевном плану наишао на далеко шири одјек.

• Алудирате ли и на књижевну Козару?

Неке моје колеге долазе редовно на *Књижевне сусрете на Козари*: Добрица Ерић, Љубивоје Ршумовић, Матија Бећковић и други. Међутим, алудирајући на завичајно и домаће, без присуства нас овде, а који смо у прилици да се сасвим нормално са поменутима дружимо и угошћавамо међусобно, неће бити могуће показати да књижевна Козара није тиква без корена. Пуно је важно да ови сус-

рети воде о томе рачуна, јер ће се издувати убрзо и стално вртети иста имена, а остаће по страни она која су дубоко везана за овај простор и која овом простору нашироко дају велико значење.

• Како коментаришете податак да у Приједору постоје три удружења књижевника?

Данас се све распарчава и дели. Многа удружења, многе асоцијације писаца на широком простору, и у Србији, многе награде се цепају на две или три, а истога су имена. То је једна општа појава која је последица некаквог убрзаног кретања света у целини. Сви су постали нестрпљиви, сви су се прогласили значајнима, сви мисле да су генији и у том погледу желе на брзину да уђаре неки резултат. Закључио бих констатацијом да су књижевност и уметност уопште, а с њом и духовност, дубоко индивидуално питање и да само јака индивидуа, са јаким духовним извором, данас може да делује на јавној сцени.

• Логично се, онда, упитати како књижевност пролази у овим тешким временима. Је ли она инспиративна или...

Књижевност је увек у мери талента. Дакле, песнички или књижевни таленат одређује путању сваког писца понаособ. Она ничим није угрожена када је у питању таленат. Многи медији, интернет и остале технологије доприносе бржем транспорту, да тако кажем, књижевних текстова које су створили ти таленти. Дакле, битно је да нису сасушени таленти, да је тај дар од Бога, па ако није сасушен, он ће у свако време наћи свој пут и избити на површину попут травке из асфалта.

• Књига, другим ријечима, има и перспективу и будућност?

Књига је велика интима. Ништа не може заменити тактилну ситуацију коју нуди књига, ништа не може заменити добру књигу. Та њена интимна димензија отвара једну посебну врсту самоће и домаштавања, а у томе је лепота књижевног текста, јер ствара тај креативни потенцијал сваког читаоца понаособ. Слика и Интернет дају готову информацију која, заправо, заробљава пажњу или ти машту конзумента и у том у погледу сужава његово домаштавање. Наравно, значајни су аспекти и домети Интернета, међутим, песнички таленат, оличен у медијуму који се зове књига, вечно ће живети попут позоришта за које се говорило да ће нестати када се

појавио филм. Позориште данас је, заправо, незамењиво, а већ је филм упао у кризу као медијум.

• Живимо у изразито потрошачком друштву, гдје и књига тражи добру промоцију и још бољу рекламу.

Сваки посао има своје представнике прве лиге, друге лиге, треће лиге и зонске лиге. Све што је прва лига материјално је исплативо, почев од пекара, инжењера, спортисте или уметника. Сви људи који раде и стварају на врхунски начин и на свом пољу остварују највиши облик стваралаштва при том стварају себи услове за живот на овај или онај начин. Неприкладно је и заправо, патетично сматрати да песнички таленат односно појава једне личности, једне индивидуе у једном амбијенту, може бити значајна ако се не уради нешто на плану освајања талента кроз таленат за дар. Често волим казати да је таленат за таленат заправо, основна покретачка полуга у артикулацији песничке књижевне и сваке друге судбине на јавној сцени. То је урођена свест, хипер свест о таленту и моћ да се тај таленат распоређује у остатку човекових делатности на свету.

• Како, у том контексту, гледате на Ваш књижевни опус у којем је више од 30 дјела?

Сматрам да сваки талентован песник може да се бави свим књижевним радовима. Ето, хвала Богу, ја се практично бавим свим књижевним жанровима и покушавам да освојим те неслућене пределе матерњег језика, оличене у књижевности. Можда ми је најдража спознаја, и не само спознаја, да сам дотакао традицију сопственога језика, да сам заправо, дотакао сам искон матерњег језика и наше културе кроз наше нематеријално културно благо оличено у ојкачи. Веома сам срећан што припадам оним ауторима који су дотичући живу магму народног блага, осавременили и свој језички капацитет, а тиме и освежили укупну књижевну и културну сцену. Поменимо песнике као што су Васко Попа, на пример, који је управо дотичући тај елементарни народни сегмент, створио модерну поезију.

• Из народне тканице је и Ваше капитално дјело, књига *Ојкача*, „обавезно штиво“ свих овдашњих ојкачких манифестација.

Надам се ускоро шестом, допуњеном издању књиге *Ојкача* која ће се појавити у Београду код једног доста значајног издавача,

гдје ћу по први пут донети ризницу имена људи који су у крајишким пределима, почев од Босанске Крајине, Баније, Лике и Кордуна до Книна и Далматинске Загоре и мора, певали кроз век и по, два, уназад. Успео сам да допрем готово два века уназад и кроз конкретна имена и презимена анонимних људи, а великих певача за своје средине, па и мало шире, заправо покажем лепезу и лепоту самих тих имена и презимена која су за наш амбијент веома специфична. Она звоне већ у cvojoj појавности и тиме најављују ту необичну и несебичну „ђаволију“ певања.

• Десило нам се, ипак, да ту духовну заоставштину нисмо довољно заштитили, па су је други присвојили?

Не бих рекао да смо „пролили сву воду“, јер сам успео у Србији да ојкачу упишем, односно званично региструјем у први национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије. То је врло важно и у том погледу она је, заједно са још 26 елемената нематеријалне културне баштине Србије, заштићена. То што је Хрватска урадила јесте заправо њена светска игра, тренутни дриблинг и аутогол који на дуже стазе не може јој дати резултат. Јако је важно приметити да данас у Војводини, односно Србији, више од стотину хиљада Срба Крајишника чува ту традицију, а то је, са аспекта конвенције Унеска, најважније. Дакле, чувари баштине, њихов конкретан живот и одмеравање, одгајање и израстање у тој певачкој материји јесу, заправо, гаранција да такво једно благо живи у оквиру српског културног корпуса.

• Ваша поезија превођена је и у другим земљама. Је ли тај „продукт“ близак ономе што пјевате на сопственом, матерњем језику?

Поезија је, уствари, непреводива на друге језике. Каже се да ако је једна песма преведена 80 посто, онда је то изванредно. Песма се прво мора остварити у сопственом језику. Песник (за разлику од других уметника – музичара и сликара, који имају тај универзални језик, без обзира на којој страни света стварају), мора да ствара у свом језику, чиме је и награђен и кажњен. Награђен је мајчиним млеком, заправо привилегијом да пева о ономе што му је урођено, а „кажњен“ јер је његово дело , да би дошло у други језик, мора бити талентом неког другог мајстора преведено на немачки, руски, енглески или шпански.

• Какав је ваш однос према наградама које вас, да нагласимо, нису мимоилазиле?

Могу рећи да су награде јавне скеле које придржавају писца за живота. Оне указују на појаву једног талента и доста значе јер отварају јавни простор. Има их, истина, много, можда и премного на књижевној сцени и неки приговарају томе. Ја не бих нарочито приговарао, јер мислим да то није лоше, с обзиром да су укупни друштвени капацитети, када су у питању уметност и људи овога профила, климави и несигурни у смислу етаблирања таквих људи и њихових вредности, па и њихове социјалне заштите. Отуда су награде подупирачи и са материјалне стране, и помажу да се писац, не увек, како-тако и колико-толико одржи у животу. Међутим, оно што се ничим не може платити јесте вечност дела талентованог писца која остаје после њега, па и устаљена пракса да улице, школе, установе и институције добијају имена управо по тим људима – песницима, писцима и уметницима. То ће рећи да значај дела таквих људи надилази време у којем они живе и, и кад су Божјег дара, сасвим сигурно даје одјек за сва времена.

• Познати сте и као бритак полемичар. Колико нам књижевна критика, у скерлићевском смислу, данас недостаје?

Мислим да је наша савремена књижевна сцена, кад је о томе реч, кукавичка и да актери књижевне сцене праве разне компромисе, често труле, за некакав ситан ћар, неку наградицу, неки позитиван текст, рецензију или прилику, да наступе и овде и онде, буквално продајући своје Ја.

Такви учесници јавне сцене немају шансу да остану на дуже време, они се само доводе у деликатну и драматичну позицију. Полемика је, заправо, онај ватрени књижевни језик који жели да осветли и укаже на проблематична места, управо поводом оваквих и сличних појава.

• Шта добар полемичар, заправо, треба да посједује?

То је, пре свега јака, изражена морална димензија личности, а одмах потом храброст, јер је то предуслов сваког етичког похода у јавни живот. Важно је, при том да изражава једну врсту духовитости, па, ако треба, и сатире, чиме релативизује озбиљност појединих феномена и негативних појава омогућавајући да истина тим поводом, избије на видело и на површину. Битно је да полемичар не жели зло свом опоненту, да не мрзи и да не износи лажне податке. Када имате све чињенице, факте и аргументе, можете се

на леп, креативан, уметнички начин поимања поиграти са својим опонентом, а да се ваш опонент не љути. При том остајете бритки, са визијом, хуморни и вешти у изношењу истине. Јер, заправо, радите нешто апостолски чисто. Чините један, да тако кажем, збир чудесних потеза који нису од свакодневног реда, а требало би да буду нијанса и основа сваког талента.

• Објавили сте више од 30 књига. Чиме сте, тренутно, преокупирани?

Излази ми двојезична књига на српском и македонском језику у препеву Ристе Василескога. То је занимљива творевина, јер у оквиру словенских језика, да тако кажем пружа нијансу српског и македонског који се тако и огледају један у другоме. Очекујем, рекох, и шесто допуњено издање књиге *Ојкача* која ће садржавати 2.000 минијатура, римованих двостихова, са проширеним предговором и са оном ризницом имена анонимних, а значајних људи који су проносили крајишку певанију кроз време. Наравно, у конкретном случају, сада припремам *43. Бранково коло*, које ће протицати у знаку 190. годишњице рођења Бранка Радичевића, а надам се и разговору са својим колегама, Ршумовићем, Ерићем и Бећковићем поводом *Књижевних сусрета на Козари*.

• Књижевна награда „Браћа Мицић“ припала Вам је ове године за књигу сјећања, полемика, есеја, записа и путописа, *Руку на срце*, у издању Службеног гласника из Београда?

Импонује ми да сам овенчан овом престижном наградом која зрачи непоновљивим сјајем двојице крајишких и српских корифеја поезије, уметности и културе. Посебно ми је драг полемички дух браће Мицић. Њихова храброст да по цену живота предоче нове визије и истину у очи, да демистификују монтиране лажи епохе и фарисејску трулеж у поезији. Пореклом из живописног крајишког, банијског амбијента, ова два хипер-талентована брата представљају парадигму српске уметничке и духовне радозналости и ерудиције, који су своју мисију осећали у коресподенцији са европским лицем и наличјем.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2014)

Познати српски писац непожељан на књижевној смотри на Козари

ПОЛТРОНИ СЕ ПЛАШЕ МОЈЕ ЈАВНЕ РЕЧИ

Бојан Речевић

Ненад Грујичић, познати српски књижевник, који је добар део живота и школовања провео у граду на Сани, а сада живи и ради у Новом Саду, ексклузивно за Press *говори о организацији предстојећег* Бранковог кола*, како је постао непожељан на чувеним* Књижевним сусретима на Козари*, о кандидатури за градоначелника Приједора, ниподаштавању ојкаче и мангупима на културној сцени РС.*

Припреме за 43. Бранково коло*, највећу песничку манифестацију на Балкану, која ће бити одржана од 5. до 15. септембра у Новом Саду, Сремским Карловцима и на Стражилову теку у знаку 190. годишњице рођења Бранка Радичевића, 100. годишњице Великог рата и 150. годишњице смрти Вука Караџића. Отвориће је угледни књижевник Милован Витезовић, а очекујемо неколико стотина учесника у 30 програма и у 10 различитих амбијената. Уз бројне садржаје, издвојио бих омаж угледној драмској уметници Весни Чипчић, поводом четврт века непрекидне сарадње, која ће премијерно у Србији бити представљена и као сликарка изложбом „Кловнови" – најављује директор Бранковог кола.*

• Познато је да сте својим богатим књижевним радом и бројним наградама задужили завичај и Приједор, међутим, зашто вас већ готово деценију нема на *Књижевним сусретима на Козари*?

Један део општинске бирократије, најблаже речено, има неспоразум са самима собом. Председник организационог одбора *Књижевних сусрета на Козари* господин Марко Павић и те како зна да ме тамо нема, иако народ очекује да дођем. Управо он ми је, пре девет година, на Козари уручио награду „Скендер Куленовић". Могао је досад једним потезом да реши тај непотребан проблем. Међутим, господин Павић је одлучио да заштити своје општинске

полтроне који се плаше моје јавне речи на Козари и који су реметилачки фактор у овој причи.

• С тим у вези, може ли се десити да због вашег и изостанка других завичајних писаца и песника Козара једном постане тиква без корена на савременом књижевном плану?

Због тога што ме приједорске газде ни ове године тамо не зову не бих се зачудио да се иста књижевна Козара, крајем септембра, одрази на изборе у октобру. Она ће тако и бити направљена, с том амбицијом. Међутим, могуће је да им се догоди грешка у ходу. Ову реченицу изговарам лако, јер нисам члан ниједне политичке странке, не зебу ми кости од исхода избора. Иначе, ево ексклузивне вести, добио сам позив из народа у Поткозарју да се у следећем локалном изборном циклусу као нестраначка личност кандидујем за градоначелника Приједора. Размислићу о том предлогу.

• А да ли вас, на пример, колеге Ршумовић, Бећковић и Ерић које деценијама угошћавате на *Бранковом колу* и с којима заједнички путујете по Србији питају зашто не наступате на својој Козари?

Не, не питају ме ништа, без речи коментара долазе на Козару. Само једном, на свечаном пријему у Председништву Србије у Београду, Ршумовић ми је у разговору рекао да не може у то да се меша. Покушавам да га разумем, он има одређене интересе у мом завичају и не жели да их испусти. Јер, домаћини у Приједору су раскошни у привилегијама којима обасипају тројицу мојих колега.

• Ако бисте ви наступали у завичајима поменутих колега песника, а ових не би било тамо на њиховом кућном прагу, шта бисте учинили?

Моја природа је другачија. Када бих се нашао у таквој ситуацији, у Ршумовом Златибору, на пример, а њега не би позивали годинама, одмах бих се код домаћина заинтересовао о чему је реч и покушао да изгладим неспоразум песника и пролазних локалних политичара. Рекао бих им да не поступају добро. Исто бих учинио и у Ерићевом и Матијином завичају. Напросто, осећао бих се непријатно на песничким славама у њиховим завичајима које су врхунски опевали у својим књигама. А када би ме локални бирократски лепотани поново позвали да дођем, а њих опет не би било ту, ја не бих дошао. Рекао бих им на фин начин све, бар у телефонску слушалицу. Другима допуштам да не поступе као ја.

• И до када ће политичари да „суде“ песницима?

Опасно је гушити и елеминисати завичајне песнике и песнике уопште, уметнике, интелектуалце и духовне људе, поготово оне који широм света проносе славу завичаја. То никад ником није успело и увек је имало бумеранг-ефекат. Увек ће се пре по песницима називати улице нашег детињства и образовне установе у градовима, него по политичарима, а поготово не по политикантима. Дакле, мој одговор је да кроз време политичари не суде песницима, већ песници политичарима.

• Иначе, којим речима бисте као писац који већ припрема шесто издање култне књиге *Ојкача* и који је исту уписао у духовну баштину Србије прокоментарисали ругло на недавној *18. вечери ојкаче* код манастира Моштаница где се од прегласних (страначких) шатора и певаљки готово ништа није могло чути од народног певачког блага?

Живимо у времену велике девастације и деструкције. Пуна трбушина и џепови, и алава пијана уста у дрпању, главни су атрибути „јагњећих бригада“ у свим слојевима друштва. Није лепо то што се догодило, јер сам пре неколико година имао привилегију да свечано отворим тај предивни *Фестивал ојкаче*, пред педесет хиљада људи. Мислим да осим намћорастих општинских власти и наша црква мора да утиче на ред и атмосферу око православних цркава и манастира у дане великих народних зборова. А ојкача ће надживети све ове ружне епизоде и, за сва времена, духовито опевати антијунаке нашег доба. Има једна ојкача из Кочићевог времена: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вријеме пропасти.“

• Како из Новог Сада, Београда и Србије гледате на данашњу културну сцену РС?

Српска се институционално конституисала, тај процес траје и даље. Много је важно да су у Бањалуци формиране републичке културне, образовне и јавне институције, и створени стручни капацитети оличени у новим и вредним људима. Међутим, још делују разни мангупи и Остапи Бендери. Чуди ме да их часне колеге не осветљавају јавно. По свему судећи, то ће морати даураде млади интелектуалци, нови таленти независног мишљења и делања.

(*Press*, Бањалука, 2014)

ИЗБЕГЛИЧКА СНАГА ЖИВИХ ТАЛЕНАТА

Славица Ђукић

• Господине Грујичићу, приредили сте антологију српске избегличке поезије *Прогнани Орфеји*, у издању Бранковог кола, прву те врсте на Балкану, али и шире?

То је антологија у коју су могли да уђу само они песници који су на сопственој кожи осетили ватру рата, избеглиштва и прогона крајем двадесетог века из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова и Метохије. Дакле, ту нема салонских песника и теоријских наклапања са дистанце, ту је голи живот у комаду, из утробе рата, протеран са кућног прага са једва спасеном живом главом. Таква глава другачије пева од мирнодопске и доколичарске.

• Већ на самом почетку свога јавног живота, антологија изазива велику пажњу, изашла је недељу дана пре новоустановљеног у Србији Дана сећања на страдале и прогнане Србе?

Неким вишим промислом изашла је пре поменутог Дана сећања. Без песника немогуће је одржати суштаствено сећање на страдале и прогнане Србе. Ова књига бави се тиме есенцијално, јер „прогнани Орфеји" певају из свога искуства за сва времена, не за дневнополитички тренутак. А када тако певају Орфеји, тада, осим људи свих годишта и професија, прилазе им и птице с висина, и горске звери, и опасне рибе из воде, и сви се умиљавају и припитомљују у чудесу песничке лире. Чак и дрвеће се савија и долази к Орфејима, шуме проходавају и покрећу се према чаробној лепоти звука у несвакидашњим значењима матерњега језика.

• Мото антологије су стихови Бранка Миљковића: „Не знају куће где одоше људи, / нит` позна јутро оне које буди".

Да, Миљковић је написао прекогнитивни двостих који је наслутио велико избеглиштво на Балкану. Ови стихови су најбољи опис

стања у којем се налазе избегле душе. Тешко је наћи јаче стихове који би били мото овакве антологије, односно, мога предговора књизи.

• И душа страдава у прогону?

О томе Душко Трифуновић прецизно каже: „Јер моја душа јасно поима / да је најтеже међу својима / а душе само толико има / колико делиш с душманима“.

• За чим се највише тугује у овој антологији?

Дом, кућни праг, детињство, аркадијска лепота завичаја, отаџбина... па онда ситнице које живот значе, светлуцави детаљи из којих су развијене несвакидашње слике и детаљи. Ту је душа рањена, неисцељена. Душа страдална. Међутим, катастрофа нема само аспект несреће, већ има и лице препорода, јаке метаморфозе бића у нови облик живота, нову психолошку констелацију ствари, у победу и коначно, васкрснуће. Песници су најјачи кад им је најтеже.

• У књизи се налази 116 песника, од тога многи су са Косова и Метохије. Слободан Костић у песми „Повратак“ каже: „Ма где пошао, Косово ми као стара бора на челу“...

За концепт ове антологије много је важно да су се у њој, уз крила српских песника из Хрватске и Босне и Херцеговине, неизоставно нашли и и српски песница са Косова и Метохије: Владета Вуковић, Радослав Златановић, Даринка Јеврић, Слободан Костић, Радосав Стојановић, Мошо Одаловић, Радомир Стојановић, Стоиљко Станишић, Мирко Жарић, Драгиша Бојовић, Даринка Вучинић, Милоје Дончић, Благоје Савић, Милица Јефтимијевић Лилић, Вукашин Костић, Светислав Влаховић, Живојин Ракочевић, Зоран С. Николић, Миодраг Милуновић, Славиша Миловановић, Зоран Недељковић, Радомир Димић, Милорад Ивић и Ранко В. Ђиновић.

• Протекло је 20 година од злогласне војне акције „Олуја“ која је извршила етничко чишћење крајишких Срба из Хрватске. Који су прогнани српски песници из Хрватске заступљени у антологији?

Милош Кордић, Мићо Јелић Грновић, Здравко Крстановић, Небојша Деветак, Анђелко Анушић, Татјана Лукић, Ђорђе Нешић, Лука Штековић, Младен Срђан Воларевић, Милена Северовић,

Сава Крнета, Јован Н. Ивановић, Милан Пађен, Вељко Стамболија, Никола Корица, Душан Ђаковић, Љубан Клобучар, Момир Лазић, Зоран Богнар (Зоран Ћалић), Милош Бајић, Ђорђе Брујић, Јелена Буинац, Тања Ступар Трифуновић, Татјана Бијелић, Милан Мирић, Боривој Рашуо, Нена Смиљанић, Бранимир Кршић, Марко Ковачевић и Маја Солар.

• А антологији се нашло највише српских песника из Босне Херцеговине, укупно 54: Душко Трифуновић, Дара Секулић, Стеван Тонтић, Ђорђо Сладоје, Боро Капетановић, Дејан Гутаљ, Бранко Чучак и други?

Да, ево да набројимо све: Ђорђе Врањеш, Дара Стојиљковић, Владимир Настић, Горан Симић, Емсура Хамзић, Драгољуб Јекнић, Ранко Сладојевић, Милка Божић Пејашиновић, Томислав Шиповац, Горан Сарић, Вјекослав Вујадин, Ружица Комар, Душан Праћа, Стојан Симић Крпица, Жељко Грујић, Горан Врачар, Бранко Брђанин Бајовић, Недељко Бабић, Драгослав Дедовић, Иванчица Ђерић, Бошко Ломовић, Мићо Цвијетић, Шпиро Матијевић, Жељко Пржуљ, Михајло Орловић, Бранислав Зубовић, Раде Врућинић, Грујо Леро, Радомир Д. Митрић, Мирослав Краљачић, Горан Остић, Војин Остојић, Радослав Самарџија, Недељко Жугић, Новица Телебак, Петар Ашкраба Загорски, Раде Симовић, Милан Ракуљ, Маринка Јованић, Дајана Петровић, Јован Михајило, Горан Гаврић Грга, Радмила Ђукелић, Милан Николић, Драгица Ждралић, Слободан Јовић и Никола Париповић.

• Је ли било тешко направити избор песама?

Није. Имао сам јасан концепт. Мој увид траје неколико деценија. Тема ми је потпуно позната, импрегнирана животом и мојом посвећеношћу поезији, литератури и култури.

• Шта сте радили с песницима који јесу избеглице али нису уопште писали песме свих година.

Има, заиста, песника избеглица који нису писали ништа четврт века, који су себи укинули могућност да се пева о рату и изгону. Они су ћутали, попут Милке Божић и Ранка Чолаковића из Сарајева, на пример. Но, увек песник има песму којом је прорекао своје избегличко путешествије. И њих сам уврштавао са таквим песама, написаним раније, а као да су настале током егзодуса. Ранко Чолаковић је ипак написао блиставу песму „Већ 25 година не пишем поезију“.

• Данас пратимо вести о масовним избеглицама из Сирије и Азије, који преко Србије иду у Европу. Има ли међу њима песника?

Дабоме да има. Неко ће можда да уради сличну антологију једном. Или неће, не знам. Данас у свету има око шездесет милиона избеглих, мобилних у несрећи људи, који су због рата морали да напуштају родне куће и своје земље. Сувише лако и површно прилазимо егзодосу азијских избеглица. У њиховој несрећи налази се и наша, планета је у суицидној опасности.

• Ваша антологија је прва те врсте, то значи да би државне институције Србије морале да је преведу на енглески и друге светске језике, и доставе амбасадама у Београду?

Ова антологија поред осталога показује да је песнички језик супериоран у односу на друге видове говора и комуникације. Песнички језик дубље и суштаственије предочава слике избеглиштва и прогона, људске патње и бола, и смисла живота уопште него ли новинарски или дневно-политички језик. Када би у нашој држави постојали механизми који би подстицали и уочавали овакве пројекете, тада би се подразумевало да песници буду преведени на стране језике и достављени свим амбасадама света. Песнички језик је универзалан, он надилази локално у којем је настао.

• У предговору кажете: „Кад се саберу узроци и последице ратова, произилази да је политика деликатан облик људског деловања заснован на демонском“. Шта то конкретно значи?

Дневна политика је врста казне којом се као професијом ките преамбициозни успутници. Искусни политичар и државник Шарл де Гол је јасно рекао: „Мислим да је политика сувише озбиљна ствар да би била препуштена само политичарима“. Без песничких визија, без духовне употребе матерњег језика немогуће је конституисати свест о сопственом народу и његовом путовању кроз време. Не заборавимо да је Албер Ками рекао да су политика и судбина човечанства обликовани од људи без идеала и без величине. Упоредите значај и трајање песничког дела једног прогнаног Овидија кроз време и свих римских властодржаца који су се расули у пепео по своме делу којег више нема.

• На једном другом месту у предговору кажете да су песници најживотворнији животворци матерњега језика, који не дозвољају да се зденац културе и живота сасуши?

Ова антологија показује жилавост духовног принципа, снагу живих талената у језику. Кад се песници докопају праве теме, оне коју голи живот дотури у комаду, тада се, на дужу стазу гледано, назире смисао певања који надилази вашариште медијске слике и новотехнолошке логореје.

• Нема сумње да ће ова антологија српске избегличке поезије отворити очи многима?

Песничка реч је корективни фактор невремена у којем се човечанство на махове задеси. Поготво оваква песничка реч испечена на усијаном животном искуству у изгону и прогону. Ова поезија, и ова антологија, нису настајале у доколици попут неких панорама и алманаха на тему гурманлука или моде одевања. Ово је антологија што је донела духовна зрелина несвакидашњег историјског тренутка у којем се задесио српски народ у опасностима. Само духовна зрелост може донети конкретне плодове једном народу.

• Ова антологија није обична, то се види и по интересовањима за њу, по позивима да буде промовисана на многим трибинама и у разним медијима, а тек је изашла из штампе?

Ми живимо у времену презасићеном кичом и шундом у свим сферама живота. Данашњи човек је задригао од греха и трулежног меса. Дође време кад један духовни пројекат почне да буди свет из тешког сна и великих заблуда. Није тачна теза да поезија не може да мења свет. Без песника, људска цивилизација била би пустошна и трула. Сваки човек је Божја слика, а тиме и – цео свет. Довољно је да песма промени једнога човека, да га духовно усаврши и да му дâ снагу за сутрашњи дан. А она чини и више од тога, њена мисија је дубински слојевита и моћна. То показује антологија *Прогнани Орфеји*.

(*Јединство*, Косовска Митровица, 2015)

ПРОГНАНИ ОРФЕЈИ ОКО НАС

Мирослав Стајић

У издању Бранковог кола, појавила се антологија српске избегличке поезије, прва те врсте на Балкану и шире, у коју су уврштени искључиво песници што су на на својој кожи доживели избегличке муке.

• Сведоци смо огромних избегличких таласа из афроазијских земаља преко Србије ка Европској унији. Ваша нова антологија *Прогнани Орфеји* обухвата песме 116 српских песника-избеглица из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова и Метохије с краја двадесетог века?

Да, било је то време наше велике несреће чије последице још осећамо. Но, песници остављају најсуштаственији траг тога искуства у племенитој светлости матерњег језика, коју називамо поезијом. Песнички језик је бесмртан, док је дневно-политички смртан. Сада у Сирији и другде бесни страшан рат и људи беже главом без обзира. И у тим збеговима има песника и уметника, а неки ће, сада деца, тек постати. С друге стране, ти огромни таласи миграната на махове показују да се ова библијска драма одиграва на неки даљински управљач.

• Да ли смо ми на Балкану били претходница овим избеглицама из Сирије, Ирака, Авганистана, Јемена, Нигерије, Сомалије?

На неки начин јесмо, мада се узрочно последичне кривуље трагичних догађаја разликују. Ми бисмо можда могли томе бити претеча, само онолико колико слика страха у дечјим очима, српским и сиријским, има сличну боју у откуцајима срца на смрт уплашених младих бића. А има, сетимо се српског дечака од осам година који је од Крајине до Србије возио трактор са избеглом породицом. Са становишта бизниса великих сила, који се огледа у стварању кризних жаришта и ратова, ова прича о избеглицама могла би се окренути и у сасвим другом правцу.

• Избегличка антологија *Прогнани Орфеји* прва је те врсте на Балкану и шире, у њу су увршћени само песници који су на својој кожи осетили избеглиштво, прогон и губитак кућног прага у рату?

Нисам увршћавао песнике који су са дистанце, гледајући ТВ извештаје или читајући новине, писали о избеглиштву, прогону и рату. Наравно, и тако се могу писати песме, али у мојој антологији за њих ипак није било места. Само лично искуство у којем песнички таленат даје смисао и снагу људском бићу у конкретној невољи – то је био кључ концепта антологије. Песник у егзилу може се скућити у свом матерњем језику, у својој „песми над песмама", која наставља да живи и после песникове земне смрти.

• Ваша антологија дошла је у тренутку када се у Србији, изгледа, мења институционални однос државе према српским избеглицама, али и у тренутку кретања огромног броја миграната с другог краја планете кроз нашу земљу?

Да, у томе је интрига времена и ове антологије. Срећа у несрећи, можда. Избегличка антологија пледира за истину која тетовира дубоке боре на лицима прогнаника. Голи живот, страдање, пролазак кроз иглене уши смрти и опстанак негде другде, далеко од завичаја или уништеног дома. Све то је иницијални витраж катастрофе која, осим несреће, има и скривен позитиван аспект који се односи на заснивање другачијег и новог живота, рођење изнова, на метаморфозу и психичку трансформацију, друштвену промену и обрт, слободу и коначно – васкрснуће. Егзил, дакле, омогућава убрзан, накнадни процес индивидуације, стваралачке кристализације и победе.

• У уводном слову антологије јасно сте поручили да она није настала „из снобовске доколице или теоријске тлапње" већ као „нужност историјског тренутка у духовном зрењу појединца и народа"... Може ли се у том контексту закључити да је ова књига поједнако била потреба колико самих песника и заједнице, толико и самог приређивача?

Док сам скупљао избегличке песме, и сада када их наново читам, или слушам песнике на промоцијама антологије, питам се – а шта ли то пишу други песници и каква је та друга поезија тзв. тихих гестова, поезија без живота и бола, засићена доколичарењем и измишљањем паралелних светова. Има ли смисла писати о туби

калодонта у акваријуму или о шпилу масних карата на постељи? Ово је питање супротно оном Адорновом, о немогућности писања поезије после холокауста. Антологија *Прогнани Орфеји* доносе управо поезију која је исцеђена из опасног искуства, из страшне неизвесности у борби за голи опстанак, из позиције гледања смрти у очи. Ту матерњи језик пева на есенцијалан начин. То показује ова антологија, лишена плакатне и митингашке пароле, већ расцветана у дубоко личним искуствима и осећањима.

• По инерцији, избегличкој поезији, и не читајући је, лепимо етикету „патриотска“, али Ви без рукавица с тим термином полемишете у предговору? Истовремено оцењујете и да би, сама по себи, једна, из распаднуте бивше земље, „патетична заједничка антологија“ била тек „крзави пловак на пучини међусобних дневнополитичких подметања“...

Да, ми живимо у времену ирационалних поступака и негативне енергије. Још се празни гнојна рана бесловесног рата на Балкану и још сенкама тога рата управљају и тргују политичке елите новонасталих државица. Једна другој непрестано бацају клипове у точкове. Свака помисао да се један те исти језик, који иначе у потпуности разумемо и говоримо у окружењу, састави у логичну целину, изазива бес и мржњу. Још није настало време позитивних вибрација, још се чисти страдална душа Балкана. Ова антологија показује колико је јака стабљичица песничког бића на ветрометини катастрофе. У антологији се налазе 243 песме, међусобно потпуно различите, за разлику од, на пример, дневних колумни на ову тему, које личе као јаје јајету. *Прогнани Орфеји* се духовно и морално узносе изнад мутљага дневнополитичког лицемерја.

• Постављате питање културног идентитета српске избегличке популације. Но, може ли се то питање решавати мимо политике?

У Србији наше избеглице имају апатридну позицију, они су „чардак ни на небу ни на земљи“. Институционално, нити су мањина нити део већинског народа. На том питању држава тек треба да поради. Ако, по Волтеру, кажемо да је политика само вештина да се лаже у прави час, онда нам спаса нема. Али Шарл де Гол је озбиљно додао: „Мислим да је политика сувише озбиљна ствар да би била препуштена само политичарима.“

• Када је реч о уметничким вредностима поезије заступљене у антологији – износим властити суд – песама има од сјајних до оних

које читаоца остављају прилично равнодушним. У којој мери Вам је то као приређивачу представљало ограничавајући фактор?

Песме су увек одраз личног доживљаја. Свако бира по својој емоцији. Неки избегли песници нису написали ни једну једину песму о томе, занемели су, ћутали све време. Али, проналазио сам њихове прекогнитивне песме из ранијег стваралачког периода, које су имале пророчку димензију и слутиле катастрофу. Коју деценију пре овога рата, на пример, Душко Трифуновић (који је за себе у Новом Саду говорио да није *избеглица* већ *измаглица*), написао је овакве стихове: **„**Јер моја душа јасно поима / да је најтеже међу својима / а душе само толико има / колико делиш са душманима.**“**

• На једном месту кажете да је „поезија моћан улог у одсудним временима“... Али да ли је то заиста и данас и овде? Јер, песници и даље певају, али као да их нико не слуша...

Не брините, песнике и те како има ко да слуша и чита. Права поезија је изван таламбаса кича и шунда, изван хипнозе медија и језика дневне политике. Она је светлица духа, свитац истине, мања без заглушујуће грмљавине. Права поезија оставља бисере за сва времена. Прошетајте мало Интернетом, па ћете и ту видети колико је поезија присутна на разне начине, колико је насушна потреба људи који морају да пишу. А с друге стране, књига је универзални проналазак попут точка који језди кроз време и нема намеру да стане, као што није стало ни позориште појавом филма и телевизије. Тако и ова антологија ће остати занавек, јер показује да је поезија велика одбрана живота и света.

(*Дневник*, Нови Сад, 2015)

ОСЈЕЋАЈ ЗА ЦЈЕЛИНУ ЈЕЗИКА

Александра Рајковић

Награда интернационалне академије „Иво Андрић“ свечано ће бити уручена у Београду, у Удружењу књижевника Србије, у четвртак, у подне, 10. децембра, на дан када је Иви Андрићу у Штокхолму пре 54 године уручена Нобелова награда.

Међу досадашњим добитницима Награде Академије „Иво Андрић“ за животно дјело налазе се Добрица Ћосић, Драган Недељковић, Раша Попов, Емир Кустурица, Љубиша Самарџић, Љубивоје Ршумовић, Алек Вукадиновић, Радош Бајић, Александар Петров и други.

Ненад Грујичић, пјесник, прозаиста, есејиста, критичар, полемичар, антологичар и изучавалац народног блага, досад је објавио тридесет четири књиге, а пјесме су му преведене на двадесетак језика.

• Поред низа престижних награда и признања, ово је ваша прва награда коју добијате за животно дјело?

Јесте. Човек се тада упита која је то стваралачка путања што покрива синтагму „животно дело“. Одмах помислим на Бранка Радичевића, који је поживео свега 29 година, па на Његоша – 38, те на Кочића – 39. Ето, они су животно дело остварили у веома кратком своме веку. По годинама које сада имам, могао бих сваком од њих да буде биолошки отац. А онда се сетим, Десанке Максимовић, која је живела 92 године. Њено животно дело остварило се у много већем распону времена од поменутих великана, а ја бих јој могао бити син. Испоставља се, дакле, да је мера свему таленат као надвремена категорија. Динамизам талента кроз време обезбеђује згуснуту лепоту и вредност.

• Ви сте прије свега пјесник, остварен и разноврсних поетичких решења. Гдје је пјесник у овом времену?

Рекох већ да је песнички таленат надвремен. Но, ипак поезија се бави тренутком у којем песник живи, додавајући му ауру прошлог и будућег времена. Песник је свевидеће око са трепавицама које шуме неуништиву мелодију матерњег језика. Песнички језик је дуговечан и моћан. Ништа му није равно у односу на бројне амблеме тобожње супериорности времена у којем живимо. На пример, на светском плану, а тако и код нас, јасно и наново видимо колико је политички језик трошан и пролазан, амбивалентан и аморалан, а онда и демонски штетан по људе и народе. Па онда, даље, кич и шунд на све стране, убрзано тровање људских душа новим медијима и технологијама.

• Уз *Антологију српске поезије (1847–2000)*, која је за кратко вријеме имала два издања, недавно сте објавили запажену антологију српске избјегличке поезије *Прогнани Орфеји*?

Као народ, безброј пута у историји осетили смо драму изгона и прогона. Тако смо и крајем прошлог века били сведоци српских збегова библијских размера. Сада на планетарном нивоу пратимо избеглице на огромним путањама од кућног прага до „обећане земље". Српски песници који су морали да напусте своје домове, као и избегла деца која ће касније постати песници, опевали су страшни феномен прогона на универзалан начин. У свету заснованом на неправди, били смо претеча у искуству које је захватило друге народе. *Прогнани Орфеји* су сведочанство још једне велике трагедије српског народа, која пружа могућност метаморфозе, преумљења, слободе, победе и васкрснућа.

• Позната је ваша борба за очување духовне културне баштине изгнаних Срба Крајишника. Након бројних препрека, успјели сте да крајишку ојкачу упишете у први Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије?

Оно чиме се свет поноси, ми се стидимо. Стидимо се свога корена и лепоте коју носи. Као народ немамо осећај за целину и заједнички лет свих наших духовних крила. Скршена су нам крила, а и оно једно што је преостало ландара покисло и немоћно. Док се ми стидимо, склањамо и нећкамо, други нас очерупаше отимајући нам језик и песму, коло и богату културну баштину. Опасност вреба и од наших институција које мало чине на очувању и афирмацији нашег културног наслеђа на светском плану. А када је тако, онда

и српска избегличка популација, апатридна и напуштена, суштински непотпомогнута од државе, почиње да се дели и цепа на ћепенке напуштеног завичаја. Да бисмо опстали као народ, морамо сваког часа и у свакој прилици сабирати екавско-ијекавску целину наше културе и етноса.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2015)

ПРОГНАНИ ОРФЕЈИ СРПСКОГА ЈЕЗИКА

Дејан Перишић

Ове године Ненад Грујичић објавио је три књиге: антологију српске избегличке поезије Прогнани Орфеји, *књигу песама* Светлица *и збирку поезије за децу* Маца на вратанца. *Недавно, 10. децембра, на дан уручења Нобелове награде Иви Андрићу, свечано је у Београду примио Интернационалну награду Академије „Иво Андрић" за животно дело. Актуелни је добитник награде „Браћа Мицић", за књигу сећања, полемика, есеја и записа,* Руку на срце. *Објавио је тридесетак књига, поезије, прозе, есеја, полемика и критика. Саставио неколико антологија, међу којима и запажену* Антологију српске поезије (1847–2000), *која је за кратко време имала два издања. Аутор је, затим, култне антологије и студије о крајишком народном благу,* Ојкача, *чије шесто допуњено издање очекујемо у првој половини наредне године. Аутор је и неколико телевизијских емисија о овом елементу нематеријалне културне баштине. Пише и драме. Добитник важних награда.*

• Најпре, ваша антологија српске избегличке поезије *Прогнани Орфеји*, потпуно је нова и несвакидашња књига, не само у региону, већ и у ширим оквирима. Колико нам је познато, то је прва антологија у којој се налазе строго и само песници који су лично доживели прогон и на сопственој кожи осетили драму избеглиштва и губитка кућног прага и завичаја?

Да, нисам уврштавао песнике који су вести о ратовима у претходној Југославији пратили на телевизији или у штампи седећи у угодним фотељама у својим становима далеко од места где се одигравала трагедија. Наравно, добра се песма може написати и на тај начин, али мој концепт антологије је био изричит – само српски песници који су лично страдали у олујама грађанског рата и прогона с краја прошлог века у Хрватској, Босни и Херцеговини и на Косову и Метохији. Тако се добио директан отисак бола у матерњем

језику и духовни супстрат истине о појединцу који страдава заједно са својим етносом. За разлику од колумни о избеглиштву, које личе као јаје јајету, свака песма у антологији другачија је емотивна варница, сваки песник носи потпуно особен белег у таленту и језику, па читање антологије доноси многа изненађења: Душко Трифуновић, Дара Секулић, Стеван Тонтић, Ђорђо Сладоје, Бранко Чучак, Дејан Гутаљ, Ранко Чолаковић, Боро Капетановић, Горан Симић, Бранко Брђанин Бајовић, Недељко Бабић, Ружица Комар, Жељко Пржуљ, Милош Кордић, Здравко Крстановић, Анђелко Анушић, Небојша Деветак, Татјана Лукић, Ђорђе Нешић, Милена Северовић, Владета Вуковић, Радомир Стојановић, Даринка Јеврић, Радослав Златановић, Мошо Одаловић, Милоје Дончић, Милица Јефтимијевић Лилић, Слободан Костић...

• Антологија *Прогнани Орфеји* вредна је и по томе што у збиру од 116 песника обухвата и десетак најмлађих који су у време прогона и избеглиштва били деца? Тим поводом песникиња Тања Трифуновић Ступар изјавила је да у рату није била песник већ дете?

Траума рата и прогона ствара од талентоване деце истинске песнике. Страх се прелива у креативно стање духа који песмом побеђује трауму. У антологији се налазе песници који су у време избеглиштва крајем прошлог века имали од 7 до 17 година: Маја Солар, Радомир Д. Митрић, Бранимир Кршић, Тања Трифуновић, Милан Ракуљ, Горан Гаврић Грга, Марко Ковачевић, Слободан Јовић, Дајана Петровић и Никола Париповић. Они носе неизбрисиве призоре за цео живот.

• Осим младих и познатих песника, антологија открива и добре песнике које нисмо шире примећивали пре појаве рата: Ђорђе Врањеш, Дара Стојиљковић, Лука Штековић, Јован И. Ивановић, Стоиљко Станишић, Душан Праћа, Сава Крнета, Жељко Грујић, Мићо Јелић Грновић, Милан Мирић, Мирослав Краљачић, Душан Ђаковић, Вукашин Костић, Ђорђе Брујић, Радомир Димић и други?

Наша културна и књижевна сцена обилују бројним превидима и неправдама. У Србији често не примећујемо талентоване песнике ијекавског српског подручја, конкретно прекодринског амбијента. Одатле нам долази највише изненађења. Такође, нисмо се односили са пуно пажње према новим српским песницима са

Космета. Оваква антологија одједном на видело избацује квалитетне песнике мимо „етаблиране“ инерције и дневно-политички склепаних књижевних канона. Ми смо мали народ који обавезује сваког појединца када саставља антологије, лексиконе и енциклопедије да поведе рачуна о потреби што ширег укључивања талената. Немамо право да вештачки радимо, снобовски елиминишемо и пнеуматски давимо ионако мали језик. Где год постоји талентован песник, од Космета и Врања, све до Сокоца, Бањалуке и Козарске Дубице, не смемо га искључивати из главне матице српског песничког језика. Наравно, при том мислим и на наше одличне песнике у широкој дијаспори, који су своје место нашли у овој антологији: Драгослав Дедовић из Немачке, Иванчица Ђерић из Канаде, Горан Сарић и Вјекослав Вујадин из Холандије.

• Појмове егзила, изгона и прогона, затичемо још код Адама и Еве, а у случају светских песника, и у конкретном животу Овидија, Дантеа, Брехта и Црњанског. Да ли и какве „користи“ има песник од изгнанства?

Познато је да катастрофа нема само аспект несреће, већ има и позитиван аспект, који отвара поље преумљења, омогућава стварање нове психолошке и стваралачке позиције прогнанога човека. Прогнаник има прилику да отвори карте новог живота, да од нуле сазида кулу првине, има шансу да победи и оствари слободу која представља неку врсту духовнога и животнога васкрснућа. Песници су на неки начин привилеговани у избеглиштву наспрам „обичног“ човека, јер осим што певају у своје име, они често проговарају из коже тог обичног човека, у његово име. Пишући и певајући у матерњем језику, песници лакше подносе егзил.

• У предговору антологији дотичете се и политике за коју тврдите да је деликатан облик деловања заснован на демонском, а спомињете и Гетеа који је обраћајући се песницима који улазе у политику рекао: „Пазите само, политичар ће прогутати песника“.

Тако је, не познајем песника или писца који је ушао у политику а остао чист и неокрњен. Гете је додао и ово: „Чим неки песник хоће да дејствује политички, он мора да се определи за неку партију, а чим то учини, изгубљен је као песник; он мора да се опрости са својим слободарством, својим неспутаним погледима и да сав огрезне у ограничености и слепој мржњи.” А ако је полити-

ка вештина да се лаже у прави час, како је рекао велики филозоф Волтер, онда се морамо сетити и сјајне мисли његовог земљака, великог државника, Шарла де Гола: „Мислим да је политика сувише озбиљна ствар да би била препуштена само политичарима“. Да будемо начисто, политика ствара ратове, а ратови избеглице.

• Неком вишом коинциденцијом, Ваша антологија појавила се баш у време када су преко Србије ка Западној Европи прошле и пролазе стотине хиљада избеглица из Сирије, Ирака, Нигерије, Јемена, Авганистана. Има ли ту неке сличности са српским избеглицама?

Сличан је страх у очима деце која су се затекну у избегличким колонама, а доста тога је је другачије. Егзодус Срба догодио се у оквиру истог језика, на мањем простору. У Србију су пристигли прогнани Срби Крајишници, са ијекавским трепетом душе. Они започињу нови живот у истом језику. Ове нове избеглице из афро-азијских земаља делују младолико и регрутно, њихово путешествије подсећа ме на планетарну хицру. Сећам се да је у Новом Саду и Београду, крајем прошлог века, наша војна полиција хватала младе прогнане Србе Крајишнике и враћала их у рат преко Дрине. Неко на Западу помену недавно ту могућност и за избегле младе мушкарце из Сирије. Нема сумње да у библијским таласима избеглога младог света из афро-азијских земаља данас могу бити и они које називамо терористима, па ма шта они били. Ова велика „сеоба народа“ није безазлена, чини ми се да у томе има неки прикривен „генијални“ план. Европа стриже ушима и дрхтури у страху од неизвесности коју јој доносе милиони ових младих избеглица.

• Отворено је питање културног идентитета и етаблирања српске избегличке популације у друштвени контекст Србије? Да ли наше избеглице имају апатридну позицију како истичете у предговору антологије, али и у ранијим својим наступима поводом проблематике нематеријалног културног наслеђа Срба Крајишника?

У Војводини више од половине становништва, 60 процената, чине Срби динарског порекла. Неки кажу и – 70 процената. Тај високи проценат нарочито се повећао после ратних сукоба крајем двадесетог века на тлу претходне Југославије. У последњих двадесет пет година Нови Сад је, на пример, дуплирао своје становништво. Додамо ли Војводини Београд, и неке делове Србије,

на пример Крагујевац, где постоји крајишка енклава, онда лако можемо закључити да Срби Крајишници представљају огроман проценат становништва Србије. И гле чуда, избегли Срби Крајишници у Србији немају позицију ни мањине ни аутохтоног народа. Они су чардак ни на небу ни на земљи. Апатридна димензија! То се нарочито види на плану третирања духовног културног наслеђа Крајишника у Србији. Ни у једном државном медијуму, на пример у јавним медијским сервисима Србије или Војводине, Срби Крајишници, а толико бројни, немају програм у својој боји језика, нити постоје емисије које би се бавиле овом многобројном ијекавском српском популацијом, њеном културом и проблематиком.

• Уз велике препреке, ипак сте успели пре три године да упишете ојкачу у први Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије? У чему су се огледале препреке?

Пре свега на институционалном плану. Држава нема такве механизме нити вољу, који би на поуздан и далекосежан начин решавали проблем српских избеглица и њиховог духовног културног наслеђа, оличеног пре свега у језику, у ијекавској варијанти културног белега. А онда, препреке у појединцима, у такозваној струци, на пример међу етномузиколозима који се ни једним јединим јавним гестом нису огласили када је Хрватска на листе културне баштине човечанства при Унеску, уписала као своје, не помињући Србе Крајишнике, ојкачу (ојкање) и бећарац, песничко народно благо у десетерачком римованом двостиху. Затим, такође, украдено нам је нијемо коло и синьска алка, сада се то догађа са гангом, чиме се брише траг српског корена у овим елементима нематеријалног културног наслеђа. У нашем Националном комитету за нематеријално културно наслеђе не постоји ни један књижевник, песник или филолог, а познато је, по Конвенцији Унеска, да је матерњи језик најважније нематеријално културно наслеђе сваког народа.

• Конкретно, која препрека вам је била највеће изненађење? Ви сте једини дигли глас поводом отимања ојкаче и бећарца од стране Хрватске.

Што би Његош рекао, мени ништа није непознато, што год дође ја сам му наредан (припрaван). Кулминација се догодила у самом

Министарству културе Србије, где сам био позван на разговор са функционерима Министарства задуженим за ову област и са неколико етномузиколога и етнолога. Један од најагилнијих наших етномузиколога на почетку састанка поставио је овакво питање: „Зашто ми у Србији у наш Регистар нематеријалног културног наслеђа да уписујемо оно што није настало у Србији?“ То значи, да српске избеглице не могу засновати своју адресу и породицу, организовати посао и живот у Србији? Тај поглед је опасан, неприхватљив и антисрпски. Натчовечанским напором успео сам, ипак, да прескочим овакве препреке и упишем ојкачу у Регистар, међу 27 елемената нематеријалног културног наслеђа у Србији.

• Наредне године очекујете ново, шесто издање култне књиге *Ојкача*, у великом тиражу. Књига ће имати чак 2000 ојкача, што је за 600 примера више од претходног издања које се последњи пут појавило пре 12 година?

Да, очекујем да један издавач одржи своју реч и објави ову књигу „у догледно време“. По први пут ова књига ће садржавати ризницу имена певача ојкаче, која има преко 1400 имена – све до средине 19. века, са простора Босанске Крајине, Баније, Кордуна, Лике и Далматинске Загоре, али и, данас, са простора Војводине, Београда и шире.

• У издању београдске Просвете изашла вам је и књига песама *Светлица*. У њој проналазимо најразличитије песничке облике и форме: сонет, венац, терцина, венац терцина, велика сестина, малајски пантум, рондо, рондел, триолет, канцона, частушка, глоса и друге?

Волим да европске и светске песничке облике насељавам српским језиком и тако покажем капацитете и лепоту наше матерње мелодије. Песник мора подједнако да влада слободним и везаним стихом. Уколико није тако, то је својеврсни хендикеп. Моје прве четири песничке књиге биле су исписане слободним стихом, а онда је наступио препород – везан, метрички и римован стих. Певати у матерњем језику, то значи апсолутно овладати стањем *lucida intervala* у знаку оне сентенце Езре Паунда: „Песник с почетка пише, а доцније пева“. Наравно, то може и у слободном стиху као и у везаном.

• Недавно објавили сте своју прву књигу песама за децу *Маца на вратанца*. Шта вас је довело и до оваквог песничког израза?

Живот пише песме. Тако је и мени исписао ову књигу за децу. Имао сам ту привилегију да добијем две кћерке у размаку од тридесет година. Ова друга, Даница, својом појавом подсетила ме је да сам пре три деценије почео да пишем песме за децу када ми се родила прва кћерка, Милица. Извукао сам из старих фиока рукопис и додао му мало нових песама и ето, дошла маца на вратанца!

• Ви сте познати као духовит и правдољубив полемичар, објавили сте две књиге полемика, а пре тога мноштво текстова у најугледнијим дневним листовима и књижевним часописима. За књигу *Руку на срце*, у издању Службеног гласника, добили сте награду „Браћа Мицић“. Како и кад ступате на јавну сцену као полемичар?

Моје полемике нису наливене мржњом према опоненту, оне су пуне стваралачке радости, хумора и лексичке лепоте. Док их читате, ваше уживање се заснива на осећању да никад краја ведрини. Моји полемички текстови су, дакле, ведра уметност. Знате, кад сте на страни истине, кад имате факте и чињенице у руци, онда се са опонентом можете надахнуто поиграти до карикатуралног сликања његовог „лика и (не)дела“ на радост оних који прате такву полемику. Да ветра нема, пауци би небо премрежили.

(*Печат*, Београд, 2015)

И БРАНКО НИЈЕ РОЂЕН У СРБИЈИ

Милан Ракуљ

Од 15. до 28. марта трајаће Пролећни Бранкови дани 2015 *у Новом Саду, Сремским Карловцима и Београду. Тиме ће бити свечано обележен 191. рођендан Бранка Радичевића. Разговарамо са пјесником Ненадом Грујичићем, предсједником Бранковог кола.*

• Бранко Радичевић је рођен у Славонском Броду. Школовао се у Земуну, Сремским Карловцима, Темишвару и Бечу? Којих Бранкових трагова данас има у његовом родном граду?

Бранково коло је подалеке 1984. године у Славонском Броду подигло споменик великом српском песнику. Међутим, у лудилу рата, мештани су срушили Бранков споменик пред истоименом школом. До данашњих дана споменик није подигнут у Броду на Сави где су живели и Бранков отац Тодор, и деда Стеван. Српска заједница у Славонском Броду је заинтересована да поново подигне Бранков споменик, али тамошња власт није. По својој дефиницији, власт је увек тренутна и демонске природе, власт не подноси чисте песничке анђеле попут Бранка који је вечит и неуништив. Кроз време, песници суде пропадљивим политичарима и њиховим ограниченостима. Надамо се отопљавању атмосфере и здравој памети, па да у догледно време осване Бранков споменик у његовом родном граду. Ту је велики српски песник, 1824. године крштен под именом Алексије. Тек у Бечу, 1847. Радичевић, појавом чувене његове прве књиге, потписује се као – Бранко, преводећи (Алексиос) са грчког на српски.

• Оба овогодишња лауреата „Печата вароши сремскокарловачке“, Дејан Гутаљ и Драгана Крагуљ, живе у Републици Српској?

И Бранко Радичевић није рођен у Србији. Бранково коло је имало ретку прилику да награди два изузетна аутора из ијекавског крила српског језика. Бранково коло има концепт награђивања који ми-

моилази предвидива очекивања и голу инерцију навике на јавној сцени. Ми смо корективни фактор свакодневне путање захрђале локомотиве књижевног живота на српском језику.

• Бранково коло има уствари две велике манифестације током године, септембарску и ову у марту. То је јединствен случај на нашој, а и на широј културној мапи?

Бранково коло има велику привилегију да се одвија у културном амбијенту раскошних симбола и великих духовних плодова. У Сремским Карловцима је најстарија српска гимназија, у Новом Саду најстарија књижевно-културна установа Матица српска, затим Српско народно позориште, најстарије у нас. Стражилово, на вису Фрушке горе, где леже земни Бранкови остаци, има снагу српског Парнаса, а около у недрима ове планине у равници налази се много наших манастира.

• Какво је Ваше мишљење о овдашњој пјесничкој сцени и снази пјесничке ријечи са ове стране Дрине?

Република Српска има добре писце и доста даровитих младих песника који, нажалост, немају конкретну подршку својих старијих колега. Требало би при ослабљеном Удружењу Књижевника Републике Српске, на пример, обновити награду за младе песнике, са именом Љупка Рачића који је код нас добио важне награде, па и „Печат вароши сремскокарловачке“. Код вас се књижевне манифестације одвијају по општинама под диригентском палицом локалних власти, а не по снази струке. То није далековид принцип. Стално им у госте стижу два-три иста естрадана песника из Србије. А ови потом никог не зову у Србију. А онда међу вама јаве се неки уморни умови који куде талентоване песнике из своје средине снисходљиво се дивећи Метузалемима. Или, пак, један језички Институт из Београда, који организује у херцеговачким градићима тзв. Округле столове о савременим српским песницима, о трошку тих сиромашних општина. Али никад предмет њиховог интересовања није био песник који данас живи у Републици Српској, већ су увек из Србије. Ево, ја им предлажем да следећи симпозијум посвете великом српском песнику Дејану Гутаљу, који живи у Мокром код Пала. О томе ћуте и моје генијалне колеге из Бањалуке. Свако је газда својих поступака. Али, ето, зато Бранково коло објављује књиге и младим песницима ијекавског изговора,

награђује их и позива на своје манифестације. Неко негде мора да направи равнотежу у истом језику.

• И на мартовској манифестацији *Бранковог кола* млади песници и уметници су у већини?

Ми обележавамо Бранков рођендан по старом и новом календару. Бранко Радичевић је вечито млад, он је највећи симбол младости у српском песничком језику. Тиме је ударен печат концепцији рада Бранковог кола. Младим песницима и писцима, уметницима и духовницима треба дати највеће шансе. С друге стране, наш радни манифест огледа се у Бранковим стиховима: „Али јато, брате, умиљато, / Све славуји са Дрине и Саве, / Са Неретве воде иОраве, / И са Крке, Лима и Цетиње, / И са мора, оне воде сиње, / Долетеше, одмах попадаше, / На јаворе дрва поседаше, / Запеваше српску царевину, / Српску славу, српску госпоштину.“

• Шта је највећа препрека младим писцима и уметницима?

Понајпре они сами себи уколико не поседују таленат за таленат, свест о сопственој мисији. Живимо у времену девастираних и проституисаних вредности. Процес великог пропадања није мимоишао културни и књижевни живот. Ту су данас огрезле у својој таштини прежвакане тзв. елите некадашњих асоцијација писаца и уметника, професора-рециклатора и вечитих слугу државних празника. То је сада бирократска трулеж из чијег потопа морају се расцветати младе биљке духовног живота.

(*Независне*, Бањалука, 2015)

МЛАДОЛИКО ЛИЦЕ СТВАРАЊА

Бојан Речевић

• На дан када је Андрићу у Штокхолму уручена Нобелова награда, вама је у Београду свечано уручена Награда Академије „Иво Андрић“ за животно дјело. Међу досадашњим добитницима ове високе награде се налазе Добрица Ћосић, Емир Кустурица, Раша Попов, Слободан Ракитић, Љубивоје Ршумовић, Љубиша Самарџић, Драган Недељковић, Радош Бајић и други? Шта вам значи та награда у мноштву награда које сте већ добили?

У срећи се не узноси, у несрећи не падај, рекао сам приликом свечаног уручења награде. Наравно да ми импонује награда за животно дело, и то још са именом Иве Андрића. О томе маштате на почетку каријере свесни да вам се тако нешто не може догодити. А када се ипак догоди, онда молитвено кажете пословицу коју малопре поменух. Испоставља се да је у уметности важно бити свој. И тако трајати. Све дође на своје место ако свакодневно треперите одани своме таленту, ако радосно стварате у спрези ероса и заната.

• Као искусан пјесник и антологичар, како гледате на управо објављену панораму крајишке поезије *Како је палацао језик* Мирка Вуковића, у издању Арт-принта и часописа *Крајина* у Бањој Луци?

То је важан пројекат. Надилази специјалистичке књижевне оквире и постаје културолошки подухват у оквиру српског језика и етноса. Целина српске поезије, књижевности и културе незамислива је без познавања и показивања свих валера и нијанси тог истог језика. Ијекавско крило српскога језика њедри одличну поезију одвајкада и потпуно је равноправно, ако не и у предности. Ова панорама поезије, која је уствари својеврсна антологија, отвориће очи и изазавати занемелост код србијанског књижевног естаблишмента који често не види даље од носа. Ова панорама крајишке поезије од скоро 500 страна, попут Феникса избија из

сопственог пепела и сокака, и стаје раме уз раме са свим деловима тела и душе једног те истог језика у региону.

• За разлику од других институција у Србији, Бранково коло је у протеклих четврт вијека континуирано објављивало и награђивало овдашње пјеснике?

Посебну радост осјећам видјевши у панорами крајишке поезије посве младе пјеснике које је Бранково коло открило. Не може се рећи да их је разумјела бањолучка средина на њиховом почетку. Као уредник и рецензент потписао сам прве пјесничке књиге Драгане Крагуљ, Наташе Гламочанин, Милана Ракуља, Горана Гавриића Грге, Ирене Бера и Моране Вукмир, те квалитетне збирке поезије Здравка Микића, Горана Шауле, Валентине Милачић и Гордане Кукић. Сви су се они нашли у панорами крајишке поезије. Бранково коло је објавило и књигу поезије угледног Бањолучанина Предрага Бјелошевића. И готово сви постали су лауреати награда Бранковог кола, „Стражилово“ и „Печат вароши сремскокарловачке“, уз пјеснике Ранка Рисојевића, Анђелка Анушића, Бранка Брђанина Бајовића, Мирка Вуковића и Бранимира Кршића.

• С друге стране гледано, можете ли казати пар ријечи о „водитељкама“ и „старлетама“ које пишу књиге, о ријалити ТВ програмима који нас одасвуд нападају?

Ми живимо у времену које доживљава болну катарзу. Наша цивилизација пресвлачи кошуљу-кожу смисла. Пролазимо кроз гранично време. Та појава манифестује се као чишћење гнојне ране. Па нека се чисти док се не очисти, посматрајмо то чудо окупано брлогом нових медија који у рукама рептил-политичара служе за манипулацију масама. Ријалити-шоу програми су нешто најниже што је људска раса приказала. Они су наличје моћи нових медија. То је као кад је Тесла повикао да нам не треба атомска енергија поред сунчеве. Али човек је пали анђео који прља и угрожава друге. Још је Сенека рекао пре два миленијума: „Човјеку од човјека свакога дана пријети опасност.“ Све је данас ђаволски убрзано и само себи гризе реп, и лупа главом о зид. Гнојна катарза згуљује нам свима чекиње, пераје и крљушти. Човек је данас го. А старлетске књиге нашминканих водитељки су красте које за пола сезоне отпадну са силиконског лица и врапци их сласно поједу.

• У вашој антологији српске избјегличке поезије *Прогнани Орфеји* у предговору сте рекли да је пјесничка ријеч корективни фактор

(не)времена, а онда сте се позабавили и политичарима и феноменом дневне политике данас?

Пјеснички језик није дневна порција вијести у информативним емисијама гдје спикерска мимика опија становништво у име тренутне власти. Пјеснички језик за разлику од политичког није кварна роба. Политика је направила ратове на Балкану и библијске колоне избјеглица. То се догађа и у другим крајевима планете. Пјесници посједују миленијумски ауторитет за разлику од политичара. Лако је распалити масе. Ги де Мопасан је рекао: „Патриотизам је јаје из кога се легу ратови". А с друге стране, Сервантес вели: „Сваки човјек је син свога народа". Отуда, опасно је када пјесник говори против свог народа. Матерњи језик му то не дозвољава.

• Шта ће нам донијети то што Црногорци преводе Његоша на црногорски а Бошњаци Мешу на босански језик?

Својевремено су хрватски стручњаци преводили у ијекавски израз екавске сонете Тина Ујевића, из периода док је живио у Београду. И, тиме су грубо нарушавали његов прецизни стих-дванаестерац који се на појединим мјестима претварао у тринаестерац или, пак, четрнаестерац. Нарушен је космички принцип талента и заната. Такође су ијекавизирали и пјесме Јована Јовановића Змаја. Постоје законитости језика и пјевања, које се ничим не смију нарушавати, које су старије и мудрије од сваке дневне политике-курве. Тако и ово са Његошем и Мешом добија карикатуралне облике. Чим тамо неки преводе у истом језику Његоша и Мешу, ови великани више нису њихови. Такви „преводиоци" и њихови политички ментори постају туђи, туђи себи самима, иако их сматрамо својима, јер потичемо из истог језика и корена.

• Да ли је исправна констатација да нису пропали књижевност и писци већ читаоци?

Па пропала је и продаја честитки на улицама пред Нову годину. Пре четврт вијека и више то је био велики бизнис. Сада на улицама нема ни једног продавца честитки. Али, постоје честитке путем Интернета. Није нестала потреба да честитамо Нову годину једни другима. Дакле, духовна супстанца људског бића је неуништива, она увек нађе медијум у којем ће се испољити. Конкретно, таленат је мјера свему, битно је да он постоји. Битне су идеје, слике и мелодије које таленат примордијално носи. Књига никад неће нестати,

као што ни позориште није нестало појавом филма и телевизије. Књига већ надживљава Интернет, који се расипа у простаклук и лудило тзв. друштвених мрежа. И то је велико поље гнојних рана које се циједе и – циједе. И нека се циједе, остаће ожиљци.

• На основу свог богатог животног искуства, па и разговора са ученим људима, можете ли наслутити каква времена долазе и како у томе свему сачувати човјека у себи?

Човек је несавршено биће у својој савршености – демијуршки принцип стварања и рушења. Живимо у времену са много апокалиптичких знакова. Човјек је сиђушан и немоћан. Без молитвеног односа према Богу, без осјећања да је пролазан, човек је горд, немиран и опак. Но, са сваким рођењем детета угледамо Божје лице. То је бескрајна симфонија живота. А како одраста, човјек упада у менгеле људских грехова. Непрестано је на искушењима и испитима. Његош је рекао: Што је човјек, а мора бит` човјек. Ово је полазна станица и Андрићевог размишљања о човјеку и животу. Сачувати човјека у себи, значи остати с Богом у савезу. Његош би опет рекао: „Нека буде што бити не може!“ Дакле, нека буде оно што је човјеку немогуће, а Богу могуће, и могуће оном човјеку који је с Богом – нека буде воља Божја.

• Шта бисте поводом новогодишњих празника и скорашњег 24. рођендана РС поручили овдашњим људима, шта да очекују, чему да се надају?

Пре свега, млади људи морају открити свој смисао и срећу. Ако су младић или девојка, стари 24 године, данас без запослења у Републици Српкој и без шансе да добију посао за који су се школовали и спремали, то никако није добро. Без друштвеног уређења амбијента заснованог на беспоговорном давању шансе младима да масовно раде и стварају, Република Српска ће се изнутра урушити. Политичка, страначка и бирократска камарила одвојиће се од живота и реалности и живети у привиду благостања. А уствари јашиће и ликовати на грбачи народа и младих људи, исисавати им крв и живот. Дакле, без младих бића и њихових талената у епицентру стварања и живота, нема среће нити берићета. Желим Српској да делује младолико и уређено, одважно и снажно у будућности.

(*Press*, Бањалука, 2015)

ДУХОВНО БЛАГО ЈЕ ВЕЧИТИЈЕ ОД СВАКОГ МАТЕРИЈАЛНОГ

Санда Десница

• Како гледате на то што је Унеско прогласио ојкање угроженом нематеријалном свјетском баштином и затражио од Хрватске предузимање мјера за њено очување?

Са научне и животне тачке гледано, то је апел за очување српске духовне баштине у Хрватској и шире. Ојкање је препознатљив певачки и културни амблем крајишких Срба, како у Хрватској тако и Босни и Херцеговини. Ако је Унеско то имао у виду, онда је тај позив величанствен и од великог значаја. Указивање на ојкање је огромно признање нашој баштини у светским оквирима. Духовно благо је значајније и вечитије од сваког материјалног. Морамо се борити за истину.

• Да ли можете да укажете на неки стари извор који доказује то што говорите?

Још далеке 1899. године, етномузиколог светског гласа Људевит Куба, у *Зборнику за народни живот и обичаје Јужних Словена* у Загребу, о ојкању пише: „Овај је начин пјевања раширен, истина, по читавој Далмацији без обзира на отоке. Али ми се чини да је у православним крајевима особито обљубљен. С тим се слаже што их у Хрватској налазимо само у православних пребјеглица из Босне или Србије.“ Овај поглед Људевита Кубе као доказ доноси и Антун Добронић у својој чувену студији „Ојкање“, објављеној у истоименом *Зборнику* 1915. године. Људевит Куба затим каже да се ојкање свугде зове другачије, „у Триљу (код Сиња) војкање, у Омишу завијање, у Книну грохотање“. За Бјелопавловиће у Црној Гори, Куба каже да се „хвалишу да су они измислили тај начин тремолованог пјевања, а зову га зерзавање“. Ојкање је „претамна страна народне психе“, написао је Антун Добронић.

• Постоје ли још неки називи уз ојкање или трескање?

У Босни и Херцеговини, Цвјетко Рихтман је поред осталог забележио потресалицу и отезалицу. Он помиње и друге називе: преклапуша, прићекуша, натезалица, трзавица, бројевица итд... А за певача који започиње пјесму каже: сријеца, превија, огиба, угиба, угиње, пригиба, пригиње, проклецива, јеца, јода итд... Од изузезтене важности су студије и снимци са терена бањолучког академика Владе Милошевића који је нашироко обрадио тзв. сељачко пјевање у Босни и Херцеговини. Он је незаобилазан у проучавању ојкања. Важан је и текст Душана Умићевића из 1939. године, „Ојкање у Босанској крајини". Постоје и други називи: розгалице, припјевци, дикице, рере и други. Сваки крајишки крај има своју мустру певања, али све потичу једног јединог извора – ојкања.

• Као да сачувамо своју баштину а да је не присвоје други?

Ово око ојкања ми је слично као са Николом Теслом, православним Србином из Хрватске. Сад би да га присвоје и они који су спалили његово родно село Смиљани у Лици. Ојкање је сувише велики кулурни и антрополошки бренд српског народа да би се око њега водила дневно-политичка чарка. То је пре свега научно, а онда уистину државно питање, не само Хрватске која има обавезу од Унеска да штити културно благо Срба, већ и судбинско културолошко питање Босне Херцеговине и Србије. На Балкану су одувек биле велике сеобе. Сетимо се миграција после пораза Турске код Беча 1683. године. У тим збеговима своје станиште мењало је и ојкање, али ево опстало као ојкача. Данас у Војводини, на пример, у селу Пригревица код Сомбора, и не само ту, ојка се навелико. Ту живе Крајишници из разних историјских сеоба и турбуленција. Ојкача је препознатљиви и поносни део њихове душе.

(*Блиц*, Бањалука, 2014)

У СРЕЋИ СЕ НЕ ГОРДИ, У НЕСРЕЋИ НЕ ПОСУСТАЈ

См. Станић

• Већ скоро три и по деценије водите Бранково коло. Каква су искуства уопште а какве спознаје у овим глобалистичким годинама?

Што у шали, што у збиљи, многима кажем да ми је циљ да достигнем Јована Ћирилова који је четрдесет осам година водио Битеф. У Бранковом колу промењо сам четири државе: Социјалистичка Федеративна Република Југославија, Савезна Република Југославија, Србија и Црна Гора, и Србија. Моја искуства нису мала. Могу да посаветујем друге.

• За 50. годишњицу „Печата вароши сремскокарловачке“ вриједног Бранкова кола, жири је наградио двојицу прекодринских пјесника – Кордића из Сиска са београдском адресом и Прерадовића из Бање Луке. Откуд то?

Бранково коло води рачуна о равноправном третирању песника екавског и ијекавскога изговора српскога језика. Ништа природније, јер живот је донео такав образац који проналазимо још и у порукама Бранка Радичевића, у чувеном *Ђачком растанку*, али и у поеми *Пут*, где се налазе разиграна кола и гроздови српскога јединства у истоме језику. Осим тога, данас на српском говорном подручју већ су и народу и небу дојадили увек исти књижевни лауреати, као да нема и других изврсних наших песника. И те како има. Бранково коло то показује из године у годину.

• Интересантно је да су оба награђена лауреата чином добијања награде обиљежили, сваки на свом прећеном путу, такође 50-у годишњицу пјесничког трајања?

Неким вишим чудом, то се догодило и посрећило и Бранковом колу, и лауреатима, и самој награди „Печат вароши сремскокарло-

вачке“. Тако је досад незабележен случај добио на несвакидашњем значају награде и одјеку мисије Бранковога кола.

• Да ли вам је било нуђено да преузмете и водите неке друге институције с обзиром да сте с Бранковим колом имали очигледне и велике резултате?

Одмах да вам кажем, све ове године радим у Бранковом колу а да нисам ушао ни у једну политичку странку. Држи ме струка и некаква луда харизма стечена кроз ове деценије. Два-три пута ми је нуђено да будем управник Српског народног позоришта, најстаријег у Срба. И то сам одбио, на опште чуђење колега. Јер је присуство дневне политике у том великом и дивном колективу, са неколико стотина запослених, толико очигледно и директно. Тамо управнике и директоре смењују како која јабука на мало јачем ветру падне с гране. Нуђено ми је да дођем и на чело једне велике телевизије.

• Како сте одољели изазовима и притисцима да уђете у странку, односно, у функционерску дневну политику?

Изгледа да неки не разумеју моју апсолутну посвећеност поезији, књижевности и духовности, и да сам у Бранковом колу нашао меру и равнотежу између динамичног јавног деловања и особног мира и стваралачке концентрације. Имам велики мир у себи, кажем, али се не либим да уђем у јавне полемичке окршаје на плану струке. Нуђено ми је свашта, да будем члан главних одбора готово свих партија у Србији. Али све сам их одреда одбио. И неки тајкуни, чак, звали су ме и молили да дођем и само седнем у први ред. Говорили су, потребан си нам јер си чист. Хвала на комплименту, одговарао сам, баш зато не могу да седим у првом реду поред неких упрљаних.

• Да ли је тиме сазрио ваш однос према умјетности и политици, односно, кад сте направили разлику између значаја пјесника и политичара на дужу стазу?

Израна сам доживео ударе на невино песничко младићство од стране режима и политике. Моје искуство из 1980. године, у дане када је умро Јосип Броз, одредило ме је за сва времена према политици и политичарима. Као студент Филозофског факултета у Новом Саду, био сам главни и одговорни уредник књижевног листа *То јест*.

Још у штампарији заустављен је процес изласка листа због неких „опасних“ текстова. Дошла су болна и парадоксална испитивања и сумњичења, а књижевном листу Универзитет у Новом Саду укинуо је финансирање. Неколико година нисам могао да добијем никакав посао.

• О којим спорним текстовима у *То јесту* је било ријечи?

Најпре, песма у прози „Цар“ Збигњева Херберта, пољског песника. У њој се говорило о неком цару који је волео да иде у лов, да се слика са децом, а онда – завршна слика: „Погледајте, можда у вашој кући виси његова маска!“ Затим песма „Млинар“, уз иследничке коментаре да је Тито био млинар у време Октобарске револуције у Русији. Песме је превела једна млада студенткиња пољског језика, Љиљана Грубишић. Затим, прича „Фрањин бунар“ Јована Радуловића. Осорни иследници наглашавали су ми да се Титов отац звао Фрањо. Затим, прича Ђуре Ђуканова „Штака“. Овај наслов изазивао је асоцијације у њиховим главама на златну штаку коју је требало Тито да носи после ампутиране ноге. Али – само наслов, у причи ништа није било од тога. И – све је било младалачки безазлено, а по живот опасно.

• Као млад човек како сте све то преживљавали?

Лист је требало да се појави почеком маја 1980. године, такав му је био ритам излажења, ето, баш у дане када је у Љубљани 4. маја преминуо Јосип Броз Тито. За мене је то било и остало несвакидашње и снажно искуство, тада болно и горко, али кроз цео потоњи живот драгоцено бесцен-благо, које ме је научило колико се тзв. представници власти могу изобличити и заслепити гледајући кроз идеолошки визир. Тада ми се за сва времена смучила прича са лажним сузама државних кетмана и апартчика оличених у разним високим функционерима који су били спремни, док кажеш кекс, да жртвују нас неколико голуждравих чланова редакције листа *То јест*. Био сам на челу листа и осетио кикот такозваних пријатеља иза леђа који су се радовали моме разапињању.

• Ви сте већ 1978. године објавили своју прву, чувену књигу песама *Матерњи језик*, у познатој едицији „Пегаз“ Књижевне омладине Србије у Београду. Да ли сте у време проблема са листом *То јест* могли да пишете пјесме?

Писао сам наредних година песме на ту тему, не буквално и директно, али са универзалним изворима и подстакнутим токовима емоција и мисли на тај случај. Тих дана, у мају, у славној београдској Просвети требало је да ми изађе друга књига песама *Линије на длану*, којој сам се животно радовао. Међутим, овај стрес са несаницом убио ми је радост одласка у чувену Чика Љубину 1 у Београду, где је требало да прегледам завршну коректуру збирке песама. Једва сам се опоравио, ипак, са свеже штампаном књигом у рукама. Помогао ми је и одлазак у војску у Рашку, 1981. године, да направим дистанцу од свега. Срећом, по тадашњој војној евиденцији, у Рашку ме је слао војни одсек из Приједора, где сам био евидентиран још по завршетку средње школе, тако да није било информације из Новог Сада о мени као „државном непријатељу".

• Дошло је вријеме потврђивања и сабирања резултата. Поред двадесетак значајних награда, у посљедњих годину-двије добили сте четири престижна признања: Међународну награду „Златни прстен" (Скопје) за укупни књижевни опус, затим награду Интернационалне академије „Иво Андрић", за животно дјело и антологију *Прогнани Орфеји*, награду „Браћа Мицић" за књигу сећања, полемика, есеја и записа *Руку на срце*, у издању београдског Службеног гласника, и, овдје у РС, „Гајков пјеснички шешир" за књигу *Светлица* у издању београдске Просвете?

Наиђе време када се виногради беру, па поново обрезују. Захвалан сам Богу и родитељима на свим даровима, па тако и од мог младићког одласка из Приједора, прецизније речено, из Гомјенице. За мене је завичај светиња, па ма колико других простора освојио. Све долази и добија свој смисао по мери неба на земљи. Ту меру не треба мењати, нити допуњавати, нити смањивати. Тако је како је, и с тим треба живети, у знаку пословице: „У срећи се не горди, у несрећи не посустај."

• Поред поменутих награда, једна је особена, „Гајков пјеснички шешир", која подразумијева објављивање књиге. Појавила се Ваша нова збирка *Надисати се душе*. Имали сте промоцију у Модричи, у Српском културном центру који је, заједно са породицом Поповић из Дугог Поља, издавач те књиге? А недавно сте својом бесједом свечано отворили *Чучкове књижевне сусрете* у Хан-Пијеску. Шта вам као пјеснику и писцу значи долазак у Републику Српску?

Наравно, пуно ми значи долазак овде. Лично сам познавао и Бранка Чучка и Здравка Поповића Гајка. Веома рано отишли су са овога света. Али, њихова завичајна места, и Хан-Пијесак и Модрича, покренули су и одржавају манифестације и награде њима у част. То није тако чест случај у Срба, да родна средина одмах прихвати свога песника. Ако вам кажем да је велики Лаза Костић, тек осамдесет година после своје смрти добио у Новом Саду награду са својим именом и манифестацију *Дани Лазе Костића*, онда ће вам бити јасно о чему причам. Стицајем небеских околности, лично сам учествовао у оснивању Лазине манифестације и награде, и водио тај пројекат осам година. А онда, и ово, Лаза Костић је свој споменик у Новом Саду добио тек недавно, стотину година после смрти. Чудан смо ми народ. Неко је толико година памтио Лазин сукоб са Змајем у Матици српској у Новом Саду, односно, искоса гледао на Лазину књигу са негативним судом о песнику Змају.

• У Приједору сте завршили основну и средњу школу. Ви сте савремен и свестран аутор, али значајан дио свога стваралаштва посветили сте завичају, Поткозарју и Козари. Ту се истиче поема *Покривање куће* и књига *И отац и мати*. Прославили сте овај крај. Ове године појавиће вам се и шесто издање антологије и студије посвећене крајишкој старој пјесми под називом?

Незаборавне су, лековите и универзалне слике ране младости из Приједора. Кад ми је било најтеже у животу, мелем завичаја давао ми је снагу да победим, а ја сам му узвраћао певањем и причом о њему далеко од кућног прага. Завршио сам, ево, шесто допуњено издање књиге ојкача, коју ће издати Радио-телевизија Србије у Београду. Ту ће се по први пут, уз чак 2000 ојкача, наћи и ризница од 1420 имена певача ојкаче. Уз помоћ бројних сарадника, ишчупао сам из заборава, све до средине деветнаестог века, анонимне и дивне крајишке Орфеје из мога завичаја па све до Кочићевог, Ћопићевог и Скендеровог, али и са Баније и Кордуна, из Лике и Далматинске Загоре.

• Како гледате на књижевне манифестације и фестивале у Републици Српској?

Драгоцено је постојање манифестација које носе имена великих песника са овога језичкога тла. Међутим, не чини ми се срећним решењем нападно присуство уводних говора општинских би-

рократа и других дневних политичара на свечаним отварањима песничких и књижевних манифестација.

• Шта мислите о симпозијумима на тему савремене поезије?

Сматрам некоректним, на пример, то што у неким лепим херцеговачким градовима универзитетско-институтски караван из Београда и Новог Сада организује тзв. округле столове, где се проучавају само дела савремених песника из Србије, а о трошку локалних општинских буџета. Као да код вас у Републици Српској нема врсних савремених песника за те фамозне симпозијуме. А онда кад се ти експерти врате у Србију на своје факултете и институте, тек онда заћуте пред својим студентима на тему савремених прекодринских српских песника. Као да не обделавају своју струку у једном те истом, српском језику. Не пада им на памет да помену на пример Дејана Гутаља и Дару Секулић, или, пак, Ранка Рисојевића и Зорана Костића, и друге песнике из Републике Српске. Чудно је да ви овде о томе јавно не говорите. Као да се храните некаквом снисходљивошћу у корист сопствене штете.

• Можда зато што се задовољавамо тиме колико Бранково коло чини за нас у Србији. Оно је објавило преко двадесет књига, махом младих пјесника из Републике Српске. Затим, Бранково коло је досад наградило „Стражиловом“ и „Печатом вароши сремскокарловачке“ преко петнаест пјесника из РС. Има ли то везе и са вашим дјетињством у поменутом Приједору?

Вероватно да има, подсвесно, мада има песника из ових крајева у Србији, којима завичај није важна тачка. А да не говорим о колегама писцима из Србије који никад нису крочили у Бањалуку или Хан-Пијесак, на примјер. Међутим, крупнији су то и дубљи разлози. Одавно примећујем да поред свеприсутне дневно-политичке приче о сарадњи Србије и Републике Српске на плану културе, ипак, све се своди на претежно гостовање и представљање писаца и уметника из Србије у Српској. Обрнуто се догађа врло мало, нарочито на издавачком плану. У Србији песници и писци из Српске не објављују много, готово ништа. А о наградама да и не говоримо. Чак правилници неких награда у Србији искључују прекодринске ауторе, „Мешина награда“, на пример. Има доста талената, нарочито младих, којима треба дати шансу на укупном српском језичком простору, па онда и даље.

• Хоће ли се нешто на том плану промијенити у будућности?

Не знам, можда после овог интервјуа. (Смијех). Бранково коло је корективни фактор ове дугогодишње инерције и неправде. И опет, Бранково коло то чини самостално, и независно, не очекујући никакав дневно-политички загрљај тренутних мастодоната.

(*Сутра*, Бањалука, 2017)

ЕВРОПУ ЧЕКА БУМЕРАНГ ПОСРЕД ЧЕЛА

Ђађа Андрејевић Келери

Не бих пузао пред нашим непријатељима, али их не бих ни гневио. Одбио бих предлоге који су одиста ван памети, не личе ни на пргаве дечје игре, аморални су, нуде облик потчињавања, облик ђаволијаде која има за циљ да потпуно исцрпи и слуди један народ.

• Многи српски писци су кроз своја дела били бунтовни. Бунт је један од основних песничких аспеката. Без њега се не може. И сам Ненад, поред осталог, пише сатиричне и ироничне песме и приче. Зато га најпре питам – вреди ли бити бунтован данас у Србији?

Наравно да вреди бити бунтован у поезији. Она је највиши облик духовне писмености. Лирика је боголики сјај у људском бићу. Ми живимо у нестабилном времену пуном медијске убрзаности, површности и брбљивости. Човеков спас је у матерњој мелодији језика која се најсуптилније изражава у поезији, у песничком говору који катарзично ослобађа од дневних глупости, лицемерја и лажи.

• Да су на челу Србије били бољи политичари, да ли би српска стварност данас била светлија?

Не зависи све од њих нити од нас. Ако неко смисли да вам баци блато у лице, тешко ћете моћи да избегнете тај тренутак. Можда ћете са нешто вештине, трзајем врата у страну, остати чисти. Али, ако то није могуће, онда бар на прави начин спрати блато са лица, не дозволити да вам други размазују блато до у бескрај. Неке ствари иду с колена на колено. Реч је о државним владама, апаратима и системима власти, који, мање више, имају препознатљиве облике реаговања и понашања. Кроз векове се то кристалисало. Човечанство нема много избора, оно мора да живи, а да би то ус-

пело, потребно је да преиспита своје темеље у садашњем тренутку развоја цивилизације, у противном, човечанству прети суицид. Можда је то крајња тачка садашњег циклуса с обзиром на количине средстава за уништење људске расе.

• Није ли Србија на опасној политичкој низбрдици, пошто је изгубила Косово?

Није добро изгубити Косово. Као песник, то не могу допустити, јер знам да сам у језику детерминисан косовском супстанцом духа. Велики Инквизитор на махове, кроз векове, има своје време кад жели да успостави тзв. вишевековно царство по својим законима и наканама. Сви земаљски идеолошки покрети, све велике хилијастичке идеје које су биле остваривање силом, падале су и нестајале у прашини људске каљуге. Србија има даровите песнике, уметнике, спортисте и научнике, многи су у самом светском врху, али она већ дуже времена нема даровитог политичара који би имао светски обол. То је велики хендикеп.

• У коликој мери је неправда Божији поклон. Да ли ће нас ово огромно понижење обновити?

Многе ствари у нашим животима одвијају су у супротном правцу, алогично, изван реалних претпоставки. Ми не можемо предвидети сутрашњи дан. Али, правду и љубав треба заслужити. То се добија често страдањем и жртвом. Понижење је један од притајених путева ка преобразби, успеху, слободи ма колико то тврдом увету било чудно. Ми смо духовна бића и као такви морамо узимати у обзир искуства која нису видљива голим оком, а која сведоче многи наши преци и уопште ретки духови диљем света. Да, обновићемо се уколико пре тога цео свет не нестане.

• Васкрсења не бива без смрти. Како видиш ново српско свитање!?

Катастрофа нема увек аспект несреће. Напротив, градација препорода иде све до васкрснућа. Осим тога, разни видови трагедија колају Земљом, с континената на континент, из народа у народ, из града у град, из куће у кућу. То је принцип постојања, вечити сукоб двеју опречних сила, светла и мрака. У зонама које називамо зором и сумраком, човек проналази какав-такав компромис, па живот има тзв. друштвену уређеност. Али, и зора и сумрак врло кратко трају па нам се живот премеће у нешто незамисливо.

Тако мора бити. То смо ми на овоме свету. Његош би рекао: „Нема дана којег ми желимо, / нит` блаженства за којим жудимо“.

• Да си на месту председника Србије, шта би данас урадио?

Сетио бих се великих државника српског народа. Пре свега, узео бих у обзир државничке способности и резултате Саве Немањића. Дакле, не бих се одрицао сопственог корена, знао бих га као јединствену вредност понудити свету и, позивајући се на туђе вредности, поставити као услов за преговоре и договоре сваке врсте. Међутим, ма ко био председник Србије, не може ништа сам, он мора имати погодну амосферу у народу, народ мора бити снабдевен свим основама за живот, мора бити укључен у свакодневне послове на своју корист. Највеће благо јесте искуство српског и других народа кроз векове. Научили смо довољно на грешкама, сматрам да из тог требника живота имамо и те како шта узети. Не бих пузао пред нашим непријатељима, али их не бих ни гневио. Одбио бих туђе, у последње време, тенденциозне и алогичне предлоге који су, одиста, ван памети, не личе ни на пргаве дечје игре, аморални су, нуде облик потчињавања, облик ђаволијаде која има за циљ да потпуно исцрпи и слуди један народ уздрман невиђеним бесом удружених држава које, у основи, имају сопствене економске и сваковрсне проблеме, али вешто заташкане и скривене од медијског показивања.

• Није ли српски народ презасићен лекцијама о нездравом национализму, реформама и уласку у Европу!?

Наш народ је презасићен до грла свим и свачим: лажним месијама, брбљивим обећањима, патетичним фразама политичара који грабе смо за себе, а не виде голи народ. Телевизија много доприноси општем менталном разбијању, јер ње су се докопали они који имају новац, а новац искључује морал. Трговина смрћу је уносан посао, ратови такође, а медији служе као мостови том мрачном транспорту. Отуда, слике које нас спопадају са екрана нису тек некакве сличице, већ оружана сила новог времена.

• Протеклу деценију, Савет Европе је био на челу кампање сатанизације српског народа, не дозвољавајући му да буде у Европи где је одувек био и коју је толико пута крвљу бранио од азијатске исламске најезде! Испада да смо својевољно побегли из Европе, па треба да се уз Бетовенову „Оду радости“ вратимо вековној кући...

Рекао сам да се морамо угледати на државника Саву Немањића који није био само државник. Он је познавао законитости смењивања добра и зла. На глобалном плану гледано, уверен сам да данас није све у моћи једног појединца или народа, планета је, у свим видовима, живи организам који има своје бољке и здрава места. Нигде ми нисмо побегли, већ је Европа осетила потмулу грмљавину испод својих ногу па покушава да се игра мачке и миша. Правила живота налажу да би то требало да чине са више такта и суптилности, са више увида у генезу историсјких и антрополошких мена. Овако, бумеранг ће, неминовно, ударити их посред чела.

• Кажу да смо ми Срби геноцидан народ. Већина српских хероја је годинама у Хагу. Та институција је, како мисле многи – модерна антисрпска инквизиција?

Кад велика сила бомбардује и увиди да је претерала, она тражи у жртви разлоге за то. И деца то капирају. Сила бога не моли. Не верујем слепо у земаљске институције. Постоји граница до које оне допиру. Остало је прелест, претеривање и умоболни грохот зла. Тад канџију преузима сам ђаво. Песник Владислав Петковић Дис каже: „Пир поруге грозне јекнуће из пакла“. То се нама догодило и сад треба да чекамо климатску промену светске политике па да се некако сачувамо од новог пљуска па таман се склонили под ону једну једину шљиву из познатог предсказања.

• Не чини ли ти се да је историја модерног човека прича без љубави, пуна виртуелности!?

Човек покушава да напредује кроз технолошке иновације губећи из вида да оне имају двоструко лице. То Јанусово лице човечанства јесте лисичија гримаса наших моћи, опседнутост самим собом, отуђење које нас удаљава од извора живота. Виртуелни свет је напао стварни. Човек се чак и не отима том опасном загрљају. Ту је љубав у клопци, али она никад не може нестати. Привидно је угрожена, чак са свих страна, помислимо да је и нема. Но, љубав са великим Љ је апсолутни принцип смисла, агапе, срећа над срећама. Посматрам данас човека као поткупљиво биће које да би опстало, анималним рефлексима граби све што му се да у убрзаној допуни материјалне стварности. Не можемо очекивати да се љубав нуди у конкретном облику на сваком кораку. О баналном виду испољавања тзв. љубави сад не говорим. А искушења су зла-

тоносна стаза ка подвижништву, ка радости света која није умрла, јер још осећам неисказиво узбуђење при рађању новог дана.

(*Авала инфо*, 2018)

НАРИЦАЊЕ ЗА КОСОВОМ

Драган Пејић

Када је средином четврте деценије прошлог века етнопсихолог Владимир Дворниковић упитао певаче у околини Книна, зашто је ојкање налик плачу и нарицању, без обзира на тему текста, они су одговорили: „То је плач за Косовом!“

Печатов *саговорник, песник и прозни писац Ненад Грујичић свестрани је стваралац, ангажован у очувању традиције, српске православне духовности, али и књижевних вредности Босанске крајине, односно читаве Републике Српске. Његов рад, између осталог, темељи се и на стваралачком трагу и борбеном духу великана Васе Пелагића и Петра Кочића.*

• Крајем прошле године добили сте две престижне књижевне награде, „Сава Мркаљ“ и „Пелагићев рунолист“, у континуитету који је обележен неколиким деценијама – којим све до сада добијеним признањима?

Још далеке 1978. добио сам „Бранкову награду“ Матице српске за студентски есеј, па наредне године песничку награду „Печат вароши сремскокарловачке“. Те 1979, у чувеној рубрици „Ово је била њихова година“ у листу *Политика*, нашао сам се међу најбољим младим уметницима оне Југославије. Ту су били још редитељ Емир Кустурица, пијанисткиња Наташа Вељковић, глумица Мерима Исаковић, социолог Тодор Куљић, сликар Стане Јагодич, архитекта Дејан Ећимовић и глумац Диме Илиевски. То је на почетку моје каријере био огроман подстрек, добио сам Пегазова крила за дуг лет. Чак сам и прву књигу песама *Матерњи језик* објавио у тада чувеној едицији „Пегаз“ Књижевне омладине Србије.

• Уследиле су награде са именима великих песника и писаца: Милан Ракић, Вук Караџић, Иво Андрић, Скендер Куленовић, Браћа Мицић, Павле Марковић Адамов, па „Кондир Косовке девојке“,

међународна награда „Златни прстен“ и друге. Колико су оне определиле ваше даље стварање?

У срећи се не узноси, у несрећи не падај – стара је наша пословица, тако и ја гледам на награде. Оне су значајни крајпуташи у времену, нема сумње, али ако непрестано не радите као песник и књижевник, као човек ако се не усавршавате, награде избледе. Само дело остаје уколико је аутентично. Кад читате Милоша Црњанског, не питате се коју је награду добио за то дело. Нешто друго вас вуче да ту књигу до краја прочитате. И враћате јој се кроз живот.

• Који стваралачки мотиви су вас подстакли на тако велики подухват састављања антологије српске избегличке поезије *Прогнани Орфеји*?

Свеједно је где сте живели на Балкану с краја прошлог века. Велика историјска и животна драма догађала се ту поред нас са српским народом кроз велике избегличке колоне и олујне прогоне. И други су имали у том рату слична искуства. Како да не видим толику катастрофу? Сада видимо избеглице и прогнанике из афричко-азијских земаља. И међу њима има уметника који ће изразити све што им се догађа, неки су још деца, као што их је било и међу српским прогнаницима и другима који су постали песници.

• У антологији се нашло 116 песника који су лично доживели прогон и рат. Да ли је било тешко доћи до њих?

По професионалној оријентацији познавао сам многе песнике пре рата. И уопште, у тој сам проблематици потпуно. Није било тешко пронаћи песнике. И они су пронашли мене. Они су увек ту, објављују, наступају, јављају се. Знао сам шта хоћу да саставим, какву и коју антологију. Нисам уврстио песнике који су пратили извештаје о збеговима на телевизији или у штампи, попут мене и мојих колега из Новог Сада и Београда. Уврстио сам само оне песнике који су лично, на својој кожи осетили прогон и рат, песнике који су изгубили кућни праг и осетили велики бол страдања: Душко Трифуновић из БиХ, Небојша Деветак из Хрватске, Владета Вуковић са Косова и Метохије, и други, мање или више познати. Али сви аутори добрих и доживљених песама.

• У поговору антологије *Ојкача* написали сте опширан есеј, оглед, праву и прву висококофистицирану студију о ојкачи. Изложите нам кроки те елаборације: шта је ојкача, ојкачко певање?

Попут бећарца са књижевне тачке ојкача је минијатурна песничка творевина у римованом десетерачком двостиху. Међутим, са музичке тачке, бећарац и ојкача се тотално разликују. Бећарац је равничарска, а ојкача динарска песма. Тематски, ојкача обухвата све нијансе и нивое живота. Она је духовита, шеретска, сатирична, велико поље стваралачке слободе. Теме се пењу до еротских и сасвим ласцивних: „Мала моја, високи јаблане, / је л' ти мјесец видио табане?" Или: „Мисли мала да је у рај вуку / док је јаја по гузици туку." Међутим, за разлику од бећарца, ојкача има и тужне примере: „Грло моје ко тамбура јада, / никад није јадало ко сада." Или: „Црна ми је роба (одећа – прим. Н. Г.) омилила / откад су ми браћа изгинула." Затим: „Роди мајко, још једног ко мене / па ћеш имат' двије успомене." Ови примери трагичног последица су честог ратовања и изгибије у крајишким пределима. Са музичке тачке, ојкачке мелодије су неупоредиво старије, богатије и разноврсније од бећарца. Средином четврте деценије прошлог века на питање етнопсихолога Владимира Дворниковића у околини Книна, зашто је то певање такво, налик плачу и нарицању, без обзира на тему текста, певачи су му одговорили: „То је плач за Косовом!"

• О ојкању и ојкачама се код нас мало зна. Шта говоре чињенице о њиховом трајању на динарским просторима?

Алберто Фортис је у Венецији 1774. први поменуо ојкање истражујући живот Морлака у нашим динарским пределима. Затим, Немац Франц Петер први је донео једногласни нотни запис ојкања без текста 1857. А чешки етномузиколог светског гласа Људевит Куба крајем 19. века походио је наше крајеве и откривао ојкање као чудесно старо певање око Книна. Записао је 1899. неке нове синониме за ојкање, као што је, на пример, грохотање, а не гроктање. Ово друго, погрешно, данас се одомаћило, а етномузиколози не објашњавају на терену да није гроктање већ грохотање. Зато што тај рефренски припев у ојкању наликује на људски грохот, не на гроктање свиња или гавранова. Назив се даје по начину певање, где се то „о" или „ој" растеже и потреса гласом после декламованог (отпеваног) десетерца. Затим, термин розготање – где реч розгот буквално значи грохот. Појам ојкача укључује и обухвата текст, римовани десетерачки двостих и сценску ситуацију, место и прилику где се пева.

• Како објашњавате чињеницу да су се ојкачка певанија одржала до данашњих дана код крајишких Срба ма где они живели?

Крајишници Срби су вековима живели у тампон-зонама између великих царстава. На простору Војне крајине били су регрутовани и ратовали су за туђег цара. Певање је имало изузетно важну улогу за одржање у тешким условима, а спевавање стихова увек је било надахнуто, тренутно стварано, живо и свеже, нарочито десетерачких римованих двостихова у ојкачком колу, у натпевавању две групе певача. То је био медијум за исказивање карактера бића, радосне катарзе и слободе бића. Ојкачка певанија остала је до данашњих дана присутна јер је динамизам ратова и сеоба учестао. А са собом носите такву попудбину куд год да кренете, и тако чувате и негујете оно што је вертикала вашег културног бића.

• У којој мери смо зрели да уочимо културолошки значај ојкаче?

Кад слетите у Женеву, на пример, на аеродрому из звучника чујете јодловање, најстарију певанију тога поднебља. Они се тога не стиде, напротив. Они се поносе јединственим јодловањем које је пандан ојкању (ојкачи) по оригиналности. Када наше државне институције Аеродром „Никола Тесла“ озвуче тако да се повремено чује ојкача (ојкање), то ће бити велики облик нашег сазревања и цивилизацијског напретка. Странци који слете на наш аеродром треба да чују и музичку супстанцу коју нигде на свету не могу чути, само овде. Тим пре што Никола Тесла потиче из крајишких предела, из Лике, где је неговано ојкање, а данас масовно, због изгона српског становништва од неколико стотина хиљада душа, живи и развија се у Србији. По конвенцији Унеска, када један елемент духовне баштине буде, из разних разлога, протеран у другу државу или на други континент, та држава је дужна да га законски заштити и омогући му даљи развој.

• У есеју „Отимачина српске културне баштине“, објављеном у награђеној антологији, указали сте на безочну крађу од стране комшија у региону, Хрватске пре свега. Да ли су уследиле реакције појединаца и институција из Србије?

Хрватска је присвојила ојкање (ојкачу) и уписала га на Листу угрожених вредности у Унеску, као своју баштину на културној мапи човечанства. Урадила је то без навођења српског извора овог елемента нематеријалног културног наслеђа. А српско крајишко становништво које пева ојкачу данас у огромном проценту живи у Србији, највећим делом у Војводини. Дакле, Хрватска данас нема

шта да штити на својој територији, ту више не живе ојкање и ојкача у масовном облику. Постоје само ситни прирепци тога, који се гасе. Затим, Хрватска је уписала и бећарац на репрезентативну листу Унеска, као само своју баштину, као да се бећарац масовно не пева у Срему, Бачкој и Банату, па и код Срба у Румунији и Мађарској. На те отимачине ниједна наша државна институција није јавно реаговала, чак ни појединци, једино сам ја јавно говорио, и објавио неколико текстова на ту тему у дневној штампи.

• По Конвенцији Унеска три земље су морале да номинују ојкање.

Тако је. Три земље су морале да номинују ојкање (ојкачу), Србија, Босна и Херцеговина и Хрватска. А бећарац да номинују – Србија, Хрватска, Мађарска и Румунија. То је поштено. Али ово је Балкан, више није актуелно само да се радујеш када комшији цркне крава, већ гледаш да га потпуно збришеш са лица земље. Томе мора доћи крај, морамо се опаметити. Наша лењост, заборав, самозаборав, поглед без визије, тромост, незаинтересованост, духовна несвест, прича само о новцу, материјална надувеност, све то мора бити замењено хитрошћу, конкретним потезима, стваралаштвом, свешћу о корену и будућности, животворношћу, великим радом, заинтересованошћу за сопствену судбину за кућу насред друма у олујама смутнога времена.

• У Комитету за нематеријално културно наслеђе Србије углавном су етнолози, антрополози, теолози, археолози, етномузиколози, историчари уметности, чак биолози, музејски саветници. Зашто су ретки писци или књижевни научници који се баве духовном баштином Срба у матерњем језика?

То сте одлично приметили. По Конвенцији Унеска, матерњи језик је највеће и најважније нематеријално културно наслеђе једног народа. Ојкача и бећарац су врхунска народна поезија у српском језику, то је књижевност првога реда. У Комитету седе људи који не виде песничку и литерарну лепоту и снагу овог духовног феномена који они осветљавају искључиво са етномузиколошке тачке. А то је недовољно, чак поражавајуће. Моја награђена антологија *Пјевај, ори, прозоре отвори* садржи чак две хиљаде крајишких ојкача сложених азбучним редом. То је бескрај песничке, књижевне и лексичке лепоте: „Ој, мјесече причекај Данице, / ја ћу свога драгог са Границе.“ Или: „Мене мати научила ткати, / па ме

натра свако вече сатра.“ Или: „Цура цвијеће међу ноге меће / кад корача да јој мирис баца.“

• Успели сте да 2012. у први Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије упишете ојкачу као „поетско-музички облик Срба-Динараца-Крајишника у Војводини / Србији“.

Јесам, и то не без препрека. Као што рекох, супротстављали су ми се тзв. експерти који не виде књижевна и песничка својства у ономе што се саопштава у ојкачкој певанији. Ево да још додам примера: „Видиш, драги, онај чопор звијезда, / тако сам ти мараму извезла.“ Или: „Јорговане на Банији мојој, / шаљи мирис избеглици својој.“ Или: „Тешко части кад робује власти,/ туђој власти у вријеме пропасти.“

• Да ли су у Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије уписани сви релевантни елементи?

Не, нису. Бећарац још није уписан у наш регистар, што је невероватно. Ако и то не урадимо, а већ смо препустили Хрватској бећарац на светском нивоу, онда смо потпуни пацери, неозбиљни и неодговорни људи. Сматрам да је много важно, чак важније од поменутих листа Унеска, да у Национални регистар упишемо и негујемо, чувамо и штитимо живо присутне елементе духовног наслеђа Срба, као што је и бећарац. Недавно је наше коло, српско коло, уписано на Репрезентативну листу Унеска. То је сада, уз нашу славу, други елемент НКН Срба видљив на културној мапи човечанства. То је драгоцено и много лепо. Али мало. Наш сусед, поменута Хрватска, на листе Унеска уписала је преко десет елемената, скоро петнаест. Они раде институционално и бескомпромисно, на нивоу државе. Ми дуго нисмо у својим законима имали дефинисан појам нематеријалног културног наслеђа. Наша је обавеза да са нивоа државе Србије укажемо Унеску да је Хрватска отела и присвојила за себе ојкање (ојкачу) и бећарац. Ми морамо номиновати ова два елемента на листе Унеска и исправити тешку неправду. Постоји начин зато. Пре тога Комитет за нематеријално културно наслеђе Србије мора бити проширен за најмање два-три стваралаца, стручњака из света српске књижевности, народне поезије и матерњег језика, да би они погурали ствар.

• Како бисмо могли поново, најефектније, да номинујемо за Унеско отете елементе, ојкачу и бећарац?

Могли бисмо номиновати за Репрезентативну листу Унеска феномен српског народног римованог десетерачког двостиха, као оригиналну минијатурну песму, нешто попут јапанских хаику минијатура које су на свој начин оригиналне, и то по броју од седамнаест слогова (5–7–5). Номинујући наш народни римовани десетерачки двостих, дакле књижевну творевину, обухватамо и ојкачу и бећарац. Једним ударцем – две муве! Тиме бисмо компензовали велики губитак који нам је проузроковала Хрватска.

• Да ли постоји могућност да нам још неки елемент нематеријалног културног наслеђа буде украден од стране Хрватске, на светском плану?

Опет нам клизи време, отићи ће у наручје Хрватске и ганга, стара херцеговачка певанија, која је и српска. Она се пева у стиху осмерцу. Наши етномузиколози нису довољно бројни и снажни, нису мотивисани да залегну иза свега овога. Када се нађу у Загребу или Сарајеву на симпозијумима на ове теме, они не дижу глас на јасан и конкретан, правдољубив и документован начин. У акцији спаса српског нематеријалног културног наслеђа у матерњем језику мора бити прикључена компетентна и бројна књижевна елита.

• У текст поеме *Покривање куће* уткали сте неколико примера ојкача. Какве су реакције публике?

После студије коју сам написао о крајишкој ојкачи, ова поема је још виши ниво изражавања свести о феномену ојкаче, у конкретном чину покривања нове куће у Поткозарју. Поезија је највиши облик књижевне писмености. Песничка свест је ултрасвест, свевидеће недремано око које обухвата и види баш све. Ту сам предочио и богате столове пуне разне крајишке хране и пића, на пример све врсте пита: ковртуше, савијаче, љеваче, гужваре, зврку̏ше, мекуше и гибанице. Тај призор доприноси осећању берићета у здраве будућности новог дома. Казујући ту поему повремено запевам ојкачу, јер су у ткиво поеме уграђени народни римовани десетерачки двостихови. Таква песничка творевина уживо увек изазове изузетно велику пажњу и бурно радосну реакцију публике са дуготрајним аплаудирањем.

• За ваш рад на овом пољу добили сте награде назване по великанима српске културе Сави Мркаљу и Васи Пелагићу. Шта повезује ова два интелектуалца са овим временом?

У суштини мученици свога времена, са визијама моћнијим од сваког страначког везивања руку и памети, они светле у садашњости за будућност опомињући нас да не правимо исте грешке према талентованим и несвакидашњим људима у нашем савременом добу, друштву, култури и језику. И Сава Мркаљ (1783–1833) и Васо Пелагић (1833–1899) парадигма су за генијалне људе у Срба, и шире. Суштински несхваћени у своме времену, нарочито од институција државе и цркве, они су остали светионици за сва времена, изван потрошних флоскула сваке дневне политике и некаквих смрзнутих канона. Оба из ијекавског корпуса српскога језика, представљају величине којима би се поносио сваки народ на све четири стране света. Пелагић је рођен у години када је Мркаљ умро, и тако наставио да носи интелектуалну и духовну бакљу кроз време, коју ће потом предати Петру Кочићу (1877–1916). Ова три изузетна човека и стваралаца, по којима многе школе, установе, удружења и улице носе имена, и по којима постоје угледне награде и признања, нешто су најлепше и најснажније што један народ може да има. Ова три ијекавца борили су се за целину српског језика, културе и живота, дотичући у својим делима универзални смисао постојања везан за сваку живу душу на Земљи.

(*Печат*, Београд, 2018)

ПЈЕСНИК БЕЗ ЗАВИЧАЈА НИКО ЈЕ И НИШТА

Радомир Речевић

• Недавно, у Приједору, у Галерији „Сретен Стојановић“, послије промоција у Новом Саду, Београду и Сремским Карловцима, представљено је четврто допуњено издање Ваше прве књиге пјесама *Матерњи језик*, која се појавила 1978. године у Београду, изазивајући тада, као и сада, изузетну пажњу и одјек. О њој је досад писало преко четрдесет критичара и пјесника. Колико је *Матерњи језик* значајан и пресудан у Вашем опусу и уопште?

Био сам студент друге године књижевности на Филозофском факултету у Новом Саду када се мој првенац *Матерњи језик* појавио у едицији „Пегаз“ Књижевне омладине Србије у Београду. Било је то дивно чудо за мене, али и на укупној књижевној сцени тадашње државе. Изненађујуће и непоновљиво искуство за младог човјека и пјесника. Као печурке послије кише почели су се појављивати озбиљни прикази у највећим листовима и часописима Београду, Новом Саду, Сарајеву, Сплиту, Скопју, Нишу, као и у мом Приједору, у *Козарском вјеснику*, у цијелој земљи. Одједном сам ушао на велика врата у српску књижевност. О *Матерњем језику* пишу, на примјер у *Летопису Матице српске* моји професори на Филозофском факултету код којих још нисам био положио испите. Један критичар је рекао: „Тврдим, млади Грујичић је пјесник старац!“ Писао сам као да сам на крају каријере, о поезији самој, о томе како настаје пјесма, шта је пјесник: „Има ствари и појава / о којима нико никад не пјева / а оне су такође пјесме / јер саме себе пјевају / не чекајући мене и мени сличне.“

• Послије промоције у Приједору, походили сте, потом, и овогодишњу Књижевну колонију *Ријека мисли* у Новом Граду и Ћопићевим Хашанима? Да ли Бранко Ћопић, напокон, добија своје адекватно мјесто у новом друштвеном амбијенту?

У Новом Граду сам видио двије крајности. Прво, пусту и растурену аутобуску станицу, уништене канцеларије са девастираним намјештајем, до кољена разбацаним документима, почупаним жицама и кабловима и срушеним стварима и предметима. А потом, у самом граду домаћин нас је довео у елитни ресторан свјетског изгледа са холивудски уређеном великом терасом, као да смо се нашли и послужени пићем у најбољем ресторану негдје у Европи. Поред Новог Града је и неуређена бања Љешљани, рекоше ми мјештани, која би могла постати свјетски бренд да је среће и мудрости. Те супротности у доживљају Новог Града пренијеле су се и у Хашане у којима сам посљедњи пут био прије тридесет година. У Србији сам пратио вијести о обнављању родне Ћопићеве куће и намјери политичара да се ту подигне и оживи културни амбијент, нешто попут Андићграда – Ћопићград. Међутим, осим изливеног темеља куће, ту ништа није урађено. Ту су рушевине, зјапећи стари зидови без крова. А около божанска природа и љепота која тражи паметну главу и вриједну руку да оживотвори овај аркадијски простор. Да је Словенцима овакав амбијент са овако јединственом и бајколиком причом из које извиру неумрли јунаци и ликови Бранка Ћопића, то би давно било доведено у ред и радило би пуном паром са конкретним резултатима на радост свих.

• Прошле године на *Драготињским вечерима* проглашени сте за амбасадора јединствене Кнежевине Горња Драготиња и Марини. Сада, у петак, 10. августа, у вечерњим сатима, у Дому културе у Драготињи биће представљена Ваша нова антологија крајишких ојкача *Пјевај, ори, прозоре отвори*, у издању РТС-а из Београда?

Чини ми част да сам опет позван на чудесну манифестацију *Драготињске вечери*. Као амбасадор Кнежевине имао сам задатак да нешто конкретно допринесем овој јединственој Кнежевини на Балкану. Између двије манифестације, објавио сам антологију крајишких ојкача *Пјевај, ори, прозоре отвори*, која је уствари шесто допуњено издање са чак двије хиљаде ојкача, за око шест стотина више него у претходном издању. Сада сам у књизи по први пут у српској култури донио „Ризницу имена пјевача ојкаче“ којих има око хиљаду и пет стотина. То су именом и презименом талентовани, махом анонимни пјевачи и пјевачице, рођењем од средине деветнаестог вијека до почетка двадесет првог. То су славуји и орфеји ојкачке пјеваније из овог нашег амбијента, као епицентра,

па преко Баније, Кордуна, Лике, Далматинске загоре, све до мора, те овамо у Војводини и око Београда, гдје постоји огроман број прогнаних Срба у новијм времену. У антологији се, дакле, налази и неколико десетина имена пјевача и пјевачица из Драготиње и Марина. Ето, тој је мој конкретан амбасадорски допринос Кнежевини. А ако се узме у обзир да сам коју годину прије успио да упишем ојкачу у први Регистар нематеријалног наслеђа Србије, онда и није мали резултат на дужу стазу за српску крајишку баштину и културу.

• Објавили сте више од тридесет књига поезије, прозе, есеја, критика, студија, полемика и антологија? Нема сумње да сте прије свега пјесник, но шта вас вуче и у друге жанрове?

Поезија је највиши облик књижевне писмености. Њу не можете писати као друге жанрове – са рационалним приступом. Она тражи чисто надахнуће, свијетле тренутке објаве духа и талента. Без инспирације нема раскошне љепоте матерњег језика у пјесми. Онај ко каже да инспирација не постоји, негира обоготворени принцип стварања и свијета. А други жанрови напросто припадају остваренoм пјеснику – да се покаже и докаже као комплетан мајстор у књижевној умјетности. Елем, поезија је више и од саме књижевности која, уствари, у великом проценту представља занат. Рано сам почео да пишем есеје и приказе о пјесницима своје генерације али и о старијима и минулима. И почео сам рано да дајем интервјуе и пише полемичке текстове као одговоре на свакодневне глупости и учестале нападе. Мој првенац *Матерњи језик* није сваког обрадовао, било је и оних који су режали од зависти и зловоље. Пјесник на јавној сцени мора бити заштићен разноврсношћу сопствених талената. Није добро да отвореног гарда, незаштићене ауре, постане лака жртва илити заморче некаквих излапјелих критичара или књижевних манипулатора разне феле. Пјесник се заиста рађа са даром, али му кроз живот треба сопствени дар за дар.

• Колико у Вашем дјелу има Приједора, Козаре и – Гомјенице?

Пјесник без завичаја нико је и ништа. Без завичаја нема ни матерњег језика ни матерње мелодије у пјесми. Често цитирам Ћопића: „Пјесник о завичају има право да пише тек кад из њега оде.“ То се мени догодило и отуда сам златном нити везан за завичај, за моје Поткозарје и Козару. Најважније своје пјесме, неке су и

антологијске, написао сам о овом поднебљу, о аркадијској љепоти дјетињих и младалачких заноса кроз четири годишња доба током похађања основне и средње школе у Гомјеници и Приједору. У дјетињству сам много читао, све што ми дође под руку. Томе су доприносиле и изузетне библиотекарке Иванка и Злата, двије виле, којима сам морао препричати прочитану књигу ако сам је узео у уторак а вратио у четвртак. У пубертету заволио сам шах и рокенрол, и прве изласке везао за одлазак на концерте у Љетну башту. Носио сам дугу косу и једини нисам хтио да се ошишам у техничкој школи. Као дјечак нисам могао престати да се дивим опијајућој сили надахнућа које долази из све љепшег и љепшег дана и ноћи. Уочавао сам чудесне слике и призоре у природи и стварности, и духовно се сједињавао с њима. На примјер: „Од Гомјенице до Саничана / осипа се љетњи сумрак / сребром младих шарана / што искачу из воде / као жива надахнућа / у потрази за границом свјетова.“ Или: „Из свеске старе, из сваштаре, / наједном грне Приједор мој, / гомјенички вир и маштање: / лиле разгара ојкачки пој!“

• Посебном можемо назвати Вашу поему *Покривање куће*, која је прво штампана прије двадесетак година у *Козарском вјеснику*, а потом у многим Вашим издањима, па и у књизи која је својевремено награђена „Скендеровом“ наградом на Козари. Гдје год наступате, поема изазива одушевљење?

Поема *Покривање куће* одиграва се у Приједору, то јест у Гомјеници. Разигравајући старински обичај у динамичном и веселом ритуалу доношења цријепа из руке у руку на нови кров, именујем пристигле мјештане из Балтиних Бара, Миљаковаца, Пејића, Буснова, Ракелића, Томашице, Орловаче, Чиркин Поља, Расаваца, Црне Долине, Стригове, Јутрогоште, Брекиње, Кнежице, Јеловца и других мјеста. Ту се одиграва кићење нове куће разноврсним даровима на љесковој грани и око ње на врху крова. А викало, народни човјек за даровит за позориште и стих, на сав глас увеличава поклоне својим смислом за хумор. На примјер, он за пешкир од једног метра каже – пешкир од седам метара златом опшивен! Тиме се призивају берићет и добро на кућу. Онда се на столовима унутар тек подигнутог дома појављује обиље хране и пића, на пример разне врсте пита: љеваче, ковртуше, мекуше, гужваре, звркуше... Затим се замеће старо козарско коло и крене ојкачко натпјевавање, које и сам на махове изводим: „Ој, барабо, ко ти кућу чува? / Вјетар дува па ми кућу чува!“, или, „Кад се моја уста расколаче, /

сама пита из тепсије скаче!“ И у свијету кад наступам, ова поема изазива дуге и радосне аплаузе.

• Многи пјесници и писци кажу да су им сва „књижевна дјеца“ једнака. Имате ли ви, ипак, своју најдражу књигу или аутора?

Одавно сам престао да истичем друге ауторе и туђе књиге, има их много. Некако се све то уједначило на пучини матерњега језика и претворило у хоризонт при заласку сунца. Сада сам окренут самоме себи и капацитетима свога дара, заната и времена. Постао сам самоме себи извор. То вјероватно доноси зрелост година и искуства, које сам досад прошао. Наравно да је *Матерњи језик* најважнији, јер сам њиме више него успјешно стартовао на књижевној сцени оне Југославије. Далеке 1979. године у чувеној рубрици листа *Политика*, „Ово је била њихова година“, захваљујући том свом пјесничком првенцу, проглашен сам за најуспешнијег младог писца „од Вардара па до Триглава“, заједно са другим младим стваралоцима: режисером Емиром Кустурицом, пијанисткињом Наташом Вељковић, глумицом Меримом Исаковић, архитектом Дејаном Ећимовићем, сликаром Станетом Јагодичем, драмским уметником Диметом Илијевским и социологом Тодором Куљићем.

• На овим просторима се, ваљда, пише највише поезије на свијету. Има ли у том квантитету и квалитета?

Живимо у времену нових техологија и медија, који омогућавају брз увид у све што се догађа у чудовитом свијету. Ту је поезија најчаснији сегмент планетарне помаме за новим догађањима. Насправ негативних и мрачних вијести, спуштених на најнижи праг извјештавања, где човјек бива понижен, исцијеђен и деградиран, поезија успјева да одржи свјетлосни и боголики траг духа и смисла. Пјесник Чарлс Симић, наше горе лист, када је у Америци постао „Поета лауреатус“, институција која чува и штити поезију, рекао је да се данас, захваљујући Интернету, поезија највише пише и чита. А наш Бранко Миљковић је прије тога рекао: „Поезију ће сви писати.“ Ова порука је уствари оптимистичка, она говори о томе да ће у будућности бити елиминисане стеге материјалистичког свијета, банака и новца, и да ће човјек и људска цивилизација доживјети велико преумљење. Засад гнојна рана нашег цивилизацијског простаклука и несавршенства још цури, и нека цури, док се рана не стврдне и не зарасте. Свијет ће бити заснован на духовном обрасцу као главној водиљи кроз егзистенцијалне лавиринте.

То је снага којој наме равне, то видимо и по дјелима највећих пјесника свијета у свим временима. Новац је вирус смрти, а то се, поред осталог, види по ратовима који се воде око нафте и других материјалних извора енергије. Као људска раса, мораћемо ићи путем визија нашег Србина Крајишника, Николе Тесле. То је духован, свјетлосни, чист и нов пут човечанства. Или нас више неће бити.

• Као предсједник Бранковог кола, угледне културне институције, афирмисали сте и многе приједорске пјеснике и умјетнике, али и из цијеле Републике Српске, уопште преко Дрине, из региона и свијета?

У низу деценија, на *Бранковом колу* гостовали су готово сви релевантни приједорски умјетници, почев од позоришта, преко пјесника и сликара, до извођача ојкачке и народне баштине Поткозарја и Козаре. Све то имало је увијек изванредан медијски одјек. На *Бранковом колу* су још прије рата из Приједора наступали пјесници и писци Милош Априлски, Мухидин Шарић, Миле Мутић, Есад Јогић, Здравко Микић, Химзо Скорупан, Слободан Кекић, Дарко Цвијетић и други. Као и пјесници поријеклом из Приједора, Душан М. Кнежевић и Милован Марчетић, и дабоме пјесник Козаре, Драган Колунџија, за којег сам се годинама јавно борио да буде враћен у завичај. Затим, отварали смо ликовне изложбе Милану Совиљу, Владимиру Кнежевићу, као и изложбу чувених приједорских сликара кроз вријеме. У посјету Бранковом колу долазили су браћа Весо, Раде и Зоран Совиљ, те чувени сликари поријеклом из Приједора, Бранко Миљуш и Радован Крагуљ. У овој сарадњи посредовао је и Град Приједор, а од појединаца понајвише Миленко Радивојац.

• И награде и књиге Бранковог кола долазиле су овамо, у Републику Српску и Приједор, чиме се не може похвалити ни једна културна и издавачка институција у Србији. Шта је најновије?

Бранково коло је објавило чак двадесет три књиге пјесника и писаца из Републике Српске, од тога су неки и из Приједора: Здравко Микић, Драгана Крагуљ, Гордана Кукић и Наташа Гламочанин. Пјесникиња Крагуљ је и лауреат наше престижне полувјековне награде „Печат вароши сремскокарловачке“. Ова награда, као и чувена награда Бранковог кола „Стражилово“ припала је великом броју (преко петнаест) пјесника из Републике Српске и БиХ: Ранко Рисојевић, Дара Секулић, Стеван Тонтић, Боро Капетановић,

Ранко Прерадовић, Дејан Гутаљ, Анђелко Анушић, Душан Праћа, Бранко Брђанин Бајовић, Мирко Вуковић, Жељко Пржуљ, Милан Ракуљ, Александра Мариловић, Ирена Бера, Горан Гаврић и други. Бранково коло је допринјело својевремено да у Новом Саду у оквиру обиљежавања годишњице козарске епопеје, у оквиру богатог програма, буде промовисана и изузетно значајна књига Приједорчанина Младенка Сапака о чувеној породици Стојановић. Недавно, приликом представљања мога *Матерњег језика* у Галерији „Сретен Стојановић“ изненадио сам приједорску публику и медије уручивши тек штампани првенац у Бранковом колу талентованом младом приједорском пјеснику Милошу Пуђи, из Гомјенице. Он ће централно наступити на *47. Бранковом колу* које ће трајати од 7–17. септембра у Новом Саду, Сремским Карловцима и на Стражилову.

• Пјесме су вам преведене на двадесетак језика. Готово да нема књижевне награде коју нисте пригрлили, овјенчали сте се са преко двадесет угледних признања која носе имена по великим пјесницима и писцима као што су Вук Караџић, Бранко Радичевић, Петар Кочић, Павле Марковић Адамов, Милан Ракић, браћа Мицић, Иво Андрић, Лазар Вучковић, Скендер Куленовић и други. Последњих година добијате и награде за животно дјело. Која је најновија, а коју бисте посебно истакли?

У срећи се не горди, у несрећи не посустај. Нановије су, у ствари, три награде: међународна „Златни прстен“ из Скопја, и двије са именима Саве Мркаља и Васе Пелагића. Лијеп је осјећај када у другој средини и језику препознају ваше дјело и награде га. Као што је неописив осјећај када о Сави Мркаљу и Васи Пелагићу пишете нове есеје за свечани чин уручења награде. Ова два српска великана су били мученици свога времена, прогањани и понижавани, али је њихово оригинално дјело надживјело све те прашинасте земне силнике који су их трпали у тамнице и букагије. Од тих пролазних властодржаца нема ни трага, док данас многе школе, установе и улице у српских просторима носе имена Саве Мркаља и Васе Пелагића. И, посебно бих, наравно, истакао прву – „Бранкову награду“ Матице српске (1978), а онда и награду „Скендер Куленовић“, коју сам добио у завичају подалеке 2005. године на *Књижевним сусретима на Козари*. Од тада ме организатори ове манифестације не зову на моју Козару. Мора да имају неки скривени разлог. Било би поштено да га, пјевајући, јавно саопште.

• Може ли се живјети од поезије и књижевности? Какве су данас њена моћ и мисија, и је ли књига као драг поклон или уздарје изашла из моде?

Свака професија има своју прву, другу и трећу лигу. Све што је прва лига, то је материјално исплативо. Када си најбољи у свом еснафу (столар, љекар, пекар, хирург, спортиста, умјетник, земљорадник), не треба да бринеш за свој опстанак. Књига је изнад сваког времена попут вјековног позоришта које није нестало појавом филма и телевизије, а поготове не ударима тзв. друштвених мрежа. Пресудан је људски таленат који ствара умјетничко дјело, његово постојање и непоновљивост. А медијум у којем ће се оно потом наћи напросто је посуда у коју је уливена свјетлост тога талента. Интернет је добро дошао, и служи нашој цивилизацији. Један верски поглавар је чак благословио ову појаву рекавши да ће тиме човјек уочити колике ли су тек Божје моћи. Као све што је измислио, човјек је и Интернет окренуо против себе. Један од највећих писаца овога вијека, Џонатан Френзен, за утицај Интернета и друштвених мрежа на књижевност каже: „Тај утицај је погубан. Друштвене мреже су обична глупост, губљење времена, а могу бити и врло опасне. Чуди ме што је чак и писцима потребно толико времена да увиде да је тај медиј чиста антитеза свему што представља књижевност. Можда је потребно да прође мало времена, али људи то полако увиђају.“ Дакле, књига никад неће изаћи из моде, она је велики изум попут точка, универзалан и за сва времена.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2018)

ЛАЖНИ РОДОЉУБИ, КОЈИ СЕ КЛАЊАЈУ СВАКОЈ ВЛАСТИ, ЗАТВОРИЛИ СУ ВРАТА ПРАВИМ ПАТРИОТАМА

Ранко Пивљанин

Ненад Грујичић како пева тако и збори: одмереним и прецизним, а јаким и пунокрвним речима. Овај песник, монтањар из Поткозарја рођен у банатској равници, на најбољи начин скупио је у себи та два света која су га одредила и људски, етички и стваралачки. Он је без сукоба, истовремено баштиник најлепше традиције нашег песништва и ерудита коме није непознато ништа што је родила модерна поезија. Једноставно, апсолутни посвећеник лепог стиха.

Грујичић је дугогодишњи директор Бранковог кола *у Сремским Карловцима, манифестације која, безмало пет деценија чува живу песничку реч и успомену на принца српске поезије Бранка Радичевића. Разговарамо у сусрет* 48. Бранковом колу *управо у музеју великог песника, а у време кад општа ефемерност гура поезију на маргину, па га прво питамо ко данас „игра“ у Бранковом колу и за коју се длаку држе поезија и песници?*

Ја сам од оних који тврде да поезија није у кризи. О тзв. кризи причају књижевни трговци, лажни песници и бесловесни духови. Они би желели славу и зараду вишеглавих ријалити играча, па да им се клања пуста раја. На лицу места пратим и знам, у Бранковом колу играју млади и млађи, остварени и старији песници, талентовани и надахнути, увек нови и свежи уметници. Поезија је неуништива човекова потреба да се говори на другачији, на непредвидив начин. Бранко Радичевић је вечно млади отац свима нама у песничком језику и матерњој мелодији сваке речи. Заједно са Радичевићем, сви ми држимо Аријаднину нит бесконачног клупка које се зове песнички језик. И нико не кука да је песнички таленат

у кризи. Криза је у нечијим главама. Поезија живи пуним плућима у Бранковом колу. Данас се поезија пише и чита више него икад, то је уочио и наше горе лист Чарлс Симић када је постао Поета лауреат, институционални заштитник поезије у Америци.

• Ваша прва књига песама зове се *Матерњи језик*. Како вам је данас кад видите да се према њему односимо маћехински, нехајно?

Мој песнички првенац писао је старац. То је књига о поезији као матерњем језику човечанства, о песницима као најснажнијим духовима кроз време, о начину како настају песме и велике истине у језику. А што се конкретно тиче српскога језика и његове позиције и судбине у савременом добу, слично пролазе и други језици на планети, изузев можда једног јединог, империјалног – енглеског. Али он ће доакати самоме себи. Без звучне светлости из „суве дреновине" матерњег језика, нема развоја ни народа ни државе којима тај језик припада. Зато је поезија важна, јер у себи садржи замајац *перпетуум мобиле*, неуништиву силу самообнављања и развоја живота.

• Амбијентално, географски припадате различитим теренима – висови Козаре на бачкој и сремској равници: који простори су за поезију инспиративнији, какав стих иште немир Поткозарја, какав нирвана равнице?

Детињство је најважнији акумулатор поезије. Имао сам срећу да сам рану младост поделио на Шајкаш у Војводини и на Приједор у Крајини. Симбиоза једнога и другога створила је непресушан калеидоскоп слика и призора без којих нема пупољења и расцветавања мелодије матерњег језика у свакој честици. И један и други простор поседују универзалну скалу концентричних кругова светла и таме.

• Квалификовали су вас „песником разлике". О каквој разлици је реч, какву и у чему разлику правите?

Певам у разноврсним песничким формама и обухватам разнолике тематско-мотивске светове. Појединац не треба да се бави поезијом уколико му то рођењем није дато, уколико нема снагу и вештину да оствари сопствени стваралачки печат на дуге стазе, да буде другачији, и као такав препознатљивог стиха без потписа чак, и да траје кроз време.

• Чини ми се да доводите у питање поезију слободног стиха... Мислите ли да је она, уз изузетке великана овог стиха, најчешће уточиште неталентованих?

Подједнако певам и у слободном и у везаном стиху. Ту „мени ништа није непознато, што год дође ја сам му наредан (припрaван)“, да се, ево, отиснем низ двостих једног великана. Такозвани слободни стих уништио је поезију у 20. веку и заједно са критичарима растерао публику, које хвала Богу и даље има, и увек ће је бити за талентован песнички говор и људе које не можете преварити. Наравно, постоје врсни песници слободног стиха у свим језицима, али њих је веома мало. У нашем језику, на пример, и не само нашем, дакле, преко 90 одсто такозване савремене поезије у слободном стиху јесте у ствари текст у прозним реченицама. Ако испишете једну такву „песму“ од леве до десне маргине странице, добићете уствари кратку причу, ако је то уопште и прича. Ту поезије нема ни у присенку. Врхунска поезија не може постојати без метричке структуре и музичке оркестрације стиха. То поезију вековима разликује од прозног говора. Данас се под поезијом сматра оно што визуелно, на белини папира или екрана, личи на уско тело песме, а около празан простор. То је песничка немоћ на пољу такозване стваралачке слободе, фарса коју можемо назвати преваром века. Дабоме, и у везаном стиху често има доста талашике и бесмисленог клопарања. Поезија захтева од песника да се подједнако оствари у једном и другом стиху: Бертолт Брехт, Јосиф Бродски, Чеслав Милош, Бранко Миљковић, Стеван Раичковић, Мирослав Антић и други.

• Пре четврт века објавили сте веома запажен есеј о слободном и везаном стиху. Брана Петровић је о томе тада записао: „Есеј Ненада Грујичића може послужити као иницијал за велико спремање по дворцима, подрумима, таванима, тмушама и забитима савремене српске поезије; да се протресу школске лектире, факултетски приручници, антологије, да се у замашћене издавачке куће унесе хлора и креча“. Како је данас?

Слично, поезија не стари сезонски. Данас је можда интересантна једна појава да се критичари, ушавши у шесту деценију живота, лаћају писања поезије и објављују своје првенце. А онда узимају најугледније песничке награде. Затим, људи који су израна писали песме и објавили коју књигу, напуштали су, боље рећи из-

дали свој таленат и посветили се дневној политици, страначком животу и сплеткарењу сличне врсте. А онда кад су пропали у политици, под старе дане вратили се својој старој „љубави“ па сада нападно објављују и наступају. Међутим, поезија тражи вечиту младост и оданост, не подноси дисконтинуитет. Ту не помажу ни тзв. друштвене мреже које су постале планетарно сметлиште нагона и лицемерја.

• Често имамо поделу на модерну и архаичну поезију. Да ли је та подела вештачка и како смо дошли до тога да нам се и песници деле?

Права поезија не признаје те поделе. Песма је добра или не. Она је сва у еросу језика, у таленту да се на универзалан начин изрази лепота духа, не кроз апстрактне и крупне идеолошке фразе, већ кроз што ситније слике и призоре света, наоко безначајне, а заправо круцијалне у својој сили предочавања истине. Што сам старији, увиђам да редакцијске и поетичке, универзитетске и теоријске поставке немају баш неке везе са стањем које називамо *луцида интервала* илити светли трепуци стварања поезије. Докле то иде, показује на пример случај једне антологије у Новом Саду која обухватајући век српског песништва искључује на пример Мирослава Антића, Милана Ненадића, Стевана Тонтића или Вујицу Решина Туцића, све форсирајући, неубедљиво, некакву прежвакану и трулу причу о модерном.

• Каква је судбина младих песника, да ли је то судбина залудника на маргини и да ли се „још само несрећни песници курвински баве надом“, како у једној поеми закључује Матија Бећковић, док се остали паметно баве практичним стварима?

То је питање судбинске предодређености и снаге сваког аутора понаособ, поготово младог, за пут поткован трњем и звездама. Средином септембра на *Бранковом колу* биће одржан 27. по реду Филозофски симпозијум на тему „О нади“. Одмах смо сугерисали цењеним колегама филозофима да мото симпозијума буде Радичевићев стих: „Надо моја, ниси ваљда пена“. Млади песници у Бранковом колу имају велику институционалну подршку. Дата им је ретка могућност да објаве своје прве и нове књиге, да често и агилно наступају на нашим пролећним и јесењим манифестацијама и програмима, да постану лауреати престижне награде „Стражилово“, да медијски на здрав начин буду присутни у јавности.

• Бранково коло објављује и награђује и песнике ијекавског изговора српскога језика. Ево ускоро крећу, већ седму годину, и *Дани Српске у Србији*, хоће ли ту бити наступа прекодринских песника, писаца и уметника у крилу Бранковог кола у Сремским Карловцима?

Од преко стотину четрдесет својих наслова, Бранково коло је за двадесет пет година објавило исто толики број књига прекодринских песника и писаца. Затим, Бранково коло је своју поменуту награду „Стражилово“ и још старију „Печат вароши сремскокарловачке“ доделио двадесетини прекодринских аутора. Изгледа да келнерској машни испод беле браде мога београдског колеге при Представништву Републике Српске у Србији, нешто не прија да се на такозваном државном нивоу виде највећи, јединствени и непоновљиви резултати Бранковога кола у прожимању конкретних резултата и успеха са обе стране Дрине. Зато већ седму годину ова манифестација не ставља на мапу свога гостовања Сремске Карловце и Бранково коло.

• Ту би можда могао да се примени онај чувени савет Арчибалда Рајса који је рекао: „Чујте Срби, чувајте се себе“?

Стари Грци су приметили да када у једно решето ставите неколико шака различитих зрнастих плодова, па мало дуже дрмате то сито у рукама, сваки плод ће се груписати у своју независну скупину. Свака власт као магнет привлачи њој одане послушнике и апаратчике. Ако сте родољуб који воли цео свет, на пример, помислите, ето прилике да и ја нешто, без личног интереса, кажем и учиним за добро своје земље и народа. Међутим, тој власти су већ пришли лажни родољуби, који се клањају свакој власти и они не дају правим патриотама да се укључе у државне послове. Они се одмах распореде по разним комисијама и арче државну касу. На пољу културе, то изгледа овако: одмах буде основано неко ново друштво књижевника, на пример, које развађује оно главно. То ново друштво књижевника стави локални топоним-префикс јер тако лакше хрли у сусрет Европској престоници културе у Новом Саду и новцу које она обезбеђује. И при првој расподели средстава из буџета, са нултом позицијом деловања на јавној сцени, оно добије више новца него удружење или културна институција која у континуитету постоји и успешно ради пола века.

• Шта би Бранково коло као изводљиву идеју могло предложити Европској престоници културе?

У сусрет Европској престоници културе у Србији једна стара идеја из Бранковог кола могла би бити кључна у представљању Новог Сада, Сремских Карловаца и Стражилова. Она проистиче из просторног и временског амбијента из којих је поникла и остварила се у 19. веку највећа песничка димензија овог поднебља, песничка ампула времена као репрезентативни амблем. Дакле мимо ватрометног спектакла, панађурске галаме и масовности, као нижег облика испољавања културне свести, потребно је урадити и нешто на овом плану што би остало генерацијама као конкретан и крупан траг једног великог догађаја. У Бранковом колу, вајар Јован Солдатовић, чији се споменик Бранку налази у подножју Стражилова, подигнут 1974. године, стално је предлагао и заговарао идеју „Алеје песника“ која би заузимала простор од подножја Стражилова до врха. Ту се налазе земни остаци и велелепни пирамидални споменик Бранку Радичевићу, од камених коцака планина где живи српски народ, подигнут поводом преноса песникових костију из Беча на Стражилово 1883. године. То је био велики европски догађај тога времена, чак је и енглеска штампа писала о томе. „Алеју песника“ би данас сачињавало двадесетак биста наших и европских песника на сваких стотинак метара при пењању на култно Стражилово као српски Парнас. Поред сваке бисте била би лепо урађена клупа са антологијским стиховима песника. У сарадњи са амбасадама у Србији могло би се лако доћи до попрсја Пушкина, Гетеа, Еминескуа, Петефија, Петрарке, Бодлера, Лопе де Веге, Мицкјевича, Фернанада Песое. Дабоме ту би били и наши велики песници.

• Спремате *Песме о младости*. Кад смо код младалаштва, данас имамо диктат „физичке младости“. Како гледате на ту „дискриминацију“?

Шта све није донело ово време! Генијални шахиста Гари Каспаров рекао је да ми као цивилизација не знамо куда воде компјутери, интернет и нове технологије. То је тачно, висимо над амбисом и користимо привилегије чијих извора и последица нисмо свесни у овој фази „уживања“. Човек није заслужио толику повлашћеност новим изумима, јер их претвара у своју супротност. Људска природа је амбивалентна и демијуршка. Све што створи, овакав човек

понизи и сруши. Тако и стављање у први план физичке младости и лепоте говори о саможивости и прождрљивости човека на плану сопствене судбине и себе као потрошног земаљског материјала. Међутим, човек је духовно биће, и управо песници релативизују материјалистичку супериорност света као пролазну пену.

• Политика се уплела и у песништво. У Црној Гори имамо „преправљање“ Његоша, подобних и неподобних писаца...

„Страх животу каља образ често“, па се тако јављају сулуди и ирационални потези и појаве. Сама помисао да мењате смисао и значај Његошевог дела говори о плиткој и пацерској политици једног доба и амбијента. Ту се српски језик показује као феномен огромне снаге јер га черупају са свих страна на Балкану и праве некакве своје мале језике. О широкој лепези српскога језика, управо Његош каже: „Лепо, липо, љепо и лијепо, / бело, било, бјело и бијело, / листићи су једнога цвијета, / у исти се пупољ одњихали.“ Е сад, наше комшије од истога језика откидају једну по једну латицу и праве нове, дневнополитичке језике. Заборављају на жиле и корен. И на то има његошевски одговор: „Зло се трпи од страха горега. / Ко се топи хвата се за пјену; / над главом се надодају руке.“

(*Блиц*, Београд, 2019)

КОЧИЋ ЈЕ НАША ДУША У ПЕСМИ И ЈАУКУ

Милан Ракуљ

• Крајем марта, а на почетку пандемије вируса корона, добили сте награду „Златни Орфеј“ на Међународној пјесничкој манифестацији *Српско перо* у Јагодини, за укупно стваралаштво, „за свевремени печат и трајно присуство у српској културној баштини“. Пре вас ово високо признање добили су Матија Бећковић, Љубивоје Ршумовић, Слободан Ракитић, Петар Пајић, Перо Зубац и други. Крајем маја требало је да вам награда буде уручена, али због ванредне ситуације тај свечани чин одложен је за боље дане?

Све има свој ред и сврху. Па тако и ово пролонгирање свечаног уручења „Златног Орфеја“ за 2020. годину. Ова пандемија нас учи стрпљењу и новом разумевању света.

• Затим, почетком пандемије, у прољеће, изашла вам је књига *Сремскокаловачке терцине*, у издању Бранковог кола, у цјелини посвећена Сремским Карловцима, Стражилову и Бранковом колу, то јест вашим гостима, пјесницима и умјетницима који су минули кроз вријеме. Током свих ових година, више од три деценије, били сте на челу ове институције. Све пјесме, преко осамдесет, исписане су у данас ријеткој форми – терцини?

Напросто дошло је време да после *Шајкашких сонета* напишем књигу *Сремскокарловачке терцине*. Простори Бачке и Срема уткани су у мој живот, прво онај најранији до основне школе, па онда од студентских дана наовамо. Између ова два временска циклуса живео сам и школовао се у Гомјеници и Приједору, у Крајини. И том периоду нисам остао дужан крајишком завичају, напротив, многе моје песничке књиге обухватају тај заносни аркадијски, а поткозарски период од моје шесте до двадесете године. Сремски

Карловци и Стражилово су богомдана срећа за мене коју никад нисам подразумевао. Разумео сам да је то дар неба на земљи и да ништа не смем импровизовати. Из тог судбински озбиљно схваћеног блага, боље рећи пронађеног „златног грала“ у мом животу, настале су ево *Сремскокарловачке терцине*. Духовна и културна прошлост Сремских Карловаца, рајско Стражилово, култ вина и меда, песници и уметници на *Бранковом колу*, сусрети и духовна узнесења, све то, и не само то, насељава ову песничку књигу, где сам форму терцине испитао, боље рећи испробао у свим метрима, почев од шестерца па све до шеснаестерца – у трострукој рими, како овај староставни и неумрли песнички облик захтева.

• Сада сте добили угледну „Кочићеву награду“ Града Бањалука за цјелокупно књижевно стваралаштво. Можда се то догађа баш при крају пандемије, па вас крајем августа можемо очекивати у Бањалуци на свечаној академији *Кочићевог збора*. Придружили сте се угледним лауреатима: Милораду Павићу, Добрици Ћосићу, Драгославу Михаиловићу, Ранку Рисојевићу, Рајку Петрову Ногу, Стевану Тонтићу и другима.

Било би заиста добро да из ове позитивне микро ситуације потекне енергија и загаси пандемију на макро плану. Нема сумње да је „Кочићева награда“ Града Бањалука једна од најрепрезентативнијих на српском културном простору. То је понајпре по имену великог и непоновљивог српског писца Петра Кочића, а онда и по улози, озбиљности и снази домаћина. Импонује ми да сам постао лауреат ове престижне награде.

• Жири је високо оцјенио ваше разноврсно и богато пјесничко и књижевно дјело, али је додао и истакао и значај вашег антологичарског рада: *Антологију спске поезије (1847–2000)*, *Антологију српске избјегличке поезије* и – *Ојкачу*, антологију српског крајишког пјеваног народног блага, која је имала много издања. Успјели сте 2011. године да ојкачу упишете у први Регистар нематеријалног културног насљеђа Србије, где данас живи огроман број Крајишника.

Из Кочићевог времена је ова ојкача: „Тешко части кад робује власти, / туђој власти у вријеме пропасти.“ У тексту „Са збора“ (1902) Кочић описује младиће који, добивши аустријски позив за служење војске у Грацу, песмом јачају болну душу: „Два снажна и

витка момка, као двије јеле, загрљени као два брата, ступајући полако кроз збор, пјевали су ту жалобитну пјесму, кроз коју је одјекивала туга и неизмјерна жалост за нечим изгубљеним. Свијет се згрнуо око њих, па их прати, а они све снажније, тужније извијају ову чудновату планинску пјесму која дубоко, предубоко у срце задире."

• О чему би данас писао Петар Кочић да је жив? Шта данас остаје из његовог времена у ономе што је писао?

Петар Кочић је наша коренска душа у песми и јауку. Он је један од најталентованијих српских писаца свих времена, а по стилско-језичкој и тематско-мотивској оригиналности непоновљив и неупоредив. Кочић је пре свега остварени уметник у матерњем језику, песник приповедања. Све што је написао беспрекорно је изведено, до савршенства. То је идеални спој надахнућа, талента и заната. Једноставно, тако нико никад није писао у српском језику, па је поред осталога и зато његово књижевно дело од непроцењиве вредности и значаја. Да је жив, опет би писао српским језиком крајишког миљеа о данашњем свету, био би један од најбољих, ако не и најбољи савремени српски приповедач и писац.

• У чему је Кочићева снага као уметника, писца и приповедача?

Кочић је поседовао апсолутни слух за приповедање, што ће рећи – за музички и значењски аспект реченице. Основна Кочићева снага је у језику који је попио са мајчиним млеком. То је крајишка српска лексика пуна лепоте, песничке сублимације и изненађења, без ње не бисмо имали Кочића. Ево пуне шаке тога блага: медекало, петљага, врнто, курдељ, шкрљак, набодица, вузле вузласто, долигати и друго. Дабоме, ту су још многи видови Кочићеве ултра-свести о сопственом таленту и занату.

• С друге стране, Кочић је велики борац за слободу српског народа, непоновљиви народни трибун?

Не постоји српски писац који је са више дара и дубине зазивао и славио слободу и борбу против аустругарске империјалне немани. И на том плану његово дело је узвишено и вечито. Он је парадигма отпора и садашњим намерама западноевропских такозваних сила да понизе и потчине наш народ.

• Очигледно је да и за та питања и проблеме Кочић посједује апсолутни слух?

Тако је, он зна пре свега да Правда без Слободе није могућа. Зато каже: „Као што год у густој помрчини не можеш наћи свјетлост, исто ћеш тако узалуд у земљи без Слободе тражити Правду. Слобода је света и узвишена мајка Правде. Без Слободе, без мајке своје, Правда се претвара у једну обичну курветину-путару која по широким царским друмовима трује и заражава невине, одузимајући им подмукло младост, свјежину и здравље."

• У свијету се догађају чудни процеси баш под окриљем пандемије вируса корона и послије убиста од стране полиције афроамериканца Џорџа Флојда. Да ли се то буди нешто ново и непознато човјечанству?

Велике су промене у свету данас и тек ће их бити. У Европи и Америци побуњени људи руше споменике империјалистима, угњетачима и конквистадорима. Буди се вековни отпор ношен у духовним вертикалама бића, затомљен у венама с колена на колено. О томе се није смело говорити у школама, нити у медијима западног света. Истребљење појединих народа са аутентичним културама правдано је материјалним благостањем империјалних сила које су својим народима то омогућиле кроз пљачку, робовласништво и истребљење.

• Да ли је човјечанство засновано на снази физички јачег и аморалнијег, може ли се то посвједочити са конкретним примјерима?

Како да не, на пример, Хабсбуршка монархија била је еклатантан пример наметања и примене силе без преседана, деформисано морално лице такозваног обиља, инцестоидни дернек владара без скрупула и морала. Постоји безброј примера тог саможивог, антиљудског и безбожничког понашања на Земљи кроз векове.

• Шта би Кочић о томе могао да каже?

Кочић је човек универзалног значаја за све угњетене људе и народе у свету. Његова локална борба надилази балканске оквире и данас је посебно актуелна, и за нас и за друге, као што је била и биће у свим временима. Босна и Херцеговина је пала под аустроугарску окупацију одмах после Берлинског конгреса 1878. године. У том периоду, и вековима пре, диљем планете постојала су слична „газ-

динства“ смрти и експлоатације. На пример, једна од европских империјалних земаља која је дала себи за право да присваја туђе била је и Белгија. Пљачкајући и отимајући дијаманте и слоновске кљове, све чега би се докопао у рудницима и на површини земље, белгијски цар Леополд II у другој половини деветнаестог века побио је преко десет милиона људи у Конгу који је географски чак 76 пута већи од Белгије. При том је сечом шака и руку осакатио небројено много људи црне пути који нису, по њему, довољно се залагали за производњу гуме у Конгу. О томе су у својим делима писали тек Марк Твен и Артур Конан Дојл. На том и таквом типу греха и злочина, попут цара Леополда II, расисте, убице и робовласника, засновано је богатство Запада.

• Петар Кочић је био и друштвено и политички ангажован. У аустријској провинцији Босна и Херцеговина, био је члан парламента у Сарајеву, представљао српски народ? Умио је да критикује и нас саме, да указује на наше недостатке?

Да. Као ангажован човек, борац и представник српског народа у парламенту у Сарајеву, он је такође чудо. Кад говори у парламенту, сажиже истином своје политичке опоненете, веома је духовит и његова излагања често прати задовољни смех једног дела парламента. А тражио је јаке, непоколебљиве и агилне саборце у борби за истину, правду и слободу. Отуда, знао је указати и на нашу слабост: „Слаби смо, немоћни смо, неумјетни смо. За турске суданије било је у нас и паметних људи слободна срца. Многи су пашама и везирима на диван излазили и умјели мудро и слободно егленисати. Кад заступи Аустрија, ми се асли престависмо и разбисмо ко крдо оваца кад га курјаци прогањају. Изгубисмо срце, а изгубисмо и памет. Језик нам се завеза, па не умијемо ни двије унакрст пробешједити.“

• Међутим, штитио је слабог и нејаког човјека?

Кочић говори у име голог и сиромашног сељака и радника: „Ја, као посланик народни, морам најенергичније протествовати против ових чиновничких насртаја и најезди, и изјавити да се ми нијесмо овдје састали да побољшамо ионако добро стање босанско-херцеговачких чиновника, него да, у првом реду, подигнемо економски дубоко палога нашега тежака.“ Данас би Петар Кочић био то што је и тада, ватрени трибун, сигурно је да не би личио на данашње политичаре лезилебовиће и логорејичаре који не умеју две нове и сувисле реченице да сложе.

• Како би се Кочић снашао у данашњој пандемији вируса корона?

Данас постоји вирус Ковид-19, то није спорно, мада се наука хвата за главу. Али споран је облик медијске харанге на наш ум и емоције. Цела планета је у ковитлацу истоветне логореје на ту тему. На механички начин, без саосећања успостављен је однос према човеку као сложеном бићу којим иначе врхуни духовна компонента. Пандемија медијског атака на човечанство добила је колосалне размере, утеран је страх под кожу многима форсирањем непрестано истих слика и призора, уз статистичке податке без икакве професионалне емпатије оних који праве ту врсту вести. Било је сличних покушаја и ранијих година поводом свињског и птичјег грипа, али та медијска офанзива није успела, но ова јесте. Сада је човек психички и ментално угрожен до крајњих граница. Још се није јавио интелектуалац, или духовна личност, који би ту мефистовску намеру и медијску спиралу демистификовао. Уверен сам да би се Кочић умео наругати тој медијској спирали о овој пошасти, медијској манипулацији која понижава, гужва и цеди човека данашњице као мокру крпу. Сматрам да је новац као летални вирус човечанства у позадини свега, смртоносни отров наше цивилизације.

• Нови медији и технологије имају своје лице и наличје. Шта мислите о томе?

Поред добрих страна којима се све више сужава простор, у свим правцима свакодневице отворена су поља несношљиве логодијареје на тзв. друштвеним мрежама. То уопште нису мреже, то су провалије и кланци надувених сујета и лицемерја, клисуре пропасти човека од крви и меса. Писац треба да се чува те опсене и цивилизацијске фазе која ће бити поражена, уверен сам. У противном планета ће одјурити ка суициду. А пре тога биће велика трговина преосталим ресурсима природе, распродаја ваздуха, месечине и сунчеве светлости. Но, ипак, доћи ће ново време бистрог, динамичног и креативног деловања људског ума лишеног простаклука и неслободе, ограничавања на доколичарску тлапњу и чамотињу духа. Поезија нуди спасоносне рецепте за излаз из анималног хаоса. Огромни су потенцијали људског ума и талента. Па није ваљда да ће нам живот бити заснован на фрустрираном лајковању и самохвалисавом улепшавању сопственог окружења.

(*Независне*, Бањалука, 2020)

У ПОЕЗИЈИ НЕМА НАКНАДНЕ ПАМЕТИ

Мирослав Стајић

• Добитник сте овогодишње „Кочићеве награде“ Града Бањалука, за укупно књижевно дело. Међу досадашњим лауреатима налазе се Добрица Ћосић, Милорад Павић, Драгослав Михаиловић, Милисав Савић, Јован Радуловић, Стеван Тонтић, Ранко Рисојевић и други. Пролетос на Међународном фестивалу поезије *Српско перо* у Јагодини добили сте награду „Златни Орфеј“, за „свевремени печат и трајно присуство у српској културној баштини а скорашњи је добитник „Повеље Града Сремски Карловци“, за мисију посвећену афирмацији ове вароши кроз конкретне и континуиране акције Бранковог кола“, на чијем је челу већ дуги низ година.

Када сте поводом „Кочићеве награде“ цитирили пословицу „У срећи се не узноси, у несрећи не падај“ – да ли сте притом имали на уму и речи Милоша Црњанског, за којег су награде „као живи песак – док трепнете, прогутају вас“?

Имао сам на уму релативност сваког облика среће и несреће у животу на овоме свету. Једном сам на позив *Летописа Матице српске* – да напишем есеј о наградама – рекао да су оне јавне скеле које придржавају писца за живота. Оне су крајпуташи једне конкретне судбине са именом и презименом. Поготово ако поседују тангентни, па онда и суштаствени додир, са именима као што су Бранко Радичевић, Вук Караџић, Сава Мркаљ, Павле Марковић Адамов, Петар Кочић, Васо Пелагић, Милан Ракић, Иво Андрић, браћа Мицић, Скендер Куленовић, Лазар Вучковић и други, а што ми се у каријери, почев од најмлађих дана, у континуитету догађало. Дабоме, награде могу бити и живи песак за оне који се мимикријски баве књижевношћу упетљавајући се у дневну политику и правећи сваковрсне дриблинге користољубља на очевид јавности.

• У образложењу жирија „Кочићеве награде“, између осталог стоји да „Грујичићев осећај за језик показује два простора, крајишки Петра Кочића, и војвођански Бранка Радичевића“?

Да би таква оцена жирија била функционална, осим теоријске и књижевне димензије, мора постојати и биографска, лична, која гарантује живородни разлог за настанак поменутих дела. Рођен сам у Панчеву, моја сестра Нада у Новом Саду. Након низа селидаба у Војводини, моји млади родитељи, Драшко и Стоја, подигли су кућу у Шајкашу, где смо живели до моје шесте године, када отац одлучује да прода кућу, и са још три крајишке породице, врати се у Поткозарје, у Приједор, у Гомјеницу. Ту правимо нову кућу, и ја кренем у основну школу. Судар моје шајкашке екавице са крајишком ијекавицом у завичају родитеља, представља неку врсту шока за мене. Временом усвајам ијекавицу, уписујем тамо и средњу школу, и све време окружен сам ојкачком певанијом у разним приликама (пирови, зборови, покривање кућа). С обзиром да сам тада већ био заклети обожавалац рокенрола, нисам лако могао да примим вековне ојкачке мелодије. Но, Бранко Ћопић је рекао да ће човек моћи и имати право да пише о завичају тек кад оде из њега. И, након мога, игром случаја, поновног доласка у Нови Сад на студије, своје прве две књиге *Матерњи језик* и *Линије на длану* код београдских издавача објављујем на ијекавици. Већ трећу и наредне књиге пишем екавицом, и то траје до данашњих дана. Ојкача и бећарац су граничарске наше старе и жилаве песме, као што појмови „шајкаш“ и „крајишник“ значе исто – „граничар“. Дуга је та наша граничарска географска и животна линија, од Кордуна, Баније и Лике па све до Темишвара. *Шајкашки сонети* су књига фантазмагоричних слика и призора из раног периода мога живота, а *Сремскокарловачке терцине*, зрелије искуство са несвакидашњим амбијентом Сремских Карловаца и Стражилова, са простором богате духовне и културне прошлости.

• „Поезија је млеко матерњег језика. Пропадају земље које немају песнике“, рекао је својевремено Матија Бећковић. Ипак, шта је то по Ненаду Грујичићу, што данас савремени песниик може да понуди савременом читаоцу?

Поезија је надвремена, она релативизује савременост онакву какву је ми видимо, о њој слушамо или причамо. Поезија се не задржава у актуелном тренутку, то је њој недовољно, заправо ништавно, она ако је права мора сједињавати у себи сва времена. Нећемо ваљда одбацити Хомерову *Илијаду* или Петраркине сонете зато што су писани тамо некад, давно, и тобож нису савремени.

То се односи и на песничке форме и облике настале у давним временима. Све је у таленту и његовом трајању кроз време. Као мало која дисциплина, поезија захтева апсолутни дар, и вечиту младост језика. Пожељно је да тај таленат букне у младим годинама и неопрекидно траје, насупрот свим искушењима, дајући разноврсне плодове. У позним годинама почињати писати поезију, то јест певати у матерњем језику значи крпити своју промашену путању и додавати накнадну памет коју поезија не подноси.

• Када је пре шест деценија Бранко Миљковић пророчански поручио „поезију ће сви писати“, свакакао није имао на уму пројекцију да ће доћи време када ће у Србији годишње бити објављивано више од 300 песничких књига. Гуши ли таква хиперпродукција пропламсаје врхунске поезије, јер они, суочени, са цунамијем свакојаких стихова и стихоклепаца, теже стижу до ширег круга читалаца?

Можда је сведочење Чарлса Симића добро за ову прилику. Приликом промовисања у титулу Песника лауреата од стране Конгресне библиотеке САД, песник се уплашио да ће му та свечана и институционална обавеза мандата од десет година одузимати време и суштински контакт с поезијом. А онда, на наговор кћерке и сина, прихвативши високо признање и нову улогу, открио истину која се ни њему до тада није указивала: „Поезија се чита и пише више но икад. Ко не верује, нека мало прочепрка по ономе што је доступно на интернетској мрежи. Ко су ти људи који су решени да пренесу на њу готово сваку песму која је икад написана на овом језику? Одакле им времена за тако нешто? А да не спомињем на хиљаде блогова, песничких онлајн-магазина, и озбиљних и оних где свако може да окачи песму коју је његова осмогдишња кћи написала поводом смрти своје златне рибице. Људи који су ми се непрестано обраћали мејловима и писмима део су тог света.“ Дакле, поезија живи, и никад неће нестати. Ако постоје талентовани људи, поезија ће се непрестано рађати. И увек ћемо умети разликовати жито од кукоља.

• Пре неколико година у *Антологији српске поезије (1847–2000)*, о којој је доста писано и која је доживела два издања, потрудили сте се да примените нов приступ састављајући тај песнички цветник. Да ли је код нас још увек својеврсна јерес стављање под критичку лупу неких канона у српској поезији?

Лаза Костић је добио споменик у Новом Саду стотину година после своје смрти. Један мој колега песник, генерацијски испи-сник, рекао ми је уз тај догађај: „А шта ми очекујемо, мој Ненаде!“ Тако је и са антологијама, са канонизацијом поезије и песника. Иако живимо у збрзаном времену, у времену невероватних и за-препашћујућих технолошких изума и промена, ништа поводом поезије правих песника није убрзано. Антологије су увек лични поглед, полетан и ризичан. Време је заиста најбоље решето. Ви-дећемо за стотину година ко је од новијих песника у мојој антоло-гији наставио да живи. Себе сам на време обезбедио, нисам увр-стио своје песме у антологију.

• Како ће ове године изгледати *Бранково коло*, будући да је тешко очекивати да се од почетка септембра епидемиолошке прилике у Новом Саду, Војводини и Србији потпуно стабилизују?

Надамо се побољшању прилика. Имамо идеалан и јединствен от-ворени простор на Стражилову, као и у Сремским Карловцима, на пример у башти Музеја и Бранковог кола. И Карловачка гимна-зија има одличну позорницу на отвореном. Пре свега планирамо да новим лауреатима свечано уручимо „Велику повељу Бранковог кола“, „Печат вароши сремскокарловачке“ и награду „Стражило-во“. Традиционално положићемо цвеће и прислужити свећу на Бранковом гробу на Стражилову, поред култног споменика по-дигнутог 1885. године. Током пандемије штампали смо чак пет нових песничких књига махом младих, изузетено талентованих песника. Уприличићемо прикладне промоције на отвореном. Премијерно извести једну монодраму, и чути глумце са антоло-гијским Бранковим песама, понека ће бити и отпевана. Зависно од прилика, од 4. до 14. септембра, *49. Бранково* коло ће прилагодити своје капацитете и припремљене садржаје. И, што би прекогни-тивни Бранко Радичевић рекао: „Надо моја, ниси ваљда пена?“

(*Дневник*, Нови Сад, 2020)

СА КОЧИЋЕВИМ ИМЕНОМ СЕ НЕ СМЕ ПОИГРАВАТИ

Илијана Божић

• Шта за Вас представља „Кочићева награда“ Града Бањалука? Ви сте добитник и многих других, са именима Бранка Радичевића, Вука Караџића, Милана Ракића, Иве Андрића, Скендера Куленовића и других?

Бити достојан да примиш „Кочићеву награду“ Града Бањалука, то значи да постоји стваралачки континуитет у којем си градио свој свет и ни у једном тренутку ниси помислио да га издаш. Затим, да си свестан јединствености и снаге Кочићеве поетике и живота у непрестаној борби против империјалног угњетача који експлоатише и понижава српског крајишког, змијањског човека. Импонује ми да сам постао лауреат „Кочићеве награде“, то сматрам важним тренутком у својој досадашњој каријери. Иначе, са признањима која носе име Петра Кочића, аутентичног српског писца и народног трибуна, не сме се поигравати и импровизовати, прекрајати његова природа и мисија, манифест књижевног и животног пута. Петар Кочић нас посматра са висине, из птичје перспективе, а они који га којекуда промовишу, ако то не раде како „ваља и требује“, пашће у глиб неопраног греха. И, све што даље чине, сезонски ширећи маглу око себе, остаће у равни потонуле жабље перспективе.

• Кад сте се у детињству први пут сусрели са презименом Кочић?

Моји родитељи су веома млади отишли из Крајине у Војводину. Тамо смо се родили сестра Нада и ја. Сељакали смо посвуда у Банату, Бачкој и Срему, и кућу сазидали у Шајкашу код Новог Сада. Након шест година, моји су продали кућу, вратили се у крајишки завичај, у Приједор, и у Гомјеници направили нову кућу. Једна од мојих седам тетака, Невенка, удала се у Кочиће, у селу Маријка код Приједора, тако да сам доселивши из Војводине у Поткозарје,

упознао се и дружио са браћом Кочићима, Радетом и Драгутином, и сестром Гроздом. Презиме Кочић је тако уживо ушло у нашу кућу. А већ од петог-шестог разреда викендом увече читао сам наглас Кочићевог *Јазавца пред судом* родитељима, рођацима и комшијама. Проналазио сам и наглашавао духовита и сатирична места и изазивао код њих смех, одушевљење и понос. Затим, и ово: ријека Гомјеница извире на Кочићевом Змијању, тече педесет шест километара до Приједора и улива се у Сану као њена десна притока. Ту на ушћу, до два километра узводно, и с леве и десне стране реке, налази се насеље Гомјеница, ни село ни град, временом – предграђе, где сам са својима живео од шесте до деветнаесте године. Ето знакова који су ме довели данас до „Кочићеве награде" Града Бањалука.

• Колико су стваралоцима важне књижевне награде, и шта је њихова улога данас?

Награде су пријатни лахори који нам се учине јакима као вихорови у тренутку кад их примамо. Ако се од младих дана посвећено и одано бавите књижевношћу, кроз време, оне ће пристизати и на тренутке отварати вам јавни простор. Као што сте ви мене назвали телефоном и затражили интервју поводом „Кочићеве награде". То је потребан ритуал на културној сцени где би требало да својим оглашавањем наново осветлим великог Кочића, па онда и укажем на присуство своје скромне књижевне сенке. И, што рече на *Бранковом колу* својевремено један искусни сарајевски песник, „ако си талентован и плодан пјесник и писац, и стално радиш, потребно је само довољно остарити и награде ће ти саме долазити". Ето, Кочић је живео само тридесет девет година и оставио нам у аманет могућност да, и много старији од њега, очеви да му по годинама можемо бити, примамо ово угледно признање.

• У чему се огледа значај и снага Петра Кочића, те колико се данас сјећамо важности овог писца у погледу очувања нашег језика који је и данас у тешком положају?

Значај је у томе што свако његово дело наново зрачи неугаслом свежином, што нас облије радост у обновљеном контакту са приповеткама „Јаблан", „Мргуда", „Кроз мећаву", „Мејдан Симеуна ђака", „Мрачајски прото", „Вуков гај", „Змијање", „Гроб слатке душе", „Код Марканова точка" и друге. Кочићев језик је вечно

отворена рана нашег стабла живота из чијег корена црпемо своју духовну матрицу. Кроз време, ништа није наудило делу Петра Кочића, оно није дневнополитички или партијски обојено да би се његов одјек и јавни смисао загасили са нестанком једне идеологије или државе. Кочић је напре велики уметник па онда све друго. И управо то што је велики српски писац, то га је одржало у времену и језику.

• Можемо ли направити паралелу између данашњег доба и Кочићевих дана?

Наравно, то је непрекидна борба за слободу, отпор према сталним насртајима Запада на наше просторе. Обнављају се тежње наших европских комшија да нам узму ово мало душе, а после да нам опљачкају сва материјална богатства. Као дечак, у Гомјеници, одлазећи свакодневно у школу, прелазио сам пругу Приједор–Сански Мост, по којој је ћурликао чувени воз „Ћиро“. Понекад сам и путовао са дједом Драганом, мајчиним оцем, од Балтиних Бара до Пејића. Био сам узбуђен у клопарању по шинама седећи на тврдим лакираним клупама у вагону. То је пруга коју је била направила аустроугарска империја да би извлачила и пљачкала најбоље дрво из грмечких шума. Протезала се даље преко Санице и Бравске до Дрвара и Личке Калдрме. Затим, ту је и рудник Љубија, чију су квалитетну железну руду још стари Феничани слали у Грчку и њене колоније. Аустроугарска је 1878. године све руднике у Босни и Херцеговини прогласила својом државном својином. А онда су се око рудника Љубија код Приједора посвађале Аустрија и Угарска – ко ће имати право на експлоатацију, јер је то квалитетна руда, и површинског копа, без штетних примеса, и веома лако се топи у пећима.

• Може ли нам Петар Кочић данас послужити на конкретан начин као парадигма за одбрану од насртаја на наш народ?

Поједине европске земље посматрају нас као подразумевану зону за окупацију, а наше људе као бића друге врсте. А онда нас „јуначки“ бомбардују са висине од 30 километара. То је варварство са ђаволском гримасом бешчашћа. То је болесно, недопустиво и понижавајуће. Сами ће себе подлокати. Где им несташе духовни великани Гете, Шекспир, Молијер, Жорж Сименон, Еразмо Ротердамски, Лопе де Вега и други? Ми имамо Петра Кочића, његов живот, дело и борбу за слободу, морамо га подићи високо у нашим срци-

ма, на све начине одупрети се препотентном безобразлуку и злим намерама оних који нам не мисле добро. Иначе, то су већ пар пута у прошлом веку поражени црни вампири, али ево наново се активирају и машу колонијалним мапама. Засад су нам уместо тенкова, послали своје банке да исисавају кичму народу на Балкану и тако наметну сталну зависност од њихове „хуманитарне“ мисије и главате „супериорности“. На плану нашег достојанства, части и витештва, као велики симбол напредне данашњице, планетарно делује Новак Ђоковић, спортиста највишег светског реномеа, који је у своју мисију укључио и духовни и културни аспект. Он Западу показује наше лепо и позитивно лице, и указује на релативност сваке малограђанске и империјалне умишљености.

• Шта нам Кочић поручује кроз дјела као што је „Мргуда“?

„Мргуда“ је особена приповетка, могла би се назвати и поемом, такав је то језик, густ, сликовит, музикалан, у контрасним сударима призора који уствари указују на симбиозу човека и природе, обострано ослушкивање знакова и порука неба на земљи. У „Мргуди“ Кочић нам поручује да силе ероса и танатоса подједнаким дужинама разапињу људско биће настањено емоцијама, страшћу и нагонима. Земаљска љубав носи велике опасности, није увек сва од божанског плетива, већ поседује и демонске чворове. Пишући о Петрарки и Лаури, Иво Андрић је рекао да се „душа мора да окаља земном љубављу, а љубав да се оскрнави кајањем“. С почетка двадесетог века, француски психолози-клиничари тврдили су да је та врста љубави отров. Они су закључили да се љубавне страсти развијају аналогно болестима па се заљубљеност може придодати манијакалним интоксикацијама. Нешто равно понашању алкохоличара и наркомана. Има дакле, љубави веселе и здраве, али има жалосних љубави, померених, мрачних и црних осећања. Тај расап поготово подстиче људска околина пуни зависти и лицемерја, људи огрнути у пуританске капуљаче из којих искежено посматрају и оговарају туђу лепоту и снагу. Млада девојка Мргуда, фаталне и пркосне, а античке лепоте и трагичне љубави, пандан је ћудима планинске природе у сменама годишњих доба. У тој паралели Кочић је нашао формулу за сликање змијањске Мргуде, иначе стварне девојке и судбине са Змијања.

• Шта младу Мргуду одликује и одређује као несвакидашњи женски лик?

За њу се у приповеци говори да је копиле, оговарања бујају од уста до уста. А и мати јој је непредвидива, лујкаста и виолентна. Мргуда је тиме оптерећена, копиле нема углед и ранг детета из редовне породице. У Крајини се певају ове ојкаче: „О, мој побро, копиле се рађа, / ајмо виђет` је ли наша грађа.“ Или: „Село вели бараба не ради, / село пуно моје копилади.“ Мргуда је заљубљена у младића из свог краја, који не мари за њу, поред осталога и зато што је она копиле. Када тај момак затиче Мргуду на извору како пере „рубине“, сва једра и са грудима „пуним као у надојена јагњета“, она му очајнички признаје колико га воли и жуди за њим, моли га за љубав, жели да се уда за њега. Међутим, он је хладан, изван њених осећања и светова, не узвраћа љубављу. Она му истргне нож „из припашаја“ и пресече себи мишицу, а крв бризне и рана се расцвета на сунцу. Марамицу натопљену крвљу Мргуда у трансу баца пред запањеног момка. „Ево ти душе“, јекнула је изједначавајући крв и душу, подижући себе на пиједестал жртвеног јагњета. По хебрејским схватањима крв је материјална подлога душе. У нагонском гесту, пуштајући себи крв из мишице пред оним кога обожава и идеализује, и упадајући потом с њим у неконтролисани еротски чин, она себе несвесно производи у девојку-жртву коју, само на први поглед приноси младићу. То је жртвена крв која ће је, расплетом догађаја, на крају одвести до самоубиства.

• Недавно је објављена Ваша књига *Сремскокарловачке терцине*, шта нам она доноси и у чему се огледа њен значај?

Истакао бих, пре свега, са становишта заната, песнички облик – терцину, који је настао у италијанском језику и поезији. Волим да српским језиком насељавам песничке форме које су настале у другим културама. Тиме показујем песнички капацитет, снагу и лепоту српског језика. То је песничка форма коју наши савремени песници мало употребљавају, поред осталог и зато што она има захтеван задатак троструког римовања. И не само зато. Она отвара могућност „поетског приповедања“, у њој се заиста пева, а што ми је нарочито одговарало у искуству са Сремским Карловцима, оним негдањим, господско духовним, и данашњим, који након вишедеценијске упарложености и игнорисања од власти, покушавају да се подигну на своје ноге. У 80 песама на 180 страна, књигу походе бројне личности, не само из прошлих векова, него и из мога времена, из мисије Бранковог кола. Имена тих личности,

њих четрдесет, које си минуле кроз овај живот, постали су наслови песама: Десанка Максимовић, Милорад Павић, Мирослав Антић, Борислав Пекић, Александар Тишма, Данило Киш, Душко Трифуновић, Борислав Михајловић Михиз, Живан Сарамандић, Бошко Петровић, Весна Парун, Владета Јеротић, Иван Хајтл, Оља Ивањицки, Раша Попов, Миша Јанкетић, Даринка Јеврић, Вујица Решин Туцић, Љиљана Петровић, Иван В. Лалић, Стеван Раичковић, Мирослав Егерић, Светлана Велмар Јанковић, Војислав Деспотов, Раша Ливада, Павле Поповић, Петар Краљ и други. Ту су и два млађа, рано преминула песника из ваших крајева, Љупко Рачић и Здравко Поповић Гајко.

• Сремски Карловци су чувени по виногорју и вину, стражиловским стазама до манастира на Фрушкој гори, по многим догађајима и здањима из прошлости?

Дабоме, књига слика винограде, бербе грожђа, вино, бермет, куглоф, пчелињаке и стражиловски мед, шест сремскокарловачких ветрова, старе платане, „Дворску башту“, изворе, култну чесму „Четири лава“, али и карловачку пијацу, свадбе и свакодневне призоре. Даље, опевао сам Карловачку гимназију, Капелу мира, Бранков стари споменик и гроб на Стражилову, вито ребро Бранково, чувени стари лист *Бранково коло*, карловачка гробља, Видиковац, и непролазне личности, Бранка Радичевића, Лукијана Мушицког, Павла Марковића Адамова, Јована Живановића, Владимира Николића, породицу Ћирић и друге. Посебну лепоту чине Саборна, Доња и Горња црква, опевао сам их с пажњом и љубављу. У овој потоњој, однедавно манастиру Ваведења Пресвете Богородице, налазе се мошти двојице наших патријараха, Георгија Бранковића и Лукијана Богдановића. За време патријарха Георгија изграђена су сва најлепша здања у центру Сремских Карловаца. А патријарх Лукијан, нажалост, убијен је 1913. године боравећи у бањи, у лечилишту у Бад Гаштајну. Пресретнут је на мосту, убијен је и бачен у реку. Пронађен обезглављен тек после два месеца. О томе се мало зна и мало прича. Не би требало сметнути с ума да је српски патријарх убијен у Аустрији десет месеци пре Принциповог атентата у Сарајеву.

• Вас називају „пјесником разлике“, јер с једне стране обухватате разноврсне и изненађујуће различите тематско-мотивске свјетове, с друге, подједнако успјешно пишете поезију у слободном и ве-

заном стиху, употребљавајући многе пјесничке облике и форме. Својим књижевним радом оживљавате и завичајни амбијент, те у једној линији свога стварања слиједите традицију српске народне књижевности. На примјер, у Вашој култној књизи *Ојкача*, студији и антологији крајишког пјеваног римованог двостиха. Колико у данашње вријеме књижевници томе посвећују пажњу?

Одмах да кажем, писци се посвећују томе онолико колико имају судбинског разлога, истинске фантазме, живота и надахнућа, а да при том нису снобови и помодни фарисеји. Ваше питање је прецизно постављено, па ми олакшавате одговор. Један део мога стваралаштва посвећен је и крајишком кућном прагу и завичају. То се репрезентативно види у књизи изабраних песама *И отац и мати* (Матица српска, 2002), са одличним предговором Ранка Рисојевића. Из тог контекста, истргао бих поему *Покривање куће*, која приказује и слави стари крајишки обичај покривања новог „шљемена". Ту има нешто кочићевско по атмосфери, ликовима и језику, али је ипак само моје. Ако данас пишете о српском крајишком духу и животу, онда поред Кочића, Ћопића, Куленовића и неколицине новијих писаца, тематско-мотивски морате заобићи све што су они обрадили. Имао сам срећу да нису захватили обичај покривања куће, а ја сам још у раном детињству присуствовао тим небеским ритуалима на земљи, том чаробном народном позоришту из голог живота, са оцем који је био викало-чађо на тек подигнутом крову и чувени певач ојкаче. Урезале су ми се слике дарова на врху крова, који високо вијоре на јакој грани „љеске", па се у гласној објави од стране викала, за беричет и срећу новог дома, преувеличавају њихове димензије и количине. После покривене куће столови дишу пуни хране и пића, уз богато печење царују пите љеваче, ковртуше, савијаче, гужваре и звркуше. А онда се замеће старо козарско коло и почиње величанствено натпевавање са обиљем оригиналних стихова. То је апсолутни мегдан, крајишки агон где се у трансу надмећу две групе певача у великом колу, или чак у два кола: „Пјевај, мала, уста ти отпала, / кад си мени бараби допала!", „Ој, барабо, ко ти кућу чува? / Вјетар дува па ми кућу чува!"

(*Глас Српске*, Бања Лука, 2020)

КОЧИЋ ЈЕ СВОЈУ ПРВУ КЊИГУ ШТАМПАО У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА

Александра Мариловић

• Како сте доживјели долазак у Крајину поводом свечаног уручења „Кочићеве награде“ Града Бањалука на *55. Кочићевом збору*?

Сваки долазак у Бањалуку или Приједор, у Крајину уопште, за мене је од посебног, аркадијског значаја. А поготово долазак поводом „Кочићеве награде“ Града Бањалука. Ту ми је порекло, тај амбијент често је био темом мога стваралаштва. Иако већ дуго траје ова демонска пандемија вируса корона, то ми није била препрека, напротив, био сам још више мотивисан да дођем и с домаћинима поделим лепе тренутке кочићевске свечаности и тако бар на тренутак заједнички победимо медијски притисак епидемије присутан на сваком кораку. Сâм чин свечаног уручења у Градској кући, протекао је надахнуто и узвишено. Уз усмено слово о Кочићу говорио сам поему *Покривање куће*, која у себи носи кочићевски свет, језик и јунаке. Петар Кочић, а и други значајни песници и писци из крајишког миљеа нису досад писали о народном обичају покривања куће, тако да сам донео нешто своје и ново. Генеза настанка те поеме је сложена и дубока. По реакацијама и по аплаузу присутних, видео сам да је казивање поеме *Покривање куће* био пун погодак.

• Приликом свечаног уручења награде изнијели сте мање познат податак да је Петар Кочић своју прву књигу штампао у Сремским Карловцима, гдје се иначе данас налази Бранково коло на чијем сте челу дужи низ година?

Податак да је Петар Кочић прву своју књигу *С планине и испод планине* штампао у Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима (1902), а у издању Српског академског друштва „Зора“ из Беча, узео сам као својеврсну тачку привилегије с об-

зиром да се седиште данашњег Бранковог кола налази у том легендарном културном месту подно Фрушке горе. У време изласка прве Кочићеве књиге у Сремским Карловцима деловао је чувени лист *Бранково коло* (1895–1914), који је окупљао писце и песнике, нарочито прозаисте, из свих српских и јужнословенских крајева, са доста превода са страних језика. Тако да контакт Кочића са Сремским Карловцима и *Бранковим колом* није био случајан, већ је имао своју генезу која се оличавала у агилности и визији Павла Марковића Адамова, оснивача и уредника *Бранковог кола*, такође прозног писца. Он је у свом дому примао и гостио Јанка Веселиновића, Стевана Сремца, Бору Станковића, Бранислава Нушића, Симу Матавуља и друге. Њихове књиге такође су штампане у Сремским Карловцима, као и бројни прилози у листу *Бранково коло*.

• Какав је утицај на обликовање Кочићеве личности имало очево опредјељење да се замонаши, то јест да постане игуман Герасим у манастиру Гомионица?

Не можете се замонашити по нечијем земаљском наговору. Постати монах значи примити Божји глас да то учините. Кочићев отац Јован, Јоја Стојанов, замонашио се после смрти своје супруге Маре (из породице Вулин), у Петровој другој години живота. Одрастајући, Петар Кочић се оцу увек обраћао с поштовањем као „покорни и молећи син", али је сâм кренуо другим путем, у сопствену борбу и мисију. У нашој историји постоји случај да се отац замонаши после сина, на пример после младога Растка Немањића, потоњег Светог Саве. Његов отац Немања, потоњи Свети Симеон, дошао је за сином у Хиландар одричући се земаљских привилегија и тронова. Кажем, то је лични доживљај кроз непобитно осећање пролазности и тегобности земнога живота у непрестаним искушењима и гресима. Петар Кочић је задржао очево чојство и образ на сваком свом кораку. Он се држао оне чувене сентенце: *Vox populi, vox Dei*. За Кочића народ је божанство, чисто оваплоћење Бога, а човек без споја са својим народом, човек је без Бога.

• Зашто се и откуд баш у скоро заборављеном крајишком селу Стричићи јавља један од најдоминантнијих архетипова лица нашег човјека? И који бисте лик издвојили из обиља ликова кочићевског свијета?

Амбијент Стричића, то јест Змијања, са особеним језичким миљеом и наравима, улази на велика врата у српску књижевност. Неукротивом и оригиналном Кочићевом таленту поклонио се и сâм Иво Андрић, а с њим и Исидора Секулић, Јован Скерлић и многи други, удивљени, да не кажем запањени лепотом језика, змијањске атмосфере и необичних јунака из недара српског народа бањолучког крајишког поднебља. За даровитог песника или писца завичајни миље има космичке размере, и одатле изничу знаци који се претварају у симболе универзалног. Тако је било и са Стричићима и Кочићем, све је ту смештено, сви елементи Апсолута, са особеним бојама, звуцима и мирисима, и дабоме карактерима, то јест наравима. Од обиља ликова, издвајам, ево, Мргуду у истоименој приповеци која би се могла назвати и поемом по сликовитости и музикалности језика. Мргуда је стваран лик из епицентра Кочићевог завичаја. У нагонском гесту, пуштајући себи жртвену крв из мишице пред младићем кога идеализује, Мргуда ће расплетом догађаја извршити самоубиство.

Кочић поручује да силе ероса и танатоса спојене су истим штрањгама, а у супротним смеровима, разапињући тако људско биће настањено емоцијама, страшћу и нагонима. Пишући о Лаури и Петрарки, Андрић је рекао да се „душа мора да окаља земном љубављу, а љубав да се оскрнави кајањем“. С почетка двадесетог века, француски психолози-клиничари, Фере и Флери, тврдили су да је земаљска љубав једна врста отрова. Они су закључили да се љубавне страсти развијају аналогно болестима па се заљубљеност може придодати манијакалним интоксикацијама. Нешто слично понашању алкохоличара и наркомана. Има заљубљености веселе и здраве, која пролепшава живот, али има и жалосне, болесне и трагичне. Мргудина је била ова друга.

• Гдје се спаја Кочић Змијањац, као породични човјек, то јест супруг, са писцем и смјелим потицатељем народне правде? Шта откривамо у његовим писмима?

Кочић се није могао скрасити ни у завичају, ни у туђини. Међутим, где год је одлазио и боравио, дисао је ритмом драгог Змијања. У једном писму брату Илији каже: „Боље је као просјак живити у својој домовини него се као ја потуцати по туђини.“ У тренуцима када је њега требало утешити или му припомоћи у нечем, он је пружао руке милости другима. Тако својој жени Милки поручује

„да буде весела“, оцу да се „чува ракије“, а брату да се „не шали главом шалном“. Милки из затвора Црна кућа пише: „Укратко ти кажем да највише волим тебе, па онда мој несретни и заробљени народ. Ако волиш свој народ и ако му желиш бољу и љепшу будућност, загрли се са мном да се кроз цијели живот за сиротињу боримо, јер смо и нас двоје убоге сироте. Зато ће нас народ и сиротиња благосиљати.“

• Петар Кочић припада кругу наших писаца и пјесника који су земно живјели веома кратко? Шта то значи у односу на претпоставку да је могао написати још изврсних књижевних дјела?

Петар Кочић припада нашим великанима који су живели веома кратко. Његош тридесет осам, Бранко Радичевић и Јован Грчић Миленко – двадесет девет, Војислав Илић тридесет две, Коста Руварац двадесет седам година, Душан Васиљев двадесет четири, Бранко Миљковић двадесет седам... Кочић тридесет девет година. Све би их назвао Божјом дјецом. А с друге стране, свима њима могао бих бити, по садашњим својим годинама отац. Наравно да се питамо шта би све они створили да су живели још двадесет, тридесет или педесет година. Колико год разложно, то питање је сувишно. У њихову харизму је уткана судбинска нит кратког живота, која свему даје димензију култа. Тим кратким животом и Петру Кочићу увећан је и јаче сија ореол мита. Напросто, то је тако, и њихово дело је тиме довршено и вечно. Иако је Његош говорио да би све што је написао преправио и дотерао, то јест направио нови концентрични круг из центра који се зове на пример *Горски вијенац*. Суштина би остала иста, али би било придодано доста нових валера и украса, спратова, подрума и лавиринта проширеног спева. Велики песници и писци имају такав осећај, они знају не само то да око једног Сунца или Звезде може да кружи неограничено пуно планета, већ знају и то да једна планета може да кружи око два или више Сунаца, и елиптично и спирално, и другачије, свакако, у закономерју великих космичких изненађења.

• Српски народ је кроз вијекове био предметом туђинске окупације, али је успијевао да се одбрани? Како у већој мјери повратити основне вриједности једног народа као што је наш?

Пре свега да кажемо – српски народ је мученички и јуначки. Нема але која није газила преко нас, угњетавала и тражила своју срећу

у ломљењу нашег врата, у набијању на колац и стрељању хиљада и хиљада недужне деце у Србији током Другог свјетског рата, на пример, или многобројно страдање у Јасеновцу српске деце и народа са Козаре, Баније, Кордуна и целе Крајине, И поред библијски дубоке трагедије, увек смо, пре или после, успевали да збацимо туђински јарам са врата. Петар Кочић је највећи симбол отпора угњетавању и понижењу српског народа. Симбол који данас зрачи на планетарном нивоу. Где год уперите прст данас ка ровитој планети Земљи, ка народима што робују и боре се за слободу, ту је Кочић лек и манифест. Дакле, основне вредности нашег народа повратићемо ако пригрлимо Петра Кочића и на надахнут и истинит начин предочимо га новим нараштајима. Како Кочића, тако и друге песнике и писце родољубе, стваоце и витезове, који су волели и бранили свој етнос, али поштовали и комшије и друге, и оне блиске и оне удаљене народе. Затим, у нашем времену треба смањити утицај кича и шунда, вођавих ријалити ТВ-програма, те бити свестан опасности тзв. друштвених мрежа, које поред позитивног потенцијала, на ђубриште збрзане комуникације јавно подригују и бљују најпримитивније простаклуке, нагоне и неписменост.

• Награђивани и неправедно скрајнути писци и умјетници данас – какав је однос? Кога би требало на примјер данас овјенчавати наградом са именом Петра Кочића? И откуд на нашој књижевној сцени, конкретно у Бањалуци, више награда са именом Петра Кочића, које се углавном уручују изван Републике Српске, а које као такве изазивају чуђење у најмању руку?

Увек ће бити неправде и чуђења поводом награда. Оне изазивају разнолике реакције, чак и полемике и сукобе. Редак је истински пријатељски стисак руке. Има неправедно скрајнутих песника и писаца, за њих ради време, без патетике говорећи. Сви бисмо требали да се трудимо да укажемо на такве ауторе и помогнемо да буду осветљени јавном пажњом и наградама. Могло би се размислити о томе да „Кочићева награда“ Града Бањалука буде додељивана писцима до тридесет девете њихове године живота. То су Кочићеве године. Требало би млађим лауреатима дати шансу да се науживају значаја и моћи једне такве награде током свога живота, да је носе као победничку заставу кроз целу каријеру.

Име Петра Кочића је младолико и самородно. Награде које носе његово име не би смеле бити предметом поигравања. Постоје тамо

неке, а крећу такође из Бањалуке, па се уручују овамо у Србији, награде с Кочићевим именом које имају најблаже речено чудне ритуале и путање. Неупућени људи су збуњени, чак и новинари, не знају које су ту награде праве а које нису. Награде са именом Петра Кочића би свакако требало да иду у руке оних аутора који су свесни трибунске мисије и књижевног профила Петра Кочића, његовог родољубља и везаности за српски крајишки корен. Бесловесно је када се таква награда нађе у рукама оних који потом не желе и немају шта да кажу о јединственом српском писцу и побуњеном човеку из народа. Тада то све личи на вашарски скеч у циркусу од летње до зимске сезоне. Такви лауреати су у ствари понижени, али и награда, и Кочић. С почетка помало халапљиви, убрзо схвате да су уствари преварени. Уз медвеђу брњицу им је везан дугачак штап као груби поводац. Ту штапину држи и цима онај што се не стиди ни Бога, ни народа, ни Петра Кочића.

• Која је разлика између умјетника и интелектуалца? Шта се ту догађа са маштом и спознајом? Шта значи друштвени или политички ангажман пјесника или умјетника данас? И да ли је могућ у вријеме незавидног положаја културе и умјетности?

Уметник има више емоције, а интелектуалац (раз)ума. Уметник не мора бити припијен уз друштвену стварност и политичке прилике, за разлику од интелектуалца за кога се то подразумева, у смислу да критички реагује. Уметнику је машта дата у изобиљу, а интелектуалцу – рацио. Албер Ками каже: „Интелектуалац је онај чији мозак сам себе посматра." Наш Андрић је пак рекао: „Између уметника и друштва постоји, у малом, исти јаз који постоји између Божанства и света." Дабоме, постоје и песници и уметници који су везани за друштвено-политичку збиљу, поседују неку врсту идеолошког ангажмана. Међутим, за њих је веома опасно да се вежу за дневну политику и страначке привилегије. То је пропаст за песнички и уметнички таленат. Као такви примери, постоје карикатуралне појаве на српској књижевној сцени. Залажем се за то да песник не обиграва око дневнополитичких скутова и мрвица бачених из партијских бисага.

• Гдје су границе слободе и морала у умјетничком дјелу? Чувена је Кочићева мисао: „Ко искрено и страсно љуби истину, слободу и отаџбину, слободан је и неустрашив као Бог, а презрен и гладан као пас." А Гете је рекао да је човјек слободан ако му је савјест чиста, Толстој пак – да се морални свијет не може извојевати силом?

Још у младићким данима свидела ми се једна Русоова мисао: „Слобода је поштовање законâ које сте сами створили“. То нарочито вреди за уметника, али и за друге. Постоје наметнути закони против којих се боримо. То су разни пуритански канони, идеолошке мантре и дневно-политичке глупости. А „онај што угрожава туђу слободу није слободан“, рече Иво Андрић. Додаћу и мисао нашег савременика, Милована Данојлића: „Неслобода је, до одређене границе, стваралачки подстицајнија од слободе.“ То је тачно и више пута доживљено. А што се тиче морала, ево красне мисли Исака Башевиса Сингера, која ми се чини на правом месту и у правом тренутку: „Морално неутрално људско биће је чудовиште“. Када се нађем у тренутку да би требало о неком или нечем да судим, на пример, о хорор цртежу на којем се налази одојче са секиром у глави, прво што се упитам је да ли бих могао својом руком, ја лично, да нацртам такав цртеж, да ли то на цртежу може изаћи из моје главе као идеја. Ако је одговор: не, онда је то граница, даље се не иде.

• Ако за поезију можемо рећи да је бисер под језиком, који је онда процес њеног настанка / опстанка? Зашто је песнички језик толико супериоран да му ни једна друштвена криза ништа не може?

Демостен је под свој језик стављао зрно пасуља да би исправио говорнуману. Тако се надвикивао са морским таласима и побеђивао силну буку. Тако је и са песницима данас, и одувек, поседују бисер, не под језиком, већ у свом матерњем језику, бисер који миленијумима светлуца и даје духовни живот човеку од крви, меса и костију. Свакодневни човек колоквијалним језиком брбља којештарије. Без песничког језика нема света, али не у оном вулгарном економском смислу, већ у езотеријском, интуитивном и невидљивом. Поезија настаје из врела храбрости и слободе да се таленту дају крила у матерњем језику. И ту нема граница, постоји само бујица талента који повремено излива на обале и ствара непрегледну пучину моћи. Поезија не зове у помоћ, она се не бори за опстанак, она живи, она непрекидно ври и цвета, отвара вулкане синестезијеске силине у загрљају речи и њихових чулних звончића.

• Менталне сиротињске четврти у вријеме епидемије? Свашта се прича о светској пандемији вируса, реакције су различите у многим земљама, мада државни системи поступају на сличан, да не кажемо на исти начин. У чему се нашла људска цивилизација?

Ова епидемија вируса корона је енигма. Нешто се големо иза брда ваља. Можда се нешто големо, непојамно, за нашу цивилизацију већ догодило па се сада скрива. Медији то малтеришу са логодијареичном причом о вирусу и здравству, мега-притисцима на психичку и менталну структуру људског бића То је једна бескрајно тужна шехерезадинска ноћ са хиљадама умрлих у дану на планети. Но, све ово ми мирише на то да је политика умешала прсте, и то планетарно, уз помоћ разгоропађених медија и нових технологија. А кад се политика грубо умеша у свакодневни ритам живота, то не мирише на добро.

Можда се догодио сусрет са ванземаљском цивилизацијом, или ће до њега доћи, то не знамо, али ми све ово личи на показну вежбу пред запањујућим открићем те врсте. Деникеновске визије кажу да најпредније цивилизације из наше галаксије, и других, не желе с нама емотивнима и нагонскима ступати у контакт. Њихов однос према нама заснован је на бесконтактности. Није ли отуда и та прича о мерама против вируса: маска, дистанца, неруковање, негрљење, све без контакта. Сиротан човек се превише разбашкарио на материјалистичким и хедонистичким привилегијама. Заслужио је човек све што му следи, нажалост, огрезао у греху и халапљивости. Исти је човек, само се контекст мења, а новац кроз векове не престаје да квари људе. Епидемија је открила сву беду и јад човечанства. Искрена и чиста молитва једини је лек за ово мало душе.

• Какав је Ваш однос према данашњем школском систему? Шта се уствари догађа у време пандемије, видимо да се и наставници и ђаци тек сналазе? И да ли људска природа може да прати брзе промјене у науци и техологији?

Вирус корона је донео нов однос према школи, то јест похађању наставе. Иде се на онлајн варијанту, без живог контакта. Деца ту највише страдају, детињство им се претвара у неку врсту трауме. Можда све то води ка онлајн ратовима: не би више човек пуцао у човека. То би било добро. Али, гле, управо у време пандемије вируса корона избио опасан рат између Азербејџана и Јерменије. Изгледа да примитивност људска не може без убијања, на жалост и на нашу велику несрећу. Рекох ли већ, док се друштвени амбијент мења и тобож усавршава, човек се није нимало променио кроз миленијуме.

• Објавили сте прољетос књигу *Сремскокарловачке терцине*? Нема сумње да је књига настала у Вашем директном контакту и животу са чувеним Сремским Карловцима? Ви сте Сремске Карловце, смештене између Новог Сада и Београда, схватили као велику привилегију?

Ко би пропустио такву привилегију? Парнасовско Стражилово и сионски Сремски Карловци, дионизијска лепота виноградарског крајолика Фрушке горе и понад свега духовна дубина овога малог а великог места. Двадесет два патријарха и митополита хиротонисани су у Сремским Карловцима. Пред олтаром цркве Светих Апостола Петра и Павла у Сремским Карловцима, у народу званој Доња црква, 13. октобра 1784. године хиротонисан је Петар Први Петровић Његош, потоњи Свети Петар Цетињски. Мало ко зна, на пример, да се у Карловцима налазе земни остаци Лукијана Богдановића, српског патријарха који је у Аустрији мучки убијен десет месеци пре атентата у Сарајеву 1914. године. Он је последњи наш патријарх који је столовао у Сремским Карловцима. Био је отишао је на лечење у бању у Бад Гаштајну, убијен на мосту, бачен у реку, и два месеца потом пронађен обезглављен. У истој крипти Горње цркве, данас манастира Ваведења пресвете Богородице у Сремским Карловцима, данас леже и земни остаци патријарха Георгија Бранковића, који је изградио сва она лепа, очима мила здања у центру чудесног духовног градића. А онда најстарија српска гимназија, па три године млађа православна богословија, те Капела мира из 17. века и чесма „Четири лава“ подигнута 1799. године. Затим личности, Алексије (Бранко) Радичевић, Лукијан Мушицки, Павле Марковић Адамов, пчелар и професор Јован Живановић, архитекта Владимир Николић, породица Ћирић и многи други.

• Терцине посвећујете знаменитима личностима и догађајима у овом мјесту из 19. вијека и дубље, са додатком, циклусом „Стражиловски портрети“ гдје опјевате четрдесет минулих пјесника и умјетника којима сте лично били домаћин на Бранковом колу: Десанка Максимовић, Борислав Михајловић Михиз, Мирослав Антић, Дејан Медаковић, Александар Тишма, Борислав Пекић, Милорад Павић, Душко Трифуновић, Љиљана Петровић, Петар Краљ, Владета Јеротић, Оља Ивањицки, Живан Сарамандић и други?

То је чудесна привилегија, али и жал за осебујним и даровитим личностима у хуку земаљске пролазности. Имали смо узвише-

не тренутке сарадње и друговања, и сви су одреда, целим бићем, поштовали и љубили Стражилово и Сремске Карловце. То су незаборавни дани и трену̏ци проведени са Иваном В. Лалићем, Стеваном Раичковићем, Бранимиром Петровићем, Павлом Поповићем, Даринком Јеврић, Вујицом Решином Туцићем, Весном Парун, Бошком Петровићем, Миланом Кечићем, Рашом Поповом, Војиславом Деспотовом, Мишом Јанкетићем, Рашом Ливадом, Гојком Јањушевићем, Светланом Велмар Јанковић, Иваном Хајтлом, Радетом Томићем, Мирославом Егерићем, Момиром Војводићем, Миланом Тркуљом и другима. Ту се налази и песма са именом младог Љупка Рачића, талентованог бањолучког песника, добитника нашег „Печата вароши сремскокарловачке“, који је пре четврт века трагично отишао са овога света. Нисам заборавио ни Здравка Поповића Гајка, поету и рецитатора, по чијем имену данас постоји песничка манифестација и награда у Модричи, ни Владимира Јовићевића Јова, београдског афористичара и шахисту, који је преминуо дан пре промоције на Бранковом колу своје књиге шахоризама *Шаховођа*, објављене у нашој едицији.

• Бранково коло редовно позива пјеснике и умјетнике из ијекавског прекодринског амбијента, из Републике Српске. Као нико у Србији, оно је објавило преко двадесет књига, у три деценије издавачке дјелатности, старијим и нарочито младим и млађим пјесницима, некима и по две, са ових простора: Предраг Бјелошевић, Анђелко Анушић, Ранко Чолаковић, Жељко Пржуљ, Драгана Крагуљ, Здравко Микић, Горан Шаула, Гордана Кукић, Душко Поповић, те Милан Ракуљ, Александра Мариловић, Горан Гаврић Грга, Марко Миловановић Марун, Ирена Бера, Маја Станојевић, Дарка Хербез, Мирјана Кајтез, Наташа Гламочанин, Морана Вукмир и Милош Пуђа. Затим, кроз вријеме двадесетак престижних награда („Печат вароши сремскокарловачке“ и „Стражилово“) које је Бранково коло додјелило овдашњим ауторима?

Ништа природније него да на конкретан начин ијекавски и екавски изговор српског језика спојимо у једно. Бранково коло је у старту подржало и однеговало низ даровитих младих пјесника ијекавског изговора нашег језика, који из неких разлога нису успевали да објаве своје првенце у средини где живе. Они и даље имају нашу подршку и на различите начине учествују на мартовским *Пролећним Бранковим данима* и септембарском *Бранковом колу*, наравно, сад, и у својим срединама и другде. Наше угледне награ-

де, које спадају међу најстаријима у региону: „Печат вароши сремскокарловачке“ и „Стражилово“ (старе педесет три и четрдесет шест година) припале су прекодринским пјесникињама и пјесницима: Дари Секулић, Ранку Рисојевићу, Ранку Прерадовићу, Стевану Тонтићу (док је живео у Сарајеву), Предрагу Бјелошевићу, Анђелку Анушићу (док је живео у Бањалуци), Бори Капетановићу, Дејану Гутаљу, Душану Праћи, Бранку Брђанину Бајовићу, Мирку Вуковићу, Жељку Пржуљу, Драгани Крагуљ, Недељку Бабићу, Радмилу В. Радовановићу, Александри Мариловић, Милану Ракуљу, Ирени Бера, Горану Гаврићу Грги, Маји Станојевић, Марку Миловановићу Маруну и Милошу Пуђи. Високо наше признање „Статуета Бранка Радичевића“ припало је Ранку Рисојевићу као пјеснику и писцу који је својом беседом о Радичевићу свечано отворио *Бранково коло*. Затим, објавили смо у преводу Татјане Рисојевић Лозановске драгоцену књигу поезије Дејвида Херберта Лоренса, коју је иначе обећавао објавити јој један београдски издавач, па онда „пријатељски“ одбио.

Кад год сам био у прилици да на конкретан начин помогнем, као један од оснивача и као председник Међународног салона књига и *Дана Лазе Костића* у Новом Саду, усмеравао сам и предлагао као члан жирија награду „Лаза Костић“ ка прекодринским писцима. То данас, са новом управом Салона, то јест *Дана Лазе Костића* у Новом Саду, није више случај. Награда „Лаза Костић“ не додељује се у једној сезони за све жанрове којима се ренесансни Костић бавио (поезија, филозофија, есеј, проза, превод, право, публицистика), а што је било идеално за широки профил сајамске награде.

Бранково коло је штампало и моју *Антологију српске поезије (1847–2000)*. Она обухвата период од једног и пô века, то јест од изласка прве књиге песама Бранка Радичевића у Бечу до књига наших песника до краја двадесетог века. Уврстио сам двадесет шест српских песника и песникиња са ијекавским изговором српског језика. То је у Србији било велико изненађење с обзиром да је овде у последњих сто година изашло неколико запажених антологија српске поезије које су обухватале дуже периоде, и где су се, углавном, налазили српски песници, са екавском варијантом српског језика. Антологија српске поезије не може без ијекавске гране српскога језика. Ова антологија имала је два издања, а смешка се и треће.

• Почетком епидемије добили сте на *Међународном пјесничком фестивалу* у Јагодини награду „Златни Орфеј“ за „свевремени печат и трајно присуство у српској баштини“. Свечано уручење награде биће до Нове године?

Ето неким чудом по други пут јавно ме дотакао Орфеј. Пре неколико година саставио сам антологију српске избегличке поезије *Прогнани Орфеји*, која садржи сто шеснаест песника пореклом из Хрватске, Босне и Херцеговине и са Косова и Метохије. Та преобразба придева „прогнани“ у „златни“ потврђује стару истину да катастрофа и у стваралачкој радионици нема увек аспект несреће, већ и добитка, победе, слободе и васкрснућа. Иако је код многих завичај прогнаних остао непрежаљен у души, и с њим стари кућни праг као симбол породичног огњишта, ипак су се махом снашли и етаблирали у Србији, и другде, наставили живот пишући квалитетне књиге од којих неке добијају висока признања, као на пример недавно Анђелко Анушић, нови лауреат „Андрићеве награде“ за књигу прича, коју је објавило Удружење књижевника Републике Српске из Бањалуке. Анушић је овде у Србији, недавно, једним значајним текстом у великом тиражу указао на млохаву, боље рећи непостојећу бригу српског књижевног неба за нову српску крајишку литературу везану за изгон и ратна страдања. Изгнани и прогнани имају иницијацијску моћ стварања. Дуга је то прича, али у основи – метаморфоза, која после бола, доноси лековите и нове аспекте живота.

• Шта се ново куцка и сабира у личној књижевној радионици? Да ли вас је пандемија убрзала или сте наставили са својим уобичајеним стваралачким ритмом?

Догодине је педесето *Бранково коло*. У сусрет овој важној годишњици пишем књигу која неће бити ни монографија ни хроника, мада и то, већ пре свега књига трагова и сећања, својеврсни мемоари са фотографијама као важним документима из полувековног трајања Бранковог кола. Ако Бог дâ да завршим први део до пролећа и лета, јер књига ће имати два тома, па да до септембра штампамо први, а други може и да сачека. У ово ирационално време, када нема значајних фестивала и наступа, писање је идеални забран, мада у мом случају оубичајеног карактера. Не волим да ленствујем и пролонгирам. Градим и рукопис љубавних сонета, као и рукопис песама за децу писан током ове пандемије. Са са-

радницима радим и на склапању књиге мојих интервјуа од 1978. године наовамо, којих има подоста, уствари веома много, можда и превише. Али што рече Вергилије: *Labor improbus omnia vincit.* (Упоран рад све савлађује.) Ако се томе дода реченица нашег Андрића, онда је све у идеалној равнотежи: „Од свега на свету радост нас најдуже подржава и најбоље крепи.“

(*Нова стварност*, Бањалука, 2020)

После изолације

ПРЕУМЉЕЊЕ ЈЕ НЕОПХОДНО

Гордана Поповић

На нашу уморну и препотентну цивилизацију, и на људску душу, дабоме, вирус корона има позитивно дејство, јер без препрека нема динамизма живота и стварања, нема игре, нема света, каже песник Ненад Грујичић, чија је књига *Сремскокарловачке терцине* објављена пред сам почетак пандемије (у издању Бранковог кола). Стицање нове психолошке и животне позиције, рађање нових фигура, остварење победе и освајање слободе, постизање духовне метаноје (покајања) и катарзе, то јест преумљења, што ће рећи и васкрснућа – све су то позитивни аспекти катастрофе која никад нема само аспект несреће и губитка, додаје он.

– На самом почетку пандемије дошла ми је вест да сам постао лауреат награде „Златни Орфеј“, за укупно дело, Међународног фестивала поезије *Српско перо*. Домаћин, Педагошки факултет у Јагодини планира да ми признање уручи током маја, али по свему судећи то ће бити пролонгирано. Нека, биће прилике – коментарише Грујичић, иначе дугогодишњи први човек Бранковог кола које као институција током године има два велика фестивала: у марту *Пролећне Бранкове дане* и у септембру *Бранково коло*.

– Овогодишњи *Пролећни Бранкови дани 2020*, који је требало да буду од 15. до 28. марта, одложени су до даљњег. План је да буду одржани у септембру заједно са *49. Бранковим колом* које ће трајати од 4. до 14. септембра у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду. Уколико ни у септембру не буде могуће организовати програме у затвореним просторима, они ће своје садржаје пренети и извести на отвореном, на „рајском Стражилову“, каже Грујичић.

За време изолације писао је нову књигу о полувековном трајању Бранковог кола, чија ће округла годишњица бити обележена наредне године:

– Годишњица пада баш у време мега-манифестације Европска престоница културе у Новом Саду. Уколико од садашње Европе, то јест Европске уније као sui generis творевине ишта остане. Пишем своја сећања и цртице, остављам трагове и записе о периоду који нису „појели скакавци". Имам привилегију да сведочим о томе.

– Бранково коло у ствари наставља традицију листа за књижевност, забаву и поуку *Бранково коло* (1895–1914) из Сремских Карловаца, каже Грујичић, присетивши се да је у једном броју овог листа из 1910. године нашао текст о Халејевој комети која је претила баш тих недеља да удари у нашу планету с обзиром на то да се сваких седамдесет шест година појављује у близини Земље.

– Била је 1986. када се опет, након нових седамдесет шест година, причало ла Халејева комета јури ка Земљи и да ће је можда ударити. Послао сам тада у *Политикин* додатак „Култура, уметност, наука" текст шта је све писано у *Бранковом колу* 1910. године о налету ове комете на Земљу. Невероватан је био детаљ да су чувену Карловачку гимназију оградили жицом ако би комета којим случајем ударила у Сремске Карловце.

О данима које је провео у изолацији, Ненад Грујичић додаје и ово:

– Остати у кући, то је за писца од памтивека природни амбијент, најидеалније место за грађење куле од матерњег језика. Ми песници и писци можемо на друге људе пренети мир, оптимизам и снагу. Осећао сам се одлично, имао духовно упориште, писао нову књигу. Сада на своја гнезда долазе старе и неуништиве, а вечито младе теме о добру и злу, о срећи и несрећи, о еросу и танатосу, оне за које смо у својој гордости пре ове пандемије мислили да су превазиђене, па смо се били латили бесмислених тема. Сада су огољене велике заблуде и преваре које су грабежног човека учиниле удаљеним од природе. Човек је помислио да може да превари Бога. Међутим, као што се тенис не може играти без подигнуте мреже, тако ни живот не може тећи без агилног човека и тргова пуних људи, без поштовања закона природе.

И док сви говоре о великој промени која би требало да се деси у људима после пандемије, у свакодневном животу се уверавамо да многи само чекају да све буде по старом не би ли поново пустили у погон своју злурадост и егоизам. Шта мисли наш саговорник?

– Испоставило се да човек не уме да примени спознаје и поуке стечене у данима пандемије, не може да се одвоји од своје анималне димензије. По свему судећи, он нема снаге за духовну обнову и нову, оригиналну путању, а тиме и за велико преумљење иако му је дата идеална прилика. Он би што пре да се врати на стару варијанту дернека и трошења, материјалне презасићености у незадржнвом узимању од живота на тацни. А толико тога му таквом, несавршеном и грешном, не припада, није заслужио такав посед и привилегију. Испоставља се, дакле, да је човечанство заслужило појаву пандемије вируса корона. За почетак као опомену, а после... видећемо – каже Грујичић.

– Основна спознаја у свему овоме јесте да живимо у опасном свету, да је човек овај дивни свет учинио предапокалиптичним, тврди песник.

– Преумљење је неопходно, прелазак на духовни принцип као основни покретач свега што на планети дише и ради, иначе ће нас материјалистички механизми досадашњег света појести као жганце – поручује Ненад Грујичић.

(*Политика*, Београд, 2020)

ПЕСНИК НЕ СМЕ ДА ИЗДА СВОЈ ТАЛЕНАТ

Зденка Валент-Белић

Ненад Грујичић, песник, прозаиста, есејиста, критичар, полемичар, антологичар, уредник и председник културне институције Бранково коло, аутор је преко двадесет песничких збирки, скоро исто толико књига прозе, есеја и критика, и добитник је тридесетак значајних књижевних награда. Недавно је награђен још једном – „Кочићевом наградом" Града Бања Лука.

• Награде које се добијају за животно дело представљају одређену врсту сумирања пређеног пута. Како ви доживљавате ову најновију?

„Кочићева награда" је посебна, име је понела по великом српском писцу из ијекавске, крајишке средине код Бања Луке. Петар Кочић седећи у затвору се супротстављао аустроугарском царству и посматрао је своје покорене и израбљиване земљаке и природна богатства. Дело Петра Кочића и данас живи и актуелно је, оно је симбол отпора против поробљавања. Његове изузетне приповетке и антологијска драма *Јазавац пред судом* и даље су свеже и сведоче о лепоти непролазног талента. Има награда које човека дирну у срце, исто као и оних које изазивају рационалан доживљај. Ова награда ме је веома такнула, потресла ме је у самој сржи бића и обавезала да говорим о Петру Кочићу одано и с љубављу.

• Одлика Ненада Грујичића као песника је верност поезији и континуитет. Зашто је континуитет важан за писца?

Песник није само писац, не пише, он пева. Песник у себи може да испева песму и да је заувек запамти. Не мора да пише пером ни на компјутеру. Морам да признам, ја не разумем и не схватам песнике који не знају наизуст ниједну своју песму. Песник носи Орфејеву лиру апсолутног дара у комбинацији звука и слике. Зато је поезија више од књижевности, песнички таленат захтева урођене коре-

не. То није фраза, песнички таленат се добија на рођењу. Песник ствара универзалне поруке у матерњем језику, али такође проналази у језику и оно што се разликује од свакодневног говора. Тај таленат се испољи већ у раном узрасту, прожме читавог песника и захтева од њега да се што пре посвети свом таленту. То омогућава дуго трајање у времену, то представља континуитет, који не толерише прекидање и напуштање божанске искре. Песник не би требало да изда свој таленат. То је најболнији и најопаснији тренутак на његовом стваралачком путу. Напуштање овог великог блага се не може надокнадити, изазива тектонске поремећаје и депресије у бићу већ бившег песника.

• Културна институција Бранково коло има дугу традицију и велики значај и то не само као чување успомене на име значајног српског песника, већ и за српску поезију уопште. Дуги низ година водите ову установу. Како је видите и шта она значи за вас?

Бранково коло сам доживљавао као златни грал. Успео сам да га пронађем и да останем са њим. Шта год ми је друго било понуђено, све сам одбијао, све менаџерске и руководеће положаје који су у директном контакту с политиком. Ништа за мене није било толико важно и суштинско у поређењу са овим симболом Сремских Карловаца и Стражилова. Нисам се учлањивао у политичке партије, нити сам се грлио са политичарима, бежао сам од тога као од живе ватре. А захваљујући томе је Бранково коло постало независно и усмерено искључиво на поезију, уметност, културу, филозофију и духовност. То му омогућава и јединствена духовна, културна и просвертна традиција овога невеликог града. Бранково коло непрестано подмлађује своју концепцију и програме. Произвели смо значајни број изузетно талентованих и свесних младих и још млађих песника и уметника. Без омладине нема ни континуитета, живота и стваралаштва, поготово због тога што се Бранково коло налази у аури вечито младог Бранка Радичевића.

• Поред других недаћа модерног доба, култура је додатно угрожена последицама пандемије и ограничењима противпандемијских мера. Шта писцу доноси изолација, а шта на другој страни због ње губи?

Ово је неприродно стање. Оваква ситуације не доприноси радости и креативности. На управо завршеном *49. Бранковом колу* могли сте да видите колико је важно да песници и уметници наступају

пред живим људима. Сви су једва чекали да збаце изгужвани сиви плашт новостворено свакодневног живота, на многима су били видљиви знаци исцрпљености медијском хајком на тему пандемије на планети. На програмима Бранковог кола песници и уметници су се обрадовали и озарили као сунце. На предивном отвореном простору са црно-белим гроздовима грожђа и две чаше бермета, показали смо како велику вредност има полувековни континуитет Бранковог кола (и сами Карловци са духовном својом причом), релативизовали смо медијске приче о корони, демистификовали намеру неких нама невидљивих режисера овога свега. Нека живе поезија и стваралачка слобода!

• Нови Сад ће ускоро бити Европска престоница културе. Има ли подршке Вашој идеји да се направи Алеја песника на Стражилову?

Визија Алеје песника на Стражилову, на српском Парнасу, је стара идеја, коју ми у Бранковом колу подржавамо. Ради се о предлогу у јавном интересу и чини се да је један од најконкретнијих који су могли да се чују у сусрет Европској престоници културе – биће истовремено одржана у Новом Саду, Темишвару и Елефсину (Грчка). Не би било добро да ту годину Нови Сад као престоница културе проведе у спектаклима, ватромету, буци и нејасним перформансима, које слуђују људе жељне људског, емотивног доживљаја и блиског додира са врхунским културним садржајем. Култура мора да се ослања на традицију и наслеђе, а уз то треба водити рачуна, наравно, и о талентима уметника и и њиховим врхунским делима у савременој уметности.

• Својевремено сте више пута били у Словачкој у Братислави на летњем семинару словачког језика. Шта вам је остало у сећању?

То се догодило 1987, 1988. и 1989. године. Три године заредом одлазио сам на једномесечни семинар Studia Academica Slovaka у Братислави. На семинару су били учесници из тридесетак земаља – од Финске до Вијетнама. На челу пројекта били су господа, Мистрик и Балаж, а ја сам се налазио у групи професорке Марцеле Балажове. Прве године заједно у групи са мном били су двојица Египћана, Јапанац, Бугарин и девојка из Северне Ирске. Сем редовних часова путовали смо по Словачкој, упознавали лепу културу и традицију. Управо у време док сам тамо боравио, у једном словачком часопису у Братислави појавила се рецензија моје књи-

ге народног крајишког блага, студије и антологије *Ојкача*. У Братислави ме је посетио песник Франтишек Феро Липка и замолио да када се вратим у Југославију, да му пошаљем званичан позив из Бранковог кола како би он у септембру дошао на наш фестивал. Познавао сам га још одраније из Новог Сада, где је био лектор словачког језика на Филозофском факултету. Касније је објавио књигу песама преведену на српски језик, *Језеро*. У Братислави сам солидно научио основе словачког, осетио предивну мелодију овог језика. Од тада пмтим и понекад запевам две народне песме „Trenčinske hodinky" и „Tancuj, tancuj, vykrúcaj". Често се сетим боравка у Словачкој и имам пуно позитивних и незаборавних доживљаја, неке сам унео у књиге прозе.

(*Nový život*, Нови Сад, 2020)

СРБИ У РУМУНИЈИ ПРИМЈЕР ОЧУВАЊА КОРЈЕНА И ИДЕНТИТЕТА

Илијана Божић

• Добитник сте многих награда и признања. Колико Вам значи награда „Велика базјашка повеља“ која Вам је уручена у Манастиру Базјаш у Румунији, која слови за најзначајнију књижевну награду Срба у расејању? Међу досадашњим лауреатима су Иван В. Лалић, Љубомир Симовић, Миодраг Павловић, Матија Бећковић, Слободан Ракитић, Стеван Тонтић и други.

Дабоме, импонује ми да сам нови лауреат ове угледне награде која српским писцима представља прворазредно признање. Но, поред дневне славе, требало би знати да је манастир Базјаш мученички и да је досад много пута био уништаван до темеља. Осим Турака који су га у више наврата разарали, у новија времена, 1944. године са Дунава немачка војска га је торпедовала у седам наврата, а по завршетку рата све до 1950. служио је румунској војсци чак и као штала. Из тих Христових мука манастир Базјаш је васкрснуо, данас је опорављен и за Преображење неки дан блистао је као сунце са многобројним српским верујућим народом у Румунији. Зато, ова награда носи посебну духовну димензију лишену пуке књижевне или тзв. земне славе и тражи једну врсту скрушености. Не желим да се узносим као неки славодобитник у прелести, јер ова награда, рекох, има изразити мученички ореол манастира Базјаш који је после Првог светског рата припао Румунији. Поглед на другу обалу Дунава све време у души носи бол и љубав за Србијом.

• Приликом свечаног уручења „Велике базјашке повеље“, поред беседе о опасностима песника да се у нашем суровом времену баве речима и матерњим језиком, говорили сте наизуст једну своју духовну песму?

Тај амбијент препун лепих људских духовних лица, монаха и православних свештеника захтева да се поистоветите с њима, разголитите душу и избегнете по сваку цену фразеолошки и празни протоколарни говор какав се сусреће у сличним приликама, а поготово у демонизованим медијима. Говорио сам песму „Голуб и змија“, која указује на духовну моћ човека да се не плаши разних дневних искушења јер га увек чува Бог:

Не бој се људских подвала,
оне ће закратко сјати,
овде је друга обала,
одавде божанско чати.

Не бој се туђе сујете,
и она слепило има,
и мржња када трује те,
остани чист у мислима.

Не бој се брзе промене,
ни оне што излаз нема,
јер све се очас окрене

и буде како треба.
Ма како живот ћарлијо,
не бој се голубе-змијо!

• Осим поменутог, шта још особеним чини за Вас Румунију и Србе у њој?

Био сам досад више пута у Темишвару и Букурешту, као и на *Светском фестивалу поезије* у монденском месту Курте Де Арђеш у Румунији. Познајем несвакидашњи рад и посвећеност Срба у Румунији на очувању сопственог језика и културе. Они су пример у светским оквирима како се чува и штити идентитет и континуитет корена. Био сам дирнут прексиноћ наступом њиховог ансамбла који је извео сплет банатских и панонских српских песама, као да су све време живели у Србији. Ту смо чули и чувене Бранкове стихове: „Де си, душо, де си, рано, / де си, данче мио, / де си сунце угрејано, / де си досад био?“

• Темишвар је културно средиште Срба у Румунији. Ту се, дакле, одржава Књижевно-духовна манифестација *Дани преображења Срба у Румунији* у чијем оквиру сте уствари и примили награду „Велика базјашка повеља“. На конференцији за медије у конзулату Србије истакли сте значај Темишвара и у ширем културно-историјском контексту?

У непрестаној борби за опстанак, српски народ је познат по Војној граници која се у прошлим вековима протезала од Лике, Кордуна, Баније, дела Босанске крајине па све до Темишвара. Та граница од седамсто километара била је тампон-зона између великих царстава, где су се одвијала непрестана регрутовања и велике изгибије час за једне час за друге, а понајпре борба за сопствени опстанак. У Војводини, на пример, у Шајкашкој области на Дунаву и Тиси чувана је поменута граница. Крајишник и шајкаш као појмови значе исто – граничар.

• С обзиром на то, колико је за српски народ значајно његовање традиције и културе, навели сте на пјесничком наступу у Темишвару конкретан примјер који је комплементаран са ширим културним контекстом Срба?

Док сам радио на антологији и студији *Ојкача* (1988) био сам, наравно, упознат са антологијом бећарца Младена Лесковца која је садржала преко 400 бећараца, римованих десетерачких двостихова. Моја антологија имала је, пак, преко 500 ојкача, такође римованих десетерачких двостихова, али који се другачије певају, у динарском кључу, за разлику од бећарца који је у панонском. А онда се догодило чудо, до руку ми је доспела антологија *Бећарац* Срба у Румунији, коју се приредили темишварски интелектуалци Стеван Бугарски и Светозар Марков. Била је изашла 1982. године у Букурешту, на чистој српској ћирилици. А у антологији 2000 (словима – две хиљаде!) бећараца! Четири-пет пута више него у Лесковчевој, односно мојој антологији овог специфичног народног блага које се јавља као књижевни феномен (римована десетерачка минијатура у дистиху). Дакле, та творевина покрива управо поменуту Војну границу, говори о својој динамичној и прилагодљивој улози и снази, о моћи да настане у сваком новом тренутку, промени и изненађењу. Да сведем, обимна антологија *Бећарац* Срба у Румунији говори да ми не познајемо довољно рашчлањена поља и делове српске културе у тзв. дијаспори. Богатство српске

културе у Румунији је очигледно веће од наших увида. То се односи и на друге делове нашег расутог народа на Балкану, и другде. Темишвар је крајем 18. и с почетка 19. века био већи и значајнији културни српски центар од Новог Сада и Београда.

• Који још трагови свега тога постоје и данас у Темишвару, чега се важног још можемо сјетити?

Данас се у Темишвару налазе земни остаци оца Бранка Радичевића, Тодора, и брата Стевана. После Карловачке гимназије, Бранко и Стеван одлазе у Темишвар (1841) да уче, Бранко две године студира мудрољубије (филозофију), а Стеван млад умире, Бранко му посвећује песму „Кад млидија умрети". Иначе, своју прву песму на српском језику, Бранко је написао у Темишвару (1843), „Девојка на студенцу". А излазак Бранкове прве књиге у Бечу (1847), што у то време није био мали трошак, финансирају највише имућни Срби из Темишвара. Дабоме, Темишвар је значајна животна прича и за Доситеја и Црњанскога, и друге, али о томе други пут.

• Недавно сте у Републици Српској учествовали на панелу „Приједор и дијаспора". И ту сте поменули Србе у Темишвару и пример њихове културне опстојности у времену?

Неколико дана пре доласка у Приједор, стигла ми је вест из Румуније о награди „Велика базјашка повеља". Указао сам на могућност да и Приједор оснује награду за своју дијаспору, која није од јуче. Познате су и велике сеобе српског становништва из целе Крајине, то јест Босне и Херцеговине. На пример, велика државна колонизација после Другог светског рата – у Војводину, па економске миграције и коначно избеглиштво и прогон српског становништва крајем прошлог века из Хрватске у „Олују". Дабоме, ту су и сеобе с почетка 20. века, и пре. Затим сам им предложио у Приједору, мом завичају, да номинују за Репрезентативну листу Унеска „Старо козарско коло" као јединствен елемент нематеријалног културног блага Срба у Поткозарју.

• Ви сте поријеклом из Приједора, пуно сте урадили за овај град на пољу књижевности и културе на широким просторима. Међутим, шеснаест година Град Приједор вас није позивао на *Књижевне сусрете на Козару*. Но, неки нови млади људи у Приједору позвали су вас недавно на поменути панел и на *49. Књижевне сусрете на Козари*, сад у септембру?

Да, добро сте то рекли. Прецизно говорећи, године 2005. добио сам на Козари награду „Скендер Куленовић“. Али, бивши градоначелник Приједора превише се заиграо властољубља и политике. Био је власник ваздуха и свачије крушне мрве у Поткозарју. Мене Приједорчанина у Србији казнио је са шеснаест година изгона са *Књижевних сусрета на Козари*. Толико је година он био апсолутни газда Приједора. То је за сваког много озбиљан период живота: осам година идеш у основну школу, четири у средњу, и четири на факултет. Ето, толико година ми је украо Марко Павић, царски председник Организационог одбора *Књижевних сусрета на Козари*.

• Шта се то било уротило против вас код бивше власти у Приједору?

Никако није добро када дневна политика умеша своје алате у песничке фестивале и књижевне манифестације. Тада се међу културним посленицима и писцима регрутују жбири, кетмани и трагикомичне слуге власти. С друге стране, опште је познато да су бившем градоначелнику сметали успешни и познати људи пореклом из Приједора. Није их подносио у својој близини. Када је једна медијска анкета о најчувенијим Приједорчанима донела резултат да су два најчувенија Србина из тог града: Младен Стојановић и Ненад Грујичић, то је бившег градоначелника нарочито разбеснело и окренуло против мене. И, све је притом добило већ познате ирационалне и бесловесне облике, и још нека невероватна чуда која ћу вам једном другом приликом до детаља испричати.

• Данас нам модерно доба намеће неке другачије вриједности, англицизми постепено постају дио нашег говора, а српски језик годинама својатају и парчају. Недавно је објављено да Хрватска планира да стави Николу Теслу на новчанице. Зашто ми оно што је наше не цијенимо довољно и не штитимо?

Нека Хрватска стави Теслу, попут Србије, на своју новчаницу. Тиме ће признати да је он Србин од оца православног свештеника из Смиљана у Лици. Мене брине што Србија званично, као држава, није реаговала на отимачину ојкаче (ојкања) и бећарца од стране Хрватске која их је уписала на листу Унеска као своју баштину на мапи културе човечанства. Мада, с друге стране гледано, то може изгледати као аутогол Хрватске. А својатање и парчање

српскога језика, то јест појава нових грана (политичких израслина) такозваних језика из истога, говори о невероватно снажном и опстојном корену и стаблу српскога језика кроз време.

(*Глас Српске*, Бањалука, 2021)

ДА КЊИЖЕВНА КОЗАРА ПРОДИШЕ ПУНИМ ПЛУЋИМА

Ранко Прерадовић

• Ви сте Приједорчанин, у Поткозарју сте завршили основну и средњу школу. Рођени сте у Панчеву, данас живите и радите у Новом Саду. Када сте први пут били на *Књижевним сусретима на Козари*?

Подалеке 1978. године када је први пут додјељена награда „Скендер Куленовић“, лауреат био Бранко Ћопић. Затим, позван сам на Козару 1980. године после објављивања прве и друге ми књиге песама у Београду (*Матерњи језик* и *Линије на длану*). Као млади песник, ту сам сусрео старије, већ чувене, Миодрага Павловића, Радована Павловског, Перу Зупца, Тита Билопавловића и друге. А за *Скуп младих писаца Босне и Херцеговине на Козари*, који је почео 1964. године, чуо сам још као ђак у Приједору. Сећам се да ми је ујак Здравко Микић, тада млади песник, причао како је напустио тај скуп кад је видео како песници боемишу уз ракију.

• *Књижевни сусрети* нису одржавани од 1991. до 2001. године. Колико је то утицало на промјену концепта када сте поново наступили на овим *Књижевним сусретима на Козари*?

Током последњег рата и пет година после њега, целу деценију, дакле, *Књижевни сусрети на Козари*, нису одржавани за разлику од песничких сусрета на Шушњару, ту у комшилуку, који су трајали све време, како-тако, али су се ипак одвијали без прекида. Наступио сам на *Сусретима на Козари* 2001. године када је загашену награду „Скендер Куленовић“, те године под именом „Козара“, добио Љубомир Симовић. Као да се неко тада снебивао, да не кажем плашио да, након прекида од десет година, настави додељивати награду са Скендеровим именом. Аутор антологијске поеме *Стојанка мајка Кнежопоља* био се нашао на ветрометини

тадашњих дневнополитичких клацкалица. Награду „Козара“ доделила је тада самопрокламована Матица српска Републике Српске из Бањалуке, која ће се убрзо угасити интервенцијом Матице српске из Новог Сада. Не могу постојати две Матице српске; ова, једина, основана је 1826. године у Пешти преселивши се 1864. у Нови Сад.

• Сећате ли се неког несвакидашњег детаља са тадашњих *Књижевних сусрета на Козари*?

У приједорском позоришту на *Књижевним сусретима на Козари* (2001), наступио сам казујући песму „Каца“ која предочава ритуал прављена кацâ и буради у Поткозарју. Мој отац је био мајстор и тога заната. У публици сам видео Драгана Колунџију, што је било веома тужно, и то пада на образ организатору тих *Сусрета*, који му није дао да наступи. Колунџија је тада, с почетка рата, долазио у Поткозарје са својим „фолксвагеном“ из Београда, како је говорио, „да мири браћу“. То му је замерано од дневнополитичких „елита“, међутим нико од песника из Србије, па ни тадашњи лауреат (којем је Колунџија много пута био домаћин-уредник на чувеном „Коларцу“ у Београду), није ни једном једином речју дао подршку славном песнику са Козаре док „безимено“ седи у сали позоришта и прати наступ десетине других песника одасвуд у свом завичају.

• Већ наредне године (2002) били сте у првом жирију обновљене награде „Скендер Куленовић“, али и „Књижевног вијенца Козаре“, новоуведеног признања?

Да, у петочланом жирију били су Дејан Медаковић (председник), Ранко Рисојевић, Зорица Турјачанин, Новица Петковић и ја. Наш први и други (последњи) састанак био је одржан, гле, у Српској академији наука и уметности у Београду. Већином гласова (три према два) били смо одлучили да „Књижевни вијенац Козаре“ припадне Драгану Колунџији, међутим један спорни факс из управе тадашње Општине Приједор, а потписан од стране једног члана жирија, којим је изражено противљење да Колунџија добије награду, учинио је да нас четворо поднесемо оставку.

• Послије тога вас не позивају више на *Књижевне сусрете на Козари*. Међутим, 2005. године добијате награду „Скендер Куленовић“.

Обрадовао сам се угледној награди, и дошао на своју Козару да свечано примим високо признање за књигу изабраних и нових пе-

сама *Светлост и звуци* (Српска књижевна задруга, Београд, 2005). У трочланом жирију били су Слободан Ракитић (председник), Мира Влаисављевић и Бранко Брђанин Бајовић. Наступио сам на Козари, прочитао есеј о Скендеровој поезији, а у приједорском позоришту говорио поему *Покривање куће*, која се радосно бави овим старим обичајем у Поткозарју.

• И, изгледало је да је све у реду, да се чак и тадашњи врх општинске администрације у Приједору обрадовао вашем повратку у завичај. Међутим, Организациони одбор *Књижевних сусрета на Козари* чак шеснаест година вас не позива да наступите на Козари. О томе сте написали поему *Шеснаест година разапат на великоме дрвеном крсту на Мраковици*?

Знате, кад се дневна политика препотентно умеша у токове врхунске поезије, то јест у књижевни живот једног поднебља, онда се добију бесловесне прилике. Политика би требало бешумно да пролази кроз наш живот, а не да свакодневно слушамо логодијареично брбљање и галаму што завађа народе и појединце. Но, прошле године неки нови млади људи у Приједору, а одговорни за *Књижевне сусрете на Козари*, љубазно су ме позвали и ја сам им узвратио побратимским доласком. У лепом приједорском позоришту поново сам након толико година говорио поему *Покривање куће* и песму „Недеља“, а сутрадан на Козари прочитао нову поему коју сте поменули. А шта бих друго и могао ја као Приједорчанин, онај који је далеке 1974. године отишао из Гомјенице у „далеки свијет“. Никад нисам заборавио кућни праг, Приједор, Поткозарје, Козару и Крајину. То је аркадијска лепота мога детињства, која је нашла своје узвишено место са универзалним звездарником у ономе што сам досад написао и опевао.

• Како гледате на данашње *Књижевне сусрете на Козари*, њихов концепт и живот? По чему су они особени? Да ли прате своју изворну искру?

Прошле године су одржани *49. Књижевни сусрети на Козари*, то је пола века од њиховог оснивања. Уствари, ако се одузме оних десет година (1991–2001) када нису одржавани, онда су то четири деценије активног трајања. Међутим, ови *Књижевни сусрети* стекли су запажен углед и значај. Нарочито су оснажили своју издавачку делатност концентрисану на избор из делâ досадашњих лауреата са Козаре. *Књижевни сусрети на Козари* особени су

по томе што би требало да снажно баштине успомену на страдање српскога народа у Другом светском рату на овом простору. На темељу тога су и покренути 1973. године. Покушавају да задрже своју изворну искру, али се помало и губе у новом времену које доноси нове замке и искушења. Козара је Козара, неуништиви мит који тражи сталну подршку укупног друштвеног амбијента. Гледано са тачке оснивачког концепта, ови сусрети су специфични, нису што и *Дучићеви сусрети* или неки други, на пример, различит им је иницијални разлог настанка. Концепцијски иницијал књижевне Козаре је насличнији иницијалу књижевног Шушњара, на пример, који такође баштини велико страдање српскога народа од стране усташких фаланги почетком Другог светског рата, на Шушњару код Санског Моста. Међутим књижевни *Шушњар*, рекох, никад није прекидан захваљујући групи српских песника и писаца из Санског Моста, који су у континуитету манифестацију с љубављу држали у својим рукама.

• Памтећи козарску епопеју и страдање српског народа на Козари, да ли, дакле, данашњи *Књижевни сусрети на Козари*, и на који начин одужују се, и пружају руку свему томе?

Делимично да, но могло би се књижевно-уметничким гестовима и средствима више порадити на оживотворењу успомене на страдање библијских размера, на геноцид над српским народом на Козари. Континуитет незаборава је потребан и лековит због наших предака, али и наших савременика и потомака, то припада цивилизацијским тековинама, култури сећања најпре, самопоштовању, части и образу. Ту се креативно мора активирати цела друштвено-политичка заједница. Козара као симбол требало би током целе године да има своју вибрантну светлост у свакодневном животу, то јест у просвети и образовању, култури и туризму, на пример, у свему што чини збиљу. Недавно је приједорски писац, интелектуалац и културни посленик Владимир Крчковски дао конкретну дијагнозу: „Данас се Козара и козарска епопеја све више бацају у заборав и крајње је вријеме да се нешто организовано предузима, ако ће се уопште нешто предузимати, да се не заборави ко смо и одакле смо.“

• Кажете да је „континуитет незаборава потребан и љековит због наших предака, али и наших савременика и потомака“. Зашто нам сјећања прерастају у заборав?

Сећања имају снагу живота, рекао је Андрић, а Лалић додао – заборав је тежи од смрти. Кад год дођем на Мраковицу и погледам онај небески ћирилични списак убијених и несталих Срба, па угледам гроздове презимена Грујичић, стегне ме око срца, а грло би да крикне до неба. Ко нас све није харчио и уништавао?! Доста више – говоре у мени очеви и ђедови, синови и унуци. На нас су, на пример, у прошлом веку надирале немачке империјалне трупе, њихове моћно наоружане легије, регрутовани и обучени, идеолошки доктринисани и државно организовани демони и пси рата у гвозденим шлемовима заједно с нашим комшијама из усташких упоришта. Али, заборав је био део државног концепта претходне Југославије. Но, још је Питагора рекао: „Труди се да од непријатеља направиш пријатеља." А наш Андрић је додао: „Зло и несрећа и немир међу људима су стални и непролазни."

• Нема сумње да је потребно новим, младим нараштајима, учесницима и публици на *Књижевним сусретима* стално приказивати шта се збило на Козари у љето 1942. године?

Не смемо заборавити, дакле, морамо понављати, да је у фашистичкој, немачко-усташкој војној офанзиви на српски народ на Козари 1942. године заробљено шездесет осам хиљада људи и потом отерано у логоре Јасеновац и Градина, те у Немачку и Норвешку на присилни рад. Убијено је више од тридесет четири хиљаде српских цивила, највише нејачи и деце, жена и стараца. А осамдесетих година прошлог века откривено је да је тадашњи председник Аустрије, а пре тога први човек Уједињених нација, Курт Валдхајм, био Хитлеров официр који је учествовао у немачко-усташкој злочиначкој офанзиви на Козари. Толико о (не)правди овога света. А онда се сетим свога двадесетједногодишњег стрица-партизана, Сретка Грујичића, кога је целог живота оплакивала моја баба Зорка. Као небројени многи, мој млади стриц, пресечен је немачким рафалима, а кости му никад нису пронађене.

• Гријешимо и кад намјерно стављамо под тепих истину, гријешимо кад се гордимо и узносимо да све знамо о прошлости. Да ли све знамо о Козари?

Ово што ћу сада рећи може изазвати чуђење, као што сам се и ја осећао када сам први пут чуо, јер тога нема у историјским списима, нити се о томе игде јавно говорило. Непознато је, на пример,

да су, почетком офанзиве на Козари, јединице војводе Момчила Ђујића из Книна, изненада пристигле у помоћ српском народу на Козари. Била је то брза, у једном дану, војна интервенција с јужне стране Козаре, када је велики број људи, најпре жена, мајки и нејачи успео да се избави, па у збегу настави у правцу Грмеча. Војвода Ђујић одмах се повукао. Ово ми је испричао Миодраг Близанац из Новога Сада, познати интелектуалац и културни стваралац пореклом из угледне српске православне породице из Шајкаша у Бачкој, одакле се иначе моја породица 1960. године вратила у Приједор. Његови старији су то сазнали из свештеничких кругова наше цркве у Америци, где је и његова породица имала своје познанике и пријатеље, па и неке пореклом из крајишких крајева. Нема сумње, да би историчари то требало да истраже и утемеље. Таква прича није била могућа у Титовом режиму, историју су писали тренутни победници. А сећам се да ми је мајка Стоја причала да се као девојчица у Пејићима, у лето 1942. године док су куће гореле, нашла с породицом у води сатима испод обале, под брином реке Сане, док се на тренутак на обали чуо говор немачких војника који су ту застали, а онда отишли даље не приметивши шћућурену породицу у хладном дрхтању под брином.

• Козарска епопеја, дакле, отворена је за нове генерације, да ли је тиме могуће непрекидно допјевавати њен садржај?

Епопеја је, пре свега, књижевни термин који се односи на епску песму још код Херодота па касније и Аристотела. Као спев, епопеја обухвата првенствено јуначке подвиге и значајне историјске догађаје из живота једног народа или појединца. Тако су Хомерови спевови *Илијада* и *Одисеја* уствари епопеје чији стихови имају и функцију прорицања. Код нас Срба Вук Стефановић Караџић је сабрао бројне српске народне епске песме. А о бици на Козари или о Младену Стојановићу, пак, певао је и сâм српски народ у Поткозарју (чује се и данас у ојкачком, старом козарском колу, уз тамбурицу-трожицу или гусле понекад). Познати су народни песници-уметници са Козаре, Остоја Миодраг и Рајко Кнежевић Брајић. Међутим, о Козари су писали и познати писци-песници (Ћопић, Куленовић, Колунџија, Ољача). На том трагу, као конкретан нови садржај на *Књижевним сусретима на Козари* могао би да буде, на пример, програм „Козарска епопеја“, електронска књига са сталним дописивањем (допуњавањем), са новим песмама

и текстовима млађих и младих аутора, односно, оних који напишу нешто свеже о Козари, па да се поводом неких важних годишњица то појављује и у штампаном облику. *Књижевни сусрети на Козари* могли би да учествују и припомогну у номинацији „Старог козарског кола“ за репрезентативну листу Унеска, да оно буде уписано као белег српског неметаријалног наслеђа на културној мапи човечанства.

• На плану организације *Књижевних сусрета на Козари*, шта бисте још унијели као освјежење, односно, чиме бисте ојачали ову светковину пјесничке ријечи?

„Књижевни сусрети на Козари“ нису универзитетска манифестација, нити сесија Академије наука и уметности. Не могу они, нити је потребно, исправљати „криву Дрину“ на укупном нашем културном простору. Потребно је релаксираније прилазити садржају манифестације и публици. Што више живота, а – мање теорије. Дакле, песници и поезија, њихова појава, говор и пев и даље морају бити доминантни на *Књижевним сусретима на Козари*. Но, потребно је подмладити *Књижевне сусрете на Козари*, на свим нивоима, храбро. Бар половина учесника требало би да буду млади, талентовани и перспективни песници и писци свесни амбијента у који долазе. Отвореног срца им треба пружити руку и сваке године давати прилику да наступе на Козари, да би кроз време имао ко да прича о славној планини. На Мраковици досад су наступала позната и старија песничка имена, и даље је тако делимично потребно. Међутим, баш ту, заједно с њима, потребно је, рекох, да наступају нови даровити, млади песници чија поезија има уметничку вредност, а понеки пишу и о Козари, или ће то касније, после првог наступа учинити. Затим, на Мраковици, на отвореном простору, на централном „Поетском часу“, требало би да наступају и приједорски, то јест поткозарски и крајишки, да не кажем локални песници вредни пажње, али и остварени песници пореклом из ових крајева – да се види да књижевна Козара није тиква без корена. Управо ту, на Козари, заједно са песницима-гостима одасвуд, њихов наступ постаје и медијски смислен и драгоцен. Тиме се демистификује и стваралачки проширује увек исти или приближно исти круг афирмисаних песника на Козари. Тако ће подмлађена и освежена Козара продисати пуним плућима међу опеваним јелама и боровима.

• Гдје су данас ђаци и студенти, да ли они читају и познају ово о чему причамо? А гдје су савремени пјесници и писци, умјетници и ствараоци, шта им је чинити, који су њихови путеви?

Морамо институционално осветљавати историјску истину и подстицати уметничку причу о Козари, на практичан и креативан начин универзализовати теме о којима је реч. Наравно, при том се таленат подразумева, али и таленат за таленат – моћ одговорне артикулације сопственог талента на јавној сцени. Ђаке и студенте анимирати и мотивисати конкурсима и новим наградама на тему Козаре, с таквом инспирацијом организовати њихов долазак на Козару. Притом, не заборавити Младена Стојановића, нашег јунака са Козаре, хероја, славног народног лекара, интелектуалца, даровитог песника и спортисте. Народ и дан-данас пева: . „Лијепо име у лијепа јунака, / ој, Младене, поносна ти мајка." Не смемо заборавити његовога брата Сретена, великог српског вајара, и целу духовну породицу Стојановић која данас, хвала Богу, има Спомен-кућу у Приједору. Ту кућу потребно је да посећују млади и старији из свих крајева света, и на томе треба непрекидно радити.

• На овим нашим просторима, као и у цијелом свијету, има пуно гријеха који се непрекидно обнавља. Лав Толстој је рекао: „Гријех је у почетку у твој души туђин, затим гост, а кад се навикнеш на њега, он постаје домаћин". Да ли данашњи човјек не може без гријеха и како га се ослободити?

Човек је огреховљено биће у непрестаним искушењима, не види свет и природу као Божју творевину. Многе потезе вуче емотивно и нагонски мислећи да је свет његово власништво, тако се указује човекова анимална природа између ероса и танатоса. А онда вековна лукавства и подметања која су добила своје институционалне доктрине и механизме за акцију. Цела планета је једна велика театарска казниоица са непрекидном сменом гримаса и маски, ратова и примирја. Песник Карл Сандбер је написао: „Једнога дана они ће прогласити рат, али нико неће доћи." Мало је свести о томе. И нашим просторима тутњали су ратови и велики греси. Српски народ за грех каже: грехота, греота, гриота и гро́та. У греху човек пада и удаљава се од Бога. Без свести о сопственој грешности и без покајања нема човекове катарзе ни спаса.

• Ово вријеме стално поставља нове замке, човјекови изуми окрећу се сами против себе, на примјер тзв. друштвене мреже. Како да се са овом нашом темом поставимо у свему томе?

Надићи идеолошке и дневнополитичке оквире прошлог и садашњег времена, свему дати универзални смисао, имати свест о смени добра и зла, мирити људе и ширити љубав, стварати услове за међусобно разумевање и стваралаштво. То могу и поезија, и музика, и ликовна уметност, концентрични кругови креације, то могу талентовани и освештени људи, могу и организоване и томе посвећене државне институције. У мисији победе добра над злом, искористити добре стране, насупрот лошим и негативним, у новим технолошким, интернетским и медијским могућностима, на тзв. „социјалним мрежама". То не иде баш лако, јер управо нови медији постали су опасно оружје. Међутим, Божја реч је прва и последња.

(*Сутра*, Бањалука, 2022)

ХАРИЗМАТИЧНИ ПЕСНИК РАЗЛИКЕ

Валентина Новковић

• Још као студент књижевности објавили сте две песничке књиге: *Матерњи језик* (Књижевна омладина Србије, Београд, 1978) и *Линије на длану* (Просвета, Београд, 1980). О њима је доста писано, прочуло се за вас, чак су и неки Ваши професори (Славко Гордић, Јован Делић) са Филозофског факултета у Новом Саду одмах објавили своје текстове о тим књигама?

Били су то за мене благословени догађаји, појаве које су изницале паралелно из не баш пријатних тренутака мога младог песниковања. У Новом Саду био сам суочен са једном књижевном редакцијом која је онеспокојавала даровите младе песнике. Ту нисам лако могао објавити прву књигу. Преживљавао сам свашта са те стране, а што је било у потпуној опреци са светом који сам носио у себи и са првим мојим песмама. Зато је вест да ми прва књига иде у тадашњој београдској едицији „Пегаз“ било велико окрепљење за моју младу душу, поготово када је о књизи почело навелико да се пише у бившој Југославији.

И друга по реду књига изашла је у београдској Просвети, у тренутку када сам био под пресом режима који ме је ислеђивао поводом неких текстова који су, у главама иследника, асоцирали на Тита, у данима после његове смрти, у заустављеном процесу штампања студентског књижевног листа *То јест* чији сам био главни и одговорни уредник. Излазак *Линија на длану* била је равнотежа негативним силама које су ме биле притисле на мени дотад непознат начин. Рецензент те књиге био је Милорад Павић, такође мој професор са факултета, а да притом нисам знао за тај његов дивни гест у Просвети, све док књига није штампана и појавила се на Сајму књига. У Просветином каталогу прочитао сам ту рецензију и био много срећан.

• Делимично сте рекли, но како сте се у тренутку објављивања првих књига осећали у тадашњем књижевном и друштвеном ам-

бијенту? Ваша прва песничка књига доживела је до данас четири издања. Поред поменутих професора, о *Матерњем језику* су тада писали: Миливој Ненин (ваш колега с факултета на истој години), Адам Пуслојић, Момчило Попадић, Драшко Ређеп, Владимир Копицл, Војислав Деспотов, Рефик Личина, Хамдија Демировић, Иван Негришорац, Жељко Иванковић, а потом и Павле Поповић, Мирослав Егерић, Милош Петровић, Ранко Рисојевић, Михајло Пантић, Саша Радојчић, Ненад Шапоња, Ласло Блашковић, Милутин Ђуричковић и други, све до Растка Лончара, данашњег младог песника.

То је било друго време, са другачијим координатама. Рано сам почео да пишем есеје и књижевну критику, које сам објављивао и читао на промоцијама, и тако зарађивао за студентски живот. Није то била само зарада због зараде, већ сам тако створио неку врсту штита око себе, из самога себе. Показао сам канџама око себе да и ја имам тигрове. На пример, један критички текст прочитам у емисији културе „Спектар" Радио Новог Сада и за то добијем хонорар. То је била много слушана емисија у целој Југославији, једном је чак задржала Десанку Максимовић у једној робној кући у Београду да до краја ослушне приказ о својој књизи. Затим наступим на чувеној Трибини младих где се промовише та књига о којој сам писао, и ту потпишем уговор и добијем хонорар. Потом, објавим текст у београдској *Књижевној речи* или *Летопису Матице српске* и такође добијем хонорар. Ако с тим приказом наступим и на телевизији, био би то четврти хонорар. Дакле, за студента више него добро. Данас више нема тих уговора са три модра индиго папира између четири бела. Нема никаквих уговора. А требало би да их има и за младе писце. Кад их буде, то ће значити да су држава и њене институције уређене.

• Надајмо се да ће тако бити, то би нас све обрадовало. Појасните свој доживљај око неуобичајеног одјека поводом вашег песничког првенца пре четрдесет пет година?

Да, моја прва књига *Матерњи језик* мимо свих очекивања имала је велики одјек. Опремом личила је на неко мршуљаво гладно дете са сивим рошавим лицем, подсећала на послератну здравствену плакету-књижицу. Међутим, писало се о њој од Сплита преко Сарајева до Скопја, у Новом Саду, Београду, Нишу и другде. За мене младог и неискусног то је било велико изненађење али благотвор-

но задовољство и душевни лек за ране стечене у сусретима са утицајним „песницима“– салијеријима који се нису радовали успеху младог песника. Чудило ме је све то. Осетио сам да постоје неке судбинске линије које ме воде ка нечем што ми таленат боголико дарује, а што сада нарочито добро видим и боље разумем.

• „Да се нисам сродила већ у детињству са језичким благом нашег језика, ко зна да ли бих испевала онолике мелодије сличне мелодијама какве се чују у природи. Без мога детињства ко зна да ли би било стваралачко уточиште, инспирација, најприснији животни простор“, написала је дивна Десанка Максимовић. Какво је било Ваше детињство, да ли се у њему зачела клица Вашег плодотворног стваралаштва? Када сте уствари по први пут осетили титрај песничког нерва, да ли се сећате првих написаних стихова, шта им је претходило?

То су исконска и најважнија питања. Као дете, наглашено сам осећао смену годишњих доба, њихово трајање и одлазак, смену њихову, мирисе рâне или касне јесени, на пример, и нешто што се разумом не може објаснити, неки немушти језик у контакту са неизрецивим као лепотом која радосно надима прса и цело биће. Рођен у Панчеву, у неколиким селидбама, већ као четворогодишње дете, у Шајкашу, у Бачкој, опажао сам свет око себе, узбуђено и тактилно. Памтим равничарске криве дудове, кукурузишта под кошавом, тзв. забијачке са шурењем свиња у дрвеном кориту, кликере у прашини и – различита годишња доба, нарочито велики снег у равници виши од мене детета.

• У шестој Вашој години породица се враћа у свој завичај, у Босанску Крајину, потпуно мењате амбијент, уписујете први разред, чујете нови нагласак, деца причају ијекавски?

Повратком с родитељима у њихов завичај, у Босанску крајину, у Приједор, уписавши први разред у Гомјеници у Поткозарју, мом другом завичају уствари, до зграде школе пешке таласастим прибрежјима, пролазио сам крај једног шуштавог шумарка (хоће ли неко излетети на мене?), па преко пруге, или, пак, испод вијадукта чекајући да воз протутњи изнад дечјих глава што посматрају буку челичних точкова, па даље крај живица и грмља, из којих искочи дивљи зец или фазан са раширеном лепезом рајских боја.

Говорио сам екавски и то је чудило па и засмејавало млађане Крајишнике. Међутим убрзо сам и сам прихватио лепу ијекавицу. Фасцинирала ме је поткозарска природа. На путељцима – до реке испод крошања с птицама и њиховим божанским цвркутима, на обали поред опалог росног лишћа јутрима, већ сувог у подне или сумрак. Исто тако, и – та другачија крајишка зима на пропланцима са првим пахуљама, мразом на ишараним прозорима, са поледицом на пртинама до речице на чијем дебелом леду шлицурамо са, за ту прилику направљеним клизаљкама, од дебеле жице. Једном је пукао лед уз обалу, срећом сам дохватио повијену грану жалосне врбе и мокар до грла отрчао мајци на бригу.

• Зима, пејсажи и догађаји током њеног трајања су вас очигледно заносили и надахњивали. Опишите нам пролеће и лето у Гомјеници и Приједору?

Пролеће са птичјим звуцима, сунчаним латицама тек пупалих цветова на гранама трешања, јабука и шљива, с мајком која окопава гредице и сади кромпир, спушта у црницу семенке парадајза и пасуља, с оцем певачем и мајстором каца и бачава, у звучном дворишту детињства. Поглед на Козару, у лето са дечјом циком и грајом поред старих млинова на речици Гомјеници што се улива у Сану, па пецање кленова, златица, деверика, лињака, кострешa и штука. У касно звездано вече бацао сам поглед преко пуног месеца, са протрнућем целог бића од неке чудне бојазни, боље рећи страха пре тим бескрајем. Нагло сам склањао главу пред огромном тајном звездарника и звездом падалицом која се устремила на мене.

• Кад сте написали, то јест објавили своје прве школске песме?

Писао сам од другог разреда основне школе. Моје прве две песме биле су о пчели и вилином коњицу, у школском листу *Пионир* у Приједору. Сећам се да је у разред ушла наставница и донела пет примерака тог школског листа извученог на шапирографу. Једини сам из разреда имао ту објављене песме, и то две. Међутим, наставница ми није дала примерак већ је насумце отварала школски дневник и читала имена срећника. Сматрао сам то неправдом. Тек у петом отварању дневника, гле, чуло се и моје име. Мојој срећи није било краја. У потоњим селидбама, загубио сам тај примерак, трагам за њим, не успевам га пронаћи. Чак сам звао и школу у Приједору, рекли су ми да то више не постоји. У тим невиним

песмама, било је неког иницијалног светла, нечег првотног што интуитивно нуди решење о божанском поретку ствари и појава: о начину како вилин коњиц лети, о пчели, цвету и настанку меда. Касније сам, као средњошколац, из Приједора објављивао песме у београдским недељним листовима *Фронт* и *Младост* код Бранислава Петровића и Драгомира Брајковића, листовима који су у великом броју стизали на школске клупе у целој Југославији.

• Доласком на студије књижевности у Нови Сад, поново се уствари враћате у Војводину. А 1979. године, у листу *Политика*, у престижној рубрици „Ово је била њихова година" (Млади који долазе), изабрани сте за најуспешнијег младог песника у Југославији, заједно са генерацијским врсницима из других области (Емир Кустурица, режисер, Наташа Вељковић, пијаниста, Тодор Куљић, социолог, Мерима Исаковић, глумица, Стане Јагодич, сликар). Шта вам је то значило, и опште шта награде представљају младом стваралоцу, могу ли да буду и камен спотицања?

Новинар Владо Мићуновић, дописник *Политике* из Новог Сада, пронашао ме је као студента, код тетке у бараци где сам становао тик уз канал Дунав-Тиса-Дунав. Саопштио ми је несвакидашњу вест и тражио од мене изјаву и фотографију за новине. Након пар дана, 31. децембра 1979. године појавила се новогодишња *Политика* са портретима младих уметника из целе Југославије. Сећам се тог хладног јутра, ишао сам у центар Новог Сада да купим *Политику*. Све то било је ново за мене, али сам осећао да ми припада по некој правди. С новинама под пазухом, наишао сам на песника Радета Томића (данас постоји награда с његовим именом), који се искрено обрадовао.

• Да ли су и како ваши родитељи чули за ту вест у Босанској Крајини? Како сте се осећали, да ли сте знали да већ тада на велика врата започиње ваш песнички живот?

Јесу, чули су, дабоме. Моје родитеље у Приједору звали су познаници из Загреба да питају да ли сам то ја – њихов син. Иако није било тзв. друштвених мрежа и нових медија, та вест се проширила брзо, али некако природније, људскије, не вртоглаво и демонски живчано као на социјалним мрежама. Да бисте као млад песник разумели такво признање морате желети целим бићем да се бавите књижевношћу, да то буде ваша судбина, да вас не би узгордила

таква награда, да уствари има нешто драгоценије што јој претходи, чисто надахнуће, стваралачка радост и срећа. А све прати „борба непрестана“. Израна сам схватио да књижевност није што и књижевни живот.

• Које књиге су обележиле Ваше стваралачко сазревање, да ли се неким од својих књига враћате, на који начин их сада доживљавате?

Као што рекосмо, већ на старту књига песама *Матерњи језик*, за коју је речено да је уствари написана искуством старца на крају његовог животног и песничког искуства, настајала је интуицијом младића од двадесет и коју годину. Потребно је знати да сам прво студирао машинство, напустио па уписао књижевност. То је посебно искуство и захтева неку другу прилику за вишесатни разговор. Неке моје песничке књиге биле су нападане из некњижевних разлога, збрзано и богохулно, у дневним листовима. Међутим, то обично иде у корист песнику. Но требало је то издржати, што рече један старији песник на промоцији те нападнуте књиге сонетних венаца, а успео сам захваљујући небеској радости која се непрестано умножавала у моме бићу и рационално расподељивала на свим нивоима. Тако је, на пример, *Пуста срећа*, књига сонетних венаца, посвећених Марији Балковој, доживела неколико издања, овенчана значајном наградом за књигу године, и постала предметом нових погледа и стручних анализа, као и недавно на Округлом столу посвећеном моме стваралаштву.

• На српском књижевном небу присутни сте пет деценија. „Поезија је свесност о свету, посебан начин одношења према стварности“, написао је Андреј Тарковски у књизи *Вајање у времену*. Могли бисмо Вас назвати харизматичним песником разлике с обзиром да имате моћ непредвидивог отварања жанровско-занатских и тематско-мотивских светова. На који начин доживљавате поезију, из којих простора она долази, каква је њена улога у савременом свету?

Песнички језик је „други језик“, то волим од ране младости да говорим. Не можете га користити без урођеног талента и потом стечене занатске вештине. Поезија долази из давно подигнутих вртова матерњега језика, и она се непрестано обнавља и подмлађује у новим засадима, у спрези са стварношћу која нас непрестано

зачикава. С обзиром да је поезија привилегија матерње мелодије, она тражи потпуну преданост коренима духа којима припадате. С друге стране, поезија има универзалне знаке и бесмртна је. Она никад неће престати да дише и живи. Залуд јој проричу крај чак и сами „песници“. И залуд говоре недовршени духови да ово није време песника. Напротив, права поезија је надвремена, она се гнезди, буја и лети у сваком времену. То питање краја уметности никад нисам поставио ни себи ни другима, сматрам га својином слабића, кукавица и неталената.

• Пре три године добили сте „Кочићеву награду“ Града Бањалука за укупно књижевно дело. Међу досадашњим добитницима ове престижне награде налазе се Милорад Павић, Добрица Ћосић, Драгослав Михаиловић, Стеван Тонтић, Ранко Рисојевић, Милован Витезовић и други. Занимљиво је да је и чувени Кочићев првенац *С планине испод планине*, збирка прича, штампан у Српској манастирској штампарији у Сремским Карловцима, а издавач је био у Бечу. Својим животом и делом Петар Кочић је призивао на борбу за слободу и правду, жртвовање за идеје које ка њима воде. Да ли је време у ком живимо способно да препозна вредностиза које се Кочић борио? И шта Вама, лично, значи ова награда?

То је особена награда, она права – с Кочићевим именом. Човек и писац попут Петра Кочића данас је репрезентативни карактер српскога народа који се опире окупацији и стављању јарма на врат. Такви писци су ретки, свесни своје жртве и вере у народ у знаку сентенце: vox populi, vox dei. Наше време је изврнута чарапа смисла. Медији су разбуцали природу човекове перцепције света. Гледамо убијену децу, жене и немоћне – као да посматрамо неки филм, толико смо отупели на слике с екрана који нас удаљава од стварности. Уместо да цела планета стане, да се бар један дан, два, три или више, у свим земљама зауставе земни послови, и тиме громко апелује да стане варварски рат с најмодернијим оружјима, а с њима буду угашени и призори и силе пакла на земљи, ми саучествујемо у трагедијама библијских размера тиме што се навикавамо на зло чекајући уствари да се и нама слично догоди. Невероватна ментална отупелост и умна ограниченост човека у 21. веку. И, доживели смо много тога сличног као народ у 20. веку. Отуда, ма како то неко разумео, свако је одговоран за хиљаде тона активираног оружја и изручених експлозива и бомби на невину чељад.

• Ове године, поменусмо, одржан је и Округли сто на тему Вашег стваралаштва у Спомен библиотеци Карловачке гимназије, а уприличен поводом три јубилеја: 50 година од објављивања прве песме, 45 година од штампања прве књиге и 40 година од доласка у Бранково коло и сарадње са најстаријом гимназијом у којој се Алексије Радичевић школовао (1835–1841). У којој мери се Ваш поглед на свет и стваралаштво изменио током пола века креативног рада?

Постоји нека константа, то је оно што сте веома млади препознали у свом дару, стекли свест о њему. Тако долази до усавршавања и уласка у друге књижевне родове и жанрове. Сматрам да сваки добар песник може да пише прозу, драме, есеје, полемике, критике и друго. Што се поезије тиче, моје искуство се грана у два крупна правца, у зоне слободног и везаног стиха. Да, поезија је река са две обале, то је природно окружење матице. Када песник постане тога свестан, он више не пише, већ пева. А теме и мотиви могу бити најразноврснији, нема границе у томе.

• Александар Јељчанинов је у књизи *Дневник руског свештеника*, написао: „Верски елемент посустаје, док драмски ефекти расту све више и више; пламен у душама људи се гаси, док позлаћени украси и електрични лустери сијају све јаче“, да ли и Ви имате такав утисак?

Могло би се тако рећи. Као да се иза свих тих прелестних украса и ватромета цери крај света. Нови медији и технологије нису примерени људској природи, као да долазе из онкраја, из тартара – пакла за паганске богове. Све је то огромни Јудин пољубац илити, пак, проклети дарови Данајаца.

• Поред „Кочићеве награде“ за укупно стваралаштво, добитник сте још неколико признања за животно дело и укупан књижевни опус: „Велика базјашка повеља“ у Румунији, „Повеља Града Сремских Карловаца“, „Златни Орфеј“, „Златни прстен“ (Скопје), награда Академије „Иво Андрић“, „браћа Мицић“, „Павле Марковић Адамов“, „Сава Мркаљ“, „Васо Пелагић“ и друге. Лауреат сте и награда са именима Бранка Радичевића, Вука Караџића, Милана Ракића, Скендера Куленовића, Лазара Вучковића и других. Да ли су источници инспирације данас другачији од оних с почетка стварања?

Прво високо признање (1978) била је „Бранкова награда“ Матице српске, био сам студент друге године књижевности. Потом су награде уследиле неким природним током, напросто су ме пратиле током целе каријере. Међутим, нису награде нешто нарочито, оне су само тренутни блесак једне путање, трагови који светлуцају за земнога живота. По одласку са овога света, оне немају такву снагу, све на крају зависи од јачине чистог дела. Нико се не пита које је награде Милош Црњански добио за поему *Стражилово*, јер је она надвремена и није окована земаљским гресима, надутим грабежом, на пример.

• На челу сте песничке институције Бранково коло у Сремским Карловцима, која има две манифестације: мартовске *Пролећне Бранкове дане* и септембарско *Бранково коло* када се уручује награда „Стражилово“, стара пола столећа, за најбољу песничку књигу у издању Бранковог кола. У пролеће се додељује реномирана награда „Печат вароши сремско карловачке“, стара педесет седам година. Привилегија је али и велика одговорност бити на челу једне овакве институције. Са каквим се све искушењима Бранково коло сусретало од оснивања до данас?

Увек је то борба са бирократском хладноћом и шалтерским ограничењима. Међутим, то је величанствена мисија у времену, која је ево дошла до прославе двестоте годишњице рођења Бранка Радичевића, што је несвакидашњи догађај. Бранково коло је увек водило рачуна о имену које носи, о стражиловском култу Бранка Радичевића, не само о афимисаним, већ и о младим песницима и глумцима, музичарима и сликарима, филозофима и духовницима, а све у служби слављења поезије и духа. Амбијент и симболи Стражилова, Сремских Карловаца и Новог Сада представљају реткост на мапи српске културе и у овом делу Европе.

• Прецизно, од 1972. године фестивал *Бранково коло* чува сећање на великог романтичарског песника и помаже младим поетама и уметницима да крену својим, често у стварности трновитим путем. Небројено много садржаја и програма подигли су Бранково коло на високи пиједестал, до самога бренда српске културе. Радећи у Бранковом колу, деценијама сте посвећено доприносили врхунском развоју српске културе. Наступила је година када цела наша држава почињеда обележава 200. годишњицу рођења Бранка Радичевића. Шта бисте посаветовали онима који су тек закорачили или имају намеру да се отисну у песничке и уметничке воде?

То је огромна годишњица коју ретки могу крајичком свога земног живота дохватити с обзиром да се она јавља једном у стотину година. Кроз Бранково коло су пролазили и пролазе најистакнутији и најобдаренији песници, уметници, филозофи и духовници. Талентованог младог песника треба искрено подржати, да он то осети и препозна, сачувати га од грубе речи и негирања. Омогућити му наступе с угледним песницима, наградити га на почетку каријере. Наравно, ту је и цело друштво и његов систем који морају институционално препознати таленат и дати му крила. Остало све зависи од младог карактера, снаге и свести о сопственом дару и путу.

• Бранково коло ужива углед као бренд српске песничке и културне сцене. На вашем челу оно је дало и даје врхунски допринос развоју културе у Републици Србији и региону. Недавно је у једном интервјуу, министарка културе Маја Гојковић, говорећи о обнови и развоју Сремских Карловаца, и помињући манифестације и културне институције тог поднебља, ставила Бранково коло на прво место. У знаку свега тога, шта ново и врхунско радите за поменуту 200. годишњицу рођења Бранка Радичевића?

Захваљујем на комплиментима. Често користим и пратим у животу једну српску народну пословицу: „У срећи се не узноси, у несрећи не падај." Тренутно приводим крају антологију песама о Бранку Радичевићу, која ће бити мој и Бранковога кола важан допринос прослави 200. годишњице рођења славнога Бранка Радичевића. Уз предговор и поговор, у антологији ће бити заступљено преко стотину двадесет песника који су своје песме посветили „славују српске поезије" Бранку Радичевићу. Поред осталих то су: Његош, Змај, Петар Прерадовић, Лаза Костић, Љубомир Ненадовић, Алекса Шантић, Стојан Новаковић, Марко Цар, Авдо Карабеговић, Светозар Ћоровић, Милутин Бојић, Станислав Винавер, Десанка Максимовић, Милош Црњански, Растко Петровић, Драгутин Тадијановић, Скендер Куленовић, Владимир Назор, Бранко Ћопић, Славко Вукосављевић, Бранко Миљковић, Мира Алечковић, Стеван Раичковић, Матија Бећковић, Момир Војводић, Рајко Петров Ного, Крстивоје Илић, Ранко Јововић, Ранко Рисојевић, Милосав Тешић, Милан Ненадић, Анђелко Анушић, Славомир Гвозденовић, Иван Негришорац, Радоман Кањевац, Данило Јокановић, Игор Мировић, Драгица Стојановић, Верољуб Вукашино-

вић, Јелена Алексић, Дамир Малешев, Маја Белегишанин и други, све до најмлађег Растка Лончара.

• „Добру песму свако може да напише, по једну. Али, лирику има само песник“, написао је Хамваш. На који начин доживљавате песника, каквом видите савремену песничку сцену?

Песника можете препознати по много чему, најпре по томе колико верује у себе – да не клоне на првим препрекама, да не одустане од себе самог. То мора бити снага већа од степена који обичан човек очекује. Напросто, млад песник већ у старту мора показати своју разлику и харизму. Савремена песничка сцена је у суштини богата, не престају да се јављају таленти, и никад неће престати. Поезија живи, и те како. Ту су се упетљали и медији, друштвене мреже, убрзана техологија новога времена. Све је то добро за могућност упознавања и међусобног читања и слушања. Међутим, предати се само томе није добро, јер нови медији могу на досад невиђене начине распламсати амбиције и запетљати здравог човека, могу га натоварити разним глупостима и небитним стварима, и могу развејати све оно у човеку што поседују природност и меру. Појавом свега тога, Гари Каспаров, бивши првак света у шаху, рекао је да је то све лепо, али не знамо куда води.

• Шта је најважније за младог даровитог песника у нашем времену?

Битно је разумети да таленат не зависи од неког новог медијума, такозваног носача текста, слике и звука, у којима ће бити похрањен и емитован. Медији могу да се смењују, престижу и поништавају, али таленат је константа, он не зависи од тзв. платформе, таленат поседујеш или не поседујеш. Он је потпуно го, чист и непатворен – од Бога. А онда долази оно што младим песницима редовно говорим и саветујем – да негују таленат за таленат, да што пре стекну и на јавној сцени испоље свој дар о уруђеном дару и стеченом занату, да покажу моћ артикулације сопственога талента у стварном животу.

(*Конкретно*, Београд, 2024)

БРАНКО ЈЕ ПЕСНИК КАКАВ СЕ РАЂА ЈЕДНОМ У ДВЕСТА ГОДИНА

Мирослав Кос

• Овог пролећа обележили сте велики јубилеј, 200 година од рођења Бранка Радичевића и наставићете током целе године. Шта је то што Бранка Радичевића и данас чини вечно младим и актуелним?

Бранко је песник какав се рађа једном у стотину година, а кад узмемо у обзир овај велики јубилеј, можемо казати и – једном у двеста година. Толика је његова вредносна разлика у односу на друге песнике у времену. Његов пример показује да се песнички таленат добија рођењем и не може престати да зрачи у времену. Плодове таквог талента не може нико да дошминка оним неталентима који се на књижевној сцени шверцују кроз време.

Континуитет Бранкове поезије и његовог култа предочен је и на нашем Округлом столу „Живот песничког дела Бранка Радичевића“ одржаног на *Пролећним Бранковим данима 2024*, а у септембру на *53. Бранковом колу* појавиће се богат зборник радова. Објавићемо и књигу оригиналних беседа о Бранку изговорених на свечаним отварањима *Бранковог кола*. Све то, поред осталога, и уза све речено, чини га вечно младим и актуелним.

• Није било много таквих уметничких душа у целом свету, да за тако кратак животни и стваралачки век, толико значајног напишу као што је то Радичевић урадио?

Да, то је реткост. Ето у мађарској књижевности постоји Петефи Шандор (1853–1849), поживео је двадесет шест година, па шкотски песник Роберт Бернс – живео двадесет седам година (1759–1796) и енглески романтичар Џон Китс (1795–1821) – двадесет шест, онда такође вечно млади Сергеј Јесењин (1895–1925), словеначки Сречко Косовел (1904–1926), само двадесет две године – који за живота чак није објавио ни једну књигу, те наш Бран-

ко Миљковић (1934–1961) и ретки други. Њиховој слави нема сумње допринео је уочљиво кратки животни век, међутим сви су имали таленат од Бога који релативизује значај дужине живота, као и одјек и домет дела у матерњем језику у редовном људском веку. То су песнички култови који су равни (полу)божанским у разним митологијама света.

• *Ао, данче, ала си ми бео* назив је својеврсне антологије, обимног цветника песама, како сте ви назвали књигу, збирку песама посвећених Бранку Радичевићу или инспирисаних његовим делом. Штампали сте је већ у марту у издању Бранковог кола поводом овогодишњег јубилеја и промовисали на *Пролећним Бранковим данима 2024*. Ретко је који песник у тој мери надахнуо толики број својих колега песника и био им инспирација.

То са Бранком је посебна прича, несвакидашњи феномен који говори колико је култ Бранка Радичевића редак и велик. Уврстио сам у цветник сто четрдесет девет песника са укупно двеста песама посвећених Бранку, почев од Његоша, Змаја, Лазе Костића, Грчића Миленка, Марка Цара, Шантића, Авде Карабеговића, Бојића, Винавера, Црњанског, Десанке, Ћопића, Скендера, Миљковића, Михиза, Тадијановића, Гвида Тартаље, Раичковића, Антића, Бећковића, Момира Војводића, Рисојевића, Нога, Крстивоја Илића, Зупца, Ненадића, М. Тешића, Сладоја, Кањевца, Негришорца, Јокановића, Вукашиновића, Јасне Миленовић, Малешева, Мировића, М. Вуковића, па све до најмлађих – Маје Белегишанин, Милана Ракуља, Љиљане Павловић Ћирић и Растка Лончара. По свему, по одјеку и доживљавају других, ова књига је најаутентичнији духовни подухват поводом обележавања два века од Бранковог рођења. Пандан томе у материјалном погледу, у смислу да ће трајати и остати записано у времену поводом 200. годишњице рођења Бранка Радичевића, јесте и изградња потребне и лепе камене стазе на Стражилову, од „Бранковог чардака“ у подножју до његовога гроба.

• Пролетос издали сте још једну књигу, такође својеврстан зборник текстова објављених током последње три-четири године управо у *Блицу недеље*, у којима сте подсетили на бројна велика имена наше културе која су била међу гостима Бранковог кола. Заиста, импресиван је списак имена свих тих даровитих и вредних људи који су продефиловали вашом манифестацијом?

То је књига *Коло, коло, наоколо – Појаве и портрети*, која сажима моје искуство са живим топонимима културе, Сремским Карловцима и Стражиловом, али и Новог Сада. На пример пишем о славном листу *Бранково коло* (1895–1914) и оснивачу Павлу Марковићу Адамову, а онда и о разноврсним културно-историјским о појавама крајем двадесетог и с почетка двадесет првог века. Затим ту су у највећем броју есеји-портрети о Десанки Максимовић, Дејану Медаковићу, Мирославу Антићу, Весни Парун, Васку Попи, Ивану В. Лалићу, Светлани Велмар Јанковић, Бориславу Пекићу, Михизу, Владети Јеротићу, Павлу Поповићу, Стевану Тонтићу, Живану Сарамандићу, Ољи Ивањицки, Милану Кечићу, Радовану Крагуљу, Милану Тркуљи, Ивану Хајтлу, Миши Јанкетићу, Петру Краљу и десетинама других, све са мојим песамама-терцинама које носе њихова имена. Ту су и текстови о песницима-шахистима (с обзиром да је Бранко играо шах), о оснивању филозофског симпозијума на *Бранковом колу* (млади Бранко учио је у Темишвару филозофију, то јест мудрољубије), као и незаборавним наступима Бајаге као рокенрол песника на Стражилову и у Сремским Карловцима пре четири деценије.

• Ускоро у штампу улази и други том ваше књиге *Коло, коло, наоколо* са поднасловом *Стражиловски времеплов: трагови и сећања, цртице и коментари*.

Да, појавиће се до септембра, за *53. Бранково коло*. У тој књизи говорим о историјату Бранковог кола, као хроничар указујем на његово трајање кроз конкретне програме и садржаје, плиме и осеке времена. Обе књиге *Коло, коло, наоколо* указују на моју животну посвећеност и љубав према мисији коју Бранково коло обавља у Богом даном амбијенту, са предностима и препрекама на том путу, са талентима и делима чије године нису појели скакавци.

• Ви сте пре свега песник и књижевник. Пре четрдесет година, једно за другим изашла су у великом тиражу два издања ваше књиге о Бранку код Књижевне заједнице Новог Сада, а затим су уследила издања у Заводу за уџбенике и наставна средства у Београду. Пре коју годину, целу своју књигу песама *Сремскокарловачке терцине* посветили сте Сремским Карловцима, Стражилову, а тиме и Бранку Радичевићу, као и стражиловским песницима, писцима, уметницима и духовницима. Недавно сте написали монодраму посвећену Бранку и Мини Караџић. То је заиста несвакидашњи омаж бранковском духу.

Кад препознате свој пут, целим бићем осетите мисију којој припадате, тада је најприродније да свој таленат дарујете том путу. А једна пословица каже: „Богати смо онолико колико дарујемо другима.“ Захвалан сам таквој привилегији што ми је помогла да се не разбацујем по разним фронтовима живота већ да се усредсредим на струку која ме чини потпуно остваренim и срећним. Бранко је Божје дете које ће трајати у времену док год је српскога рода и језика. Уствари, по његовој антологијској песми „Молитва“ видимо да он припада вечном животу. Ко год мисли да може певати попут Бранка, грдно се вара, он је толико оригиналан да узмиче свакој помодности и импровизацији. Оно што нам преостаје јесте да на различите начине тумачимо и описујемо, живимо и сањамо лепоту и снагу Бранковога талента.

• Бранко је иначе рођен у Славонском Броду, имао је тамо и своју бисту која је током последњег рата срушена. Сам град Славонски Брод прави се као да велики песник са њима нема никакве везе, само зато што је Србин.

Учествовао сам у подизању споменика Бранку 1984. године у његовом Броду на Сави. Почетком рата тај споменик је срушен, а Бранково име избрисано. Та чињеница растужује и говори о несавршенству човека, његове свести и поступака који лако прерастају у бесловесност и зло. Већина песника иначе о том аспекту људске природе пева за свога живота, о људским глупостима и ограниченостима, о анималној и рушилачкој природи људи кроз векове. И Бранко се ругао и исмејавао трулеж друштва, сатирично осветљавао деформације задриглих институција. На пример, оштар је био према Матици српској која потом његову прву књигу пуних једанаест година није хтела да уврсти у своју библиотеку.

• *Бранково коло* је јединствена културна манифестација у Србији и региону. Трајете већ 53 године. Ви сте на челу манифестације од осамдесетих година прошлог века. Ентузијазма вам не недостаје?

Долазак у Бранково коло, и везаност за Сремске Карловце и Стражилово, доживљавам као награду Неба, то јест дар из Божјих руку. То су светлосни топоними између Новог Сада и Београда, са духовним кореном од великог значаја за српски народ. Препознао сам ту привилегију и посветио се Бранковом колу, струци и свему што на плану поезије, књижевности, уметности, кутуре и духовности указује се у концентричним круговима тога поднебља.

• Бранково коло организовали сте и у комунистичко доба, и у ово ново, демократско. Које су основне разлике? Шта вам недостаје из оног Бранковог кола у доба комунизма, а шта вам је најважније у данашње време?

Било је то пре свега време моје младости, аркадијске лепоте живота и стварања. А онда, и сама чињеница да тих неколико деценија није било рата стварана је илузија да га више и не може бити. Међутим, ниије тако, сведоци смо великих сукоба и страшних последица. У то време није било толике силесије медија и најезде убрзаних црних вести. Још је све било очовечено људикањем, расположеним разговорима очи у очи, лицем у лице. Тако се одвијало и *Бранково коло*. Осим култних места за наступе, одлазили смо и у велике фабрике и предузећа, наступали за раднике, на пример, у *Новкабелу* и *Синтелону*, који су материјално помагали Бранково коло. Такви наступи били су поштовани, као и у Карловачкој гимназији, на пример, или у угледним установама културе. Сви су желели уживо да виде и чују велике песнике, драмске и музичке уметнике. С друге стране, тињала је цензура у друштву и није се могла објавити баш свака књига, понека би била и спаљена. Чеслав Милош је рекао: „Чим писац покаже занимање за стварност, цензура удара.“ Било је то време и добре преведене литературе и постојала је широка лепеза часописа и листова за књижевност, уметност и културу.

• На ширем плану посматрано, цензура постоји и данас, у целом цвету, нарочито у сфери медија. Како на то гледате?

На нашој књижевној сцени данас нема оне врсте цензуре као у време комунизма. Можда је аутоцензура још убојитија од цензуре. А тзв. велики свет је постао на том плану кукавички иако поседује велику силу. Та сила довела је и највеће земље до орвеловских облика цензуре. Сетимо се недавне пандемије, па онда, ево, и рата у Украјини и Гази. Уживо пратимо пренос смрти и ништавила, али с коментарима како коме годи, колико ко поседује силе и какав материјални, пљачкашки интерес има.

С друге стране, размножава се опсена у виртуелном свету што масовно отуђује и заглупљује човека. На друштвеним мрежама симулира се књижевна слава, буја „стваралаштво“ са нарцисоидним буљењем у сопствену сенку. Ономад је више вредела реч, и говорена и написана. Данас су млади песници готово без ослон-

ца у стварности иако виртуелно сами себи веома брзо надувају „славу“. Потребно је талентоване почетнике институционалнио подржати и дати им наду кроз објављену добру књигу или награду с традицијом. То Бранково коло и те како чини.

• Већина људи који иоле познају дело Бранка Радичевића, а нарочито старије генерације, његово чувено „Коло, коло, наоколо...“ доживљавају као оду југословенству и некадашњу незваничну химну братству и јединству. Да је то песма посвећена српском роду није се помињало у доба комунизма.

Ни у Краљевини Југославији није било боље. А Борислав Михајловић Михиз у време Титовог режима рекао је да у овој земљи нико не зна да „Бранково коло“ у *Ђачком растанку* није југословенско већ српско. Тај део антологијског *Ђачког растанка* напросто је фалсификован, употребљаван у дневнополитичке сврхе као и много тога другог. А Бранко је у своје време, средином 19. века, у поеми *Ђачки растанак* указао на то да се Срби на Балкану налазе под јармом два велика царства, турског и аустријског. Бранко пева да је расути српски народ и те како угрожен иако је веома бројан, те га именује по областима, пределима и (по)крајинама где вековима живи, он позива у заједничко српско коло вапећи за независношћу и слободом свога народа. Слично је и данас.

• *Бранково коло* готово од самог свог почетка није била само песничка манифестација. Деценијама већ окупљате и књижевнике, глумце, музичаре, филозофе, психологе, духовнике...

Бранко је песник поводом чијих стихова постоји преко стотину музичких композиција, изучава се на свим степенима школовања, његове песме су антологијски примери употребе народног језика у књижевности, оне носе и духовни и лирски, и дионизијски и родољубови карактер, поседују разноврсне особине и врлине језика. Све то само од себе призива друге уметности и жанрове, разноврсне протагонисте и актере многих уметничких и духовних дисциплина да нађу своје место у наручју муза и богова на српском Парнасу и српском Сиону, али и у српској Атини.

• Поводом 200. годишњице рођења Бранка Радичевића, 15. јуна ове године у Бањалуци, у Банском двору, имаћете беседу и наступиће уметници, лауреати и аутори Бранковог кола из Републике Српске?

По први пут ове године обележићемо велики Бранков јубилеј преко Дрине. У бањалучком Банском двору биће и певана и казивана Бранкова поезија. Затим, наступиће пет песника из Републике Српске који се налазе у мојој антологије поезије посвећене Бранку. Биће казивана и поезија о Бранку из пера Његоша, Шантића, Карабеговића, Десанке, Скендера и Ћопића. Иначе, преко тридесет песника из Републике Српске објавило је књиге на српској ијекавици у Бранковом колу. Затим, двадесет песника добитници су наших награда „Печат вароши сремскокарловачке“ „Стражилово“: Ранко Рисојевић, Ранко Прерадовић, Боро Капетановић, Бранко Брђанин Бајовић, Мирко Вуковић, Здравко Микић, Дејан Гутаљ, Недељко Бабић, Драгана Крагуљ, Жељко Пржуљ, Горан Шаула, Милан Ракуљ, Горан Гаврић Грга, Валентина Милачић, Александра Мариловић, Маја Станојевић, Данијела Регојевић, Милош Пуђа и други. Тиме се у Србији нико не може подичити.

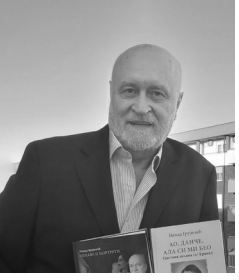
• Шта вам је још неостварена жеља када је реч о Бранковом колу, које планове још нисте остварили?

Много тога је урађено, хвала Богу, успостављен је важан културни бренд у Србиији и региону – Бранково коло. Потребно га је непрестано усавршавати и неговати. Не треба заборавити из света лауреате наше Међународне награде „Бранко Радичевић“, из Русије, Мађарске, Грчке, Јерменије, Француске, Румуније, Велике Британије, Хрватске, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Немачке и других земаља. То треба наставити уз стално укључивање младих људи, оних који су фомирани у Бранковом колу.

С обзиром да ће у Сремским Карловцима бити изграђен велики културни центар, жеља ми је да он добије име Бранка Радичевића. Затим, желим да успоставим едицију „Побратимство лица у свемиру“ која би доносила књиге, увек, са поезијом двојице рано преминулих песника из различитих језика. Ове године ћемо кренути и штампати заједничку књигу песама два европска песника романтичара, Бранка Радичевића и Шандора Петефија. Дакле, Бранкове песме преведене на мађарски а Петефијеве на српски језик – у једној књизи, са њиховим портретима на корицама, и биографијама са кратким освртом на поетике. То су песници који су млади отишли са овога света. Бранкова поезија преведена је на петнаестак језика, овако бисмо наставили и проширивали то поље на светском плану, а добијали за нашу културу важне препе-

ве рано преминулих генијалних песника из света, на пример и из Азије или Африке, не само из западне хемисфере. Наш Андрић је рекао: „Правом песнику и његовом делу ни време ни људи не могу ништа.“

(*Блиц*, Београд, 2024)

У СРЕЋИ СЕ НЕ УЗНОСИ, У НЕСРЕЋИ НЕ ПАДАЈ

Тања Мандић

Приједорчанин поријеклом, Ненад Грујичић је угледни српски пјесник и писац, антологичар и интелектуалац, аутор четрдесет књига поезије, прозе, есеја, критика, полемика, драмских текстова, студија о српској народној баштини, хроника и мемоара.

Овај свестрани аутор, добитник је престижних награда и признања са именима Вука Караџића, Бранка Радичевића, Саве Мркаља, Петра Кочића, Павла Марковића Адамова, Васе Пелагића, браће Мицић, Милана Ракића, Лазара Вучковића, Скендера Куленовића, те награде „Шушњар“, „Кондира Косовке девојке“, Дневникове награде, „Стражилова“, „Печата вароши сремскокарловачке“, Златне значке Културно-просветне заједнице Србије, „Повеље Града Сремских Карловаца“, затим међународних награда „Златен прстен“, Интернационалне академије „Иво Андрић“, „Златни Орфеј“, Велика базјашка повеља“ и других. Заједно са Емиром Кустурицом и младим умјетницима Југославије, 1979. године у београдској Политици *проглашен је за најуспјешнијег младог пјесника. Грујичићева поезија преведена је на двадесет језика.*

• Навршило се пуних 50 година откако сте отишли из Приједора. Овдје сте завршили основну и средњу школу и отишли на студије у Нови Сад. Прве двије књиге, као и многе потоње, објавили сте у Београду и српској Атини, али Приједор носите у срцу као никад заборављени завичај. Лијепе успомене вежу вас и за *Козарски вјесник* гдје сте прије пола вијека објављивали своје прве пјесме и радове. О чему је тада млади Ненад писао и шта вам је била инспирација?

Прве пјесме у *Козарском вјеснику* биле су најприје љубавне минијатуре, а онда пјесме о природи, о пчели и вилином коњицу, на

примјер, о кућним љубимцима Брикију и Дунди са кућицом за псе поред очеве радионице, о пецању и старим млиновима на рјечици Гомјеници. Одушевљавала ме смјена годишњих доба у Поткозарју, осјећао сам божански принцип те смјене, у мени су се рађали неописиви усхити при првим пахуљама и пртинама у снијегу, првом цвјетању трешње и глогове живице, љетној младој граји у ноћи петровданских лила, „лисју жутом“ у меланхоличну јесен на вјетру с кишом.

• Прошле години сте објавили књигу-поему *Козаро, сејо и прамајко – Речитатив о геноциду, забораву и слободи*. И та књига вас повезује са завичајем, са епопејом Козаре и библијским страдањем српског народа, нарочито дјеце ове славне планине у знаку имена легенарног Младена. Како сте у поеми повезали тешку позицију српског народа из оног и овог времена?

Задовољан сам што сам својим стваралачким вијеком изњедрио поему о Козари у времену злокобне шмитизације наших живота и душа, рудника и шума, ријека и језера, када нам пријете отимачина и превара без милости. Цијели 20. вијек у знаку је германске напасти која је кидисала на српски народ и уништавала га у корјену. Сада опет пријети та опасност, али се појављује препреденије – са Јудиним пољупцима и маскама, са ђаволски искеженом дипломатијом, за почетак ту су и њихове банке умјесто тенкова. Неки дан је на Козари обиљежена 82. годишњица страдања близу стотину хиљада Срба овог поднебља, а потом уморених у Јасеновцу и Градини, у логорима за дјецу у Сиску и Јастребарском, у логору Сајмиште у Земуну и логорима у Њемачкој и Норвешкој. Верујем да ће, осим предвидивих политичких говора, доћи вријеме када ће, на примјер, ова моја поема, као умјетнички речитатив, као својеврсно опело страдалим српским душама на Козари бити представљена као сустаственi говор кроз таленте драмских и оперских умјетника, уз гудачки квартет, хор и ојкачке певаче из народа – да загрми жива српска душа наспрам административних фраза и порука. Да се то, дакле, догоди мимо бирократског дилетантизма, непрофесионалности и зависти, мимо необавјештених људи и потрошеног протокола, а у врхунској универзалној и умјетничкој креацији која указује на бесмртност српског народа на Козари.

• Ваша путања креће од Младенове Козаре до Бранковог Стражилова, и она је остварена у Вашем конкретном књижевном дјелу и резултату.

Ја сам потекао са гомјеничко-санског ушћа, из Младеновог козарско-моштаничког амбијента. Духовно и животно усавршио сам се у фрушкогорском виногорју са манастирским пчелињацима и пјесничким епицентром на Бранковом Стражилову. У ширем контексту, потекао сам са српских крајишких простора Петра Кочића и Бранка Ћопића, и нешто млађих, Ђуре Дамјановића и Стевана Тонтића, а нашао се у пјесничком загрљају Бранка Радичевића, Јована Јовановића Змаја, Лазе Костића, Ђуре Јакшића, Милоша Црњанског и Мирослава Антића.

• Ова година је у знаку великог јубилеја: 200 година од рођења Бранка Радичевића. Ви сте на челу Бранковог кола четири деценије што је ријеткост у региону и шире?

Припадам стопостотним посвећеницима струци у дару од Бога. У такозваној демократској епохи, никада нисам био члан ни једне политичке странке. Моје дјело ме је одржало и поред примамљивих понуда и данајских дарова. Дочекао сам прославу 200. годишњице рођења Бранка Радичевића као свој дуго чекани сан. То је епохално велика годишњица која указује на то да смо пролазни и смртни.

• Која је Бранкова поетичка разлика у односу на друге пјеснике и шта га и данас чини вјечно младим и актуелним?

Бранко Радичевић је живио свега двадесет девет година и написао педесет четири лирске и седам епских пјесама, и понешто у том знаку, остала је прегршт његових важних писама. Данас можемо казати да је Бранко пјесник какав се рађа једном у двјеста година. Његова стваралачка интервенција у српској књижевности и језику толико је дубока и радикална да се то никад прије, а ни послије Бранка није догодило. А да би се то догодило, био је потребан судбински контекст. У његово вријеме, оно мало писмених Срба писало је славеносрпским језиком који није био разумљив у народу. На том артифицијелном језику тадашњи књижевници су објављивали своје радове, на примјер, у *Летопису Матице српске* у Новом Саду, који такође слави два вијека од свог оснивања. Попут раног сунца, Бранко је донио поезију испјевану на чистом срп-

ском народном језику. У томе је тај његов радикални стваралачки захват. Заједно са Вуком Стефановићем Караџићем и Ђуром Даничићем, извојевана је велика побједа чије плодове уживамо и данас. Као божански пјесник, Бранко је био и остао непоновљив.

• Бранко је рођен 1824. годину у Славонском Броду. Тамо је некад постојала његова биста која је у најновијем рату (1991) срушена. Колико вас растужује чињеница да је ова биста срушена само зато што је Бранко био Србин?

Сваког нормалног човјека та чињеница не само да растужује него говори о људском бићу као несавршеном, посрнулом и опасном створу. Видите шта се све у свијету данас догађа, пратимо уживо манифестације смрти и ништавила. А споменик Бранку је срушен у помами рушења споменика Иви Андрићу, Бранку Ћопићу и другима у Вишеграду и Сарајеву крајем прошлог вијека. Споменик вјечно младом Радичевићу, Бранково коло и ја лично подигли смо у Славонском Броду 1984. године поводом 160. годишњице његовог рођења. Тада још нисам био напунио тридесет љета, биле су то моје бранковске године и знаци. Срушен је Бранков споменик и 1941. године и пред најстаријом српском, чувеном Карловачком гимназијом основаном 1791. године (гдје су се школовали и неки наши преци из Приједора), подно Фрушке горе и Стражилова гдје се налазе земни Бранкови остаци са великим спомеником од камених коцака планина гдје живе Срби на Балкану. Усташе су срушиле прелијепи споменик, рад Ђорђа Јовановића, али је већ 1947. подигнут нови (рад Владете Петрића), такође красног изгледа, који и данас уљепшава двориште гимназије у којој се Бранко школовао од 1835. до 1841. године, под именом Алексије. Тако је крштен у Броду на Сави с обзиром да је рођен уочи светог Алексија. И сви су га у гимназији звали Аца. Послије школовања (1841–1843) у Темишвару гдје учи модрољубије, то јест филозофију, он ће у Бечу (1847) објавити пјеснички првенац са посрбљеним, са грчког језика преведеним, именом – Бранко Радичевић.

• Наш Андрић једном је рекао: „Правом пјеснику и његовом дјелу ни вријеме ни људи не могу ништа.“ Да ли довољно посвећујемо пажњу великану какав је био Бранко Радичевић?

Дабоме да правом пјеснику нико и ништа од земних појава и људи не може ништа. Бранку је Матица српска, на примјер, бранила је-

данаест година да достави своју прву књигу у њену библиотеку. Матица тада није прихватала ни Бранка ни Вука, ни њихову борбу за српски народни језик у књижевној употреби. Матица српска се тада држала славјаносербског језика. Сабља води рат, али на крају духовност побједи, рекао је чак један немилосрдни војсковођа. Тако је и са Бранком, он је напросто побједник за сва времена. Он се изучава на свим нивоима школовања. Данас постоји неколико угледних награда с његовим именом, од најмлађих пјесника до међународних аутора. Затим, постоји преко стотину музичких композиција на Бранкове стихове, које су урадили композитори почев од Јована Пачуа, Исидора Бајића, Јосифа Маринковића, Стевана Мокрањца, па све до кантауторке Љиљане Петровић и рокенрол музичара Корнелија Ковача. Здравко Чолић на примјер пјева данас Бранкове пјесме, а многи Радичевићеви стихови изводе се као народне, то јест старограде пјесме: „Кад сам синоћ овде била / и водице заитила, / дође момче црна ока / на коњицу лака скока“ или „Где си, душо, где си, рано, / где си, данче мио, / где си, сунце огрејано, / где си досад био“. У Србији и Српској постоји преко педесет школа које носе име Бранка Радичевића, а готово да не постоји српски град који нема улицу са његовим именом. Да не говоримо о библиотекама, умјетничким удружењима и домовима културе. На примјер, у Приједору данас постоји школа „Бранко Радичевић“, а једна улица се зове Стражиловска.

• Они који читају дјело Бранка Радичевића, а нарочито старије генерације, чувено „Коло, коло, наоколо, виловито, плаовито...“ доживљавају као оду југословенству и химну Титовом братству и јединству. Како ви на то гледате?

Још је Борислав Михајловић Михиз рекао: „У овој земљи нико не зна да је коло Бранково у његовој поеми *Ђачки растанак* српско а не југословенско.“ То је лако објаснити. Међутим разне политике и режими, почев од Краљевине Југославије па до Титове Југославије фалсификовали су Бранкову оригиналну српску идеју насталу у вријеме националних препорода у Европи. Бранко Радичевић (1824–1853) је млад на сопственој кожи увидио да Срби живе под јармом два велика царства, турског и аустријског. Одмах је испјевао антологијску поему *Ђачки растанак* у којој све Србе, у борби за слободу и независност, позива у заједничко свесрпско коло именујући их по предјелима, крајевима, областима и (по)

крајинама где вјековима живе. Данашња свесрпска идеја на Балкану уствари има претечу у Бранку Радичевићу, а то многи не знају.

• Обиљежавање великог јубилеја почело је прољетос на сам дан Бранковог рођења, 15. марта по старом или 28. по новом календару на *Пролећним Бранковима данима 2024* у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду, али ће бити настављено током цијеле године. Недавно сте бесједили о Бранку у Банском двору у Бањој Луци и у царском Крушевцу гдје се налази славна црква Лазарица у којој се причестила српска војка пред одлазак у битку с Турцима на Косову Пољу?

Бранково коло, и мене лично, очекују гостовања у Бечу, Врању, Београду, Житишту, Великој Плани, Букурешту, Дервенти, Градишци, Сремској Митровици, Земуну и другим градовима. И у Бањалуци и у Крушевцу, на примјер, укључили су се врхунски глумци и музички умјетници. У Крушевцу наступио сам заједно са нашом поткозарском земљакињом, оперском примадоном Љубицом Вранеш из београдског Народног позоришта. Она је пјевала Бранкове песме, а ја сам држао бесједу о њему и наизуст говорио своју поезију. Ту је изведен и део моје монодраме „Ја, Мина Бранкова“ у интерпретацији глумице Данице Петровић. Да не заборавим казати да сам позвао младе бањалучке оперске и драмске умјетнике на септембарско *53. Бранково коло*. А прије три године чуо сам двојицу младих момака како на пјесничкој академији у приједорском позоришту надахнуто изводе Бранкову антологијску пјесму што започиње стиховима: „Никад није вито твоје тело / рука моја млада обавила“.

• У марту сте, као писац, објавили своје двије ексклузивне књиге на тему *Коло, коло наоколо – Портрети и појаве* и антологију (цвјетник) пјесама о Бранку Радичевићу *Ао, данче, ала си ми бео*. Многи говоре да су ове књиге, поготово цвјетник поезије посвећене Бранку, најаутентичнији духовни подухват поводом обиљежавања два вијека од Бранковог рођења. Патријарх српски Порфирије тим поводом упутио Вам је писмо: „Ови изванредни споменици великом Бранку у част, како збирка песама посвећених њему, тако и портрети великана који су били одушевљени Бранковом поезијом, драгоцени су прилози српској културној баштини.“

Захвалан сам нашем патријарху Порфирију што је одвојио вријеме, прочитао књиге и дао благослов мени ситном и пролазном

за даљњи рад. Обе поменуте књиге су израз мог посвећеног животног пута и велике љубави према послу који обављам, то јест израз су моје свијести о сопственом дару и мисији. Ускоро ће се појавити и трећа књига тог обима, наставак првог тома, *Коло, коло наоколо – Стражиловски времеплов*. За антологију (цвјетник) поезије о Бранку могло би се рећи да је то књига каква се досад није појавила у Срба. Ту се налазе пјесме сто четрдесет девет пјесника који су пјевали о Бранку: Његош, Змај, Лаза Костић, Шантић, Ћоровић, Винавер, Црњански, Десанка, Тадијановић, Миљковић, Скендер, Ћопић, Антић, Раичковић, Зубац, Бећковић, Јововић, Ненадић, Тешић и други.

• Уврстили сте у цвјетник и тројицу пјесника с краја деветнаестог и с почетка двадесетог вијека који су се тада изјашњавали као Срби мухамеданске вјере?

Да, то су Авдо Карабеговић (1878–1908), Ћазим Ћатић (1878–1915) и Осман А. Ђикић (1879–1912). Они у пјесмама славе српство и жале за Бранком што није међу живима: „Штета земљи што те млада крије, / Штета, Бранко, што те Српству није!“ Они своје пјесме објављују у мостарској *Зори* (1898), сарајевској *Босанској вили* (1897) и сремскокарловачком *Бранковом колу* (1896). Треба имати у виду да се то догађа прије Првог свјетског рата када је такво изјашњавање било нормално, па и све до Другог свјетског рата када су, по његовом завршетку, нове идеологије насрнуле на корјен српског бића. У антологији се налазе и пјесме кинеских, њемачких, јерменских и румунских пјесника.

• Да ли је тачно да је у Приједору далеке 1924. године прослављена стогодишњица Бранковог рођења? Вољели бисмо Вас видјети у Приједору, на *Књижевним сусретима на Козари*, да у једној од наших установа, као најкомпетентнија личност за прославу поменутог великог јубилеја, одржите бесједу о Бранку Радичевићу.

Прије двадесетак година пронашао сам у београдском *Илустрованом листу* из 1924. године податак и фотографију да је у тадашњој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, у Приједору изведена представа „Бранко и вила“. Овај податак изнио сам својевремено при свом гостовању у приједорској гимназији, а потом је он ушао у Енциклопедију позоришта у Приједору. Радо ћу се одазвати своме Приједору да говорим о Бранку Радичевићу поводом његове 200.

годишњице рођења, сматрам да то и приједорска публика жели. У Приједору и те како имам своју публику, јер ме је народ у Поткозарју још од мојих првих књига и награда прихватио као своје чедо. То је за мене најважније.

• Као челни човјек Бранковог кола, никад нисте заборавили приједорске пјеснике, умјетнике, глумце, сликаре и музичаре, као и ствараоце из народа, позивали сте их свих ових деценија да наступе код вас у Новом Саду, Сремским Карловцима и на Стражилову. Својом мисионарском дјелатношћу и стваралачком несебичношћу толико сте задужили Приједор да сте уствари некрунисани Почасни грађанин Приједора?

Током своје каријере, свих ових деценија у Бранковом колу, омогућавао сам, како и сами кажете, наступе приједорским пјесницима и писцима, сликарима и глумцима, народним ојкачима и музичарима. Могла би се о томе цијела једна књига написати. Бранково коло је објавило и неколико запажених књига приједорских пјесника, а наша престижна награда, „Печат вароши сремскокарловачке“ стигла је у руке вашој познатој пјесникињи у граду на Сани.

• Култ Бранка Радичевића нарочито почиње да расте послије преноса његових земних остатака (1883) из Беча на Стражилово, тридесет година послије смрти, и не престаје до данашњих дана?

Тако је, Бранко је био практично заборављен четврт вијека послије смрти. Постојао је први покушај (1878) преноса Бранкових костију из Беча на Стражилово, али због сукоба Ј. Ј. Змаја и Лазе Костића није успио. Змај је написао дивну пјесму „Бранкова жеља“ којом позива да пренесмо Бранка из Беча на Стражилово, али се томе својом пјесмом „Права Бранкова жеља“ супроставио Лаза Костић који је сматрао да Бранка не треба преносити у неслободну земљу. Други покушај преноса је био задивљујуће успјешан, пристизали су прилози из свих крајева гдје живе Срби. На челу велике акције био је професор Карловачке гимназије и писац Павле Марковић Адамов, који ће коју годину касније, продавши имање свога оца, постати оснивач, власник и уредник листа *Бранково коло* у Сремским Карловцима. А енглески недељник *Џон Бул* (4. август 1883) пише: „Земни остаци најпопуларнијег српског пјесника ископани су са гробља Св. Марка у Бечу и пребачени на Стражилово. Бранко је имао највећи утицај на књижевни развој

српске нације и може се назвати зачетником модерне српске књижевности. Желио је да посјети фатално Косово и напише еп, али је та жеља спријечена његовом прераном смрћу."

• Подалеке 1988. године објавили сте прво издање књиге *Ојкача*, студију и антологију народног блага у Поткозарју и Крајини. Књига је досад имала много издања. Урадили сте и бројне радио и телевизијске документарно-умјетничке емисије на терену, у Поткозарју нарочито, на ту тему, а 1991. године добили сте и прву награду на смотри радија бивше Југославије у Охриду за емисију „Од бећарца до ојкаче".

Захваљујући моме кућном прагу и оцу пјевачу ојкаче, народном витезу из Поткозарја, све се развило до неслућених размјера. По томе сам постао препознатљив већ у бившој Југославији. Урадио сам нешто што нико није прије мене, нешто што је онтолошки важно за крајишке Србе и српску културу у цјелини. За све то, поред осталога, прије неколико година именован сам за амбасадора Кнежевине Доња Драготиња и Марини. А за једно ново издање књиге ојкача *Пјевај, ори, прозоре отвори* (Радио телевизија Србије, Београд, 2016) добио сам и награду „Сава Мркаљ".

• И на крају да не заборавимо, на пољима Ваше свестраности, Ви сте одиграли кључну улогу да ојкача буде уписана (2013) у Регистар нематеријалног културног насљеђа Србије. То је нарочито донијело велику радост стотинама хиљада прогнаних Срба из Хрватске и Босне и Херцеговине, који данас живе и стварају у Србији, и баштине крајишку ојкачу као вертикалу свога бића.

Све се то сабира у живот, у један индивидуални пут којим лакорило, уз Божју помоћ, стварам и радосно летим. Уз труд и надахнуће, ето наиђу и резултати. Увијек кажем: „У срећи се не узноси, у несрећи не падај", и додајем: „Богати смо онолико колико другима дарујемо". Кад год сам у Приједору, прво прислужим цвијеће и посјетим гробове мојих родитеља, мајке Стоје и оца Драшка, мојих дједова и баба, свих мојих предака чији потомци и данас живе у овом граду и околини. Хвала вама из *Козарског вјесника* на пажњи и на томе што нисте прескочили моје дубоке корјене с Приједором и Козаром.

(*Козарски вјесник*, Приједор, 2024)

БРАНКО ЈЕ НАЈВЕЋИ РЕВОЛУЦИОНАР У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Милан Ракуљ

Након Стражилова, Сремских Карловаца и Новог Сада, крајем прошле седмице јубилеј је обиљежен и у Културном центру Бански двор у Бањалуци, када су наступили овдашњи пјесници, глумци, оперски пјевачи и пијанисти.

• Послије успјешног наступа младих бањалучких умјетника, јавно сте их позвали да учествују и наступе на септембарском *53. Бранковом колу*.

То је обогаћивање Бранковог кола, али и искуства талентованих младих уметника из ваше средине. Узајамна вредност и предност. Радујем се њиховом наступу заједно са истакнутим песницима, глумцима, оперским певачима и музичким уметницима из Србије и региона. То ће озарити и нашу публику.

• Бранково коло је у протеклим деценијама објавило чак 32 књиге из наше средине и наградило чак 20 пјесника наградама „Стражилово“ и „Печат вароши сремскокарловачке“, што је у Србији преседан...

У симбиози екавице и ијекавице добија се пуноћа израза српске поезије. Поезија и књижевност на ијекавици представљају прворазредну животну лепоту и идентитетску узвишеност. Концепт рада Бранковог кола заснован је на томе да не занемари прекодринску уметност. Поносни смо на то да се такав концепт наставља и непрестано подмлађује.

• На *Пролећним Бранковим данима 2024*, на сам 200. пјесников рођендан 28. марта, на Стражилову, поред Бранковог гроба, пјесници су говорили стихове из ваше нове антологије пјесама о Бранку *Ао, данче, ала си ми бео*…

Био је то такође несвакидашњи догађај за српску културу. Двоје глумаца говорило је антологијске Бранкове песме на Стражилову, где се сада стиже новом каменом стазом, а песници с антологијом у рукама читали су своје песме посвећене вечитом младићу српске поезије. На пријатном сунцу, уз повремени ветар стражиловац који је указивао на то да нас Бранко и те како посматра, наступ је крунисан уз на гајдама отпеваном славном песмом Јована Јовановића Змаја „Бранкова жеља“ (1877), песмом написаном приликом првог покушаја преноса Радичевићевих земних остатака из Беча на Стражилово.

• Истог дана Бранково коло је организовало у Спомен-библиотеци Карловачке гимназије и округли сто на тему „Живот песничког дела Бранка Радичевића“... Од изложене 24 теме, поред критичара, научника и професора универзитета, осам су донијели и пјесници?

Ништа природније него да на песничким *Пролећним Бранковим данима*, на округлом столу посвећеном великом песнику српског романтизма, запажено место имају и песници. Још је Пол Валери рекао да воли више о својој поезији написану једну реченицу из пера колега песника него томове критичара. Да, кроз време поезија суди критици, а не обрнуто. Велико је освежење за овакве књижевне скупове, симпозијуме и конференције када наступају одлични песници који су притом и врсни есејисти. У пракси, углавном учествују теоретичари и историчари, асистенти и професори универзитета, а најпре ловци на бодове и тзв. цитираност. Пре неколико месеци угледни професор Филолошког факултета у Београду Ненад Николић, иначе један од најистакнутијих учесника нашег округлог стола о Бранку, у тексту „Трговци у хуманистици“ објављеном у Културном додатку *Политике*, говори да се у пракси оваквих скупова задовољава форма: радови су написани само зато да би били пошто-пото објављени, то јест сви пишу о свему да би се стекли тзв. бодови за стицање звања, нека врста механичке инерције и праксе, где се у коначници узајамно часте бирократским титулама и звањима. Он каже: „Гомила безначајних чланака којима се формално нема шта замерити као лавина затрпавао оно мало истински вредних радова (...) Проницљивим погледом на библиографију кандидата може се разликовати онај ко бројношћу радова забашурује недостатак квалитета од некога ко пише са истинском посвећеношћу“. Затим наводи пример песника Јована Христића који је једном приликом био позван

„да пише о ономе о чему је баш он могао рећи најбољу реч“. Зато су песници важни на скуповима ове врсте.

• Поводом великог јубилеја написали сте два капитална дјела. Прво ћемо коју ријеч о антологији *Ао, данче, ала си ми бео*, о цвјетнику пјесама (о) Бранку. Одмах се може примијетити да сте на цвјетнику радили годинама?

То су дарови Божје руке која ме све време води у Бранковом колу. У славу Божју тече и ова годишњица и све што уз њу иде. Годинама се „кувао“ овај цветник. Још пре три деценије на то ме је подстицао јуродиви, а вредни новосадски кустос Живко Марковић. Бранко је феномен чији култ почиње нагло да расте после преноса (1883) његових костију из Беча на Стражилово. До данашњег дана тај песнички култ не престаје. У антологији је заступљено 149 песника са укупно 200 песама, почев од Његоша, Змаја, Костића, Шантића, Црњанског, Винавера, Десанке, Скендера, Раичковића, Ћопића, Антића, Бећковића, Тешића и Ненадића, све до савремених и најмлађих песника данас. Колико је то важна књига показује податак да су неки песници почели да пишу и ових дана објављују песме посвећене Бранку.

• Што се тиче појава и портрета у Вашој другој књизи *Коло, коло, наоколо*, такође у издању Бранковог кола, ту је више од 50 текстова и фотографија о знаменитим умјетницима и гостима Бранковог кола. Пишете о Десанки, Антићу, Медаковићу, Михизу, Пекићу, Брани Петровићу, Душку Трифуновићу…

Они су били носећи стубови Бранковог кола. Њихови доласци у гроздолике Карловце и на Стражилово, у лисју златном крунисано, био им је, сваком понаособ, од великог значаја за стваралачко биће и лично надахнуће. Исто тако све то подизало је Бранково коло ка олимпским духовним висинама. Деловали смо као породица, а ја сам био најмлађе дете или брат. Такав сам и са младима. Захваљујући томе, понешто запишем, јер своју професију доживљавам као живи ток реке са чијих обала делујем, пливам с једне на другу и уочавам и слушам гласове личности и појава, и заједничких дивних чуда.

• Бранко је волио и добро играо шах. У књизи *Коло, коло, наоколо* говорите и о настанку пјесничког турнира у шаху на *Бранковом колу*, јединственом турниру који траје тридесет пет година?

Поводом сусрета с Радичевићем 2. априла 1849. године у Земуну, књижевник Јован Ђорђевић, оснивач Српског народног позоришта у Новом Саду, аутор текста химне Краљевине Србије („Боже правде“) сведочи једним записом о Бранку: „Шаха је играо врло вешто и врло је брзо покретао фигуре.“ То нас је упутило да оснујемо турнир у шаху који и данас постоји. Још је руски песник Пушкин рекао: „Нека је благословена моја душа што сам научио да играм шах.“ Већ су нас земно напустили песници-шахисти: Бранислав Петровић, Драгослав Андрић, Радомир Мићуновић, Абдулах Сидран, Стеван Тонтић, Вујица Решин Туцић, Марко Вешовић, Раша Попов, Самир Садиковић, Милорад Црњанин, те афористичари Душан Бућан (био је и судија) и Владимир Јовићевић Јов, Ранко Гузина (карикатуриста), Раде Бранков (новинар) и други. И по овоме се види колико смо пролазна и смртна бића, а поезија и шах остају. А Волтер је записао: „Од свих игара шах заслужује највећу почаст људског ума.“

• За Бранка Радичевића сте казали да је био револуционар у језику, односно да је његова интервенција у књижевном језику толико радикална да се никад прије њега није догодила, нити се послије поновила.

Када се појави овако округла годишњица, на прву лопту се каже да се такви песници рађају једном у стотину година. Међутим, кад застанемо и видимо да су то заиста два века од рођења Бранка Радичевића, а имајући у виду живот и значај његовог песничког дела, тада морамо рећи да је то песник какав се рађа једном у двеста година. Када наши потомци буду обележавали тристоту годишњицу Бранковог рођења, верујем да ће казати да се такав песник рађа једном у три века. Зашто је то тако? Најпре, због жестине плода његове интервенције у поезији и језику, у српској књижевности и култури. Да би се догодила тако радикална интервенција са епохалним резултатом, морао је постојати несвакидашњи контекст. У Бранково време, оно мало писмених Срба, поготово ретких писаца, користило је славеносрпски језик. Био је то беживотан језик далеко од свакодневице. *Летопис Матице српске*, који је Бранковога годишта, тада је објављивао текстове на том језику. А Бранко је као сунце у све то унео чист народни српски језик и матерњу мелодију у аутентичном српском звуку и музици лексике. Срећом, у таквом контексту имао је стваралачки савез са Вуком

Карацићем и Ђуром Даничићем који је рекао „да досад ниједан Србин није тако певао“. А Милан Кашанин је касније додао да Вук није разумео Бранка онолико колико је Бранко њега.

• У чему се конкретно види снажно присуство Бранка Радичевића данас?

Он је богодаровити песник који се не може формирати на катедрама и курсевима писања. Данас поводом Бранкове поезије постоји преко стотину десет музичких композиција најзначајнијих композитора, затим његово дело изучава се на свим нивоима школовања. Огроман број школа (у Србији четрдесет шест) и библиотека, установа и удружења носи његово име. Практично не постоји град у Србији који нема улицу Бранка Радичевића. Постоји неколико дуговеких награда с његовим именом, од најмлађих песника до међународних аутора. Ушао је у широку популацију тако што се његова поезија пева и у виду народних, то јест старограданских песама, али га изводе и популарни певачи са композицијама Корнелија Ковача, на пример. А када један песник тако и толико уђе у народ, онда је он надвремен и вечит. Још поводом стогодишњице (1924) Бранковога рођења, наглашено је писано у тадашњој штампи да је он најпопуларнији песник.

• Борислав Михајловић Михиз је својевремено рекао да у овој земљи нико не зна да „Коло“ у Бранковом *Ђачком растанку* није југословенско, већ српско.

„Коло“ Бранка Радичевића било је фалсификовано и у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, као и у Титовој Југославији. Напросто, дневно-политички механизам користио је „Коло“ у сврхе тренутне идеологије и одржања поменутих режима. То је трајало скоро цео век па је дошло до српског (само)заборава, то јест српског (само) порицања Бранкове идеје. Међутим, истина је само једна. Бранко је млад видео позицију угњетеног српског народа на Балкану, који је тешко живео под јармом две велике силе, два царства – турског и аустријског. Тако расуте и потлачене Србе Бранко именује по областима, пределима, крајевима и (по)крајинама где вековима живе, тако их опева и позива у заједничко коло жудећи за независношћу свога рода. Наравно, он пружа пријатељску руку и комшијама дуж Драве и Дунава, али све време мисли на српски проблем и има визију српске слободе. Зато је његово „Коло“ из поеме *Ђачки растанак* и данас и те како актуелно.

• У једној музичкој читанки за седми разред у Србији, наведен је примјер једне пјеване Бранкове пјесме која није његова?

То је последица неконтролисаних убрзања и незнања. Уз фотос Бранковог споменика на Стражилову (рад Јована Солдатовића), један издавач у школском је уџбенику пласирао песму „Ој, јесенске дуге ноћи“ као Радичевићеву. Међутим, наведена песма није Бранкова, то је текст анонимног аутора-стихоклепца из минулог времена, туђи текст који је за музику прилагодио Иван Трнски (1896–1955), писац, аутор пригодних стихова и дизајнер слагалица. До грешке је могло доћи због мелодије те „старограде“ творевине, која је иста као мелодија антологијске Бранкове песме „Девојка на студенцу“, коју је као прву своју песму на српском језику написао у Темишвару по одласку (1841) из Сремских Карловаца. „Девојку на студенцу“ уствари компоновао је 1888. године Вацлав Хорејшек, а у новије време – академик Дејан Деспић, и ту изведбу смо чули у изврсној интерпретацији младе оперске певачице Иване Милинчић у Бањалуци, а у суптилној клавирској пратњи Дуње Јанковић. С друге стране, грешка је могла наступити и у безобалном приступу интернету. Овакве ствари морају се проверити у оригиналним издањима књига, интернет је ризично поље поузданости, заправо – панађур непроверених понуда и замки. Да је било професионализма, у тој музичкој читанки своје место је могла наћи уствари и Бранкова антологијска песма „Укор“ композитора Даворинка Јенка. А са поменутом озбиљном грешком, том музичком уџбенику није место у школској употреби.

• На *Бранковом колу* никада нисте наступили као пјесник. Зашто?

То је мој принцип да не наступам као песник на *Бранковом колу* заједно са песницима које сам позвао на манифестацију. Напросто осећам неку врсту нелагоде и није ми толико дебео образ. Немам желудац за то. Као спиритус мовенс Бранковога кола, нема потребе да се трпам и наступам на српском Парнасу где сам домаћин песницима, глумцима, музичарима, сликарима, филозофима и духовницима. Последњи пут сам говорио своју песму на Стражилову 1979. године на *8. Бранковом колу*, када ми је уручена награда „Печат вароши сремскокарловачке“. Нисам ни слутио да ћу за четири године потом доћи на чело Бранковога кола.

• Међутим, у Бањалуци сте казали своју пјесму „Сремски Карловци“, написану прије непуне четири деценије. Из те пјесме се

може учитати да југословенски режим није пуно улагао у ово историјски значајно мјесто српске културе. Колико се ситуација промијенила до данашњег времена?

Бањалука је мој завичајни крајишки простор, а домаћин ми је био Младен Матовић, директор Банског двора, угледни композитор и диригент. Сремски Карловци су темељно и тенденциозно уништавани после Другог светског рата као место изразито јаког српског духовног и културног корена. Тако су деценијама запуштане и препуштене пропадању биле изузетне грађевине и куће из осамнаестог, деветнаестог и с почетка двадесетог века. Карловци су уствари почели духовно да пропадају гашењем чувеног листа *Бранково коло* (1895–1914) и одласком (1920) српског патријарха из Сремских Карловаца у Београд. У овом градићу који данас има тек нешто више од осам хиљада становника (у Бранково време четири хиљаде), рукоположена су кроз време двадесет два патријарха и митрополита. Сремски Карловци ни данас на том плану не стоје најбоље, тешко их је опоравити од жестоког удара и отписивања после Другог светског рата. Међутим, у новије време темељно је замишљена и зацртана обнова са конкретним развојем Сремских Карловаца. Наша држава се озбиљно укључила у акцију развоја и обнове Бранковог града. Верујем да би опоравак могао да успе, да ће развој бити уочљив – да ће Карловци доћи до свог даха и животног цветања. Биће потребно доста радити, конкретно зацељивати ране и с љубављу, стручно, усмеравати цео пројекат у добром правцу. Ако су наши преци умели од Карловаца да створе српски Сион, наша је обавеза да не дозволимо пропадање таквог јединственог места у Србији и овом делу Европе.

• Која издања спремате за септембар, односно за *53. Бранково коло*?

Појавиће се други том *Коло, коло, наоколо* са поднасловом *Стражиловски времеплов: трагови и сећања, цртице и коментари*. То је књига-хроника о историјату Бранковога кола. Затим, књига *Свечане речи*, сачињена од вишедеценијских ексклузивних беседа угледних песника и писаца о Бранковој поезији, изговорених на свечаним отварањима *Бранковога кола*. Обе књиге обиловаће оригиналним и необјављеним фотографијама. Појавиће се са нашег Округлог стола и штампан зборник радова о Радичевићу. Затим – заједничка песничка књига двојице младих европских романтичара: Бранка и Петефија; Бранко на мађарском, а Петефи

на српском језику. Такође, штампаћемо књигу песама на српском језику, преведену са мађарског из рукописа управо проглашеног лауреата наше Међународне награде „Бранко Радичевић“, угледног савременог песника Иштвана Турција из Будимпеште.

• Поред огромних обавеза везаних за велики јубилеј Бранка Радичевића, не одустајете ни од Ваше оригиналне књижевности. На чему тренутно радите и да ли планирате нешто од тога објавити?

Иво Андрић је рекао: „Поезија редовно занеми од близине стварних догађаја“. Све ово што радим целог свог века је својеврсни бег од баналне и опасне стварности без обзира колико она у исти мах насељава моју уметност. Тренутно, већ дуже време, подједнако пишем поезију у слободном и у везаном стиху. Тако настају два нова рукописа, један је збир неколиких поема о аркадијској зори завичајних сензација. А други... вероватно ћу ове године објавити књигу *Сонети о земаљској љубави*.

(*Независне*, Бањалука, 2024)

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ И ЦРНА ГОРА

Николина Кнежевић

На никшићком Тргу 7. августа у 20 часова, на међународном фестивалу књига Ауто(р) на корзу, *свечано ће започети ова угледна манифестација у знаку обиљежавања 200. годишњице рођења Бранка Радичевића. Фестивал ће отворити предсједник општине Никшић Марко Ковачевић. Бесједу о Бранку Радичевићу одржаће Ненад Грујичић, а притом ће наступити и глумац Михаило Перошевић, етно-пјевачица Тијана Вучетић и пјесникиња Милица Бакрач.*

• Како доживљавате ријетку прилику да директно учествујете у прослави двијестоте годишњице Бранка Радичевића?

Ово је несвакидашња годишњица која нашу генерацију дарује привилегијом да је прослављамо. Двестота годишњица Алексија Радичевића, потоњега Бранка, великог песника српског романтизма, указује на нашу пролазност и смртност, обавезује нас да као тренутно живи људи и актери на песничкој и културној сцени достојно се поставимо према Бранку Радичевићу, песнику божанског талента у српском језику, и са братском љубављу обележимо велики јубилеј.

• Како је на сам дан рођења Бранка Радичевића ове године обиљежен велики Бранков јубилеј?

Пролећни Бранкови дани по традицији трају већ годинама и били су у марту идсална прилика да обележимо двестоти рођендан Бранка Радичевића који је рођен 15. марта по старом, а 28. марта по новом календару. У том интервалу трајали су *Пролећни Бранкови дани 2024* у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду. На сам двестоти Бранков рођендан, организовали смо Округли сто на тему „Живот песничког дела Бранка Радичевића“ у најстаријој српској, чувеној Карловачкој гимназији у којој се

Бранко под именом Алескије школовао (1835–1841). На Округлом столу је учествовало двадесет еминентних научника, професора и песника. Зборник је ових дана отишао у штампу.

Затим смо истог дана код Бранковог гроба на Стражилову, поред споменика подигнутог 1885. године одржали незабораван програм на којем је наступило двадесет девет песника и песникиња, који су своје песме посветили Бранку, а које се налазе у мојој антологију, то јест цветнику *Ао, данче, ала си ми бео*, ријеткој књизи која је изашла управо у марту за ову велику годишњицу. Том приликом глумци су говорили антологијске Бранкове песме, а уз гајде отпевана је и Змајева чувена „Бранкова жеља" која говори о Бранковој жељи да му кости буду пренесене из беча на Стражилово. То је био велики догађај о коме је писала и тадашња европска штампа, а црногорски кнез Никола исковао је у Русији велики сребрни венац који се данас налази у Сремским Карловцима.

• Послије преноса Бранкових земних остатак 1883. године из Беча на Стражилово почео је да расте пјеснички култ Бранка Радичевића који траје до данашњиг дана, и трајаће?

Тако је, Бранко је после смрти 1853. године био практично заборављен. Међутим другим покушајем преноса из Беча, отворена је нова голема страница у прецепцији и третирању Бранка као српског најпопуларнијег песника. Бранков споменик на Стражилову грађен је од каменика коцака са планина где живи српски народ, и на свакој коцки стоји ћирилични натпис: Фрушка Гора, Авала, Ловћен, Динара, Велебит, Пљешевица, Вршачки брег и Клек. Још је Борислав Михајловић Михиз рекао да у овој земљи нико не зна да је „Бранково коло" у његовом *Ђачком растанку* српско а не југословенско. То је тачно, дуго је све било притезано и фалсификовано разним идеологијама и политикама, и у Краљевини Југославији и у Титовој Југославији, а истина може бити само једна. Бранко је живео у време када су Срби на Балкану били под тешким јармом двеју сила, два велика царства, турског и аустријског. Он пева о томе у *Ђачком растанку* и позива све Србе у заједничко коло независности и слободе, именујући их по пределима, областима, крајевима и покрајинама где они живе.

• Ви сте за ту прилику у Бранковом колу објавили и обимну књигу *Коло, коло, наоколо – Појаве и портрети* која доноси текстове о значајним личностима које су у прохујалих пола вијека долазили на *Бранково коло*?

То је животна мапа мога стваралачког искуства и века на *Бранковом колу*, која обухвата разноврсне живе појаве и личности које нису више међу нама, али су оставили неизбрисив траг у својој оданости и љубави према Стражилову: Мирослав Антић, Десанка Максимовић, Дејан Медаковић, Борислав Михајловић Михиз, Борислав Пекић, Владета Јеротић, Светлана Велмар Јанкоовић, Живан Сарамандић, Оља Ивањицки, Душко Трифуновић, Вукман Оташевић, Стеван Тонтић и други, укупно преко педесет портрета и незаборавих трагова. У штампу је отишла и моја друга књига *Коло, коло наоколо – Стражиловски времеплов: трагови и сећања, цртице и коментари*.

• Осим поменутих ваших књига и будућег зборника, важних за овај велики јубилеј, шта је још од значаја и за незаборав урађено у овој години?

Ове године се десила велика промена са стазом на Стражилову, која води до Бранковог гроба. Уз материјалну помоћ владе Покрајине Војводине урађена је нова камена стаза која омогућава лакше ходочасно пењање до чувеног Бранковог споменика и његових земних остатака. То ће повећати жељу и ојачати вољу младих да у великом броју долазе на рајско Стражилово.

• У којим сте градовима досад градовима обележили овај велики јубилеј српске културе?

Почетком године формиран је државни Организациони одбор за прославу два века од рођења Бранка Радичевића, у којем се, поред истакнутих личности, налазим и моја маленкост. Двадесет седмог марта у Српском Народном позоришту у Новом Саду организован је надахнути свечани програм Бранку у част. А Бранково коло је у јуну у Бањалуци и Крушевцу, у градовима специфичне лепоте српске ијекавице и екавице, заједно са њиховим уметницима, организовало богате програме поводом јубилеја. Сада долазимо у Никшић, град чувених песника, да са братском љубављу, заједно и са вашим уметницима, обележимо Бранкову годишњицу с обзиром да његови корени вуку све до Црне Горе. У септембру, на *53. Бранковом колу* наставићемо с истим жаром да обележавамо два века од Бранковог рођења свежим програмима у интервалу од 6. до 16. септембра.

• По овом свему заиста видимо колики је значај јубилеја Два вијека Бранка у српској књижевности?

Бранко је песник који је извео велику песничку и језичку револуцију у српској књижевности пишући на чистом сроском језику мимо славеносрпског који је у његово време био у књижевној употреби и као такав, као артифицијелни језик удаљен од народа. Бранко је све то демистификовао и окренуо у правцу чистог српског народног бића. У Никшићу ћемо чути Бранкову антологијску поезију која ће бити и певана с обзиром да поводом његовог стваралаштва постоји стотину петнаест музичких композиција на његове стихове. Бранкове песме се певају и као народне, то јест старограде, дакле, па би неко могао помислити да су тако и настале, из срца народа од непознатих песника: „Девојка на студенцу“ и „Укор“, на пример.

• Каква је повезаност данашње културне сцене са Бранком Радичевићем и јесмо ли се одужили књижевнику?

Мојој новој антологији *Ао данче ала си ми бео*, то јест цветнику песама посвећених Бранку, налази се сто четрдесет девет песника почевши од Његоша, Змаја, Костића, Шантића, Црњанског, Десанке, Скендера, Ћопића, Антића, Ненадића, те Момира Војводића, Ранка Јововића и Будимира Дубака, све до најмлађих српских песника. Ова књига је поред осталог испунила наш дуг према Бранку.

• Да ли ћете говорити и Вашу поезију на никшићком тргу?

Држаћу беседу у Бранку Радичевићу, најпре, и бити модератор целовечерњег програма, где ће, на обострану радост, рекох, учествовати и никшићки уметници. Вероватно ћу казати и једну своју песму посвећену Бранку под насловом „Сремски Карловци“. Радујем се доласку у Никшић одакле потичу моји Грујичићи, настањени у Бранково време у области Лике, а потом у Поткозарју, у Приједору, где сам завршио основну и средњу школу.

(*РТ Никшић*, 2024)

ДУХОВНЕ ВРЕДНОСТИ СУ ОДБРАНА И СТАЗА

Слађана Миленковић

Ове године поводом прославе 200 година од рођења великог песника српског романтизма Бранка Радичевића, и обележавања пола века трајања Бранковог кола*, објавио је две обимне књиге: Цветник поезије (о) Бранку* Ао, данче, ала си ми бео *и* Коло, коло, наоколо – Појаве и портрети*, а ускоро се појављује нови том* Коло, коло, наоколо – Стражиловски времеплов: трагови и сећања, цртице и коментари. *Бранково коло ће објавити и књигу свечаних беседа о Бранку, изговорених током пола столећа постојања Бранковог кола, као и Зборник радова са пролетос одржаног Округлог стола „Живот песничког дела Бранка Радичевића". Такође, Бранково коло ће објавити заједничку песничку књигу двојице европских романтичара, Бранка Радичевића и Шандора Петефија, Бранка на мађарском, а Петефија на српском. Такође за септембар ће се појавити и на српском књига песама новог лауреата Међународне награде „Бранко Радичевић", Иштвана Турција из Будимпеште. Током године појавиће се и нова Грујичићева песничка књига* Сонети о земаљској љубави.

• Како сте до сада обележили велики јубилеј: два века од рођења Бранка Радичевића?

Уз поменуте наслове и пројекте, на *Пролећним Бранквим данима 2024*, у знаку великог јубилеја: два века од рођења Бранка Радичевића, одржан је песничко-уметнички час на Бранковом гробу на Стражилову, 28. марта, дакле, на сам Бранков рођендан. На Стражилово смо дошли новом каменом стазом која ће пуно значити у будућности. Наступило је двадесет девет песника (толико година је Бранко живео), а млади глумци су говорили антологијску Бранкову поезију. Незаборавни програм с бројном

публиком био је крунисан славном Змајевом песмом „Бранкова жеља“ коју је отпевао Миодраг Миша Близанац уз гајде Максима Мудринића. Цели *Пролећни Бранкови дани 2024*, од 15. до 28. марта, протекли су у знаку великог јубилеја. То су датуми рођења Бранка по старом и новом календару. Недавно смо у Бањалуци и Крушевцу обележили 200. Бранкову годишњицу рођења са врхунским оперским певачима, драмским уметницима и песницима који су своје песме посветили Бранку.

• Да, петнаестог јуна ове године обележили сте два века од Бранковог рођења и у Бањалуци?

Био је то предиван и потребан програм у Банском двору у Бањалуци. Много разлога беше за одлазак у главни град Републике Српске. Коначно, и сама идеја кола Бранковога у његовом *Ђачком растанку* говори о потреби свесрпског јединства које је Бранко препознао још у своме времену када су Срби били под окупацијом два велика царства – турског и аустријског. Он разуђене Србе позива из свих крајева и именује по областима, пределима и (по)крајинама где вековима живе. Бранково коло је објавило преко тридесет књига песницима из Српске, то јест Босне и Херцеговине. У протеклим деценијама двадесет наших дуговеких награда („Стражилово“ и „Печат вароши сремскокарловачке“) отишло је у руке песницима који пишу песме ијекавицом. У Банском двору, Бранкову антологијску поезију надахнуто је певала талентована млада оперска певачица Ивана Милинчић, у клавирској пратњи Дуње Јанковић, а песме говорили бањолучки млади глумци Олга Скерлетовић Ђорђевић и Анандо Ченић. Затим су наступили тамошњи песници који су своје песме посветили Бранку – Ранко Рисојевић, Недељко Бабић, Мирко Вуковић, Валентина Милачић и Милан Ракуљ. Песникиња Бранковог кола Данијела Регојевић читала је Бранку посвећене песме Његоша, Змаја, Алексе Шантића, Авде Карабеговића, Бранка Ћопића, Десанке Максимовић и Скендера Куленовића.

• На самом отварању *Видовданских свечаности* у Крушевцу, 26. јуна одржан је такође целовечерњи програм посвећен 200. годишњици Бранковог рођења. Били сте главни гост који је изговорио свечану беседу о Радичевићу истичући, поред осталог, да је он песник у српској традицији која никад није запевала у своме корену на такав начин као што је то урадио богодаровити Бранко

Радичевић. Објаснили сте како је настао Бранков песнички култ и шта уствари значи његово коло у поеми *Ђачки растанак*. Затим сте по концепту крушевачке манифестације напамет казали три своје песме „Голуб и змија“, „Недеља“ и „Сремски Карловци“.

У Крушевцу се налази прелепа црква Лазарица од поседног духовног и културног значаја. Ту се причестила војска кнеза Лазара пред одлазак Срба у бој са Турцима на Косову Пољу. Бранко Радичевић је имао велику жељу да посети Косово и напише еп, али му се тај сан није остварио због прераног одласка из земног живота. Није хтео да почне писати епос док својом ногом не крочи на свету српску земљу. Поред моје беседе и поезије, поетско-уметнички триптих у Крушевцу обиловао је врхунским Бранковим песмама у незаборавној интерпретацију оперске примадоне Љубице Вранеш у клавирској пратњи Миливоја Вељића, те младих талентованих глумаца Данице Петровић и Александра Стојића. Биле су то, као и у Бањалуци, чувене песме „Девојка на студенцу“, „Укор“, „Кад млидија умрети“, „Молитва“, „Враголије“, „Никад није вито твоје тело“ и песма „Ој, Мораво“. Посвећена драмска уметница, Крушевљанка, Даница Петровић надахнуто је извеле делове из моје монодраме „Ја, Мина Бранкова“. Гудачки квартет „Максимус“ дао је уметнички печат свему на врхунски начин изводећи музику романтизма и савеменог доба. И овај програм остаће запамћен као несвакидашњи у славу два века од Бранковог рођења.

• Издвојите понешто из будућег *53. Бранковог кола* које ће бити одржано у Сремским Карловцима, на Стражилову и у Новом Саду, и трајати од 6. до 16. септембра, такође у знаку двеста година од рођења Бранка Радичевића.

У чувеној Карловачкој гимназији, манифестацију ће отворити угледни српски песник из Темишвара, Славомир Гвозденовић. У Темишвару Бранко је написао прву своју песму „Девојка на студенцу“, ту се и данас налазе земни остаци његовог оца Тодора и брата Стевана. А сутрадан на Стражилову биће свечано уручена награда „Стражилово“, признање најлепшег имена, за најбоље песничке првенце и за животно дело. Сат пре тога код Бранковог гроба биће одржан уметнички програм, положено цвеће и прислужена свећа. И биће код „Бранковог чардака“ одржан чувени Стражиловски митинг поезије где ће наступити такође песници који су своје песме посветили Бранку Радичевићу, аутори из мог

цветника *Ао, данче, ала си ми бео*, али и неколико оних који су, мотивисани овим несвакидашњим песничким дешавањима, у међувремену написали (на пример, Бошко Сувајџић и Данијела Регојевић) своје песме посвећене Бранку. Цела ова година са програмима и манифестацијама *Бранковога кола* протицаће у знаку казивања стихова о Бранку, и његових песама дабоме. По томе је специфична 2024. година, због великог јубилеја који захтева такав концепт. Затим, много старог-новог, на пример овогодишњи, 33. Филозофски симпозијум протицаће такође у знаку Бранкове годишњице, али и 300. годишњице рођења Еманоила Канта. Тема симпозијума гласи: „Звездано небо и морални закон". Затим, у оквиру традиционалних „Хришћанских тема" говорићемо о молитви, понукани Бранковом антологијском песмом „Молитва", а учествоваће сви досашањи високи достојанственици, духовници и уметници, који су на Бранковом колу иградили овако важан вишедеценијски пројекат. Уз двестоту Радичевићеву, обележићемо и 100. годишњицу рођења Владете Јеротића, редовног учесника *Бранковог кола*, и 230. годишњицу оснивања Карловачке богословије „Свети Арсеније Сремац". Уручићемо Међународну награду „Бранко Радичевић" драгом госту из Будимпеште. Приредићемо самостално концертно вече српске оперске диве Љубице Вранеш. Уз леп уметнички програм, затим, промовисаћемо и поштанску марку ЈП Поште Србије, са Бранковим ликом поводом великог јубилеја, уз занимљиву додатну филателистичку причу о Радичевићу кроз време на поштанским маркама. Све ово тек је део богатог и несвакидашњег септембарског програма.

• Рођени сте у Панчеву, у Банату, живели до шесте године у Шајкашу у Бачкој, али Ваш завичај је по родитељима у Поткозарју, у Приједору, где сте у повратку из Војводине учили и завршили основну и средњу школу. Ту сте провели четрнаест незаборавних година. Приједор, Козара, Поткозарје и Крајина као такви заузимају важно место и у Вашем стваралаштву, не само у песничком и прозном, него и у области народног стваралаштва у Крајини, у народу званих и певаних ојкача, поводом којих сте написали познату студију на ту тему и сачинили антологију која је имала шест издања, а седмо је у припреми.

Прошле године на *Књижевним сусретима на Козари* доживех да лепа водитељка, представљајући ме у приједорском позоришту,

и сутрадан на славној Мраковици на Козари, изостави Приједор из моје биографије. Наравно да ме је то погодило, прескочен је најважнији период не само моје младости, већ читави вртови аркадијских слика које су ме учиниле „свевидећим оком“ поезије. То је период и место мог животног зрења у готовог човека који никад није заборавио завичај и родитеље. Одрастао сам у Гомјеници, а у селима Томашица и Пејићи код Приједора сахрањени су моји родитељи, бабе и дедови, моји преци. Не припадам оним несрећницима, оним снобовима који се, гле, стиде завичаја, и стављају га у попаран џеп. Нема малог и безначајног места на планети Земљи. Она је Божја творевина, и сваки кутак и завијутак, листак и каменчић, лептир и рибица, имају свој смисао и Створитељев примордијални план.

• На Филозофском факултету у Новом Саду дипломирали сте на групи југословенска и општа књижевност и били главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јест* (1978–1980), те уредник поезије у *Гласу омладине* (1980–1981). Присетите се тог доба!

Како да не. Уписао сам књижевност напустивши студије машинства. За околину и колеге личило је да сам начинио погрешан потез, међутим – све је било и остало у Божјим путоказима. То је било време без ратова, али и са идеолошким притисцима на слободу стваралаштва и интелектуалце. Као главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јест* доживео сам тешке тренутке у дане Титове смрти. Било је то за мене младог нешто радикално ново. Лист је забрањен, престао да излази, а ја – без посла. Међутим, сада гледајући, све то ме је калило и јачало за будуће године.

• Предавали сте књижевност у Војној гимназији у Београду 1982. године. Били сте председник Друштва књижевника Војводине (1993–1997) и председник Савета Међународног салона књига и *Дана Лазе Костића* у Новом Саду (2000–2004). Каква је мисија удружења писаца данас?

Као редовни војник ЈНА, служећи у Рашкој, добијем крајем 1981. године изненадну прекоманду у Београд, на Дедиње, у Војну гимназију. И то беше Божја рука. Тако сам лакше одслужио војни рок с ђацима из свих крајева Југославије помажући им да пишу

писма првим љубавима и својима у завичај. На предлог Раше Перића, Међународни салон књига и *Дане Лазе Костића* у Новом Саду основао сам заједно с Јовицом Нешином, генералним директором Новосадског сајма. Захваљујући томе што је господин Нешин био из Ковиља, лако смо основали и награду с именом Лазе Костића, рођеног у том месту. Жао ми је што не остваримсмо идеју да направимо вино „Међу јавом и мед сном". Можда ће неко то урадити на Новосадском сајму, као успомену на поменуте познате Ковиљчане. Постоји мисија јаких писаца и људи, а удружења књижевника су данас еснафски патуљци у друштвеном контексту.

• Већ својом првом књигом песама *Матерњи језик* (четири издања), отворили сте метапоетске слике језика и свести о чину стварања песме и позицији песника у свету. Присетите се рецепције те књиге о којој је много писано у Југославији.

Био је то за мене несвакидашњи догађај, нагло буђење младе личности на живој књижевној сцени. О књизи се неубичајено много писало, и можда баш зато нисам добио „Бранкову награду" ДКВ за првенац, али ме стигла „Бранкова награда" Матице српске (1978) и потом „Печат вароши сремскокарловачке" (1979). Исте године и у листу *Политика* на крају године будем проглашен за најуспешнијег младог песника у Југославији, заједно с младим редитељем Емиром Кустурицом, глумицом Меримом Исаковић, пијанисткињом Наташом Вељковић, социологом Тодором Куљићем... И ви млади напросто убрзано сазревате с обзиром да вам је књижевност велика љубав и потпуно сте јој посвећени, ништа вам није важније од тога. Не желите да прокоцкате ту прилику. Без обзира на људске сујете, зависти и подметачине, крећете се узлазном линијом коју непрестно напаја божанска љубав, и ви то знате и осећате. Напросто, лакокрило и посвећено певате и пишете. Више вам то није хоби, нити неко аматерско снатрење, већ радосна професија и судбина-срећа.

• Знатан број својих песама говорите напамет, и недавно сте то показали у Бањалуци и Крушевцу. То су на пример песме: „Недеља", „Сремски Карловци", „Крајина", „Голуб и змија" „Предсказање", „Млеч", „Пехар", „Светлица", „Поезија", девети сонет из венца „Цваст", мајсторски сонет из венца „Жижак" с акростихом Марија Балковој, „Љубавна скаска", „Тајни дах" и друге?

То су песме које су остале у мени, нисам их учио напамет, напросто су заживеле и на тај начин. Добро је да песник може казати понеке своје песме напамет. Често се догоди да вас новинар изненади и затражи то. И не само новинар. Једноставно, немате књигу уза се, а потребно је казати песму. Разговор са сопственом песмом и публиком на тај начин је лековит. Понекад тако помогнете и другоме. Тешко је разумети песнике који ниједну своју песму не знају напамет.

• Ваше теме су у распону од урбане и социјалне свакодневице, земне и божанске љубави, до универзалних, духовних и религиозних тема, панонског и крајишког миљеа и времена, те Вас стога називају „песником разлике“, како на тематском плану, тако и на обликовном. Део Ваше поезије поседује и сатиру, то јест иронична и хуморна сенчења атмосфере, па и гротескна и саркастична стања, али и бурлескне слике у прози, на пример.

Могло би се тако рећи. Моја мајка Стоја била је најпоузданији читалац свега што сам писао и објавио, једном је рекла мојој сестри: „Надо, па он је све опевао и описао!“ Ето, можда се заиста ради о томе, о ширини тема и мотива, у надахнућу којем нема краја, о уживању у занату, о начинима певања и стварања на разноврсне начине, а да се увек препознаје моја боја израза и језика. Једно знам: никад се не умарам ма колико дуго писао поезију. И кад потом технички радим на текстовима, опет нема умора. То је она врста радости која се не може именовати дневним аршинима.

• Поред слободног стиха, а осим катрена и дистиха, негујете песничке облике: сонет и сонетни венац, терцина и венац терцина, сестина лирика (велика сестина), квинта, малајски пантун... и друго. Четири сонетна венца („Жижак“, „Вихор“, „Тајац“ и „Цваст“) посвећена су Марији Балковој (име у акростиховима), од којих три чине изузетну књигу *Пуста срећа* (1994, 1995, 1996), која се појавила у три издања и овенчала тадашњом угледном наградом „Милан Ракић“ за књигу године. Написали сте, поред осталог, укупно десет сонетних венаца који редовно поседују завршни акростих од имена особе или неке појаве, на пример: „Надисати се душе“. Кажете за венац да је мајсторска песничка форма.

То не кажем то само ја, моје је да то видим, знам и поштујем. Јер то је заиста тако – грађевина небу под облаке. То је искуство

које ипак није дато свима. Била ме је назвала једна непозната жена и рекла да јој је Никола Тесла препоручио да само мени прочита своје песме. Ето и то се догађа мимо редовног самеравања времена и простора. Постоје духовни односи који су мимо материјалних. Нема ту шта да се дода, наш народ каже: „У срећи се не узноси, у несрећи не падај".

• Објавили сте целу књигу терцина посвећену Сремским Карловцима, Стражилову и Бранку, то јест знаменитим појава и личностима овог амбијента, везаних и за мисију Бранковог кола. Но, још раније Ви сте написали венац терцина који је, као песнички обик, потпуна новост у српској поезији (и шире); два таква венца појавила су се у Вашој књизи песама *Светлица*, у издању београдске Просвете. Осврните се на све то.

Када имате сложено и узвишено искуство са сонетима, венцима и другим песничким облицима, напросто вам се наметне да истражујете, да их населите оригиналним садржајем. А то вам живот донесе и постави на своје. И тако се све то роди и васпостави у уметничком и занатском контексту. С друге стране, у нашој савременој књижевности је веома слабашна свест о оваквим песничким облицима и формама. Мали број људи уме да то тумачи и анализира. Једноставно, немају компетенције нити искуство, појело их ново време са својим помодностима и великим убрзањима. Погледајте шта се догађа на тзв. друштвеним мрежама, ту је текст нико и ништа, појео га селфи. Међутим, поезија је јача што је више закључана у својим тајнама и вековним вештинама. Није добро да све одмах излети на површину и разбљузга се у естрадној мармелади. Не узвисујући се, ја подједнако успешно пишем и слободан и везан стих. Имајте на уму да то није привилегија свих. Распомамљен тзв. авангардним покретима у 20. веку, слободан стих је готово уништио поезију засновану на музици и метру. Ти елементи кључно разликују поезију од прозе која се данас уствари визуелно појављује у облику поезије. Некакво уско тело текста на белини папира или екрана сугерише да се тобож ради о певању, а у питању је у бољем случају прозни запис, то јест Роршахова мрља произвољности.

• Посебно поље представљају ваше поеме, досад их има неколико: *Покривање куће*, *Жабар*, *Вијадукт*, *Шеснаест година разапат на великом дрвеном крсту на Мраковици на Књижевним суретима*

на Козари. Оне су писане у слободном стиху. Недавно сте објавили књигу-поему *Козаро, сејо и прамајко (Речитатив о геноциду забораву и слободи)*, која је својеврсна интерпретација легендарне Козаре кроз призму савременог доба, а у гротлу страдања српског народа, нарочито деце, на Козари у Другом светском рату.

Поема је нека врста приче у стиху, мада морате и даље певат, и не престајати. Није лоше кад убаците неки народни двостих из тог краја па онда и сами с разлогом запевате ту тугу. Књига *Козаро, сејо и прамајко* отворила се плачем у песми која копа и трага у језику да изнесе истину на површину, да потре дневну лаж. Слобода је највећа тековина коју један народ може да има. Кад то све повежете са буквалним нестанком свога младог стрица Сретка Грујичића у Другим светском рату, и његово име пронађете много година касније у хиљадама гроздова српских имена на споменику на Козари, тада схватите да постоје циклуси и таласи у времену који ударају и на вас, и ви морате да реагујете. Ето, дошло је време у којем неки шмитовски странци хоће да вам узму имовину и душу, да вас поново окупирају и преименују. О томе певам на Козари, сеји и прамајци – не дам и браним: „Долази обновљени немачки режим да удари / на нашу љубичицу и јагорчевину, / на јабуку петровачу и крушку јечменку, / на крушну мрву и погачу, / на цицвару и попару, / на кољиво и славски колач, / печеницу и кртину, / на варенику и суруткy, / на васкршња јаја, луковину и детелину, / стиже опасни режим на никад доплакане / гробове и јаме безданке.“

• Присуствујемо медијским извештајима са великих ратишта у релативној близини Балкана. Све делује „филмски“ јер се тренутно не тиче нас самих и наших живота, али са зебњом пратимо ужасне слике убијања људи и деце, жена и старих. Као да смо огуглали на присуство зла и смрти?

Ово је предапокалиптичко време пуно слика светске језе и ништавила, међународне неправде и лажи. Наново установљујемо да планета није баш сигурно место за живот, да људско проклетство не зна за границе. Кад све то посматрам, чини ми се да неко намерно не жели да негује лепоту и мир, радост и срећу, како појединца тако и читавих народа. Ђавољи *перпетуум мобиле* ради на томе да живот не буде добар и хармоничан, леп и боголик. Несавршенство људске природе врхуни анималним поступцима у грабежу за

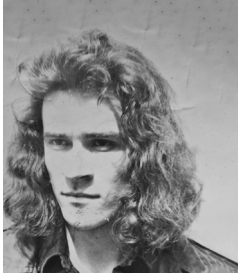
материјалним. Као што у џунгли предаторске животиње нападају и једу оне слабије, тако је и међу народима и државама, на жалост. Погледајте историјске токове. То је кључ наше цивилизације, о томе је Његош певао, и додао: „Вук на овцу своје право има / ка' тирјанин на слаба човјека. / Ал' тирјанству стати ногом за врат, / довести га к познанију права, / то је људска дужност најсветија."

• Још је песник Вергилије рекао: „Дух покреће материју!" Има ли наде да духовно извојује победу над материјалним, то јест над злом и нечовечним поступцима данас на свету?

Духовна вредност се указује као привилегија изабраних. Она је наша једина одбрана и стаза. Чак је ратни освајач Наполеон рекао: „Постоје само две силе на свету: сабља и дух; на крају ипак дух увек побеђује сабљу." Ако је такав Наполен то знао, онда и нама другачијима није то тешко прихватити. Све буде и прође, па и ове ратне похаре и трубе око нас. Истина, оне остављају иза себе пустош и заборав. Погледајте тренутни маскембал на лицима западних политичара – то је опасно вашариште духовно некомпетентних људи. Густина медијског присуства омогућава нам да то боље видимо него у ранијим временима. Али наш Алексије Радичевић, потоњи Бранко, свевремени српски песник божанског дара, испевао је и овај моћни стих: „Надо моја ниси ваљда пена", призивајући тако и веру и љубав да нас окрилате и дају снагу позитивним настојањима и талентима да створе слободу и очувају мир, како у нама самима тако и у целом свету. Слава Господу и на небу и на земљи!

(*Војвођански новинар*, Нови Сад, 2024)

Appendix

КЊИЖЕВНА АНКЕТА „ЗНАКА“[1]

Питања: Бранко Алексић

1) Да ли Вам је сазнање научавања језика и књижевности дато истовремено када би требало да делује у Вашем простору студија; колико сте задовољни тумачењима књижевности са катедара Универзитета? У којој мери је то научавање савремено и у живој вези са знацима књижевности којима Ви данас у овом тренутку располажете? (Алтернативно питање: катедре Универзитета заменити Радничким универзитетима или јавним трибинама – у одговорима оних који нису на Унивезитету, а могу потпуније оценити интерпретације књижевности у нашој средини.)

2) Какав је Ваш став према делу наше књижевне традиције афирмисане и садржане (најпре) у часописима? Како осећате да се њено расветљавање и данас обухвата у нашој земљи?

3) Које је Ваше мишљење о периодичним књижевним часописима? Колико је по Вама књижевност постала уочљива, очувала свој идентитет, појавила се и повезала путем часописа?

4) Шта је за нас и у нашим условима, књижевна авангарда? Да ли постоји и ко је та авангарда данас?

5) Које су данас главни проблеми, препреке, у књижевном стваралаштву и афирмисању младих у нашој средини?

6) Након поновног излажења књижевног летописа студената Филолошког факултета, да ли је часопис знак (Signe) био као појам адекватна ознака („Signifiant“) за оно што треба њиме да буде означено („Signifie“)? У коликој мери је часопис *Знак* досад испунио своју улогу?

---

1 Овај позив на анкету објављен је у листу *Студент* XL, бр. 12, Београд 14. 4. 1976. Као што се види, редакција часописа је нови број спремила за излазак још у априлу 1976. године. Пошто издавачу све до марта наредне, 1977. године нису уплаћена наменска средства, штампање касни ево читавих годину дана. (Редакција *Знака*)

Одговори: Ненад Грујичић

1) Тумачења језика и књижевности су покушаји да се на најбољи могући начин предочи, прикаже и исцрпи то подручје. Међутим, превише се времена и простора даје на канонизоване и уоквирене предјеле у проучавању језика и књижевности. Требало би са више вјештине и креативности постићи живљи рад са тумачењима и поступцима који ће својом свјежином, новином и савременошћу доприносити бољем и ефикаснијем научавању тога терена, брже прелажењу са једне, у већој мјери шаблонизоване и неинтересантне области, на другу итд...

Научавање књижевности на моме факултету каска за савременим и авангардним њеним облицима. Оно можда поприма знаке да учини убрзаније праћења живота савремених збивања у књижевности, али ипак не налази снаге (чини се и разлога?) да новијим програмом, организацијом и методама докаже се и покаже као свеобухватно, корисно и савремено.

2) Књижевна традиција данас представља фундаментално полазиште, одредиште и упоредбу(?) са новим и новијим облицима стварања. Она служи као одредница, понекад и „упутство“ стваралоцима који данас пишу!

То не сматрам добрим нити сврсисходним, без обзира што је традиција, заиста, темељ. Традиција треба да послужи као терен на којем се активним стваралачким дјеловањем према њеним вриједностима остварују нове вриједности, а у најбољем случају и нова традиција. Зрели стваралац треба да остварује и постиже више од онога што пружа и гарантује традиција, те да у процесу надградње остварује нешто налик на сопствену традицију. У томе је коначна вредност и циљ правог стваралоца и дјела.

Код нас се расвјетљавање традиције чини слабо и без довољно пажње у односу на квалитет, суштину и судбину тог феномена. Врло мали број часописа се отргао од утабаних облика комуницирања и обликовања који се њима постижу. Оно што се често може прочитати у њима, нити је традиционално нити собом у пуној мјери одређено, него је мјешавина неких других категорија.

3) Правом најездом периодичних часописа, дошло је до шарења и просјечности квалитета онога што је у њима. Они не успјевају, без обзира на бројност, расвјетлити стварна и актуелна збивања у књижевности. Такмичећи се међусобно (нпр. ко ће направити бољи тематски број) често одлутају од онога на шта конкретни књижевни тренутак опомиње и тако губе од снаге и домета.

У последње вријеме се настоји постићи што боља повезаност између часописа а тиме и између књижевности наших народа и народности. И раније је требало томе придавати већи значај а и данас када се та веза чини нужном.

4) Свако умјетничко дјело које у стилско-језичком смислу остварује сопствену традицију је авангардно. Код нас нема много онога што би могло бити авангардно. Више има „авангарде". Али се обично сматра да је авангарда „авангарда", а „авангарда" авангарда. Тако да је врло тешко примјетити и признати што би у овом тренутку код нас била авангарда.

5) Млади ствараоци су у великој већини данас обезглављени. Недовољно разумјевање, мало стимуланса, слабо излажење издавачких кућа у сусрет, отпор старијих колега који прераста у приватна надигравања и сасјецања, занемаривање књиге у ширем плану итд... све су то корјенити и одлучујући разлози за тешко афирмисање младих, квалитетних и талентованих стваралаца.

6) Назив ЗНАКА је добар. Часопис је квалитетан.

(Н. ГРУЈИЧИЋ студира југословенску и општу књижевност у Новом Саду.)

(*Знак*, Београд, 1977)

БИОГРАФИЈА НЕНАДА ГРУЈИЧИЋА

Ненад Грујичић рођен је 12. септембра 1954. године у Панчеву. Прве године детињства, до 1960. године, провео у Шајкашу. Преселивши с родитељима у њихов завичај, са млађом сестром Надом основну и средњу школу завршио у Гомјеници и Приједору. На Филозофском факултету у Новом Саду дипломирао на групи југословенска и општа књижевност.

Био је главни и одговорни уредник студентског књижевног листа *То јест* (1978–1980), затим уредник поезије у *Гласу омладине* (1980–1981). У Војној гимназији у Београду, као војник, предавао књижевност (1981–1982). Био је председник Друштва књижевника Војводине (1993–1997). С Рашом Перићем, оснивач (1994) и, потом, председник савета *Међународног салона књига* и *Дана Лазе Костића* у Новом Саду (2000–2004). На челу Бранковог кола од 1983. године. Живи и ради у Новом Саду и Сремским Карловцима.

Песничке књиге

Матерњи језик, Књижевна омладина Србије, Београд, 1978; *Линије на длану,* Просвета, Београд, 1980; *Врвеж,* Матица српска, Нови Сад, 1985; *Царска намигуша,* БИГЗ, Београд, 1990; *Јадац,* Српска књижевна задруга, Београд, 1993; *Пуста срећа,* Просвета, Београд, 1994, 1995. и 1996; *Матерњи језик и песме при руци;* Књижевна омладина Србије, Београд, 1995; *Limba materna şi poezii landemâna*, Еуропоинт, Букурешт, 1996; *Лог,* Време књиге, Београд, 1995; *Цваст*, Просвета, Београд, 1996. и 1997; *Сновиље*, Глас српски, Бања Лука, 1998; *Жива душа,* Просвета, Београд, 1999; *Шајкашки сонети*, Прометеј, Нови Сад, 2008; *Светлица,* Просвета, Београд, 2015; *Маца на вратанца* (песме за децу), Бранково коло, Сремски Карловци, 2015; *Матерњи језик* (допуњено издање), Посвета, Београд, 2018; *Песме о младости*, Бранково коло, Сремски Карловци, 2019; *Сремскокарловачке терцине*, Бранково коло, Сремски Карловци, 2022; *Лија пандемија* (песме за децу), Институт за дечју књижевност, Београд, 2023; *Козаро, сејо и прамајко*, Бесједа, Бањалука, 2023; *Сонети о земаљској љубави*, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024.

Књиге изабраних песама

Чистац, Просвета, Београд, 1997; *И отац и мати,* Матица српска, Нови Сад, 2002; *Млеч,* Глас српски, Бања Лука, 2004; *Светлост и звуци,* Српска књижевна задруга, Београд, 2005; *Дарови,* Орфеус, Нови Сад, *2009; Вијадукт* (поеме), Прометеј, Нови Сад, *2011; Неко ми узе реч (Некој ми го зеде зборот)*, Арка, Смедерево и Матица македонска, Скопје, 2014; *Надисати се душе* (духовна поезија), Српски културни центар, Модрича, 2016.

Остала дела

Читај Тракла (драма), Радио Нови Сад, 1983; *Бранко* (монографија о животу Бранка Радичевића), Књижевна заједница Новог Сада, 1984, 1985. и Завод за уџбеника и наставна средства; Београд, 1990, 1991, 1992, 1995; *Прокрустова постеља* (есеји и критике), Стражилово, Нови Сад, 1988; *Ојкача* (антологија), Књижевна заједница Новог Сада, 1988. и Дневник, Нови Сад, 1992. Задужбина Петар Кочић, Бања Лука – Београд, 2002, Музеј Козаре, Приједор, 2004, Нови Сад, 2005; *Аух, што живот ушима стриже* (алманах поезије); Стражилово, Нови Сад, 1990; *Плес у негвама* (есеји и критике), Просвета, Београд, 1998; *Полемике и одушци,* Ослобођење, Источно Сарајево, 2004; *Приче из потаје*, Прометеј, Нови Сад, 2007; *Мужа душа* (роман), Прометеј, Нови Сад, 2009; *Приче за романе,* Културни центар Новога Сада, 2012; *Антологија српске поезије (1847-2000),* Бранково коло; Сремски Карловци, 2012. и 2013; *Да доплетем венац започети* (панорама поезије); Бранково коло, Сремски Карловци, 2013. *Руку на срце* (полемике, есеји, записи и путописи); Службени гласник, Београд 2014; *Прогнани Орфеји* (антологија српске избегличке поезије), Бранково коло, Сремски Карловци, 2015; *Од нечега се мора живети* (драма), Књижевни преглед, Београд, 2016; *Пјевај, ори, прозоре отвори* (антологија крајишких ојкача), Радио-телевизија Србије и Бранково коло, 2017; Цветник песама (о) Бранку *Ао, данче, ала си ми бео*, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024; *Коло, коло, наоколо (Појаве и портрети)*, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024; *Коло, коло, наоколо (Стражиловски времеплов: трагови и сећања, цртице и коментари)*, Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024; Зборник *Живот песничког дела Бранка Радичевића* (приредили Ненад Грујичић и

Растко Лончар), Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024; Беседарник *Свечане речи - Беседе на Бранковом колу* (приредили Ненад Грујичић и Растко Лончар), Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2024.

Ненад Грујичић је аутор уметничко-документарне емисије *Трагом Бранка Радичевића* (ТВ Нови Сад, 1986), а у серијалу *Песничке ведрине* (ТВ Београд, 1998) урађена је емисија *Тајни дах* посвећена Грујичићевом песништву. У оквиру серијала *Реч и дело* (ТВ Нови Сад, 1999), урађена је емисија посвећена Ненаду Грујичићу. Поводом књиге *Шајкашки сонети* (РТВ, 2008), снимљена је документарно-уметничка емисија *Шајкашке милоште*, посвећена најранијем песниковом детињству. У серијалу *Споменици Војводине*, аутор је документарно-уметничке емисије *Бранков гроб на Стражилову* (РТВ, 2011). У серијалу РТВ, *Кроз одшкринута врата књижевне радионице,* 2011. године урађена је документарно-уметничка емисија, *Мени свака реч је невина првина*, у којој су, по концепту серије, представљени стваралаштво и живот оца-песника и кћерке-глумице Милице Грујичић. РТВ је снимила специјалну емисију *Антологије: некад и сад*, посвећену Грујичићевој *Антологији српске поезије (1847-2000).*

Аутор је телевизијских документарно-уметничких емисија: *Ојкача – вековна песма Поткозарја,* (ТВ Нови Сад, 1990), *Ојкача – љута милошта крајишка* (РТРС, 2003), *Ојкача – и отац и мати* (РТРС, 2003) и *Ојкача – лирска позлата крајишке душе* (ТВ Нови Сад, 2004). Заслугом Ненада Грујичића, 2013. године, ојкача је званично уписана у први *Регистар нематеријалног културног наслеђа Србије.*

Награде и признања:

Бранкова награда Матице српске (Нови Сад, 1978), за есеј – семинарски рад „Јавна птица Милана Дединца"; *Печат вароши сремскокарловачке* (Стражилово, 1979), за поезију објављену у „Гласу омладине"; у листу *Политика,* у новогодишњој рубрици, „Ово је била њихова година" (1979), Ненад Грујичић је изабран за најуспешнијег младог песника заједно са младим стваралоцима из целе Југославије, међу којима су били и режисер Емир Кустурица, сликар Стане Јагодич, пијанисткиња Наташа Вељковић, глумица Мерима Исаковић, социолог Тодор Куљић, архитекта

Дејан Ећимовић и драмски уметник Диме Илиевски; *Дневникова награда* (Нови Сад, 1982), за причу „Живе болести", *Стражилово* (Ириг, 1988), за књигу огледа, есеја и критика „Прокрустова постеља"; *Кондир Косовке девојке* (Грачаница, 1990), за књигу песама „Царска намигуша"; *Прва награда на Смотри југословенског радија у Охриду* (1991), за емисију „Од бећарца до ојкаче"); *Грб Сремских Карловаца* (1992), за књижевни опус и успешно вођење Бранковога кола; *Златна значка Културно-просветне заједнице Србије* (1993), „за несебичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у ширењу културе"; *Милан Ракић* (Београд, 1994), награда за књигу године – „Пуста срећа"*; Кочићево перо* (Бања Лука,1995), за књигу сонета ''Лог"; *Лазар Вучковић* (Приштина, 1996), за песме (из књиге „Цваст") у часопису Стремљења"; *Шушњар* (Оштра Лука – Сански Мост, 2002), за књигу изабраних песама „И отац и мати"; *Вукова награда* (Београд, 2003); за резултате и мисију Бранковога кола; *Скендер Куленовић* (Козара – Приједор, 2005); за књигу изабраних песама „Светлост и звуци", *Павле Марковић Адамов* (Сремски Карловци, 2009); за укупно књижевно дело и вођење Бранковога кола; *Пјесма над пјесмама* (Мркоњић Град, 2010); (за љубавну поезију и сонетне венце посвећене Марији Балковој), *Повеља Српског филозофског друштва* (Београд, 2013); „за постојану и успешну сарадњу на одржавању регионалних филозофских скупова"), *Браћа Мицић* (Београд, 2014), за песнички опус и књигу полемика и есеја „Руку на срце", *Награда интернационалне академије Иво Андрић* (Београд, 2015), за животно дело и антологију српске избегличке поезије „Прогнани Орфеји"; *Гајков пјеснички шешир* (Модрича, 2016), за књигу песма „Светлица", *Међународна награда „Златни прстен*" (Скопје, 2016), за укупни књижевни опус; *Сава Мркаљ* (Београд, 2017), за антологије „Прогнани Орфеји" и „Пјевај, ори, прозоре отвори", *Пелагићев рунолист* (Бања Лука, 2018), за укупни стваралачки опус, *Повеља Града Сремских Карловаца*, за „изузетне резултате у култури и дугогодишњу афирмацију Сремских Карловаца", *Златни Орфеј* (Јагодина, 2020) „за свевремени печат и трајно присуство у српској културној баштини", *Кочићева награда Града Бањалука* (2020) за укупно књижевно дело; Велика *Базјашка повеља* (Румунија, 2021*)*, „за књижевно дело којим је допринео богаћењу српске културе и очувању српског националног бића и промовисању српско-румунских културних и књижевних односа",

Драгојло Дудић (Београд, 2024) за књигу „Козаро сејо и прамајко (Речитатив о геноциду, забораву и слободи)“, *Симо Матавуљ* (Београд, 2024) Удружења књижевника Србије за укупно књижевно стваралаштво.

Посебна издања

Милош Јевтић објавио је књигу разговора *Живи звуци Ненада Грујичића*, Колекција *Одговори*, Београдска књига, Београд, 2008; Зборник радова *Стваралаштво Ненада Грујичића* (приредио Растко Лончар), Бранково коло, Сремски Карловци–Нови Сад, 2023.

Песме Ненада Грујичића превођене на руски, енглески, немачки, француски, италијански, шпански, јерменски, пољски, грузијски, арапски, румунски, шведски, чешки, словачки, украјински, мађарски, македонски, русински и словеначки језик.

РЕЧ О КЊИЗИ „ГОДИНЕ И РАЗГОВОРИ“

Уз *Живе звуке Ненада Грујичића* (2008), књигу разговора које је са песником, писцем, антологичарем, полемичарем и вишедеценијским челним човеком Бранковог кола водио познати новинар и културни прегалац Милош Јевтић, књига интервјуа *Године и разговори* чиниће у рукама читаоца посвећеног сазнавању домета богатог спектра јавног деловања *песника разлике* једну јединствену и садржајем раскошну целину.

Књига *Године и разговори*, која садржи стотину интервјуа, обухвата разговоре са представницима седме силе које је Ненад Грујичић водио у периоду од 1978. године, објавивши изузетно запажени и потом више пута доштампавани поетски првенац *Матерњи језик*, закључно са 2024. годином, када је Бранково коло изобилно и програмски моћно обележило 200. годишњицу рођења Бранка Радичевића, великог песника српског романтизма.

Кроз ове разговоре, читалац ће упознати генезу песника на путу од „песника који обећава“ и уредника факултетског књижевног часописа *То јест*, преко стасавања у полемичара, сакупљача народног бесцен-блага, борца за културни и књижевни идентитет српског народа, аутора бескомпромисно супротстављеног фалсификаторима у сфери књижевног и научног деловања, стаменог председника Друштва књижевника Војводине у смутним тренуцима с краја прошлог века, на време препознатог ствараоца и културног делатника којег награде нису мимоилазиле и чији је простор делања признат од стране струке, али и народа чије је специфично духовно благо прибирао и чијим је језиком стварао – од слободног стиха, до сонетног венца, демонстрирајући мајсторство у сваком.

Грујичић је, и то се из интервјуа најбоље очитава, човек са два завичаја – сусрет панонског и динарског човека, ијекавског и екавског изговора, достојанственог ојкачког плача и радости у матерњем језику, и шајкашке (крајишке) ослобођености у комуницирању са животом, аутор који уме да ствара поезију, и убедљиво и драгоцено да говори *о* песништву, са једним нарочитим унутрашњим увидом у структуре и законитости које човека од искона опчињавају.

Од 1978. до данас, он се развијао највише у три – али не само у три – смера: као песник (али и приповедач, драмски писац, есејиста, својеврсни мемоариста, хроничар…), као полемичар и критичар (књижевних дела и књижевног и јавног живота), те као марљиви и незаустављиви сакупљач и заштитник српског нематеријалног културног наслеђа.

Кроз интервјуе се, од најмлађих дана до данас, види да Грујичић поседује препознатљиво стваралачко упориште, да има погледе и увиде поводом тренутака у којима се одвија разговор (као да прича данас), а потом и да се све то развија у духовну константу која га не напушта у свим временима. Говорећи о младим стваралоцима, на пример, и њиховој позицији у друштву и свету, препознаје се њихова деликатна позиција – осамдесетих година као и данас. Када Грујичић слика књижевне, културне (културолошке), друштвене и политичке прилике у разним временима, и ту постоји онтолошка константа проблема и облика, девијација и деструкције, ограничености и неправде као данас. То се односи и на циклусе наше уметности, књижевности, историје, али и цивилизацијских токова. И, у свему томе – као човек, стваралац одвајкада.

О ширини Грујичићевог делања сведоче извори из којих смо преузели интервјуе и поставили их хронолошки: *Политика, Вечерње новости, Ослобођење, Борба, Дневник, Magyar szó, Блиц, Наша Борба, Политика Експрес, Јединство, Блиц – РС, Viva, Глас српски (Глас Српске), Европски национал, Правда, Победа, Погледи, Печат, Свет, Младост, Индекс, Глас омладине, Vzlet, Комуна, ТВ ревија – Политика, Знак, Нова стварност, Nový život, Козарски вјесник, Карловачке новине, Портал, Стање ствари, Вести, Press, Екстра, Политикин свет, Нови печат, Новине новосадске, Независне, Сутра, Алфа инфо, РТ Никшић, Конкретно* и *Војвођански новинар* – укупно четрдесет и четири листа и часописа.

Са друге стране, скоро двоструко више новинара водило је разговоре са Грујичићем, од професионалних и младих журналиста до препознатљивих имена књижевника: Радмила Гикић, Раде Томић, Владо Мићуновић, Химзо Скорупан, Милан Живановић, Мирјана Божин, М. Диздар, Весна Рандељ, Сич Имре, Рале Нишавић, Љиљана Лабовић, Катарина Хриц, Илија Туцић, Ранко Прерадовић, Ђорђе Писарев, Јово Париповић, Душан Батинић, Јовица Јанковић, Ирена Ковачић, Јелена Косановић, Магдалена Јовићевић, Петар Самарџија, Драгица Павлов Крстић, Милкица Милојевић,

Рајко Росић, Јадранка Бељин Балабан, Леа Зубић, Владимир Д. Јанковић, Петар Николић, Мухарем Дурић, Неда Симић, Зоран Радисављевић, Д. Станковић, Владан Ракић, Зорана Стакић, В. Керкез, Пеђа Радосављевић, Борка Мишевић, Радомир Речевић, Марина Вулићевић, Божана Трнинић, Саша Гојшина, Даница Радовић, Ново Томић, Срђан Миљковић, Санда Десница, Љиљана Петровић, Нађа Андрејевић, Горан Дакић, Борис Кнежевић, Александар Остојић, Бојан Речевић, Славица Ђукић, Мирослав Стајић, Александра Рајковић, Дејан Перишић, Милан Ракуљ, См. Станић, Драган Пејић, Ранко Пивљанин, Илијана Божић, Александра Мариловић, Гордана Поповић, Зденка Валент Белић, Валентина Новковић, Мирослав Кос, Тања Мандић, Николина Кнежевић, Слађана Миленковић и Бранко Алексић.

Испод сваког интервјуа је обележена година када је објављен, име листова и часописа и место где су излазили. У приређивању, корекције су извршене само код очигледних штампарских грешака, и са циљем усклађивања форматирања текста (што се углавном односи на курзиве). Сваки интервју обогаћен је песниковом фотографијом из периода када је давао интервју, тако да ће читалац моћи да прати развој Грујичићеве стваралачке, али и личне физиономије.

Читалац ће имати прилику да прати развој једне стваралачке природе која није имала коперниканске обрте условљене упрестољавањем различитих актуелних поетика, већ се развијала у самосвојним, различитим правцима, избегавајући да, суштински стојећи у месту, окреће главу у различитим смеровима. Такође, пред читаоцем ће бити јединствена прилика да упозна различита или њему непозната и недоступна времена кроз године, као и да посматра како се један јединствени етос остваривао на стално новим пољима, освајајући их како се простор једино осваја: (стваралачким) интегритетом који се опире жељи простора да у себе упије и поништи онога који му својим постојањем опонира.

Растко Лончар

С А Д Р Ж А Ј

КРИТИКА СЕ УЗАЛУД ТРУДИ
Радмила Гикић / 5

СУСРЕТИ: ЛИНИЈЕ НА ДЛАНУ
Раде Томић / 8

ТО ЈЕ БИЛА ЊИХОВА ГОДИНА / ОДГОВОРНО ПРЕМА УМЕТНОСТИ
Владо Мићуновић / 12

ОЗБИЉНО ПРЕМА КЊИЖЕВНОСТИ
Химзо Скорупан / 14

МЛАДИ ПЕСНИЦИ: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ
Милан Живановић / 16

ПОЕЗИЈА КАО МАТЕРЊИ ЈЕЗИК
Химзо Скорупан / 19

ПЕСНИК ИЗА ЉУДСКОГ ЛИЦА
Мирјана Божин / 22

НЕМА КРИЗЕ ПОЕЗИЈЕ
М. Диздар / 26

БРАНКУ У ПОХОДЕ
Весна Рандељ / 28

ОТВАРАЊЕ У СВИМ ПРАВЦИМА
Сич Имре / 31

СЕБЕ ЦРПИМ ИЗ ЛИЧНИХ СЕОБА
Рале Нишавић / 34

БИЉУРНА СВЈЕТЛОСТ
Љиљана Лабовић / 38

У КЊИЖЕВНОСТИ КАО РИБА У ВОДИ
Катарина Хриц / 42

УБИЈАЊЕ МРТВИХ
Владо Мићуновић / 47

ЕНЕРГИЈА ПЕСНИЧКОГ КУЛТА
Илија Туцић / 50

ОЖИВЕТИ КЊИЖЕВНУ КЛИМУ
Ђорђе Писарев / 53

ПОСТУПИЛИ СМО ПО ЗАКОНУ
Илија Туцић / 58

ЈЕЗИК, СЛУЖБЕНИ И КЊИЖЕВНИ
Јово Париповић / 62

СОНЕТ ЈЕ БЕСКРАЈ
Душан Батинић / 66

ВИТО РЕБРО БРАНКА РАДИЧЕВИЋА НЕ НАЛАЗИ СЕ У ЊЕГОВОМ ГРОБУ НА СТРАЖИЛОВУ...
Ирена Ковачић / 69

СОНЕТНИ ВЕНАЦ – ЦЕО ВИНОГРАД
Владо Мићуновић / 75

ОТКУЦАЈИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Јовица Јанковић / 77

У СЛАВУ СОНЕТА
Јелена Косановић / 83

СОНЕТ ЈЕ ЗВОНО
Магдалена Јовићевић / 87

ПЕСНИК НИЈЕ ФИЛАТЕЛИСТА
Петар Самарџија / 89

КРИЗЕ У КУЛТУРИ
Драгица Павлов-Крстић / 91

КРИСТАЛНИ СОНЕТ ЧУВАРА ОЈКАЧЕ
Милкица Милојевић / 93

ПОЕЗИЈА ЈЕ НАЈПЛЕМЕНИТИЈА КОВИНА ЉУДСКОГ ДУХА
Рајко Росић / 98

ЦВАСТ СРПСКОГ ЈЕЗИКА
Јовица Јанковић / 104

БРАНКОВО КОЛО – ЕПИЦЕНТАР КУЛТУРНИХ ДЕШАВАЊА
Јадранка Бељин Балабан / 110

СТРАЖИЛОВО, СРПСКИ ПАРНАС
Леа Зубић / 118

ВИЛИНСКИ ТКАЧ
Владимир Д. Јанковић / 121

МОЋ ПЕСНИЧКЕ РЕЧИ
Петар Николић / 124

СОНЕТ ЈЕ ПЕХАР
Мухарем Дурић / 127

ЗВЕЗДАРНИК ЈЕЗИКА
Срђан Миљковић / 129

ПЕСНИК У ЖИЖИ: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ
Петар Самарџија / 133

ПЕСНИЧКЕ БАБЕ И ЖАБЕ!
Д. Станковић / 139

ПОЕЗИЈА СЕ НЕ СМЕ ИЗДАТИ
Неда Симић / 142

ПОСТОЈАЊЕ КРОЗ ЈЕЗИК
Зоран Радисављевић / 147

ПЈЕСНИКОВ ЈЕЗИК РАЗМИШЉАЊА
Ранко Прерадовић / 151

ЈЕЗИЧКА КРУНА ЖИВОТА
Владан Ракић / 160

ОДБРАНА ОД СУРОВЕ СТВАРНОСТИ
Зорана Стакић / 163

ОЈКАЧА – ПЈЕВАНИЈА БАШТИНЕ
В. Керкез / 166

ДРУГИ ПУТ НА ХУМБОЛТОВОМ УНИВЕРЗИТЕТУ
Пеђа Радосављевић / 168

ОПАСНОСТ ЗА МЛАДЕ ТАЛЕНТЕ
Зоран Радисављевић / 171

ДУПЛИ ПОДОВИ, ЛАЖНИ ЗИДОВИ
Борка Мишевић / 173

КОЗАРА БЕЗ ЗАВИЧАЈНОГ ПЕЧАТА
Радомир Речевић / 175

СУДБИНСКИ ЖИВОТОПИС
Марина Вулићевић / 179

САМО ДА КОЉЕНА НЕ КЛЕЦАЈУ
Божана Трнинић / 182

У ЈАТУ С АЈКУЛАМА
Зоран Радисављевић / 187

ПЕСНИК – БРАНКОВ И НАШ
Саша Гојшина / 190

ВИШИ СПРАТОВИ ПОЕЗИЈЕ
Зоран Радисављевић / 196

ВЕКОВНИ АМБЛЕМ КАРЛОВАЦА
Даница Радовић / 199

ЛЕПОТА ЗВОНИ ОД СРЕБРНИНЕ ДУШЕ
Ново Томић / 201

СУДБИНСКИ УЛОГ ЗА ВЈЕЧНОСТ
Радомир Речевић / 205

ДВИЈЕ ЉЕПОТЕ ЈЕДНОГ ЈЕЗИКА
Санда Десница / 214

ТВ УПИТНИК: НЕНАД ГРУЈИЧИЋ, ПЕСНИК
Љиљана Петровић / 217

ФАНТАСТИКА У ЕРОСУ ЈЕЗИКА
Нађа Андрејевић / 219

МАНТРА СРПСКОГ ДУХОВНОГ БИЋА
Санда Десница / 221

ИЗРУГИВАЊЕ ПОЕЗИЈЕ И СИМБОЛА КОЗАРЕ
Горан Дакић / 223

ОЈКАЧА ЈЕ НАШ ДУХОВНИ БРЕНД
Санда Десница / 227

НЕДОПУСТИВО ЈЕ ЦИЈЕПАТИ ИСТИ ДУХ
Неда Симић Жерајић / 230

СОНЕТ ЈЕ ЦАРСКА ФОРМА
Зоран Радисављевић / 233

ЧУДА ИЗ ДЈЕТИЊСТВА У „ВИЈАДУКТУ“
Неда Симић Жерајић / 236

ДРЕВНО ПЈЕВАЊЕ У СРПСКОЈ ТРАДИЦИЈИ
Радомир Речевић / 238

СВУДА ПРОЂИ, СВОЈОЈ КУЋИ ДОЂИ
Радомир Речевић / 242

ОДАБРАО ТАЛЕНТЕ КОЈИ ПЕВАЈУ
Борис Кнежевић / 247

БЕСЦЈЕН-БЛАГО МАТЕРЊЕГ ЈЕЗИКА
Ранко Прерадовић / 249

КРАЈИШКО ДУХОВНО БЛАГО
Радомир Речевић / 256

МОЋ ПЈЕСНИЧКИХ ТАЛЕНАТА
Санда Десница / 261

ОРИГИНАЛНИ ПЕЧАТ РАДА
Ранко Прерадовић / 264

ЖИВОТ КАО ПОЕЗИЈА
Александар Остојић / 270

КОРЕН МОЈЕ ПЕСНИЧКЕ ПРИПАДНОСТИ
Радомир Речевић / 274

ПОЛТРОНИ СЕ ПЛАШЕ МОЈЕ ЈАВНЕ РЕЧИ
Бојан Речевић / 281

ИЗБЕГЛИЧКА СНАГА ЖИВИХ ТАЛЕНАТА
Славица Ђукић / 284

ПРОГНАНИ ОРФЕЈИ ОКО НАС
Мирослав Стајић / 289

ОСЈЕЋАЈ ЗА ЦЈЕЛИНУ ЈЕЗИКА
Александра Рајковић / 293

ПРОГНАНИ ОРФЕЈИ СРПСКОГА ЈЕЗИКА
Дејан Перишић / 296

И БРАНКО НИЈЕ РОЂЕН У СРБИЈИ
Милан Ракуљ / 303

МЛАДОЛИКО ЛИЦЕ СТВАРАЊА
Бојан Речевић / 306

ДУХОВНО БЛАГО ЈЕ ВЕЧИТИЈЕ ОД СВАКОГ МАТЕРИЈАЛНОГ
Санда Десница / 310

У СРЕЋИ СЕ НЕ ГОРДИ, У НЕСРЕЋИ НЕ ПОСУСТАЈ
См. Станић / 312

ЕВРОПУ ЧЕКА БУМЕРАНГ ПОСРЕД ЧЕЛА
Нађа Андрејевић Келери / 319

НАРИЦАЊЕ ЗА КОСОВОМ
Драган Пејић / 324

ПЈЕСНИК БЕЗ ЗАВИЧАЈА НИКО ЈЕ И НИШТА
Радомир Речевић / 332

ЛАЖНИ РОДОЉУБИ, КОЈИ СЕ КЛАЊАЈУ СВАКОЈ ВЛАСТИ,
ЗАТВОРИЛИ СУ ВРАТА ПРАВИМ ПАТРИОТАМА
Ранко Пивљанин / 340

КОЧИЋ ЈЕ НАША ДУША У ПЕСМИ
И ЈАУКУ
Милан Ракуљ / 347

У ПОЕЗИЈИ НЕМА НАКНАДНЕ ПАМЕТИ
Мирослав Стајић / 353

СА КОЧИЋЕВИМ ИМЕНОМ СЕ НЕ СМЕ ПОИГРАВАТИ
Илијана Божић / 357

КОЧИЋ ЈЕ СВОЈУ ПРВУ КЊИГУ ШТАМПАО
У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА
Александра Мариловић / 364

ПРЕУМЉЕЊЕ ЈЕ НЕОПХОДНО
Гордана Поповић / 377

ПЕСНИК НЕ СМЕ ДА ИЗДА СВОЈ ТАЛЕНАТ
Зденка Валент-Белић / 380

СРБИ У РУМУНИЈИ ПРИМЈЕР ОЧУВАЊА КОРЈЕНА И ИДЕНТИТЕТА
Илијана Божић / 384

ДА КЊИЖЕВНА КОЗАРА ПРОДИШЕ ПУНИМ ПЛУЋИМА
Ранко Прерадовић / 390

ХАРИЗМАТИЧНИ ПЕСНИК РАЗЛИКЕ
Валентина Новковић / 399

БРАНКО ЈЕ ПЕСНИК КАКАВ СЕ РАЂА ЈЕДНОМ У ДВЕСТА ГОДИНА
Мирослав Кос / 410

У СРЕЋИ СЕ НЕ УЗНОСИ, У НЕСРЕЋИ НЕ ПАДАЈ
Тања Мандић / 418

БРАНКО ЈЕ НАЈВЕЋИ РЕВОЛУЦИОНАР У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
Милан Ракуљ / 427

БРАНКО РАДИЧЕВИЋ И ЦРНА ГОРА
Николина Кнежевић / 435

ДУХОВНЕ ВРЕДНОСТИ СУ ОДБРАНА И СТАЗА
Слађана Миленковић / 439

КЊИЖЕВНА АНКЕТА „ЗНАКА“
Бранко Алексић / 451

БИОГРАФИЈА НЕНАДА ГРУЈИЧИЋА / 455

РЕЧ О КЊИЗИ „ГОДИНЕ И РАЗГОВОРИ”
Растко Лончар / 461

Едиција
Цветници

ГОДИНЕ И РАЗГОВОРИ
100 интервјуа са Ненадом Грујичићем

Уредник
Растко Лончар

Лектура
Нада Урошевић

Коректура
Милена Борић

Штампа
Бирограф, Земун

Тираж
500

Издавач
БРАНКОВО КОЛО
Сремски Карловци–Нови Сад
е-пошта: kolobrankovo@gmail.com
www.brankovokolo.org

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

821.163.41-83
821.163.41.09 Grujičić N.

ГРУЈИЧИЋ, Ненад, 1954-
Године и разговори : 100 интервјуа са Ненадом Грујичићем / [приредио Растко Лончар]. - Сремски Карловци ; Нови Сад : Бранково коло, 2024 (Земун : Биограф). - 463 стр. : ауторове слике ; 23 cm. - (Едиција Цветници / Бранково коло)

Тираж 500. - Стр. 461-463: Реч о књизи „Године и разговори" / Растко Лончар.

ISBN 978-86-80036-53-3

а) Грујичић, Ненад (1954-) - Интервјуи

COBISS.SR-ID 159030793